

MİLLİ KÜTÜPHANE'DE KAYITLI
06 MİL YZ A 3904 NUMARALI
MECMUA-I TERKİB-İ BEND
VE TERCİ-İ BEND ADLI ŞİİR MECMUASI
(İNCELEME-METİN-MESTAP'A GÖRE TASNİF)

ASLIHAN KAYA
(Yüksek Lisans Tezi)
Eskişehir, 2021

MİLLİ KÜTÜPHANE'DE KAYITLI
06 MİL YZ A 3904 NUMARALI
MECMUA-I TERKİB-İ BEND VE TERCİ-İ BEND
ADLI ŞİİR MECMUASI
(İNCELEME-METİN-MESTAP'A GÖRE TASNİF)

Aslıhan KAYA

T.C.
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2021

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Aslıhan KAYA tarafından hazırlanan Milli Kütüphane'de Kayıtlı 06 Mil Yz A 3904 Numaralı Mecmua-ı Terkıb-i Bend ve Terci-i Bend Adlı Şiir Mecmuası (İnceleme-Metin-MESTAP'a Göre Tasnif) başlıklı bu çalışma 28.06.2021 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı/Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Muhsin MACİT
(Danışman)

Üye Doç. Dr. Melike GÖKCAN

Üye Dr. Öğr. Üy. Tuba ONAT ÇAKIROĞLU

ONAY
28.06.2021

Prof. Dr. Mesut ERŐAN
Enstitü Müdürü

28.06.2021

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin/projenin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

ASLIHAN KAYA

ÖZET

MİLLİ KÜTÜPHANE'DE KAYITLI 06 MİL YZ A 3904 NUMARALI MECMUA-I TERKİB-İ BEND VE TERCİ-İ BEND ADLI ŞİİR MECMUASI (İNCELEME-METİN-MESTAP'A GÖRE TASNİF)

KAYA, Aslıhan

Yüksek Lisans-2021

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Muhsin Macit

Tezimizin konusu Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 3904 numarada kayıtlı “Mecmua-ı Terkiib-i Bend ve Terci-i Bend” adlı şiir mecmuasıdır. Bu mecmua çalışmamızda inceleme ve metin olmak üzere iki bölüm oluşturularak incelenmiştir. Giriş kısmında mecmualar ve Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP) hakkında genel bilgi verilmiştir. Birinci bölüm, çalışmamıza konu olan mecmuanın tanıtımıyla başlamaktadır. Devamında mecmuada bulunan şairlerin biyografileri, şiir sayılarını gösteren bir tablo ve şairlerin yaşadıkları yüzyılı gösteren bir başka tablo yer almaktadır. Şiirlerde kullanılan nazım şekilleri ve aruz kalıpları ayrı bir tablo ile gösterildikten sonra mecmuanın muhtevası ile ilgili bilgi ve zihniyet çözümlmelerine yer verilmiştir. Mecmuada bulunup başka bir kaynaktan bulunmayan şiirleri gösteren tablo ile birinci bölüm son bulmaktadır. İkinci bölümde ilk olarak mecmuanın MESTAP'a göre dökümünü gösteren tablo yer almaktadır. Mecmuanın çeviri yazılı metnine yer verilmiş; yayımlanmış divanlarda ve akademik çalışmalarda bulunan şiirler, mevcut neşirlerle karşılaştırılarak tespit edilen farklılıklar dipnotlarla gösterilmiştir.

91 varaktan oluşan mecmuada 20 şairin toplamda 24 şiiri bulunmaktadır. “Cemal” mahlaslı şairin şiiri mecmuada 4 kez yer alırken, Cevri'nin şiiri 2 kez yazılmıştır. Tekrar yazılan şiirlerde tespit edilen farklılıklar da dipnotlarda

belirtilmiştir. 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar yaşamış birçok şairin şiirini içinde barındıran mecmuanın ortasında ve sonunda tarih olarak Miladi 1944 yılı verilmiştir.

Çalışmayı yapmamızdaki amaç henüz ortaya çıkmamış olan şiirleri ve şairleri ortaya çıkarmaktır. Bir başka amacımız ise mecmuada yer alan şiirlerin müşterek muhtevalarını dikkate alarak zihniyet çözümlemesi yapmak ve mecmua çalışmalarına katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, MESTAP, Terhib-i Bend, Terci-i Bend, Zihniyet

ABSTRACT

**POETRY JOURNAL CALLED
MECMUA-I TERKİB-İ BEND VE TERCİ-İ BEND
REGISTERED AT THE NATIONAL LIBRARY
WITH THE REGISTRY NO: 06 MİZ YZ A 3904
(REVIEW-TEXT-CLASSIFICATION ACCORDING TO SCMP)**

KAYA, Ashhan

Master Degree-2021

Department of Turkish Language and Literature

Field of Old Turkish Literature

Supervisor: Prof. Dr. Muhsin MACİT

The subject of our thesis is a poetry magazine named Mecmua-ı Terkiib-i Bend ve Terci-i Bend, registered at the National Library 06 Mil Yz A 3904. This magazine has been analyzed in two parts, a review and a text, in our study. General information about magazines and Systematic Classification of Magazines Project (SCMP) is given in the introduction. The first part starts with the introduction of the magazine that is the subject of our study. The following is followed by the biographies of the poets in the magazine, a table showing the number of poems and another table showing the years the poets lived. After the poetry forms and prosody patterns used in the poems are shown with a separate table, information and mentality analysis about the content of the magazine are included. The first chapter ends with the table showing the poems found in the magazine but not found in any other source. In the second part, firstly, there is a table showing the breakdown of the magazine according to SCMP. The translated text of the journal is included; the differences determined by comparing the poems found in published divans and academic studies with the existing articles are shown with footnotes.

There are a total of 24 poems of 20 poets in the magazine, which consists of 91 sheets. While the poem of the poet named "Cemal" appeared four times in the

magazine, Cevri's poem was written twice. The differences detected in the rewritten poems are also indicated in the footnotes. The magazine, which includes the poems of many poets who lived from the 16th to the 20th centuries, was given the year 1944 as the date in the middle and at the end.

The purpose of our work is to reveal poems and poets that have not yet emerged. Another goal is to examine the mentality by taking into account the common contents of the poems in the magazine and to contribute to the magazine studies.

Keywords: Magazine, SCMP, Terkib-i Bend, Terci-i Bend, Mentality

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
ÖN SÖZ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

06 MİL YZ A 3904 NUMARALI MECMUANIN TANITILMASI

1.1. 06 Mil Yz A 3904 Numaralı Mecmuanın Tanıtımı.....	4
1.1.1. Nüsha Tavsifi.....	4
1.1.2. Tertip Hususiyetleri.....	6
1.1.3. Mecmuada Bulunan Şairler ve Şiir Sayıları.....	6
1.1.4. Mecmuada Bulunan Şairlerin Yaşadıkları Yüzyıllar.....	29
1.1.5. Mecmuada Kullanılan Nazım Şekilleri.....	29
1.1.6. Mecmuada Kullanılan Aruz Kalıpları.....	30
1.1.7. Muhteva Özellikleri.....	30
1.1.7.1. Zihniyet Çözümlemesi.....	31
1.1.7.1.1. Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hayatın Yansımaları.....	35
1.1.7.1.1.1. Toplumun İçinde Bulunduğu Durumlar.....	35
1.1.7.1.1.2. Ekonomik-Sosyal Farklılıklar.....	42
1.1.7.1.1.3. Altın-Gümüş-Akçe-Dirhem-Mal.....	44
1.1.7.1.1.4. Oyun-Oyuncak.....	46
1.1.7.1.2. Siyasi ve Hukuki Konular.....	47
1.1.7.1.2.1. Vatan-Devlet-İktidar-Milliyet-Medeniyet.....	47
1.1.7.1.2.2. Makam-Rütbe.....	51
1.1.7.1.2.3. Paşa-Bey-Emir-Vali.....	52

1.1.7.1.2.4. Padişah x Köle-Halk.....	53
1.1.7.1.2.5. Adalet-Hukuk.....	53
1.1.7.1.3. Davranışlar ve Tutumlar.....	55
1.1.7.1.3.1. Açıgözlülük-Heves-Hırs.....	55
1.1.7.1.3.2. İkiyüzlülük-Sahtekarlık.....	56
1.1.7.1.3.3. Eşeklik-Köpeklik-Hayvanlık.....	58
1.1.7.1.3.4. Cahil x Kamil.....	59
1.1.7.1.3.5. Ölüm.....	61
1.1.7.1.3.6. Gurbet.....	62
1.1.7.1.4. Dini Şahsiyetler.....	63
1.1.7.1.4.1. Mürşid-Şeyh-Kadı-Vaiz-Molla-Hoca.....	63
1.1.7.1.4.2. Zahid-Sufi.....	66
1.1.7.1.4.3. Pir-Arif.....	68
1.1.7.1.5. Değerler ve Semboller.....	69
1.1.7.1.5.1. Dini Kıyafetler.....	69
1.1.7.1.5.2. Soy-Şan ve Şeref-Ün-Kıymet.....	70
1.1.8. Mecmuada Bulunup Basılı Divanlarda Bulunmayan Şiirler.....	71

2. BÖLÜM

06 MİL YZ A 3904 NUMARALI MECMUANIN METNİ

2.1. Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem.....	72
2.1.1. Şiirlerin Karşılaştırıldığı Kaynakların Kısaltma Listesi.....	73
2.2. 06 Mil Yz A 3904 Numaralı Mecmuanın MESTAP'a Göre Tasnifi.....	75
2.3. 06 Mil Yz A 3904 Numaralı Mecmuanın Transkripsiyonlu Metni.....	101
SONUÇ.....	391
KAYNAKÇA.....	393

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Mecmuada Yer Alan Şairler ve Şiir Sayıları.....	27
Tablo 2: Şairlerin Yaşadıkları Yüzyıllar.....	29
Tablo 3: Mecmuada Kullanılan Nazım Şekilleri.....	30
Tablo 4: Mecmuada Kullanılan Aruz Kalıpları.....	30
Tablo 5: Kaynaklarda Bulunamayan Şiirler.....	71

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا : a, e	ش : ş
آ : ā, a	ص : ş
ء : -i, -i, -y1, -yi (yay-1 izafet), ´	ض : d, ž
ب : b	ط : t
پ : p	ظ : z
ت : t	ع : ´
ث : s	غ : ğ
ج : c	ف : f
چ : ç	ق : k
ح : h	ك : k, g, ñ
خ : ħ	ل : l
د : d	م : m
ذ : z	ن : n
ر : r	و : o, ö, u, ü, ū, v, ˇ (vav-1 madule)
ز : z	ه : a, e, h
س : s	ى : i, i, ī, y, ā (elif-i maksure); ve -i, -i, -y1, -yi (yay-1 izafet)

KISALTMALAR LİSTESİ

c.	: Cilt
H.	: Hicri
hzl.	: Hazırlayan
ICANAS	: Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi
M.	: Miladi
MESTAP	: Mecmuaların Sistematiik Tasnifi Projesi
nr.	: Numara
ö.	: Ölümlü
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayısı (Sayfalar Arası)
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
vb.	: ve benzeri
vs.	: vesaire
VN	: Varak Numarası
yy	: Yüzyıl

ÖN SÖZ

Şiir mecmuaları, derleyicisinin kendi zevkine göre seçtiği şiirlerden oluşan kitaplardır. Bu mecmualar çoğu zaman pek çok şair ve şiir için elimizde bulunan tek kaynak durumundadır. Yaşadığı dönemde bir divan tertip edememiş şairleri unutulmaktan kurtarır. Mecmua, içeriğindeki seçme şiirler sayesinde bizlere şiirlerin yazıldıkları dönemler hakkında fikirler de verir. Farklı şairlerin şiirlerinin bir araya toplandığı bu derleme kitaplar, klasik Türk edebiyatı çalışmalarına önemli katkıda bulunmaktadır. Son yıllarda da mecmuaların bu önemi daha çok fark edilir olmuştur. Mecmua çalışmalarının artırılmasını sağlamak amacıyla bazı adımlar atılmıştır. Bu mecmua tanıtım çalışmalarının büyük bir kısmı ise tezler sayesinde yapılmaktadır.

Biz de edebiyatımız ve dolaylı olarak da tarihimiz açısından bu denli önem arz eden şiir mecmualarından Milli Kütüphane’de 06 Mil Yz A 3904 numarada kayıtlı “Mecmua-ı Terki-i Bend ve Terki-i Bend” adlı mecmuayı inceledik. Tezimizin asıl amacı bugüne kadar hakkında herhangi bir çalışma yapılmamış olan bu nazire mecmuası niteliğindeki mecmuanın çeviri yazılı metnini ortaya koyarak incelemesini ve Mecmuaların Sistemik Tasnifi Projesi’ne göre tasnifini yapmaktır. Çalışmamızın giriş bölümünde mecmuanın ne olduğu ve edebiyatımızda ne anlama geldiği hakkında bilgi verildikten sonra klasik Türk edebiyatı açısından önemi üzerinde durulmuştur. Tezimizin birinci bölümünde mecmuanın nüsha tavsifi, tertip hususiyetleri, mecmuada bulunan şair kadrosu ve şairlerin biyografileri; şiirlerin nazım şekilleri, aruz kalıpları ve muhteva özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Bu mecmua, terki-i bend ve terki-i bendlerden oluşmasından dolayı bize toplumsal konular hakkında önemli bilgiler vermektedir. Biz de mecmuanın bu özelliğinden yararlanıp tezimize bir farklılık, yenilik ve orijinallik katması açısından mecmuadaki şiirlerden yola çıkarak zihniyet çözümlemesi yapmaya çalıştık. Daha sonra mecmuada bulunup başka herhangi bir kaynakta rastlamadığımız şiirleri tespit ettik. İkinci bölümde ise mecmuanın MESTAP’a göre tasnifi ve ardından transkripsiyonlu metni yer almaktadır. Bu bölümde yer alan şiirler, şairlerin divanları ya da başka bilimsel kaynaklarla karşılaştırılmış ve şiirlerde tespit edilen farklılıklar dipnotlarda verilmiştir.

Şiir mecmuaları konusunda yapılan çalışmalara, biz de bu hazırlamış olduğumuz tez ile ufak da olsa bir katkıda bulunabilirsek çalışmamızı amacına ulaşmış sayabiliriz. Edebiyatımıza yeni bir mecmua ve bu mecmuanın sayesinde yeni şiirler kazandıracak olmanın farkındalığıyla tezimiz üzerine titizlikle çalıştık. Ancak henüz yolun başında olduğumdan dolayı hatasız ve eksiksiz bir metin ortaya koyduğum iddiasında olmadığımı belirtirim. Eğer bir yanlışım veya eksikğim olursa hoşgörü ile karşılanmasını temenni ederim.

Başta lisans ve yüksek lisans eğitimlerim boyunca bilgi ve tecrübesinden yararlanma fırsatı bulabildiğim değerli danışman hocam Prof. Dr. Muhsin MACİT'e, daha sonra da eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği olan tüm öğretmenlerime teşekkürü borç bilirim. Bu zorlu tez yazım sürecinde maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen ve beni bugünlere getiren sevgili annem Nermin ve değerli babam Ali KAYA'ya, bana kardeşlik duygusunu en özel duygularla yaşatan ve bu manevi olarak yıpratıcı olan süreçte hep yanımda olan kıymetli kardeşlerim Fidan ve Mehmet'e, tez yazdığım süreçte alanı dışında olmasına rağmen tezimin kontrollerini yapan ve yardıma ihtiyaç duyduğum her anda yanımda olan sevgili İbrahim Hakan DÜLGER'e ve kıymetli arkadaşım Batuhan YILMAZ'a desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

GİRİŞ

Mecmua kelimesi Arapça “cem” kökünden türemiştir. Sözlük anlamı “cem olunmuş, toplanmış, bir araya getirilmiş şey, top, tüm; toplanıp biriktirilmiş, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi; seçilmiş yazılardan meydana getirilen yazma kitap; dergi” (Devellioğlu, 1995: 596) dir. Edebiyat terimi olarak ise “bir veya daha fazla yazar yahut şaire ait çeşitli şekil ve hacimlerdeki dini, din dışı nesir ya da şiirlerden oluşan derleme kitaplar” (Uzun, 2003: 265) anlamına gelir. Mecmua başlangıçta, birçok bakımdan benzediği cönk gibi ayetler, hadisler, fetvalar, dualar, hutbeler, şiirler, ilahiler, şarkılar, mektuplar, latifeler, lugaz ve muammalarla ilaç tariflerinin ve faydalı bilgilerin (fevaid), notların, tarihi belge ve kayıtların (tevarih) derlendiği bir not defteri halinde ortaya çıkmış, zamanla gelişip düzenli bir tertip ve şekle kavuşarak türlerine göre bazı farklılıklar gösteren bir kitap veya telif çeşidi özelliği kazanmıştır (Uzun, 2003: 265). Günümüz Türkçesinde ise mecmua kelimesi “dergi” anlamında kullanılır.

İslamiyette mecmua türünün ortaya çıkışı, sahabelerin duydukları hadisleri bir araya toplayama başlamalarıyla gerçekleşir. Osmanlı’da ise ilim ve kültürün gelişmesiyle birlikte 15. yüzyılda ortaya çıkmış ve daha sonraki yıllarda sayıları epeyce artmıştır. Bazı mecmualar müellifin beğendiği şiirleri kaydetmesiyle oluşan karalama defteri şeklinde düzensiz hazırlanmışken bazıları ise gerek kullanılan malzeme gerek yazma şekliyle tam bir sanat eseri özelliği göstermektedir. Düzensiz olan mecmualar genellikle kişinin kendi yazısıyla olanlardır. Daha özenli hazırlanmış mecmualar ise iyi bir müstensihin elinden çıkmadır.

Osmanlı ilim, kültür ve edebiyatında çok yaygın ve önemli bir telif türü haline gelmiş olan mecmualar genel özellikleri ve muhtevaları dikkate alınarak “mecmuatü'l-eş'ar, mecmua-ı ed'iyе, mecmuatü'l-münşeat” vb. şekillerde adlandırılmıştır. Bazı mecmualar ise muhtevalarından ziyade hazırlayanların tanınmış kişiler olması dolayısıyla onların adlarıyla anılmıştır (Uzun, 2003: 266).

Mecmuaları şekil, tür ve muhteva gibi farklı yönlerden değerlendiren tasnif denemeleri mevcuttur. Muhteva açısından ilk değerlendirmeyi yapan Agah Sırrı Levend mecmuaları şu şekilde sınıflandırır:

- a. Nazire mecmuaları,
- b. Meraklılarca toplanmış, birer antoloji niteliğinde seçme şiir mecmuaları,
- c. Türlü konulardaki risalelerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar,
- d. Aynı konudaki eserlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar,
- e. Tanınmış kişilerce hazırlanmış, birçok yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları kapsayan mecmualar (Levend, 2014: 166-167).

Günay Kut ise Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nin "Mecmua" maddesinde mecmuaları şu şekilde tasnif eder:

- a. Nazire mecmuaları
- b. Seçme şiir mecmuaları (mecmua-i eş'ar, mecmua-i devavin)
- c. Aynı konu ile ilgili eserlerin bir araya gelmesi ile oluşan mecmualar (mecmua-i edviye, mecmua-i ed'iyeye, mecmua-i tevarih, mecmua-i mu'ammeyat, mecmua-i münşe'at, mecmuatü'r-resail, gibi)
- d. Karışık mecmualar (Bu tür mecmualar nazım-nesir karışık olabilir. Ayrıca Arapça, Türkçe ve Farsça gibi farklı dillerde yazılmış olabilir.)
- e. Tanınmış kişilerce veya derleyeni belli kişilerce hazırlanmış mecmualar (Kut, 1986: 170).

Şiir mecmuaları, edebiyat tarihimiz açısından önemli bir yer teşkil etmektedir. Divan tertip etmeyen veya edemeyen şairleri unutulmaktan kurtarır. Birçok şairin de divan tertip etmesine rağmen divanına koymadığı şiirleri, şiir mecmuaları sayesinde ortaya çıkmaktadır. Şiir mecmuaları sayesinde sadece tanınan şairlerin şiirlerine değil aynı zamanda adı tezkirelerde veya başka kaynaklarda geçmeyen birçok şairin varlığı hakkında bilgi sahibi oluruz. Yapılan çalışmalar sayesinde divanı olmayıp

mecmualardan toplanan şiiirleriyle bir divanı oluşturulan şairler de vardır. *Helâkî Dîvânı*, *Amrî Dîvânı*, *Çâkerî Dîvânı* ve *Behiştî Dîvânı* bu çalışmalar sonucu oluşturulan divanlardır. Şiir mecmuaları, aynı zamanda bize şiiirlerin yazıldıkları dönem hakkında da bilgiler verir.

Bugün kütüphanelerimizde sayısız şiiir mecmuası bulunmaktadır. Bu mecmuaları bir araya toplamak için hazırlanan MESTAP sayesinde şiiir mecmuaları, tek bir yerde toplanıp veri tabanına işlenerek bir birikim oluşturulacaktır. M. Fatih Köksal; MESTAP projesine neden ihtiyaç duyulduğunu şu şekilde ifade etmiştir: “Pek çok çalışmada şiiir mecmualarından yararlanıldığı doğrudur ama bunlar kısmi ve sadece bir amaca yönelik çalışmalardır. Bazen bir şairin divanı hazırlanırken başka şiiirleri olup olmadığı hususunda araştırma yapmak için, bazen de bir şairin yayımlanmış divanında yer almayan şiiirlerini ortaya çıkarmak amacıyla mecmualara müracaat edildiğini görüyoruz. Bazı üniversitelerimizde lisansüstü tez çalışması olarak şiiir mecmualarının ele alınması da bu hususta önemli ve kuşkusuz sevindirici adımlardır.” (Köksal, 2012: 91). MESTAP çerçevesinde şiiir mecmuaları, cönkler de dahil olmak üzere bütün mecmuaların lisansüstü -özellikle de yüksek lisans- tezleri şeklinde çalışılması öngörülmüştür (Köksal, 2012: 92). Proje kapsamında mecmua tasniflerinin sekiz sütundan oluşan MESTAP tablosuyla yapılması önerilmiştir. Bizim de hazırladığımız bu çalışmada yer verdiğimiz tablo; şiiirlerin bulunduğu varak numarası, şairlerin mahlası, şiiirlerin ilk beyti ile son beyti, nazım şekli, nazım türü, vezni ve varsa açıklamalar kısımlarını kapsamaktadır.

1. BÖLÜM

06 MİL YZ A 3904 NUMARALI MECMUANIN TANITILMASI

1.1. 06 Mil Yz A 3904 Numaralı Mecmuanın Tanıtımı

1.1.1. Nüsha Tavsifi

Milli Kütüphane-Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 3904 numarasıyla kayıtlı *Mecmua-ı Terkib-i Bend ve Terci-i Bend* isimli mecmuanın tamamı 91 varaktan oluşmaktadır. Mecmuanın müstensihisi belli değildir. Birkaç şiirin sonuna düşürülen tarihten ise mecmuanın 1944 yılında istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Varakların dış ölçüsü 235x160 mm, iç ölçüsü ise 170x125 mm'dir. Şiirler cedit kağıt üzerine yazılmıştır. Sayfalarda çerçeve kullanılmamıştır. Yazı türü rikadır. Yazılar düzgün ve okunaklıdır. Şiirlerde düzeltmeler ve derkenarlar yok denecek kadar azdır. Mecmuada varak numaraları bazı yanlışlıklar olmasına rağmen büyük ölçüde yazılmıştır. Ancak bu varak numaraları mecmuaya istinsah edildiği tarihten çok sonra verilmiş olabilir. Çünkü mecmuanın ilk varağının sağ üst köşesine "Sat: 12-II-1971/ Abdullah Öztemiz- Gemlik" notu düşülmüştür. Mecmuanın şair ve aynı zamanda tabip olan Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu'nun kütüphanesinden alınmış olduğu ihtimali yüksektir. Mecmuanın sonunda sonradan eklenmiş notta sondan 11 yaprağın eksik olduğu kaydedilmiştir. Aradaki 73a, 73b, 74a, 74b, 75a, 76a ve 76b varakları boştur. Ancak 75b'de yazılan yazılar siliktir. Şiirler, başlıklar da dahil olmak üzere siyah renkte yazılmıştır. Ancak bazı düzeltmeler, derkenarlar ve mahlasların altındaki çizgiler kırmızı ve yeşil renkle yazılmıştır. Satır sayısı değişkenlik göstermekle birlikte genel olarak 20 satırdır. Mecmua; mavi bez kaplı, mukavva bir cilt içerisindedir. Cilt sonradan geçirilmiştir. Mecmuanın dili Türkçe olmakla birlikte çok az sayıda Arapça ve Farsça beyitler de bulunmaktadır. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu tespit fişinde *Mecmua-ı Terkib-i Bend ve Terci-i Bend* adıyla kayıtlı olan mecmuanın içerisinde böyle bir başlık yoktur. Mecmua

Bağdatlı Ruhi'nin terki-i bendiyle başlamakta ve Cemal mahlaslı bir şairin terki-i bendiyle sona ermektedir:

Başı: şanmañ bizi kim şîre-i engür ile mestüz
biz ehl-i ħarābātdanuz mest-i elestüz
ter-dāmen olanlar bizi ālūde şanır lîk
biz mā`il-i būs-ı leb-i cām u kef u destüz
şadrın gözetüb neyleyelüm bezm-i cihānuñ
pāy-ı ħum-ı meydür yerimüz bāde-perestüz
mā`il degilüz kimsenüñ āzārına ammā
ħāṭır-şiken-i zāhid-i peymāne-şikestüz
erbāb-ı ħarāz bizden ırağ oldığı yegdür
düşmez yire zīrā oğumuz şāhib-i şestüz
bu `ālem-i fānīde ne mīr u ne gedāyuz
`alālara `alālanıruz pest ile pestüz
hem-kāse-i erbāb-ı dilüz `arbedemüz yok
meyħānedeyüz gerçi velī `aşk ile mestüz
biz mest-i mey-i meykede-i `ālem-i cānuz
ser ħalkā-ı cem`iyyet-i peymāne keşānuz

Sonu: insān medeniyyet dinilen satvete meftūn
ammā ki görüb ħarbini olmağda da maħzūn
şervetle bize nemek de olan yurdı görünce
göñlüm olur enva` füyūzat ile meşhūn
ebdā`-ı nefā`is ile pūr-zevk olan insān
envā`-ı mefāḥir ile olmaz mı yā mecnūn
ħayret ne büyük ni`met olur tarz-ı ħayātda
bu ħāl ile çarḥıñ gidişi neşveye mekrūn
ahvāl-i zālām kaplasa aqṭār-ı cihānı
pūr emn ü emān iqbāle çıkar reh-i mesnūn
bizler hele āvāre-i her şevk u neşātız
ekdār-ı zamān bizler için hep dürr-i meknūn
milliyeti örnek idelim her işimizde

zīrā onı nisyān ideniñ haşmı pek efzūn
efsād-ı zamān cāzibesinden kaçınanlar
insān mūkerrem diye her yerde de me'mūn
insānda cemāl feyz nazar toğmalı muṭlak
bu mevhibeniñ nā'ili hayretzede memnūn
üstād-ı edeb hażret-i vaḥyī şānı ölmez
ilhām-ı füyüzāt ile itdi seni medyūn
her nazrada biñ zevk u neşāt toğmada her gāh
her lahzada biñ telh-i zamān kılsa da āh vāh

1.1.2. Tertip Hususiyetleri

Çalışmamıza konu olan mecmua sadece terhib-i bend ve terci-i bendlerden oluşmaktadır. Şiirlerin başlığında, şiirlerin nazım şekli ve şair adlarına yer verilmiştir. Ancak bazı şiirlerde mahlas kullanılmadığı için şiirin, başlıkta verilen kişiye ait olup olmadığı kesin değildir.

Mecmua, Bağdatlı Ruhi'nin terhib-i bendiyle başlayıp Cemal mahlaslı şaire ait olan terhib-i bend ile son bulur. Mecmuada farklı yüzyıllarda yaşamış şairlerin şiirlerine yer verilmiştir. Bu şiirlerin çoğu nazire özelliği taşımaktadır. Mecmuada; Cevri'ye ait olan terhib-i bend farklı varaklarda 2 kez, Cemal mahlaslı şaire ait olan terhib-i bend ise farklı varaklarda 4 kez olmak üzere aynı şiirin birkaç kez yazılmış olduğu görülmektedir. Diğer şairlerin şiirleri birer kez yazılmıştır.

1.1.3. Mecmuada Bulunan Şairler ve Şiir Sayıları

Bu başlık altında mecmuada şiirleri bulunan Bağdatlı Ruhi, Cevri, Sami, Ayetullah, Ziya Paşa, Mahmud Nedim Paşa, Muallim Naci, Ali Raşid, Recep Vahyi, Cudi, Cemal, Yahya Nazim, Fehim, Selami, Senai, Hacı Sadık, Şevket, Ramiz Paşa, Şeyh Galip ve Hacı Tahsin gibi şairlerin hayatları ve kendileri hakkındaki bazı bilgilere yer vereceğiz.

BAĞDATLI RUHİ : Asıl adı Osman olan şairin doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Yalnızca Mecmuatü't-Teracim¹'de Ruhi'nin doğum tarihi 941/1534-1535 olarak verilmektedir. Ancak bu bilginin doğruluğu da kesin değildir. Yakın arkadaşı, tezkire sahibi Ahdi'nin verdiği bilgiye göre babası, Ayas Paşa maiyetinde Kanuni Sultan Süleyman'ın ordularıyla Bağdat'a giderek orada yerleşen Rumelili bir sipahi idi (Ak, 2008: 206).

Kaynaklarda Ruhi'nin çok yer gezdiği yazmaktadır. Esrar Dede Ruhi'nin mevlevi olduğunu, İstanbul'da Galata Mevlevihanesi'nde kaldığını, sonra Konya'da Mevlana Türbesi'ni ziyaret ettikten sonra Hicaz ve Şam'a gittiğini söyler.² Ancak Ruhi'nin herhangi bir tarikata intisap ettiğini gösteren bir belge yoktur. Şiirlerinden anlaşıldığı üzere Osmanlı şairlerine çok rağbet edildiği için memleketinden ayrılıp Anadolu'ya gelmiş fakat burada istediğini bulamayıp kimsesiz kalmıştır. Diyar diyar dolaşarak devlet ve sanat büyükleriyle tanışıp onların takdirini kazanmak isteyen Ruhi sürekli memleket hasreti çekmiştir. Necef, Kerbela, Dımaşk ve Erzurum'u da dolaşan Ruhi son olarak Şam'da Azmizade Haleti ile tanışıp onun himayesine girmiştir. Kalender bir hayat yaşayan Ruhi'nin yaşamı zorluklar içinde geçmiş, aradığı şeyi bir türlü bulamamış, gittiği her yerde riyakarlık ve rüşvetle karşılaşmıştır. Ruhi tüm bunlardan ve kötü talihinden sürekli şikayet etmiştir. Tüm bu olumsuzluklar içinde 1014/1605-1606 yılında Şam'da vefat etmiştir.

Şiirlerinde samimi, sade ve lirik olan Ruhi'de Fuzuli'nin etkisi büyüktür. Toplumun aksayan yönlerini de dile getirmekten çekinmemiştir. Ruhi'nin günümüze ulaşan eseri *Külliyat-ı Eş'ar-ı Ruhi-i Bağdadi* adıyla 1870 yılında İstanbul'da basılan divanıdır (Ak, 2008: 206). Birçok nazım şekliyle şiir yazan Ruhi'nin divanında bazı şiirlerinin eksik olduğunu çeşitli nüshalar üzerinde incelemeler yapan Coşkun Ak tespit etmiştir. Ruhi'nin en önemli şiiri hemen herkes tarafından eşsiz sayılan ve yüzyıllar boyunca sayısız nazireler yazılan terhib-i bendidir. *Şikayetname* adlı mektubu da meşhurdur.

---

¹ Mehmet Tefik (Mesnevihan), *Mecmuatü't-Teracim*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, nr 192, vr 21a, TYDK, II, 223.

² İlhan Genç (hzl.), *Esrar Dede- Tezkire-i Şuara-yı Mevleviyye İnceleme- Metin*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000, Ankara.

CEVRİ : Asıl adı İbrahim olup Cevri Çelebi ve Cevri Dede olarak da anılan şair İstanbul'da doğmuştur. Doğum tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte Emir Halife için yazdığı bir mesneviye düşürdüğü tarihe bakılırsa 1595-1600 yılları arasında doğmuş olabileceği tahmin edilmektedir. Kaynaklarda ailesi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Arzu Atik, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde yazmış olduğu "Cevri" maddesinde³, Cevri'nin babasının adının sadece Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Talat 26'daki Veysi'nin *Dürretü't-Tac fi Sireti Sahibi'l-Mi'rac* adlı eserinin istinsah kaydında Cevri İbrahim b. Abdullah 1058/1648 şeklinde yazıldığını ancak bu eserin görülmediğinden bu bilginin doğru olup olmadığından emin olmadığını söylemektedir.

Tezkirelerde Cevri'nin iyi bir tahsil gördüğü belirtilmektedir. Bazı kaynaklar Cevri'nin divan katipliğinden sonra hattatlık yaptığını, bazıları ise sadece hattatlık yaptığını söyler. Derviş Abdi-i Mevlevi'den hat dersleri almış olup günümüze ulaşan yazılarından özellikle "talik kırması"nı çok güzel yazdığı anlaşılmaktadır (Kartal ve Şentürk, 2017: 477). Kaynaklarda yazısının çok güzel olduğu belirtilen Cevri, hem şairlerden hem de devlet ricalinden kimselerin yazılarını yazmıştır. Esrar Dede Cevri'nin günde 1000 beyit yazabildiğini ifade etmektedir. Geçimini de yazdığı bu yazılardan sağlayan Cevri'nin bugün kütüphanelerde çok sayıda istinsah ettiği eser bulunmaktadır. Kaynaklarda Şehname, Tarih-i Vassaf, Kühü'l-ahbar gibi büyük hacimli eserlerle birlikte Mesnevi'yi de yirmi iki defa istinsah etmiş olduğu belirtilmektedir. Şiirlerine bakılırsa güzel hattı karşılığında ihsanlar almasına rağmen iyi bir hayat sürmediği anlaşılmaktadır. Cevri'nin Mevlevi tarikatına mensup olduğu birçok kaynakta belirtilmiştir. Esrar Dede onun Ankaralı İsmail Rüşühi'nin sohbetlerine katıldığını, eserinde Cevri hakkında geniş bilgiler veren Naima ise eserlerini de defalarca istinsah ettiği Sarı Abdullah Efendi'ye mensup olduğunu, Müstakimzade ise Cevri'nin Bayrami-Melami tarikatından olduğunu kaydetmiştir.

Cevri 1654 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Rai ve Nisari, Cevri'nin vefatına tarih düşürmüşlerdir. Müstakimzade Cevri'nin cenazesinin, komşularıyla

---

³ Arzu Atik, "Cevri, İbrahim Çelebi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cevri-ibrahim-celebi> .

konuşmadığı için Sarı Abdullah Efendi ve yirmi otuz arkadaşı tarafından Eğrikapı'daki Cemaleddin Uşşaki Tekkesi civarına defnedildiğini ve mezarının yerini sadece bu kişilerin bildiğini söylemektedir.

Tekke ve divan şiirine fazlasıyla vakıf olan Cevri geriye birçok eser bırakmıştır. Değişik kütüphanelerde 39 yazma nüshası bulunan *Divan* Hüseyin Ayan tarafından neşredilmiştir.⁴ Divanda 3 tanesi kaside ölçülerine uymayan 84 kaside, 22 kıta, 3 tanesi Farsça olan 6 mesnevi, 5 terhib-i bend, 2 terci-i bend, 272 gazel, 5 matla, 2 tanesi Farsça olan 124 tarih, 30 tanesi Farsça olan 33 rubai, 7 tahmis ve 8 tesdis bulunmaktadır. Haluk Aydın ise Hüseyin Ayan'ın Cevri Divanı'nı neşrederken ulaşamadığını belirttiği Fahri Bilge nüshasına ulaşmış ve Hüseyin Ayan neşrinde bulunmayan Cevri'ye ait 2 kıta, 1 beyit, 11 gazel ve 1 tarih tespit etmiştir.⁵ Ömer İnce de divandaki tarihi ve efsanevi unsurlar hakkında yüksek lisans tezi hazırlamıştır (*Cevri Divanı'ndaki Tarihi ve Efsanevi Unsurların Tespiti ve İşlenişi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1991). Şiirlerinde Nef'i etkisi görünen Cevri ondan farklı olarak mizah ve hiciv kullanmamıştır. Fuzuli ve Baki etkisi de görülen Cevri, devrinin de pek çok şairinin gazellerini tahmis etmiştir. Yazmış olduğu terhib-i bend ve terci-i bendlerle dikkat çeken Cevri, Bağdatlı Ruhi ile en güzel şeklini bulan eğilimin 17. yüzyıldaki en önemli temsilcilerindendir. Cevri, Bitlisli Şükri'nin 1523 yılında aynı adla yazdığı *Selimname*'yi 1627 yılında dönemin diline uygun bir şekilde başına bir mukaddime ekleyerek yeniden nazmetmiştir. Eserin bilinen tek nüshası Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum 1310'da kayıtlıdır. Cevri'nin şöhreti yaygın bir diğer eseri olan *Hilye-i Çehar-Yar-ı Güzin*, Hakani'nin hilyesi ilham alınarak yazılmış 145 beyitten oluşan küçük bir mesnevidir. Cevri'nin divanında yazdığı tarihe göre 1630 yılında yazılmıştır. Eserin pek çok yazma nüshası vardır ve Arap harfleriyle üç kez basılmıştır. Eser münacat, naat, mukaddime, dört halifenin hilyeleri ve hatime kısımlarından oluşur. *Hall-i Tahkikat* adlı eseri ise Mevlana'nın *Mesnevi*'sinin ilk on sekiz beyte ve eserden seçilen 40 beyte, beşer beyit ilave

---

⁴ Hüseyin Ayan neşrinde bu nüshaların listesi dipnot olarak verilmiştir. Ancak bu listede 38 nüsha yer almaktadır. Haluk Aydın hazırladığı makalesinde Hüseyin Ayan'ın Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi No: 1286'da kayıtlı Cevri hattıyla yazılı nüshayı listeye unutkanlık sonucu almadığını belirtmiştir.

⁵ Haluk Aydın, "Cevri Divanı'nın Fahri Bilge Nüshasında Yer Alan Neşredilmemiş Şiirler", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2010, c. 13, sayı 23, s. 207-221.

edilerek oluşturulmuş 415 beyitlik bir “terkib-i bend”dir. Eserin başlığı aynı zamanda tarihidir. 1647 yılında yazılan eser, Sofu Mehmed Paşa’ya ithaf edilmiştir. *Aynü’l-füyuz* ile birlikte basılan eserin birçok yazma nüshası bulunmasına bakılırsa çok okunmuş bir eser olduğu anlaşılmaktadır. Cevri’nin bir diğer eseri olan *Aynü’l-füyuz*, Yusuf Sineçak Dede’nin Mevlana’nın *Mesnevi*’sinden seçtiği 366 beyitten oluşan *Cezire-i Mesnevi* adlı eserinin şerhidir. Cevri bu eseri her beyte beşer Türkçe beyit ekleyerek oluşturmuştur. Manzum bir şerhtir. Eserin ismi ebced hesabıyla yazılış tarihi olan 1647’yi vermektedir. Bu eserini de Sofu Mehmed Paşa’ya sunmuştur. *Melhame*, Cevri’nin Salahaddin Yazıcı’nın 1408’de yazdığı 4788 beyitten oluşan *Şemsiyye* adlı eserinin 1635 yılında 3617 beyit olarak yeniden kaleme aldığı eseridir. Eserin yazılış amacı tıpkı *Selimname* gibi artık anlaşılamaz olmasıdır. Birçok yazma nüshası bulunan eser üç kez basılmış ancak 1900-1901 yıllarında yasaklanmıştır. Eser, tabiat olaylarına dayanarak gelecekte haber veren kehanetlerden oluşur. *Nazm-ı Niyaz* ise on iki ayın özelliklerinden bahseden, yaklaşık 200 beyitten meydana gelen bir mesnevidir. Eserin adı ebced hesabıyla yazılış tarihi olan 1648 yılını göstermektedir. Bunlar dışında *Muamma Risalesi*, *Müfredat-ı Tıb*, *Terceme-i Pend-i Attar*, *Terceme-i Şehname-i Firdevsi-i Tusi*, *Terceme-i Ahval-i Hâce Hafız-ı Şirazi ve Beyan-ı Adad-ı Sıfatha-yı Nefs-i İnsani* Cevri’ye atfedilen ancak Cevri’ye aidiyeti kesin olmayan eserlerdir. Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*’nde yine Cevri’ye atfedilen *Tarih-i Cevri Çelebi* adıyla basılan eserin Edirneli Ağazade Mahmud Urfi’ye ait olduğunu kanıtlamıştır. Bunlar dışında 17. yüzyılın önemli şairlerinden olan Cevri’nin çeşitli mecmualarda da birçok şiiri bulunmaktadır.

SAMİ : Asıl adı Mustafa’dır. İsmail Belig tezkiresinde bir diğer adının Mehmed olduğunu söyler. Babası Osman Efendi’nin mesleğinden dolayı Arpaeminizade olarak anılmaktadır. Divanında yer alan tarih kıtalarından Afife ve Zeliha isimli iki kızı olduğu, Afife’nin 1116/1704-5, Zeliha’nınsa 1134/1721-2’de vefat ettiği öğrenilmektedir (Kutlar, 1996: 13-14, 16).

Sami, katiplik dersleri almış ve arpa katibi olarak da görev almıştır. Hocasade Mehmed Efendi’den sülüs ve nesih dersleri almış, talik ve şikest-talikte ün kazanmıştır. Katipliğe ne zaman başladığı bilinmeyen Sami birçok yerde çeşitli görevlerde bulunmuştur. Aralık 1715’te istabl-ı amire-i evvel anbarı ikinci katibi,

daha sonra rikab-ı hümayunda başmuhasebeci vekilliğine atanmıştır. Aynı yıl küçük evkaf muhasebeciliğine getirilerek hacedan zümresine katılmıştır. 1716'da şehremini, 1718'de küçük ruznamçeci, haslar mukataacısı, 1720'de tekrar şehremini, 1722'de cebeciler katibi, 1724 yılında ikinci kez küçük ruznamçeci, 1726'da piyade mukabelecisi, 1728 yılında üçüncü kez küçük ruznamçeci, 1730 yılında ikinci kez piyade mukabelecisi ve arpaemini olmuştur. Dört buçuk ay bu görevde kaldıktan sonra I. Mahmud zamanında Çelebizade İsmail Asım'ın yerine vakanüvis tayin edilmiştir. 1732 yılında üçüncü defa piyade mukabeleciliğine getirildiği sırada vakanüvislik görevini de sürdürmektedir. Mart 1734'te atandığı maliye tezkireciliği son görevidir. Ölüm yılı olarak farklı tarihler gösterilse de tezkirelerde geçen "mezahir" kelimesinin ebced hesabına göre karşılığı olan 1734 yılında Mart sonu ya da Nisan başında İstanbul'da vefat etmiştir. Mezarı ise Ali Paşa-yı Cedid Camii haziresindedir.

Sami, daha çok şiirleriyle tanınmıştır. Kimi şiirlerinde musiki terimlerine yer vermesi, musiki makamları hakkında bir de mesnevi yazması Sami'nin musiki konusunda da bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Şiirlerinde sıkça kullandığı tasavvufi özellikler, hatta musiki makamlarından söz ettiği mesnevisinde tasavvufla musikiyi birleştirerek anlatması ve "Mevlevi" redifli bir de gazel kaleme alması, Müstakimzade'nin (1928: 534) eserinde verdiği şairin, Mevleviliğe müntesip olduğuna dair bilginin doğruluğunu güçlendirmektedir (Kutlar, 2013). Şiirlerinden anlaşılacağı üzere maddi sıkıntılar çekmiştir. Nabi'nin bir takipçisi olan Sami, daha çok hikemi tarzda şiirler yazmış, ancak diğer akımlardan da birkaç nazire yazacak kadar etkilenmiştir. Şiirlerinde yerel unsurlar oldukça azdır. Şiirleri kapalı ve düşünce derindir. Ruhi'nin terkib-i bendine yazdığı nazire en ünlü şiiridir. Bir kısım şiirlerini eski diye nitelediği ve rağbet etmediği bir vadide (sebk-i Iraki) yazmışsa da yeni bir tarza (sebk-i Hindi) yöneldiğini belirtmektedir. Şiirlerinde deyim kullanmaya özen göstermiş, Farsça deyimleri Türkçe kelimelerle birleştirmesi en çok dikkati çeken özelliğini oluşturmuştur (Kutlar, 2006) .

Farklı kütüphanelerde 13 yazma nüshası bulunan ve 1837 yılında Bulak Matbaasında basılan *Divan*'ında 2'si Farsça 35 kaside, 41 kıt'a-i kebire, 1 murabba, 6 şarkı, 2 müseddes, 2 terkib-i bend, 6 mesnevi, 5'i Farsça 149 gazel, 1'i Farsça 16

rubai, 12 kıt'a, 9 nazm, 6'sı Farsça 128 matla, 5'i Farsça 13 müfred bulunmaktadır. Bu divan Fatma Sabiha Kutlar tarafından yüksek lisans tezi olarak yayımlanmıştır. Sami'nin vakanüvis olduğu yıllarda meydana gelen olayları anlattığı Osmanlı tarihi *Tarih-i Sami ve Şakir ve Subhi* adlı eseri Asım'ın eserine zeyl olarak yazılmıştır. 1784 yılında İstanbul'da Beylikçi Raşid ve Vakanüvis Vasıf'ın açtıkları matbaada basılan ilk eserdir. Bu eser üzerine iki çalışma yapılmıştır. Mustafa Sami'nin bir takrizi, Örfi-i Şirazi'nin kıtalarından birine yazılmış bir şerhi, İzzet Paşa'ya sunulan bir arz-i hal ve içindeki bilgilerden muhtemelen bir yakını olduğu anlaşılan Süleyman Çelebi'ye yazılmış iki mektuptan ibaret nesirleri divanın Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshasında yer almaktadır (Yahya Tevfik Efendi, nr. 300, vr. 110b-113b). Sadece takriz, Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'ndeki nüshada da mevcuttur (Ulucami, nr. 6075, vr. 156a-157a). Şairin Bağdatlı Ruhi'ye nazire olarak yazdığı terhib-i bend ve terci-i bendi *Ruhi ile Sami'nin ve Ziya Paşa'nın Nazireleri* adıyla ayrıca basılmıştır (İstanbul 1304) (Kutlar: 2006).

AYETULLAH : Asıl adı Mehmed Ayetullah Bey'dir. Tanzimat dönemi devlet adamlarından ve ilk Maarif nazırı Abdurrahman Sami Paşa'nın torunu, Samipaşazade Sezai'nin de yeğenidir. Babası da yine Maarif nazırı ve ilk Türk nümismat olan Abdüllatif Subhi Paşa'dır. Subhi Paşa'nın yirmi üç çocuğunun en büyükleri olan Ayetullah Bey, yine şair ve yazar olan Hamdullah Suphi Tanrıöver'in ağabeyidir. Ayetullah Bey 1262/1845 yılında Mısır'da doğmuş, daha sonra ailesiyle birlikte İstanbul'a yerleşmiştir. Burada özel hocalardan ders görmüştür.

Önce divan-ı hakani ve divan kaleminde çalışmış ve bir süre Babıali Tercüme Odası'nda çalıştıktan sonra babasının başkanlığını yaptığı tahrir-i emlak idaresinde müdür oldu. Daha sonra Şura-yı Devlet muavinliğine tayin olmuştur. Ali Paşa'nın vefatından sonra sadarete getirilen Mahmud Nedim Paşa zamanında görevinden uzaklaştırılmış, daha sonra da babasının valiliğini yaptığı Suriye'de birçok kaymakamlığa getirilmiştir.⁶ 1876 yılında Tuna vilayeti mektupçuluğuna tayin edilmiş, ancak Tuna valisi Asım Paşa'nın şikayeti üzerine azledilmiş, 1877'de, 93 Harbi sıralarında, Edhem Paşa'nın sadareti zamanında Erzurum vilayeti

⁶ Mehmet Törenek, "Ziya Paşa'nın Takipçisi Bir Şair: Ayetullah Bey ve Terhib-i Bendi", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, 1999, s. 43-56.

mektupçuluğuna tayin edilmiştir. Buradayken babasına yazdığı mektupta⁷ “Mevkii harbi, harekatı askeriye, muharebeyi, muhasarayı hep görüp hallerini layikiyle tetkik ettim” diyor (İnal, 1969: I/140). Erzurum’dan Erzincan’a gelirken Tercan yakınlarında 1878 yılında tifo nedeniyle vefat etti. Memleketin kabristanına defnedilmiştir.

Muhalif kişiliğiyle tanınan ve yenilikçi fikirlere sahip olan Ayetullah Bey, 1865 yılında kurulduğu tahmin edilen Yeni Osmanlılar Cemiyeti’nin kurucuları arasında yer almıştır.

Şiirleri ile pek şöhreti bulunmayan Ayetullah Bey’in eserleri, Ziya Paşa’yı taklit ederek yazdığı *Rüya* risalesi ve yine düşünce ve şekil olarak da Ziya Paşa tarzında yazmış olduğu *Terkib-i Bend*’idir. Ancak İbnülemin onun Vakit gazetesinde makaleleri olduğunu, ancak bunların savaş sırasında zabt ve yağma edildiğini söyler. Ayrıca İbnülemin Son Asır Türk Şairleri’nde Fransız şair Volney’in “Tüdmür Harabeleri” adlı eserini kısmen tercüme ve neşrettiğini de belirtir.

ZİYA PAŞA : Asıl adı Abdülhamid Ziyaeddin olan şair 1829 yılında İstanbul Kandilli’de dünyaya gelmiştir. Babası gümrük katibi Feridüddin Efendi, annesi İtir Hanım’dır. İlk öğrenimini Kandilli’de mahalle mektebinde tamamladıktan sonra Mekteb-i Ulum-ı Edebiyye’ye devam etmiştir. Daha sonra Beyazıt Rüştüyesi’ne gitmiştir. Bir taraftan da Arapça ve Farsça öğrenen Ziya Paşa genç yaşta devlet dairelerinde katipliğe başlamıştır. Başlarda halk edebiyatına merak salan Ziya Paşa sonraları dairede birlikte çalıştığı Fatin Efendi’nin etkisiyle de klasik Türk edebiyatına yönelmiştir. Pek çok klasik Türk şairiyle tanışan Ziya Paşa şairlerin toplandığı meyhanelerde ve Mehmed Lebib Efendi’nin konağında bulunmuştur.⁸ Daha sonra Batı edebiyatına da merak salan Ziya Paşa Fransızca öğrenmeye başlamıştır. Bir taraftan da siyasete ve siyasette yükselmeye ilgi duymaya başlamıştır. Sarayda bulunduğu sırada Ali Paşa’ya karşı olumsuz tavır takınınca saraydaki görevine son verilmiştir.

---

⁷ İbnülemin Mahmut Kemal İnal bu mektubun nezdinde mahfuz olduğunu belirtmiştir.

⁸ Abdullah Uçman, “Ziya Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Çevrim içi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/ziya-pasa--sair>.

Bir süreliğine paşa unvanıyla Kıbrıs'a gönderilen Ziya Paşa babasının ölümü üzerine İstanbul'a gelmiştir. Daha sonra görev icabıyla pek çok yere gönderilen Ziya Paşa ülkenin içinde bulunduğu durum dolayısıyla Ali Paşa'ya karşı tam bir muhalefete geçmiştir. Yine Ali Paşa tarafından siyasi tedbir amacıyla İstanbul'dan uzaklaştırılan Namık Kemal ve Ali Suavi ile birlikte Yeni Osmanlılar Cemiyeti vasıtasıyla 1867 yılında Paris'e kaçmıştır.⁹ Daha sonra Sultan Abdülaziz'in bir davet üzerine Paris'e geleceğini haber alınca Londra'ya geçmiştir. Ali Suavi burada *Muhbir* gazetesini çıkarırken Namık Kemal ve Ziya Paşa da *Hürriyet* gazetesini çıkarmaya başlamışlardır. Bu sırada Ali Suavi ile araları açılan Ziya Paşa, Namık Kemal İstanbul'a döndükten sonra Ali Paşa'ya çok ağır suçlamalar içeren yazıları sebebiyle İngiliz hükümeti tarafından tutuklanmıştır. Kefaletle serbest bırakıldıktan sonra Paris'e oradan da Cenevre'ye geçmiştir. Ali Paşa'nın ölümünden sonra yeni sadrazam olan Mahmud Nedim Paşa aracılığıyla İstanbul'a dönüp tekrar devlette çalışmaya başlamıştır. Değişen padişahlarla birlikte Ziya Paşa'nın da görevleri ve görev yerleri değişmiştir. Kıbrıs'ta başlayan hastalığı nüksedince 17 Mayıs 1880 tarihinde Adana'da vefat etmiştir. Mezarı Adana Ulucamii haziresindedir.

Ziya Paşa, Şinasi'den sonra Namık Kemal ile birlikte 1860'lı yıllardan başlayarak Fransız edebiyatı etkisi altında gelişen yeni Türk edebiyatının kurucularından biri kabul edilmektedir (Uçman, 2013: 477) . Çocuk yaşlarda şiire ilgi duyarak yazmaya başlamıştır. Şiir anlayışı yıllar içinde çok değişmiştir. “Şiir ve İnşa” adlı makalesinde klasik Türk şiirini eleştirirken “Harabat” adlı mukaddimesinde klasik Türk şiirini övmesi Ziya Paşa'nın uzun süre eleştirilerin hedefi olmasına sebep olmuştur. Klasik Türk şiiri anlayışıyla yazdığı bazı gazelleriyle terakib-i bend ve terci-i bendleri her dönemde zevkle okunan ve çok beğenilen şiirleridir. Diğer ünlü manzumesi ise Bağdatlı Ruhi'nin başlatmış olduğu ve adeta akım haline gelen “Terakib-i Bend”dir. Siyasete yoğunlaştığı dönemlerde edebiyat alanında pek verimli olamamıştır.

---

⁹ Abdullah Şengül-Mehmet Arslan, “Ziya Paşa”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ziya-pasa> .

Ölümünden sonra damadı tarafından divan haline getirilerek yayımlanan *Eş'ar-ı Ziya, Zafername, Rüya, Arz-ı Hal, Harabat, Endülüüs Tarihi, Engizisyon Tarihi* eserlerinden bazılarıdır. Bunun dışında Batı edebiyatından birçok eserin de tercümesini yapmıştır.

MAHMUD NEDİM PAŞA : 1233/1817 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Şam ve Bağdat valiliği ve vezirlik yapmış, ayrıca Mısır kapı kethudalığında da bulunmuş olan Gürcü Mehmed Necib Paşa'dır. Özel dersler alarak eğitimini tamamladıktan sonra 1831'de önce Mektubi, daha sonra Amedi kalemine girmiştir. Sonra Bursalı Damat Said Paşa'nın ilk seraskerliğinde divan katibi oldu. Sonra sadaret mektubi muavinliği görevine atandı, kitabet ve inşadaki kuvveti sebebiyle Amedi Odası'na memur olup 1847 yılında rütbe-i ula tevcihiyle sadaret mektupçusu, 1849 yılında Divan-ı Hümayun amedi vekili, aynı yıl amedi, 1853 yılında beylikçi, 1854 yılında rütbe-i bala ile sadaret müsteşarı ve birkaç ay sonra hariciye müsteşarı oldu, özel memuriyetle Varna'ya gönderildi. 1855 yılında vezirlikle Sayda, aynı yıl Şam, 1856 yılında İzmir valisi oldu. 1858 yılında Tanzimat Meclisi üyeliğine getirildi. Aynı yıl Dışişleri Nazır Vekili ve kısa bir süre sonra Ticaret Nazırı oldu. 1859'da azledildi. 1860 yılında Trablusgarb valisi, 1867 yılında Meclis-i Vala azası, aynı yıl De'avi Nazırı, 1868 yılında ikinci kere Sadaret Müsteşarı, bir hafta sonra Bahriye Nazırı olmuş ve dört yıla yakın kaldığı bu görevde tersaneyi mükemmel bir şekilde idare etmiş ve birçok ıslahat gerçekleştirmiştir.¹⁰ Daha sonra dönemin padişahı Abdülaziz ile bağlarını iyice güçlendiren Mahmud Nedim Paşa dönemin sadrazamı Ali Paşa'nın ölümü üzerine sadarete getirilmiştir. 11 ay kaldığı bu görevde Tanzimatçıların ve Ali paşa'ya yakın olan adamların görevlerine son vermiş, Ali Paşa'nın yüz vermediği kişileri de taraf olarak tutmuştur. Taşra ve merkezde olmak üzere bürokraside birçok değişiklik yapmıştır. Abdülaziz'in de desteğiyle dış siyasette Tanzimatçıların izlediği Avrupa eksenli politikadan vazgeçerek Rus eksenine girmiştir. Rus hayranlığından dolayı adı "Nedimof" olarak anılmaya başlanmıştır.¹¹ Halktan ve Avrupa kamuoyundan artan tepkiler üzerine Abdülaziz tarafından 1872'de azledilerek

---

¹⁰ Mehmet Arslan, "Nedim, Mahmud Nedim Paşa", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nedim-mahmud-nedim-pasa> .

¹¹ Mehmet Arslan, "Nedim, Mahmud Nedim Paşa", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nedim-mahmud-nedim-pasa> .

Trabzon'a sürgüne gönderilmiştir. 1873'te Adana valiliğine atanan Nedim Paşa, Rüşdü Paşa'ya yazdığı mektupta affını talep ederek 1875'te tekrar İstanbul'a gelerek ikinci kez sadrazam olmuştur. Müdafaaanamesinde de sadrazamlığa gelişinin sebeplerini uzun uzun yazmıştır (Müdafaaanama, Millet Kütüphanesi, Mahmud Nedim Paşa'nın kendi el yazması nüsha, Ali Emiri tarih. Nr.1302, varak 84). Bu sadaretinde de Rus etkisinde kalarak yanlış adımlar atmış ve 1876'da azledilmiştir. Daha sonra kendi isteğiyle Çeşme'ye ve Sakız'a, ardından Musul valiliğine tayin edilmiş ancak kısa bir süre sonra II. Abdülhamid zamanında tekrar İstanbul'a çağırılmıştır. 1879'da Said Paşa'nın da yardımıyla Dahiliye Nezareti'ne tayin olundu. 1883 yılının başlarında hastalanmış ve hastalığın uzaması sebebiyle görevden alınarak işten çıkarılma maaşına bağlanmış, bundan birkaç ay sonra da vefat etmiştir. Vasiyeti gereği Cağaloğlu'na defnedilmiş, daha sonra da buraya türbesi yapılmıştır. Sicill-i Osmani'de kızının Vamıkpaşazade Refik Bey ile evlendiğini ve ondan torunları olduğu yazılmıştır.¹²

İçinde 11 kaside, 237 gazel, 21 nakıs gazel, 8 tarih, biri manzum mektup şeklinde olan 4 mesnevi, bazıları şarkı hüviyeti taşıyan 30 murabba, 10 muhammes, 7 tahmis, 2 müseddes, 3 nazm, 13 kıt'a, 16 müfred ve matla, 44 mısra bulunan *Divan*'ı Mehmet Akif Kürkçüoğlu tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Ahmet Mithat Efendi'nin *Üss-i İnkılab* ve onun zeyli olan *Zübdetü'l-Hakayık* adlı eserlerde kendisine yapılan suçlamalara karşı yazdığı *Reddiye* ve *Ziya Paşa'nın Terci-i Bendine Nazire* adlı eserleri basılmamıştır. İbnülemin'in, Nedim Paşa'nın Trablusgarb valiliğinde bulunduğu sırada devletin ıslahı için yazdığı *Hikaye-i Melik-i Muzaffer* adlı eserinin basıldığını söylediği halde eserin basıldığı yer ve tarih belirlenememiştir. Osmanlı Devleti'nin güç kaybetmesinin sebepleri, devlet idaresi ve Tanzimat hakkında görüşlerinin yer aldığı *Ayine-i Devlet* ve uzun bir otobiyografik şiiri içeren *Hasbihal* adlı eserleri ikisi bir arada *Ayine ve Hasbihal* (İstanbul 1327) adıyla basılmıştır.¹³

---

¹² Nuri Akbayar (hzl.), *Mehmed Süreyya- Sicill-i Osmani-3*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, İstanbul, s. 921.

¹³ Ali Akyıldız, "Mahmud Nedim Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Çevrim içi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahmud-nedim-pasa> .

MUALLİM NACİ : Asıl adı Ömer olan Naci, 1850 yılında Fatih'e bağlı Saraçhanebaşı'nda dünyaya gelmiştir. Babası saraç ustası Ali Bey, annesi 1829'da Varna'dan göç eden Fatma Zehra Hanım'dır. İlk öğrenimine Fatih'te Feyziye Mektebi'nde başlayan ve burada Arapça ve hat dersleri alan Muallim Naci, 7 yaşında babası vefat edince annesiyle birlikte Varna'ya dönmüştür. Eğitim hayatına Varna'da medreseye giderek devam etmiştir. Burada farklı hocalardan Farsça ve Fransızca dersleri almıştır. Yine burada hat sanatını ilerleten Naci, "Hulusi" mahlasıyla levhalar yazmıştır. Daha sonra Aziz Efendi'nin "Kıssa-ı Naci Billah ve Şahide" adlı hikayesinden etkilenerek "Naci" mahlasını almıştır.¹⁴

Genç yaşlarda rüştiyede muallimliğe başlayan Naci, teftiş sırasında tanıştığı Sait Paşa'yla sıkı dost olmuştur. Naci'yi çok takdir eden Sait Paşa tayini çıkınca Naci'yi de yanına alarak birlikte Rumeli ve Anadolu'nun pek çok yerini gezmişlerdir. Osmanlı-Rus Savaşı başlayınca da İstanbul'a dönmüşlerdir. Bir süre burada hariciye mektubiliği yaptıktan sonra daha önce şiirlerini gönderdiği Tercüman-ı Hakikat gazetesinin edebi kısmının idaresine getirildi. Bu sırada Galatasaray Lisesi ve Mekteb-i Hukuk'ta edebiyat dersleri okutmaktaydı. Tercüman-ı Ahval'daki yazılarıyla kısa sürede şöhrete kavuştu. Buradaki klasik Türk edebiyatı tarzını devam ettiren çalışmaları nedeniyle bazı kesimler tarafından çok beğenilip şiirleri tanzir edilirken bazı kesimler tarafından da aksi muamele görüp atışma haline girmiştir. Bunlardan en bilineni Recaizade Mahmut Ekrem'le olan atışmalarıdır.

1891 yılında "Ertuğrul Bey Gazi" adlı manzumesini II. Abdülhamid'e sunmasından sonra Abdülhamid tarafından kendisine "vakanüvis" unvanı verilmiş ve sarayda maaşa bağlanmıştır.¹⁵ 1893 yılında ise kalp krizi sonucu hayatını kaybetmiştir. Mezarı ise Sultan Mahmud Türbesi bahçesindeki mezarlıktadır.

Tanzimat döneminin en çok ses getiren şairlerinden biri olan Naci, genel kanı olarak batı etkisindeki şiire karşılık eski şiir tarzını savunmuş bir şairdir. Ancak yeni

---

¹⁴ Mehmet Arslan, "Nedim, Mahmud Nedim Paşa", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nedim-mahmud-nedim-pasa> .

¹⁵ Abdullah Uçman, "Muallim Naci", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Çevrim içi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/muallim-naci> .

tarza örnek olan şiirler de yazmıştır. Zaman zaman klasik Türk edebiyatını İran edebiyatını aynen taklit etmekle de eleştirmiştir. Hatta klasik Türk şiirinin bazı mazmunlarına karşı çıkararak tam tersi şiirler de yazmıştır. Ayrıca hem Doğu hem de Batı edebiyatlarından birçok eserin çevirisini de yapmıştır. Ancak Seyit Ali Kahraman Naci'nin eski-yeni çatışmasında yalnız olduğunu söyler.¹⁶

Naci çok fazla türden eserler vermiş olmakla birlikte daha çok şair kimliğiyle öne çıkmıştır. Türkçeyi hatasız ve sade bir şekilde kullanmıştır. Aruzu Türkçeye uygulamayı başarmış ve kendisinden sonrakilere de bu anlamda örnek olmuştur. Kafiyede ise “göz için kafiye” anlayışını benimsemiştir.

Eserleri ise şöyledir:

- Şiir ve Manzum Hikayeler: *Musa, Terkib-i Bend-i Muallim Naci, Ateşpare, Şerere, Fûruzan, Sünbüle, Zatü'n-Nitakayn yahud İbnü'l-Zübeyr, Mir'at-ı Bedayi, Yadigar-ı Naci.*
- Edebi Tenkit ve Sözlükler: *Muallim, Demdeme, Mizan Gazetesi İle Aleyhinde Neşrolunan Bazı Fıkarata Karşı Muallim Naci Efendi Tarafından Yazılan Müdafaaanamedir, İstilahat-ı Edebiyye, Lugat-ı Naci, Çocuklar İçin Lugat Kitabı.*
- Biyografiler: *Osmanlı Şairleri, Esami.*
- Mektuplar: *Yazmış Bulundum, Şöyle Böyle, Mektuplarım, İntikad, Muharebat ve Muhaverat.*
- Hatıraları: *Medrese Hatıraları, Yadigar-ı Avni.*

Bunlar dışında *İ'caz-ı Kur'an, Nevadirü'l-Ekabir, Tarih-i Selatin-i Ali Osman, Necm-i Saadet, Udeybiyye, Mütercem, Emsal-i Ali, Hurde-füruş, Saib'de Söz* eserlerinden bazılarıdır.

---

¹⁶ Seyit Ali Kahraman, *Muallim Naci (Eserlerinden Seçmeler)*, Morpa Kültür Yayınları, 1999, İstanbul, s. 9.

ALİ RAŞİD : Ali Raşid Efendi 1858 yılında Girit adasının Kandiye şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası Giritlize İsmail Efendi'dir. Rüşdi mektebinde okuyup özel hocalardan Buhari, Dürer, Mülteka, Aruz, Meani, Bedi, Beyan, Coğrafya, Hendese, Logaritma, Usul-i Defteri derslerini almıştır (Altunmeral, 2017: 55). Bursalı Mehmed Tahir, tahsilini tamamladıktan sonra devlet işlerine başlayan Ali Raşid Efendi'nin bu görevlerinde namus ve dirayetle başarılı işler yaptığını söyler.¹⁷ 1872 yılında Kandiye Hukuk Mahkemesi'ne daha sonra Tahrirat Kalemi'ne girdi. Maarif Meclisi, Ticaret Mahkemesi ve Vilayet Meclis-i Umumi üyelikleri yaptıktan sonra 1882 yılında Kastamonu ve 1883 yılında Trabzon Mektubi Kalemi mümeyyizliğine ve vilayet gazetesi yazarlığına getirildi. 1900 yılında Avlonyalı Ferid Paşa valiliğinde Konya mektupçuluğuna, Ferid Paşa sadrazam olunca da Cemiyet-i Rüşumiye üyeliğine getirildi. Resmi yazışmalarda çok kuvvetli olan Ali Raşid, Meşrutiyetten sonra cemiyetin kapatılmasıyla açıkta kaldı. 1908 yılında Teke mutasarrıflığına, bir ay sonra da dahiliye mektupçuluğuna tayin edildi. Bundan bir sene sonra da mektupçuluk unvanı tahrirat müdir-i umumiliğe dönüştürüldü. 1911 yılında Çanakkale mutasarrıflığına tayin edilse de 1913 yılında bu görevinden azledildi. İbnülemin Ali Raşid'in bu azlinin haksız yere olduğunu belirtmiştir.¹⁸ Görevinden alındıktan sonra Büyükçekmece'de inzivaya çekilen Ali Raşid bu sırada maddi olarak da sıkıntılar yaşamıştır. çeşitli rütbe ve nişanlara sahip olan Ali Raşid, 1917 yılında felç geçirerek vefat etmiş ve Büyükçekmece Kabristanı'na defnedilmiştir (Arslan, 2014).

Mehmed Tahir onu edebiyatımızda eski tarz ile yeni tarz arasında kendine özgü bir vuzuh ve tatlı ifade ile yazan irfan sahibi bir kişi olarak nitelendirir. İbnülemin ise uzun boylu, beyaz yüzlü, dindar ve dürüst, terbiyeli ve çok bilgili bir kişi olarak tanıtır. Aynı zamanda Rumca'nın yanında Arapça ve Farsça'ya da aşina olduğunu belirtir. Tahir de İbnülemin'in söylediği gibi Ali Raşid'in nesrinin nazmından daha iyi olduğunu belirtir.

---

¹⁷ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. II, 1333, İstanbul.

¹⁸ İbnülemin Mahmud Kenan İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, cüz VII, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s. 1360-1363.

Safai'l-kulub adlı eseri *Abdülvehhab Şarani'nin Levakıhu'l-Envari'l-Kudsiyye Fi Menakıbi'l-Ulema Ve's-Sufiyye* adlı eserinin tercümesidir. Yazar, hicretin 9 ve 10. asırları arasında Mısır'dan yetişen 85 alim, şeyh ve arifi eserine kaydetmiş, şahısları manevi ve irfani boyutları ile ele almış, varsa eserleri hakkında bilgiler vermiştir. Şahısların ismi başlık olarak kaydedilirken memleketine ve mezhebine dikkat çekilmiştir (Altunmeral, 2017: 57). Eser 1890 yılında İstanbul Mihran Matbaası'nda 223 sayfa olarak basılmıştır. Tahir, bu eserin Ali Raşid'in Konya mektupçu iken bastırıldığını söylese de Altunmeral bu bilginin yanlış olduğunu söyler. Bu eser Ali Raşid'in basılan ilk mensur eseri olarak bilinir. *Numune-i Hikmet* Trabzon'da 1894 yılında 151 sayfa olarak basılmıştır. Raşid'in Trabzon Gazetesi'nde yazdığı yazılardan oluşmaktadır. Eser, 25 Arapça cümlenin önce Türkçe çevirisini sonradan da anlamını ihtiva etmektedir. *Terkib-i Bend* ise Raşid'in on dokuz yaşında yazdığı rivayet edilen ve 20 benden oluşan eseridir. Hanya'da basılmıştır. Bunlar dışında şairin gazetelerde çıkan ve günümüze ulaşan iki şiiri dışında elde bulunan başka eseri yoktur. İbnülemin, Raşid'in bundan başka da eserleri olduğunu ancak bunların ziyân olduğunu söylemiştir.

RECEB VAHYİ : Kandiye ahalisinden eskici Hacı Ali'nin oğludur. 1867'de Kandiye'de doğdu (İnal, 1970: IV/1902). Önce Üsküdar'daki Atlamataşı Mülki Rüşdi Mektebi'ne ardından da sınavla Bursa Askeri İdadisi'ne girdi. Liseyi bitirdikten sonra ise Mühendishane-i Berr-i Humayun'a gitti. 1888 yılında mülazim-i sani (teğmen), 1889'da mülazim-i evvel (üsteğmen), 1891'de Erkan-ı Harb yüzbaşısı ve 1893 senesinde ise Kolağası oldu. Daha sonra hastalığı sebebiyle ordudan ayrıldı ve bir sene Kandiye (Girit)'de kaldı. İyileştikten sonra Girit'te kuleler inşaatı başkanlığı yaptı. Daha sonra Selanik ve Serez'de görev yaptı. Sonrasında miralaylığa terfi ederek çeşitli madalyalar ve nişanlar kazandı. 1914 senesinde ise emekli oldu. 1923 yılında Üstükar'da oturduğu evde vefat etti ve Karacaahmet mezarlığına defnedildi. Öğrencilik zamanında şiire ve edebiyata ilgi duyan Vahyi'nin, bu yıllarda Tevfik Fikret ile şiir üzerine olan mektuplaşmaları bulunmaktadır. Şairin özellikle Bursa'da çıkan *Nilüfer* mecmuasında epeyce etkin olduğu görülmektedir. Receb Vahyi'nin Nilüfer mecmuasındaki şiir ve tercümeleleri, onun sanatının en önemli dönemini oluşturmaktadır (Yekbaş, 2011: 213). Birçok şiiri bu mecmuada yayımlanmıştır. Aynı zamanda çeşitli dillerden yaptığı çeviriler de önemlidir. Ayrıca

Minhacü'l-Mirac ve *Vahyi'nin Ziya Paşa'ya nazire olarak yazdığı* terhib-i bend ve terci-i bendler Nilüfer'de yayımlandıktan sonra kitap halinde basılmıştır. *Eş'ar-ı Vahyi, Mir'at-ı Hissiyat, İhtisasat, İlhamat-ı Vicdan, Hissiyat-ı Vicdan, Fuyuzat-ı İlahiye, Muktebesat, Muktefedat, Rusya-Japonya Muharebesi-Manzum, Defter-i Tesvidat, Defter-i Tefarık, Öteberi* isimli eserleri ise basılmamıştır (Güngörür, 1971: 8).

CUDİ : Asıl adı İbrahim olan Cudi Trabzon'da doğmuştur. Babası müderris Yomralı Hacı Mehmed Efendi'dir. Aynı dönemde yaşamış olduğu ve aynı isim ve mahlası taşıdığı Merzifonlu Cudi ile zaman zaman karıştırılmaktadır.¹⁹ Tabakhane İlk Mektebi'nden sonra Müftü Medresesi'ne giden Cudi tanınmış hocalardan ders almıştır. Türkçe hocalığı yaptığı için “muallim” adıyla da anılan Cudi Efendi'nin adı, zamanında yıllarca müdürlüğünü yaptığı Zeytinlik İlk Mektebi'ne verilmiş ve okulun adı Cudi Bey İlkokulu olarak değiştirilmiştir. Cudi Efendi'nin bu okul üzerinde maddi ve manevi çok emeği bulunmaktadır. Bunun dışında yabancı okullarda da Türkçe hocalığı yapmıştır. 1903'ten 1910 senesine kadar Trabzon Ticaret Mahkemesi'nde daimi üyelik yapmıştır. Çeşitli yerlerde Arapça ve Türkçe hocalığı yaptıktan sonra Trabzon Maarif Meclisi üyeliği ve Trabzon vilayet gazetesi başyazarlığı yapmıştır.

Savaş yıllarında çeşitli illerde farklı görevlerde bulunarak Milli Mücadele'nin hazırlanmasında rol oynamıştır. 1925'ten vefat ettiği yıl olan 1926'ya kadar Trabzon müftülüğü yapmıştır. Vefat edince de Hatuniye Camii mezarlığına babasının yanına defnedilmiştir (Uzun, 1993: 81).

Arapça ve Farsçaya da hakim olan Cudi'nin divan teşkil edecek kadar şiiri vardır. Ancak bu şiirlerin tamamı mevcut değildir. Ancak Mahir İz, Cudi'nin bir divanının olduğunu belirtmektedir.²⁰ Bunun dışında çeşitli gazete ve mecmualarda şiirleri bulunmaktadır. Trabzon ve çevresinde eğitim ve kültür hayatının gelişmesinde önemli rol oynayan, pek çok insanın okuma yazma öğrenmesini

---

¹⁹ Mustafa İsmet Uzun, “Cudi Efendi, Trabzonlu”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Çevrim içi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/cudi-efendi-trabzonlu> .

²⁰ Mahir İz, *Yılların İzi*, 1975, İstanbul, s.59.

sağlayan ve yine birçok insanın dini açıdan da eğitilmesini sağlayan çoğu ders kitabı niteliğindeki yirmi eseri yayımlanmıştır. *Nevadir-i Nefise, Esmâü'l-Hüsna, Tarih-i Enbiya ve İslam, Ramazan Vaizi* ve Arapça ve Farsça'dan Türkçeye geçen kelimeleri bazılarına da hatıralarını eklediği açıklamalarla hazırladığı en önemli eseri *Lugat-ı Cudi* eserlerinden bazılarıdır. Bunun dışında *Teshil-i Elifba-yı Osmani, Rehber-i Avamil, Kıraat-ı Türkiyye, Ulum-ı Diniyye Dersleri, Talim-i Kıraat* gibi pek çok ders kitabı yazmıştır.

CEMAL : Mecmuada şair hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Kaynaklarda geçen “Cemal” ve “Cemali” mahlaslı şairler ve divanları incelenmiş fakat mecmuada bulunan terhib-i bende bu kaynaklarda rastlanmamıştır. Ayrıca tez olarak çalışılmış olan mecmualar da incelenmiş olup bunlarda da mecmuadaki terhib-i bend bulunmamıştır. Aynı mahlası kullanan birden fazla şairin olması bu şairin kim olduğu hakkında bilgi sahibi olmamızı epeyce güçleştirmiştir. Ancak terhib-i bendinde savaş ve Hitler'den bahsetmesinden yola çıkarak şairin 20. yüzyılda yaşamış olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

NAZİM : Doğum tarihi tam olarak bilinmeyen Nazim'in asıl adı Yahya'dır. İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Kaynaklarda vefat ettiğinde seksen yaşına yakın olduğu söylenilmesi ve bazı kaynaklarda ölüm tarihinin 1139/1727 olarak belirtilmesi (Mehmed Süreyya 1311: 568; Çifçi 1996: 414), 1060-1061/1650-1651 senelerinde doğduğunu göstermektedir (Gümüş, 2014). Divanındaki bir tarih manzumesinden babasının Ali Çelebi olduğu anlaşılmaktadır. Şiire ve müziğe olan yeteneği fark edilince Enderun'a girmiş ve iyi bir tahsil görmüştür. Burada Arapça ve Farsça da öğrenmiştir. Önceleri “Halim” mahlasını kullanırken Neşati tarafından “Nazim” mahlası verilmiştir (Özcan-Uzun, 2006: 452). Şiirlerinde Neşati'nin kendisinin şiirlerini beğendiğini söyler.

Kılar-ı hassada nöbetçibaşı iken IV. Mehmed devrinde pazarbaşılığına getirilmiş ve hayatı boyunca burada çalışmıştır. Bazı şiirlerinde yoksulluktan şikayet etmesi sıkıntılı bir yaşam geçirdiğini düşündürmektedir. Çünkü Nazim, Osmanlı'nın her konuda gerilemeye başladığı dönemde yaşamıştır. Yazdığı kasideler karşılığı aldığı caizelerle geçimini sağlamaya çalışmıştır. Gençliğinde Mevlevi tarikatına

intisap ederek Galata Mevlevihanesi ve Edirne Mevlevihanesi'nde hizmette bulunmuştur. 1727 yılında da vefat etmiştir.

Tek eseri beş ayrı divandan oluşan “Divan-ı Belagat-unvan-ı Nazim”dir. Tarih manzumelerinde ilki 1668, diğerleri 1678, 1682, ve 1687’de tertip edilmiştir. Divanı üzerine Nevin Gümüş (I, 1992), Aynur Çağlı İşlek (II, 1991), Menderes Coşkun (III, 1995), Ahmet Kurban (IV, 1992) ve Şaziye Kayhan Ertürk (V, 1996) yüksek lisans tezleri hazırlamışlardır. Klasik Türk şiirinde en çok naat yazan şairlerden biri olan Nazim’in divanlarında çokça yer alan naatlar dışında diğer nazım şekilleriyle de şiirleri mevcuttur. Şarkı türünden de eserler veren Nazim’in birçok şiiri de bestelenmiştir (Gümüş, 2014).

FEHİM : Asıl adı Mustafa olan Fehim’in doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Bazı kaynaklarda doğumu 1627 olarak gösterilse de eserlerinin yazılış tarihine bakıldığında daha önce doğmuş olması gerektiği anlaşılmaktadır. Babasının aslen Halep asıllı olduğu tahmin edilmekle birlikte unculuk veya kurabiyecilik yaptığı için Fehim’e “Uncuzade” denilmesinin yanı sıra Süleyman Fehim’le karıştırılmaması için de “Kadim” olarak anılır (Üzgör, 1991).

Tahsili hakkında pek fazla bilgi bulunmayan Fehim’in Arapça ve Farsçayı iyi bildiği eserlerinden anlaşılmaktadır. Hayatı talihsizlikle geçen Fehim’in bir süre katiplik yaptıktan sonra Kudüs, Mekke, Medine, Edirne ve Mısır’da bulunduğu bilinmektedir. Fehim’in lüknet (kekeme) olduğu, iki şiirinde bizzat şair tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca bir şiirinde şaşı olduğuna dair ima bulunmaktadır (Yıldız, 2014). Hayatındaki kötü gidişten şikayetçi olan Fehim’in Mısır’da biraz da olsa rahat ettiğini ancak daha sonra Mısır’dan sıkılıp İstanbul’a dönmek istediğini Eyüp Paşa’ya yazdığı tahmin edilen kasidesinden anlaşılmaktadır. İstanbul’a dönüş yolunda ise sıtma veya vebadan dolayı 1647 yılında Konya’da vefat etmiştir.

Sebk-i Hindi’nin ilk büyük şairlerinden olan Fehim’in kendine has bir üslubu vardır. Şiirlerinde çokça görünen karamsarlık ve ağır duygular kendi mizacından kaynaklanır. Kısa sözlere derin anlamlar sığdırmıştır. Kendinden sonra gelen pek çok büyük şairi de etkileyebilmiş bir isimdir.

Fazla hacimli olmayan *Divan*'ının çok sayıda nüshası vardır. *Divan*'ı daha önce Sadettin Nüzhet Ergun neşretmiş²¹, ardından Tahir Üzgör de doktora çalışması yapmıştır. Müstehcenlikle kaleme aldığı *Şehrengiz*'i, onun devamı niteliğindeki *Bahr-i Tavil*, içinde latife ve fıkraların bulunduğu *Tercüme-i Letaif-i Kümmelin* ve atasözlerinden oluşan *Durub-ı Emsal-i Türki* adlı eserleri vardır.

SELAMİ : Osmanlı'nın son dönem şairlerinden ve Nakşibendi tarikatına mensup olan Selami'nin asıl adı Mustafa'dır. İzmir'de doğmuştur. Doğum tarihi belli değildir. Babası Nakşiyye'den (bir diğer rivayete göre Kadiriyye'den) 1786 yılında İzmir'de bir tekke yaptırıp burada irşad hizmetiyle uğraşmış Şeyh İsmail Şerhi Efendi'dir (Yılmaz ve Akkuş, 2011: 299). İlk tahsilini babasından alan şair daha sonra Buhara'ya giderek tasavvufi bilgisini genişletmeyi amaçlamıştır. Beyitlerinden anlaşıldığı üzere Hatice Molla isminde bir kızı ve Mehmed Bahaüddin adında bir oğlu vardır. 1798 senesinde Eyüp Sultan'da Baba Haydar Mahallesi'nde Selami adına bir dergah yaptırılmış ve postnişinliği kendisine verilmiştir. Burada görevine devam ederken 1813 senesinde vefat etmiş ve şeyhliğini yaptığı dergaha defnedilmiştir.²² Aslında kaynaklarda tekke şairi olarak geçen Selami şiiirlerinde divan şairi özelliği de göstermektedir. *Divan*'ı ve *Şerh-i Aşık Yunus* adlı iki eseri bulunmaktadır. *Divan*'ı üzerine Ayşe Kaya, Serpil Kayya ve Hatice Gülpınar üç ayrı yüksek lisans tezi hazırlamışlardır.

SENAİ : Asıl adı Ali olan şairin doğum tarihi bilinmemektedir. Edirne'de dünyaya gelmiştir. Kaynaklarda hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Edirne'de gördüğü eğitimden sonra Keşan'da Celveti tarikatı postnişini Süleyman Zati'nin halifelerinden biri olmuştur. Bazı kaynaklarda Gülşeni, bazı kaynaklarda ise Halveti tarikatına mensup olduğu yazılan Senai divanında da çok yerde belirttiği gibi Celveti tarikatına intisap etmiştir. Yine divanındaki bazı şiiirlerinde ümmi olduğunu, gramer okumadığını ama şeyhinden aldığı ilimle söz ve manaya hakim olduğunu söyler. Divanında da şiiirlerinde edebi sanatları, vezinleri ve nazım şekillerini özenli

---

²¹ Sadettin Nüzhet Ergun, *Fehim*, 1934, İstanbul.

²² Ramazan Ekinci, "Selami, Mustafa", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/selami-mustafa> .

kullanışından anlaşılın o ki Arapça ve Farsça'da bilgili, divan şiirine de vakıftır. 1769 senesinde *Divan*'ını tamamladıktan sonra 1784 yılında Edirne'de vefat etmiştir.²³

HACI SADIK : Kaynaklarda hakkında pek fazla bilgi bulunmayan şairin asıl adı Mehmed Sadık'tır. 1202/1788'de Antakya'da doğdu (Yılmaz, 2019: 38) . Antakya müftülüğü yapmış ve 1860 yılında Antakya'da vefat etmiştir. *Mufassal Hatay Tarihi*'nden edinilen bilgiye göre basılmamış bir *Divan*'ı ve 20 cüz *Kur'an Tefsiri* vardır. Kendisine şöhretini kazandıran 1 terci-i bendi ve bunlar dışında 8 gazel, Rıza'nın gazeline 1 tanzir, 1 murabba, Süleyman Ref'et Paşa'nın gazelini taşır, Antakya'daki asker kurası için 1 kaside ve tarih, Rusya savaşına sanatlı ve başka örneği olmayan 1 tarih, Antakya müftülüğüne tayini için 1 teşekkür kasidesi, Antakya Habibineccar Camii'nin hafızı için 1 tarih, aynı camiinin tamiri için 1 tarih ve Ferik Ahmed Paşa'nın oğlunun doğumuna 1 tarih yazmıştır.²⁴

ŞEVKET : Mecmuada müellifin “tercī-i bend-i şevket” başlığı altında verdiği şiirde mahlasın bulunmaması bu şiirin “Şevket” mahlaslı kişiye ait olduğu konusunda şüphe uyandırmaktadır. Kaynaklarda “Şevket” mahlaslı şairler araştırılıp divanları incelenmiş fakat mecmuadaki terci-i bend hiçbir kaynakta bulunamamıştır. Bu durum ve şiirde mahlasın olmayışı şairi tespit etmemizi zorlaştırmıştır.

RAMİZ PAŞA : Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Abdullah Ramiz Paşa Kırım'da doğmuştur. Kırım hanının kazaskeri Seyyid Feyzullah Efendi'nin oğludur. Eğitimine ailesiyle birlikte 1189 yılında geldiği İstanbul'da başlamıştır. Müderrislik ve başkatiplik görevlerinin yanında önemli devlet işlerinde çalışmıştır. Kaptan-ı derya olduğu sırada çeşitli siyasi sebeplerden Rusya'ya kaçmak zorunda kalmıştır. İki sene kadar burada kalarak affedildiğine dair bilgi alması sonrasında İstanbul'a dönerken sahilde beklettirilen askerler tarafından 1811'de katledilmiştir. Cesedi Yerköyü Kalesi yakınlarındaki mezarlığa defnedilmiştir. Mevlevi tarikatına mensup

---

²³ Emine Öte, *Senai Divanı ve Tenkitli Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2000, Ankara, s. X-XI.

²⁴ İsmail Hakkı Aksoyak, “Sıdki, Mehmet Sadık”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sidki-mehmed-sadik> .

olduğu bilinmektedir. Mevlevilerin malumu olduğu "Heman Ayn-ı Muhammedle Ali'dir Şems ü Mevlana" mısra-ı bercestesi onun irfanına delil olarak gösterilir. Oğlu İzzet Bey'in *Harita-yı Kapudanan-ı Derya* adlı eserinde de Ramiz'in tercüme-i hali bulunur. Bilinen tek eseri şu an elde bulunmayan *Divançe*'sidir.²⁵

ŞEYH GALİB : İstanbul'da Yenikapı Mevlevihanesi yakınlarındaki bir evde dünyaya gelen şaire mevlevihanenin şeyhi Kuçek Mehmed Dede ile halefi Seyyid Ebubekir Dede'nin tavsiyesiyle Mehmed Esad adı konulmuştur. Babası da dedesi gibi mevlevi olan Mustafa Reşid Efendi, annesi ise Emine Hatun'dur. İlk eğitimini babasından almıştır. Hocası olan Neş'et Efendi kendisine "Esad" mahlasını vermiştir. Sonrasında dönemin diğer şairleriyle karıştırılmaması için "Galib" mahlasını kullanmıştır. Divanında "Esad" elli, "Esad Galib" iki ve "Galib" mahlasları 463 defa geçmektedir (Kalkışım, 2010: 54-57).

Şeyh Galib babasından ve Hoca Neşet'ten ilim tahsil etmekle kalmamış dönemin pek çok ünlü aliminden dersler almış, dönemin edebiyat musiki tasavvuf meclisi olan mevlevihane sohbetlerinden faydalanmıştır. Türk edebiyatı dışında İran edebiyatının büyük şairlerini de tanımıştır. Mevleviliğe ve Mevlana'ya olan ilgisi dolayısıyla ani bir kararla Konya'ya gitmiş bir süre sonra çilesini tamamlamak için İstanbul'a dönmüştür. Sultan III. Selim Mevlana'nın türbesine gidecek örtü için şairden bir beyit istemiştir. Şairlik kabiliyeti daha pek gençken fark edilen şair 24 yaşında divan tertip etmiş, iki sene sonrasında ise meşhur eseri Hüsn ü Aşk'ı yazmıştır (Usluer, 2013). Vereme yakalandığı tahmin edilen Şeyh Galib 1799 senesinde vefat etmiş, Galata Mevlevihanesi'ne defnedilmiştir. Eserleri *Divan, Hüsn ü Aşk, Es-Sohbetüs-Sâfiye, Şerh-i Cezire-i Mesnevi* ve *Mevlevi Şairlere Tezkire*'dir.

HACE TAHSİN : Asıl adı Hasan Tahsin olan şair 1813 yılında Arnavutluk'un Yanya şehrinde Çamlık-Filat'a bağlı Ninat köyünde doğdu (Akün, 1998 müderris 98). Osman Efendi'nin oğludur. Bazı kaynaklarda doğum tarihi 1811 olarak verilmektedir. İstanbul'a gelerek medreseye giren şair ilk eğitimini babasından, sonrasında devrin önemli hocadalarından olan Vidinli Hoca Mustafa'dan eğitim

---

²⁵ İsmail Hakkı Aksoyak, "Ramiz, Ramiz Abdullah Paşa" *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ramiz-ramiz-abdullah-pasa> .

almıştır. 1856 yılında devlet tarafından birkaç kişiyle birlikte hem dil ve bilim öğrenmek hem de hocalığa hazırlanmak için Paris'e gönderilmiştir. Daha sonra İstanbul'a dönen şair 1862 yılında sefaret imamlığı vazifesiyle tekrar Paris'e gitmiştir. Tekrar İstanbul'a geldiğinde ise Darülfünun müdürlüğüne getirilmiş kısa bir süre sonra da mutaassıp kesimin şikayetleri üzerine görevinden azledilmiştir. 1878'de kendi neşrettiği *Mecmua-ı Ulum*'da ve *Hazine-i Evrak*'ta yazılar yazmıştır. Vereme yakalanan Hoca Tahsin Allah'a sığınışını felsefi düşüncelerle ifade eden "Fuzela-yı Benamdan Bir Marizin Eser-i Hazinidir" başlıklı bir terci-i bend kaleme almış ve *Hazine-i Evrak*'ta yayımlanmıştır.²⁶ Hiç evlenmeyen şair 1881'de Erenköy'de vefat etmiş ve Erenköy Kabristanı'nda defnedilmiştir.

Modern astronomiyle de ilgilenen Hoca Tahsin gökyüzü haritasından güneş saatine kadar birçok çalışmalar meydana getirmiştir. Bunun yanında çeşitli ilimlerle de uğraşmıştır. Metafizik konularıyla da ilgilenmiş olan şairin şiirleri felsefidir. Eserleri; *Tarih-i Tekvin*, *Esas-ı İlm-i Heyet*, *İlmü'r-ruh*, *Heyet-i Alem* adlı risaleleri ve *Miratü's-sena* aldî levhasıdır (Birinci Kabataş, 1998: 50).

Tablo 1: Mecmuada Yer Alan Şairler ve Şiir Sayıları

ŞAİR ADI	NAZİM ŞEKLİ VE ŞİİR SAYISI	ŞİİR NUMARALARI	VARAK NUMARASI
Bağdatlı Ruhi	Terkib-i bend, 1	1	2a- 2b- 3a- 3b- 4a- 4b- 5a- 5b
Cevri	Terkib-i bend, 2	2, 22	6a- 6b- 7a- 7b- 8a- 8b- 70a- 70b- 71a- 71b- 72a- 72b
Sami	Terkib-i bend, 1	3	9a-9b-10a-10b-11a- 11b

²⁶ Ömer Faruk Akün, "Hoca Tahsin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Çevrim içi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/hoca-tahsin> .

Ayetullah	Terkib-i bend, 1	4	12a- 12b- 13a- 13b- 14a- 14b
Ziya Paşa	Terkib-i bend, 1	5	15a- 15b- 16a- 16b- 17a- 17b- 18a- 18b
Mahmud Nedim Paşa	Terkib-i bend, 1	6	19a- 19b- 20a- 20b- 21a- 21b- 22a- 22b- 23a- 23b- 24a- 24b
Muallim Naci	Terkib-i bend, 1	7	25a-25b-26a-26b-27a
Ali Raşid	Terkib-i bend, 1	8	28a- 28b- 29a- 29b- 30a- 30b- 31a- 31b- 32a- 32b- 33a- 33b
Receb Vahyi	Terkib-i bend, 1	9	34a- 34b- 35a- 35b- 36a- 36b
Cudi	Terkib-i bend, 1	10	37a- 37b- 38a- 38b- 39a- 39b- 40a- 40b- 41a- 41b
Cemal	Terkib-i bend, 4	11, 12, 23, 24	42a- 42b- 43a- 43b- 44a- 44b- 45a- 45b- 46a- 46b- 47a- 47b- 49a- 49b- 50a- 50b- 51a- 51b- 52a- 52b- 53a- 53b- 54a- 54b- 55a- 55b- 77a- 77b- 78a- 78b- 79a- 79b- 80a- 80b- 81a- 81b- 82a- 82b- 84a- 84b- 85a- 85b- 86a- 86b- 87a- 87b- 88a- 88b- 89a- 89b- 90a- 90b- 91a
Nazim	Terkib-i bend, 1	13	56a- 56b
Fehim	Terkib-i bend, 1	14	57a- 57b- 58a

Selami	Terci-i bend, 1	15	59a- 59b- 60a
Senai	Terci-i bend, 1	16	61a- 61b- 62a
Hacı Sadık	Terci-i bend, 1	17	63a- 63b- 64a
Şevket	Terci-i bend, 1	18	65a
Ramiz Paşa	Terci-i bend, 1	19	66a- 66b
Şeyh Galib	Terci-i bend, 1	20	67a- 67b
Hace Tahsin	Terci-i bend, 1	21	68a- 68b- 69a

1.1.4. Mecmuada Bulunan Şairlerin Yaşadıkları Yüzyıllar

Tablo 2: Şairlerin Yaşadıkları Yüzyıllar

YAŞADIKLARI YÜZYIL	ŞAİRLER
16. yüzyıl	Bağdatlı Ruhi
17. yüzyıl	Cevri, Fehim
18. yüzyıl	Sami, Nazim, Selami, Senai, Ramiz, Şeyh Galip
19. yüzyıl	Ayetullah, Ziya Paşa, Mahmud Nedim Paşa, Muallim Naci, Ali Raşid, Receb Vahyi, Cudi, Hacı Sadık, Hace Tahsin
20. yüzyıl	Cemal
Yaşadığı Yüzyıl Tespit Edilemeyen Şairler	Şevket

1.1.5. Mecmuada Kullanılan Nazım Şekilleri

Mecmuada; 17 terki-i bend ve 7 terci-i bend olmak üzere toplam 24 şiir yer almaktadır. 20 şaire ait şiirlerin yer aldığı mecmuada 2 adet mahlassız terci-i bend bulunmaktadır. Ancak mahlassız olan bu şiirlerde müstensih, şair isimlerini başlık olarak vermiştir.

Tablo 3: Mecmuada Kullanılan Nazım Şekilleri

Nazım şekli	Adedi
Terkib-i bend	17
Terci-i bend	7

1.1.6. Mecmuada Kullanılan Aruz Kalıpları

Tablo 4: Mecmuadaki Aruz Kalıpları

Kullanılan Aruz Kalıbı	Aruz Bahri	Şiir Numarası	Şiir Sayısı
mef'ülü/ mefâ'ilü/ mefâ'ilü/ fe'ülün	Hezec	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 22, 23, 24	15
mefâ'ilün/ fe'ilâtün/ mefâ'ilün/ fe'ilün	Müctes	13	1
fe'ilâtün (fâ'ilâtün)/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün (fâ'lün)	Remel	14, 15, 16, 17, 18, 20	6
fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün	Remel	21	1
mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün	Hezec	19	1

1.1.7. Muhteva Özellikleri

Mecmuada bulunan şiirler gerek şekil gerekse içerik bakımından adeta bir nazire mecmuasıdır. Bağdatlı Ruhi'nin herkes tarafından eşsiz görülen terki-i bendinin sonraki yüzyıllarda da birçok şair tarafından örnek alınarak benzerleri yazılmaya çalışılmıştır. Bunlardan en başarılı olanı Ziya Paşa'nın yazdığı terki-i bend olarak kabul edilir. Her ne kadar Ruhi ve Ziya Paşa'nın şiirleri içerik

bakımından farklı olsa da Ziya Paşa şekil olarak Bağdatlı Ruhi'nin terki-i bendini örnek almıştır. Bu iki ustanın şiirlerine hem şekil hem de içerik bakımından pek çok şair tarafından nazireler yazılmıştır. Elimizde bulunan bu mecmuada da bunlara nazire olarak yazılan terki-i bend ve terci-i bendler bulunmaktadır. Tezimizde bu şiirlerden yola çıkarak zihniyet çözümlemesi yapmaya çalışacağız.

1.1.7.1. Zihniyet Çözümlemesi

Çalışmamızda incelediğimiz mecmuanın içeriği, doğal olarak konuya ilgisi olanların aklına Sabri Fehmi Ülgener'in Bağdatlı Ruhi ve Ziya Paşa'nın terki-i bendleri üzerinden yaptığı zihniyet çözümlemesini getirmektedir. Zihniyet konusuna 20. yüzyılın ortalarında Sabri Fehmi ÜLGENER ile küçük adımlar atılmaya başlanmıştır. Türk iktisatçı ve toplumbilimci olan Ülgener, Osmanlı'nın geri kalmışlığının nedenlerini araştırmak için bu yola girmiştir. Konuya ilk adım attığında karşılaştığı ismin Werner Sombart olduğunu ve bu karşılaşmanın kendisi için mutlu bir tesadüf olduğunu belirtir.²⁷ Ülgener'in Ruhi ve Ziya Paşa üzerinden yaptığı ufuk açıcı ve yol gösterici çalışması mecmua içindeki diğer musammatların muhtevasının aynı yöntemle incelenebileceği fikrini doğurmuştur. Ne yazık ki Ülgener'in çalışması neredeyse tekil örnek olarak kalmış, sonraki yıllarda disiplinler arası bir yerde duran divan edebiyatı metinlerinden hareketle zihniyet çözümlemesi mevzusu yeterince ele alınmamıştır. Biz de incelediğimiz mecmuanın, toplumsal konuların ele alındığı nazım şekilleri olan terki-i bend ve terci-i bendlerden oluşması sebebiyle fakat biraz da layıkıyla yapabilme endişesinin oluşturduğu çekimsizlikle zihniyet meselesine ufak da olsa bir adım attık.

Zihniyet Nedir?

Böyle karmaşık bir kavramı tek bir tanımla anlatmaya çalışmak yanlış olur. Zihniyetin ne olduğunu araştırmaya kalktığımızda birçok tanımın var olduğunu gördük. Birkaç tanım ile zihniyet terimini açıklamaya çalışalım.

---

²⁷ Sabri F. Ülgener, *Zihniyet, Aydınlar ve İzmler*, 1983, Ankara, Mayaş Yayınları, s. 19.

Bu terim ile bir dönemdeki sosyal, siyasi, idari, adli, askeri, dini güçlerin, sivil toplum örgütlerinin ticari ve ekonomik hayatın, eğitim etkinliklerinin birlikte oluşturdukları ve bunların hiçbirine indirgenemeyen anlayış, duygu ve zevk kastedilmektedir (Aktaş, 2007: 139). Bir toplumun zihniyetini belirleyen temel unsurlar o toplumun inanış ve alışkanlıklarının bütünüdür. İnanış ve alışkanlıkların yönlendirmesiyle oluşan ortaklık, değer yargıları, toplumun dünya görüşünü belirler (Aydemir 2011: 138). İnsan topluluklarının oluşturduğu yaşama biçimleri, gelenekleri ve inançları o topluluğun zihniyetini oluşturur. Zihniyet, insanın kendisini ve çevresini bilmesinde rol oynayan idrak, tanıma, anlama, kavrama, hatırlama, sembolleştirme, muhakeme ve soyutlama gibi faaliyetlerin bütünüdür (Ayverdi 2011: 1389). Ülgener (1983: 19) ise zihniyeti şöyle tanımlar: Zihniyet – hangi yönde ise- o yolda benimsenmiş değer hükümlerinin haklılığına gerek kendini, gerek başkalarını inandırmak ve o nokta da ilgiyi sığağında tutmak üzere çoğu zaman ezbere tekrarlanan kaide ve kuralların toplam ifadesidir.

Mahçupyan²⁸ ise, zihniyetin yapısını dörde ayırır: Ataerkil, Otoriter, Rölativist ve Demokrat zihniyet. *Ataerkil* zihniyetin temel ideolojisi “din”dir (Dalyan 2015: 8). Bu zihniyet yapısına göre evrendeki her canlının sabit bir yeri vardır ve bu canlılar ilahi bir hiyerarşiye göre sıralanmıştır. Akıl, insanüstü ilahi bir güç tarafından yönetilir. Doğruyu ve gerçeği yalnızca Tanrı bilir. İnsanlar arasında da doğruya ve gerçeğe ulaşabilecek olanlar sadece Tanrısal töze (cevhere) sahip olanlardır. Sahip oldukları bu cevher ile gerçeğe ve doğruya ulaşanlar, hakikate ulaşmak isteyen diğer insanlara rehberlik etmekle görevlidir. *Otoriter* zihniyet, hakikati maddede arar. İnsan zihni maddeseldir, bilgi hakikatin doğrudan zihne yansmasıyla elde edilir (Dalyan 2016: 330). Bu zihniyet, hakikatin bilgisine sahip olanları hiyerarşik bir yapı içinde toplumdan farklılaştırır. Neticede de yönetenden yönetilene doğru bir ilişki meydana gelir. *Rölativist* zihniyete göre kişilerin sahip olduğu bilgiler mukayese edilemez. Dolayısıyla “toplum” her biri kendisi için doğruyu bilen ve birbirini doğrudan kısıtlamayan bireylerin toplamıdır. Yani bu zihniyete göre mutlak doğru yoktur. *Demokratik* zihniyette bilgi üretilebilir nitelik taşımaktadır. Buna rağmen, bilgi güvenilir değildir; çünkü demokratik zihniyet,

---

²⁸ Etyen Mahçupyan, *Batı'dan Doğu'ya, Dünden Bugüne Zihniyet Yapıları ve Değişim*, 2000, İstanbul, Patika Yayınları, ss. 32-33.

insanoğlunun ürettiği bilginin gerçekten de dış dünyanın asli bir özelliği olduğundan hiçbir zaman emin olamamaktadır (Dalyan 2015: 11). Osmanlı'da bu dört temel zihniyet yapısından ataerkil ve otoriter zihniyetlerin hakim olduğunu görüyoruz.

Ülgener'in zihniyet konusuna adım atmasının başlıca nedeni "Neden çağın gerisinde kaldık?" sorusuna yanıt aramasıdır. Zihniyet araştırmaları konusunda Ülgener'in, izinden gittiği Weber'e göre Osmanlı'nın geri kalmasının sebebi dindir. Kapitalizm ruhunun gelişmesini sufilik, fetih ruhu ve doğu despotluğu engeller. Kadercilik, savaşçı ahlakı ve İslam ile yönetilen imparatorluğun despotik karakterinin Osmanlı'nın geri kalma nedeni olarak görür. Weber'in birçok fikrine ve yöntemine katılan Ülgener, bu konuda Weber'den ayrılır. Ülgener'e göre Osmanlı'nın geri kalmışlığının sebebi zihniyettir.

Seçilmiş bir çağ veya çevrenin zihniyetine bizi götürecek veya en azından yaklaştıracak türlü yollar vardır. Hedefe kimi dosdoğru, kimi dolambaçlı giden yollardır bunlar (Ülgener 1983: 22). Sombart²⁹ bu zihniyet kaynaklarını şöyle sıralamıştır:

1. Zihniyeti vasitasızca, yani dosdoğru ifadeye yarayan yollar:
Başta ilgili kişi ve gruplarla yürütülen temaslar, konuşmalar (interview), tutulmuş hatıralar, otobiyografiler, notlar vs. Zihniyeti dosdoğru tanıtan bu ve benzeri kaynaklara göre dolambaçlı yoldan tanıtanlar tabiatıyla daha geniş bir yer tutarlar. O arada:
2. Zihniyetin bir çeşit gövde ve beden olarak dış görünümü: İş yerleri (fabrikalar), köy kuruluşları, limanlar, kanallar, vakıflar vs.
3. Hukuk kuralları. Rekabete dair hükümler; reklam ve fiyat teşekkülüne veya tesbitine ilişkin kurallar.
4. Ahlak kaideleri (dini ve dünyevi). Çağın dünya görüşünü eleştiren, alay ve mizah yanıyla teşhir eden yazılar: islahat muhtıraları.
5. Kamu oyu yansımaları. Türlü mesleklerin, mesela ticaretin ve tüccarların toplumda veya belli bir toplum kesiminde (soylular arasında) itibarı, halk

---

²⁹ Werner Sombart, *Der moderne Kapitalismus*, Cilt 1 (erster Halbband), 1928.

oyunda beğenilen veya beğenilmeyen, takdir gören veya horlanan tipler ve davranışlar.

6. Gruplar arası ilişkiler, değişik kesimlerin birbirlerine karşı tutum ve davranışı: Barışçı veya kavgacı ilişkiler (iş ve işveren); patriyarkal ilişkiler vs.
7. Politika seçenekleri (zihniyetin gün ışığına çıkmasına vasıta oldukları nisbette): Cebir ve şiddet üzerine kurulu iktidarlar; müdahale veya serbestçilik yolunda tercihler...

Seçilmiş bir çağın ve ortamın zihniyetine –hele biraz da gerilerde kalmışsa- bizi dosdoğru götürececek yollar yukarıda denildiği gibi parmakla gösterilecek kadar azdır. Üstelik zihniyet dediğimiz tavır ve anlayış kompleksini sayı ile ifade etmenin mümkün olmayışı bizi dolambaçlı yollardan yararlanma durumunda bırakıyor (Ülgener 1983: 24). Ülgener’in bahsettiği zihniyete ulaşmadaki bu dolambaçlı yollardan biri de edebiyattır. Tarihin her döneminde insanlar sanat eserleri üretmişlerdir. Güzel sanatlardan malzemesi dil olan şiirde de, her dönemde kendi yaşayış tarzına, eşyayı algılayışına, duygu ve düşüncelerine uyan eserlerin üretilmesi kaçınılmazdır. Böylece *sanat, çağının zihniyetini temsil eder* yargısına ulaşılabilir (Aktaş 2009: 30). Ülgener de bir çağın zihniyetini anlamak için çoğu zaman o dönemin edebi ürünlerinden yararlanmıştır. Fütüvvetnameler, seyahatnameler, surnameler, viladetnameler, şehrengizler, mesnevi şeklindeki mahalli eserler bir çağın zihniyetini tahlil etmek için en elverişli türlerdendir. Zihniyet çözümlemesi için en elverişli eserlerden biri de terki-i bend ve terci-i bendlerdir. Önce vazgeçilmez olan şarap ve sakiden başlayıp arkadan söz –çoğu zaman şikayet yollu- insan davranışına, cemiyet hayatının aksaklıklarına, çağın türlü dertlerine getirilip noktalanır. Bend bend ve kısım kısım kuruluşuna göre, *başka nazım şekilleri arasında zihniyet kaynağı olmaya en yatkın olanı terki-i benddir* demek o cihetten yanlış olmayacaktır (Ülgener 1983: 30).

Biz de incelediğimiz mecmuanın terki-i bend ve terci-i bendlerden oluşmasından dolayı elimize geçen bu fırsatı değerlendirmek istedik. Şiirlerin yazıldıkları dönemin zihniyetini anlamak için yine şiirlerden yola çıkarak zihniyet unsuru olabileceğini düşündüğümüz konularla ilgili alt başlıklar oluşturduk. Bu alt

başlıkların içinde seçtiğimiz beyitleri yorumlayarak dönemin özelliklerini de içine katıp bir zihniyet çözümlemesi yapmaya çalışacağız.³⁰ Bu çözümlemeyi yaparken Ülgener'in Ruhi ve Ziya Paşa'nın terkiib-i bendleri üzerinden zihniyet tahlili yaptığı çalışmayı örnek aldık.

1.1.7.1.1. Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hayatın Yansımaları

1.1.7.1.1.1. Toplumun İçinde Bulunduğu Durumlar

Osmanlı Devleti, çok uluslu ve çok dinli bir yapıya sahipti. Geniş bir coğrafyaya ve çeşitlilik olarak geniş bir halk kitlesine sahip olan Osmanlı, sosyolojik yapı olarak ikiye ayrılır. Bir taraf yönetenler diğer taraf ise yönetilenlerdir. Yönetenler kısmını başta padişah olmak üzere asker, paşa, vezir, ulema gibi yüksek rütbelerdeki kişiler oluşturur. Yönetilenler ise halktır. Halk da kendi içinde dini olarak müslimler ve gayri müslimler olarak ikiye ayrılır. Yaşayış biçimleri olarak da köylüler, şehirliler ve göçebeler olarak üç grupta ele alınır. Yönetim biçimi dine dayalı olan Osmanlı'da adaleti ve işleyişi padişah sağlar. Hukuk sistemi de şer'i ve örfi olarak ikiye ayrılır. Şer'i hukukta din kurallarına, örfi hukukta ise geleneksel Türk örf ve adetlerine uyulur. Her iki hukuk sisteminde de yönetimi ve adaleti sağlamak zorunda olan padişah, yönetilenlere yani halkına karşı cömert ve bağışlayıcı olmalıdır. Toplumun güvenini, emniyetini, geçimini ve temel ihtiyaçlarını karşılamak veya halkın bu ihtiyaçlarını karşılamasına olanak sağlamak durumundadır. Otoriteyi tamamen elinde bulunduran padişahın, bu sorumluluklarını yerine getirebilmesi için oluşturulmuş olan bir yönetim sistemi vardır. Yönetim; saray üst sınıfı (padişah ve ailesi), ilmiye (ulema), seyfiye (asker) ve kalemiye (memurlar) olarak dört sınıfla yürütülür. Yönetenlerin, yönetilenlere rahatlık ve huzur sağlaması gerekir. Yönetilenlerin de kendi paylarına düşen hizmeti gerektiği gibi yerine getirerek sistemin işleyişine yardımcı olması gerekir. Ancak

---

³⁰ Mecmuada "Cemal" mahlaslı şairin terkiib-i bendi ufak tefek farklılıklarla dört kez yazılmıştır. Zihniyet çözümlemesi yaparken Cemal'in beyitleri mecmuada 12. sırada bulunan şiirinden alınmıştır. Şiiri iki kez yazılan Cevri'nin beyitlerinin örnekleri ise 2. sıradaki şiirinden alınmıştır. Örnek olarak verilen beyitlerden sonra parantez içinde beyitin hangi şairin şiirinden alındığı ve şiirin kaçınıcı bendinin kaçınıcı beyiti olduğu belirtilmiştir.

incelediğimiz şiirlerden de anlıyoruz ki durum pek de olması gerektiği gibi değildir. Yönetenler grubu zenginlik ve rahat içerisinde yaşarken halk; geçim sıkıntısı, fakirlik ve eziyet çekmektedir. Fakat elinden bir şey gelmeyen ve hiçbir şeye sahip olmayan halk, bu eziyetlere mecburen katlanmak zorundadır.

*nāçār çeker halk bu miḥnetleri yoksa
ādem kara tağ olsa getirmez buña ṭākat (Ruhi 10/5)*

*ebnā-yı zamāniñ dili pür-derd u elemdür
zīrā felegiñ kâ'ide-i devri sitemdür (Raşid 7/1)*

Yüzyıllar geçtikçe Osmanlı'nın gerileme ve duraklama dönemlerinin beraberinde getirdikleri sonucu toplum da yozlaşmaya başlamıştır. Rüşvet, hırsızlık, ikiyüzlülük, sadakatsizlik, düşmanlık, yalancılık gibi kötülükler çoğalmıştır. Halk birbirine düşman olmuş, insanlar kendi çıkarları için dostunu ele verir olmuştur.

*ebnā-yı beşerde kalacak mı bu mu'ādāt
bilmem ne zamān toğrulacak mezheb-i 'ālem (Ziya 2/7)*

*düşmen degil insānı hemān dost ider ıdlāl
dostān-ı zamān şimdi bütün reh-zene beñzer (Cudi 9/5)*

İnsanı insan yapan şey kişiliğini hakikatle olgunlaştırmakken son yüzyıllarda gerçeklikler kaybolmuş ve yalanlar kol gezmeye başlamıştır. İnsanlar da gerçeği aramak yerine bu yalanlara ve dedikodulara kanmıştır. Şairler de insanların bu yalanlara ve dedikodulara inanıp doğru olandan uzaklaşmalarını eleştirmişlerdir.

*ğaybūbete varmış bu cihān içre ḥakīkat
iğfāl-i enām itmege biñ dürlü yalān var (Nedim 5/5)*

*halkıñ ne gerek ehl-i dile güft ü şinīdi
ādem ne okur bu kırı da'vāyı ne diñler (Nedim 7/9)*

İnsanların, bilinmeyeni öğrenip keşfetme, gelecekte haber alma arzularını tatmin etmek için geliştirdikleri yöntemlerinden biri de falcılıktır (Gülhan 2016: 146). Padişahın tutulması da halkın en alt kesimindeki kişiler bile falla ilgilenmiştir. Ancak incelediğimiz şiirlerde görüyoruz ki şairler falcılığı pek hoş karşılamazlar. Kur'an-ı Kerim'de falcılık, büyücülük ve sihirbazlıkla ilgili Bakara, Maide ve Felak surelerinde ayetler mevcuttur. Bu ayetlerde Allah insanları bu konuda uyararak ve bu tür şeyleri yasaklamıştır (Aydemir 2018: 161). Çünkü geleceği yalnızca Allah bilir. Remil ilmiyle ilgilenen birkaç kişi dışında şairler fala da falcılığa da hoş gözle bakmamıştır.

*ma 'zül ise kūr'ān okūmaz şimdi e 'āzım
kābil ise remmāl olur yā ki açar fāl (Nedim 8/8)*

İslami kurallara ve Türk gelenek-göreneklerine göre yönetilen Osmanlı'da zina büyük günahlardandır. Ancak Osmanlı'nın son yıllarında –özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren- umumhanelerin (genelev) kurulduğunu ve fuhuşun yaygınlaştığını görüyoruz. Fuhuşa geçim sıkıntısı, hayatta kalma mücadelesi, eğlence gibi birçok etkenin sebep olduğunu kaynaklardan görüyoruz. Örneğin, kadınların kaymakçı dükkanlarında ya da çamaşırcılarda çalışması yasaklanmıştı ancak yerine farklı istihdam alanı sunulmamıştı (Belli 2020: 277). Toplum da salgın hastalıkları artırdığı ve dini-kültürel olarak da toplum yapısını bozduğu gerekçesiyle fuhuşa karşı çıkmıştır. Dini olarak da Allah'ın yasakladığı bir durumdur.

*fuhş işleyeniñ fāhiş olur nefsine zulmı
hakkıñ buña yokdur bilesiñ emr u rızası (Raşid 12/6)*

Batı'daki gelişmeleri yakalamak için devletin attığı önemli adımlardan biri de tıp ilmi ile ilgili okulların kurulmasıdır. Bu okullarda verilen eğitimler sayesinde birçok hastalığın tedavisi sağlanmıştır. Şairler de şiirlerinde bu gibi gelişmelere yer vermişlerdir.

*tesmīm idilir zehr-i havādişle 'anāşır
ta 'līm idiyor hikmet-i tıb derde devāyı (Raşid 9/2)*

Şairler, insanların kişilik ve davranışlarında meydana gelen bozulmalardan da şikayetçidir. İnsanların doğru yolu bulabilmeleri için en iyi yol kendi vicdanları iken bunun farkında olmayıp başka yollara sapmamaları gerekir. İslam dinini benimsemiş olan bir devletin toplumu, dinin emrettiği gibi hoşgörülü ve sevecen tavırlar sergilemelidir. Çalışkan, azimli ve doğru olmalıdır. Ancak son dönem Osmanlı toplumunda bu davranışlar yerini tembelliğe, öfkeye ve rahata düşkünlüğe bırakmıştır. Bir hastalık gibi vücuda sızıp vücudun tüm kalelerini zapt edip oranın hakimi olan tembellik hastalığı; milletlerin gelişmesi, büyümesi, medeniyet yolunda ilerlemesi önünde engel olan en büyük etmenlerdendir (Kılıç 2008: 342). Şairler de bu durumdan şikayetçidir.

*bir heykel-i bî-cân gibidir yerde dikilmiş
ten-perveri teşbîh iderim seng-i mezâre (Raşid 5/6)*

*varken saña temyîz gibi rehber-i vicdân
vâdî-i dâlâletde tolaşmak hezeyândır (Raşid 1/9)*

*âteş gibi eṭrâfa 'alev saçma mekîn ol
şaldırma bu hiddetle amân herkesi nâre (Raşid 5/4)*

*millet hele hiç görmeli mi genci çalışmaz
aylâk dinilen hâl-i tereddîyi begenmez (Cemal 20/6)*

Terkib-i bendinden anladığımız üzere 1. Dünya Savaşı'nın olduğu döneme şahitlik eden Cemal, o dönemin zihniyeti hakkında da önemli bilgiler verir. Halkın içinde bulunduğu durumu açıklıkla dile getirmiştir. Savaş sırasında halkın ne acı durumda olduğunu gözler önüne sermektedir. Yaşadıkları dönemin güzel olduğunu söyleyenlerin aksine 20. yüzyılın da kötü olduğunu düşünür.

*dirlerse eger bizde seha sizde vefâ var
aldanma ki yirminci 'aşr da hezeyândır (Cemal 1/2)*

Zaten fakir olan reaya sınıfı bu gerileme ve savaş yıllarında iyice yoksullaşmıştır. Gördükleri rezillikler, eziyetler ve merhametsizliklerin üstüne bir de geçim derdine düşen halk iyice bıkmış vaziyettedir. Seçkinler, düşünürler, önemli insanlar bile sefalet içindedir. Toplumda öyle bir fakirlik ve kıtlık yaşanmaktadır ki çocuklar bile bu durumdan fazlasıyla etkilenmiştir.

*bî-çāre u āvāre çocuklar da unuttı
baḥs eylemez oldu ne şekerden ne çörekden (Cemal 12/2)*

*işte yine geldi ramazan biz tehî çömlek
var mı yapacak şimdi reçel vişne çilekden (Cemal 12/10)*

*muhtāc-ı gıdā cānli cenāzāta şebḥiz
keşkülle gezer bir süri mümtāz-ı fuḳarāyız (Cemal 7/7)*

*hep hā'ile oynandı evet ḥaylī zamānlar
görmüşdi beşer müddet-i 'ömrünce rezālet (Cemal 5/3)*

*erbāb-ı tefekkür bile görmüşdi zulmler
mülḥid mütedeyyin nice maḥkūm sefālet (Cemal 5/4)*

*envā' fecā'at u şenāyi' arasında
efrād-ı milel bıkdı vü el virdi melālet (Cemal 5/7)*

Osmanlı Devleti'nde yaşanan sıkıntılar neticesinde toplum, dini ve kültürel olarak da yozlaşmaya başlamıştır. Din merkezli yönetim anlayışına sahip Osmanlı'nın her konuda aksaklığa uğraması ve Batılılaşma'nın da etkisiyle dinde hoş görülmeleyen olaylar artmaya başlamıştır. Dinin yanı sıra Türk kültürünü de yaşatmaya devam eden Osmanlı toplumu bu kültürden de uzaklaşmaya başlamıştır. Cemal'in toplumun davranışlarını eleştirdiği bir konu da çocuk düşürmedir. Dini ve idari otoriteler tarafından sürekli olarak menedilen hatta çocuk düşürenlere veya bu işe yardımcı olanlara verilen cezalara rağmen kadınlar, canları pahasına neden bu yönteme başvurmaktaydılar? Bu sorunun cevabını paradoksal bir şekilde ıskat-ı

cenini yasaklayan fermanlardan, konuyla ilgili görevlendirilen kişilerin raporlarından almak mümkündür. Yoksulluk ve geçim sıkıntısı gerekçelerden en yaygın olanıydı (Şimşek 2017: 396). Eleştirilen ve kabul edilemeyen konulardan biri de ilerlemenin ve Batılılaşma'nın bir göstergesi olarak kadınların açık giyinmesidir.

*ıskāt-ı cenīn şimdi revācda bu ne 'ālem
kimden kime şekvā idelim dād idecek yok (Cemal 11/8)*

*te'yīd-i terakki diye cāna içkiye daldık
tezyīn-i zenāndır diye çıplak kalakaldık (Cemal 11/12)*

*tertībli gidiş haşlet-i ecdādı belirtir
türkūn teni hilkatde te'arrīyi begenmez (Cemal 20/9)*

Cemal'in geleneklerine bağlı bir şair olduğunu terki-i bendinden anlıyoruz. Şiirinde de geleneksel Türk içeceği olan ayrandan bahsederken ayranın yüce bir içecek olduğunu söyler.

*şahbā ile baq def'-i gama çāre ararlar
ayran gibi a'lā içecek var ne ararlar (Cemal 21/1)*

Ömrü boyunca hep eziyet ve sıkıntı çekmiş olan insana bu dünyada mutluluk çok uzaktadır. 20. yüzyılda da insanlar savaşın bedelini ağır kayıplar vererek ödemişlerdir. Şair, mutsuz olan halkı güldürebilmek için gazetede yapılan mizahları da eleştirmiştir.

*insāna bu 'ālemde sa'ādet çok uzaktır
eñ cānlı mişālī bizlere tüccār olamaz mı (Cemal 18/3)*

*evrāk-ı havādişde mizāhlar ne elīmdir
handān idecek milleti bir nesne ararlar (Cemal 21/5)*

Savaş yıllarında eli silah tutan her erkek cepheye gönderilmiştir. Erkekleri savaşa giden kadınlar evin ve çocuklarının bütün sorumluluklarını üstlenmek zorunda kalmışlardır. Çoğunun da eşi savaştan dönememiştir. Sadece evli olan kadınlar değil, babası da savaşa giden birçok kız çocuğu aynı sıkıntıları yaşamıştır. Maddi imkansızlıklar ve savaş ortamındaki emniyetsizlik neticesinde çoğu kadın hayatta kalabilmek için mecburiyetten veya istekleri dışında başkalarıyla birlikte olmaya zorlanmıştır. Şair bu durumu da açıkça dile getirmiştir.

ellendi vü dillendi vaṭanda nice bākir
her dürlü ferāġat ile zenpāre ararlar (Cemal 21/9)

tellendi vü pullandı nice bīve-i fertūt
her dürlü zarāfet ile üç dāne ararlar (Cemal 21/10)

Türkçenin batı kolunu oluşturan Osmanlı Türkçesi; Farsça, Arapça ve Türkçe sözcüklerin birlikte kullanılmasından meydana gelen karışık bir dildir. Türklerin İslamiyet’i kabul etmesinden sonra Arapça kelimeler dilimize girmeye başlamıştır. İslamiyet ile birlikte Arapça ve Farsça ile olan etkileşim artmış, artık toplumun ve devletin her alanında Arapçanın kullanımı yaygınlaşmıştır. Bu etkileşim sadece kelimelerle değil harf kullanımıyla da olmuştur. Türkler yüzyıllar boyu Arap alfabesini kullanmıştır. Batı’da yaşanan gelişmeler sonucu Osmanlı’da da millileşme ve Türkçede sadeleşme çabaları başlamıştır. Bu çabalar sonucunda Türkçe, resmi işlerde ve gündelik hayatta kullanılan dil haline gelmiştir. Cemal de bu dilde yenileşme hareketiyle ilgili yorumlarını dile getirmiştir. Cemal’e göre öncelikle bir Latince sözlük oluşturulmalıdır.

şūrīde olan rāh-ı lisān ġarba giderken
elden giden ‘irfānı ġanā’im mi şanırısıñ (Cemal 6/8)

evvelce hāzırlanmalı bir tuḥfe-i lātīn
sīmteriñi sen fazla me’ālim mi şanırısıñ (Cemal 6/9)

1.1.7.1.1.2. Ekonomik-Sosyal Farklılıklar

Osmanlı Devleti'nin 16. yy. sonu itibarıyla gerileme dönemine girmesi sonucu ve bunun ardından 17. yy. boyunca sürekli padişah değişiminden kaynaklanan olumsuzluklar meydana gelmeye başlamıştır. Batı toplumlarındaki ilerlemenin tersine çeşitli sebeplerden dolayı Osmanlı Devleti gerilemeye başlamıştır. Bu gerileme başarısız savaşları, ekonomik problemleri, dini çatışmaları gibi ciddi sorunları da beraberinde getirmiştir. Rüşvet, haksız makam, dini istismar etme, halkı aldatma, adaletsizlik gibi aksaklıklar toplumdaki tabakalar arasındaki farklılıkları iyiden iyiye artırmıştır. 18. asırda sarayda her ne kadar ufak ufak yeni faaliyetler oluşturma çabası olmuşsa da bir sonuca varılamamıştır. Sarayda düzeltme çalışmaları kıpırdanmaya başladıysa da taşra giderek yoksullaşmış, işsizlik artmış ve vergiler çoğalmıştır. Zengin-fakir, zayıf-güçlü, haklı-haksız arasındaki fark giderek açılmaya başlamıştır. Rüşvet ve vurgunculuk gibi büyük problemler patlak vermiştir. İşte şairlerin de terkib-i bendlerinde en çok yakındıkları konu da toplum arasındaki bu giderek uçurumlaşan farklılıktır. Gerek ekonomik gerekse sosyal farklılıklar her çağda toplumda aksaklıklar meydana getirmiştir. Özellikle 17. asırdan itibaren Batı'daki gelişmeler karşısında çeşitli sebeplerden dolayı geride kalan Osmanlı Devleti ve toplumu sonraki yüzyıllarda bu geri kalışın sıkıntılarını fazlasıyla yaşamıştır.

Toplumsal ayrışmaya neden olan en büyük faktör, insan olmanın ortak paydasını görmeme eğiliminde olmaktır. İnsanların gruplara, cemaatlere ayrılıp hizipleşmeleri ve birinin diğerinin yaşama hakkını, hayata dair güzelliklerini ortadan kaldırmak üzere harekete geçmesi ve karşı grubun kendince tedbirler alıp karşı güç oluşturmaya çatışmalara, karışıklıklara, kargaşaya sebep olmuştur (Kılıç 2008: 179).

Din konusunda da insan ayrımı göze çarpmaktadır. Osmanlı Devleti birçok dinden, mezhepten ve ırktan insanları bünyesinde barındırmıştır. Yüzyıllar boyu bu topluluklar bir arada yaşamışlardır. Şairlerin şikayetçi olduğu bir durum da insanların kendi dinini diğerlerinininkinden üstün görmesidir. Ancak Allah katında dinler arasında böyle bir ayrım yoktur.

*bir hākden inşā olunur deyr ile mescid
birdir nazār-ı hākda mecūs ile müselmān (Ziya 7/7)*

Devletin gerilemesiyle birlikte zengin ile fakir arasındaki fark da açılmıştır. Halktan alınan vergilerin artırılması, savaşlardaki yenilgiler, işsizlik gibi olaylar sonucunda halk daha da yoksullaşmıştır. Zengin ile fakirin kıyafetten yemeğe, yaşanılan yerden ölünen yere kadar her şeyleri birbirlerinden farklıdır. Hal böyleyken zengin olanlar fakirlere karşı oldukça duyarsızdır. Toplumda da fakir olanların fikirlerinin bile önemsenmediği görüyoruz.

*şırtında görüb gayrileriñ aḫlas u dībā
gam çekme ki egnimde benim köhne 'abā var (Ruhi 11/5)*

*parañ yok ise itmez iki para da 'aklıñ
zengīn kim ise şimdi odur ehl-i dirāyet (Cudi 14/4)*

*toḫlar açā hiç raġbet ider mi bu zamānda
ben aç degilim söyle özün tezkīre çalış (Cemal 15/10)*

*bir kavmsiñiz ki sizi allah ide işlāh
mevlā acıya ilgerinizde fuḫarāya (Nedim 11/9)*

Güçlü-zayıf arasında da net olarak görülen bir farklılık vardır. Elinde güç olan zayıf olana daima eziyet eder. Toplumdaki yozlaşmadan dolayı adam kayırmalar da artınca cahil olanların rütbe sahibi olduğu çıkarımını şiirlerden yapabiliyoruz. Hakkı olmayan kişilerin hakkı olmayan yerlerde bulunmasından dolayı halka zulmedildiğini görmekteyiz. Gücü elinde bulunduranlar altında çalışan halka acımazlar. Zayıf olan halk çaresizce çalışıp güçlülerin rahat yaşamasını sağlamak durumundadır. Zayıflar her ne kadar üstündekilere bağlılıkla hizmet etse de hep hiçe sayılmıştır. Ancak bütün bunlara rağmen sadık olan zayıflar üstündeki insana zarar gelmesin diye kendilerini siper ederler. Bunca eziyete ve zulme karşı zayıf olanlar güçlü olanlara bağlıdır.

*dünyâ talebiyle kimisi halkuñ emekde
kimi oturub zevk ile dünyâyı yimekte (Ruhi 16/1)*

*mâ-fevk olamaz rütbesi insân nazarında
mâ-dününü her kim ki tuta hâke berâber (Nedim 7/7)*

*gözden düşüyor şıdk ile iş görse de mâ-dün
zilletle yaşarsa bile sen tevkiire çalış (Cemal 15/9)*

*bir varfa zuhûrında o efrâd-ı me'ıyyet
mâ-fevki için kendilerini siper eyler (Cemal 16/7)*

1.1.7.1.1.3. Altın-Gümüş-Akçe-Dirhem-Mal

Toplumun bir parçası olup aynı zamanda toplumun aynası olan şairler, bir bakıma içlerini dökmüş oldukları terkib-i bendlerinde yaşadıkları çağda insanların para ve mal sahibi olmak için yaptıklarından şikayet ederler. Mana zenginliğinin yüceltildiği toplumlarda, maddi olanları yüceltenler çıktığında, bu insanların yerleşik kültüre ters düşen bu yaklaşımları eleştiri konusu olmuş ve eleştirilmişlerdir (Kılıç 2008: 224). Şairler de insanlara para ve mala düşkün olmamayı aksine şereflerinin daha kıymetli olduğu nasihatini verirler. Üstelik bu paraya ve mala olan düşkünlük sadece sıradan insanda değil dindar geçinen zahidde de vardır.

*şûfi ki şafâda geçinir mâlik-i dînâr
bir dirhemini alsañ olur hâtırı dirhem (Ruhi 3/5)*

*biñ girye idersiñ seni âhir ayırırlar
ferzend ü zen ü tañtana-ı sîm ü zerüñden (Ruhi 9/2)*

*dehriñ ne şafâ var 'acabâ sîm u zerinde
insân bırakır hepsini hîn-i seferinde (Ziya 5/1)*

bir loğma için minnet dü nân çekilir mi

zīrā dil-i kudsīye bu bir zull u hevāndır (Vahyi 9/5)

Toplumda mal ve mülkü biriktirme isteğinin artmış olması, mala karşı isteklerin aşırı bir boyut almış olması büyük insanların unutulması; toplumda paranın revaç bulup insanların paraya çokça kıymet vermeye başlamış olmaları, insanların maddileşen yönlerini gözler önüne sermektedir (Kılıç 2008: 383). İnsan için en önemli olan şey din, namus ve şeref iken zenginler ve cahiller için önemli olan para ve maldır. Din, namus ve şeref fukarada kalmıştır. Din, namus ve şeref artık paradır.

*īmān ile dīn akçedir erbāb-ı gınāda
nāmūs u hamiyyet sözi kaldı fuķarāda (Ziya 9/11)*

*'irfān u fazīlet şeref-i nev'-i beşerken
şimdi bu şeref tābi'-i dīnār u diremdür (Raşid 7/6)*

*la'net ola ol māle ki taḥşīline anıñ
yā dīn ola yā 'ırz u yā nāmūs ola ālet (Ziya 6/5)*

Açgözlü olan insanlar elindeki dinin, sıdkın ve hikmetin kıymetini bilmeyip bunları para için gözden çıkarır. Şairler de bu duruma tepkilerini göstermişlerdir.

*insān viriyor cānını nāmūsa muķābil
nādān şatıyor bir pula nāmūs u ḥayātı (Raşid 9/6)*

*temyīz idecek fikr u nazār yok da anıñçin
bir pula virirler güher-i şıdk u sedādı (Raşid 13/4)*

*bir akçeye biñ kerre şatar cevher-i dīnin
açgözlü olan ḥā'ini ḥātem mi şanırsıñ (Raşid 17/8)*

Fakirler geçimini sağlamak için para derdine düşmüşken paraya, mala ve mülke sahip olan zengin kişiler de paranın kıymetini bilmeyip israf ederler.

aşhāb-ı kerem yok gibidir şimdi cihānda
erbāb-ı direm yok yire isrāfla hederde (Cemal 2/2)

İnsanların para için bu kadar eziyet çekmesi ve namusundan vazgeçmesi boşunadır. Toplumun hem bir parçası hem de aynası olan şairler yine topluma nasihat eder. Para, mal, mülk geçicidir. İnsan öldüğünde bunların hiçbiri ona fayda etmez.

ol gün ki saña māl ile evlād gerekmez
vaqtā ki zebānī yapışa dest ü yakaya (Nedim 11/10)

sīm ile zeri kendiñe kat kat siper itseñ
merg oğını geçmez mi şanırsıñ siperüñden (Ruhi 9/6)

Cemal ise halkın isteğinin dirhem olduğunu ancak kendisinin onlardan ayrı olduğunu ifade eder.

terkīb-i 'acībiñle ne gamgīn olacaqlar
halkıñ hevesi cem'-i derem bizse cüdāyız (Cemal 7/10)

1.1.7.1.1.4. Oyun-Oyuncak

İncelemiş olduğumuz mecmuadaki şiirlerde oyun-oyuncak meselesi boşa vakit harcamak olarak değerlendirilmiştir. Oyunun, kumarbazlığın onaylanacak bir tarafı yoktur. Oyun, çocuk işidir.

şarf eyleme evkātüñi bāzīçe-i lehve
dīvāne gibi olma şakın suhre-i şıbyān (Sami 5/6)

lu'betiñe dehriñ nesi var rağbete şāyān
bir vaqt gelir cümlesini terk ider insān (Naci 3/1)

da'vā-yı bülūğ eyliyoruz gūdegiz ālān

kim m̄'īl-i lehv u lu'ab u ŧekker u ŧīriz (Naci 5/2)

Cemal ise yaŧadığı dōnemde moda olmuŧ olan pokerden ŧikayetçidir. Herkesin en çok oynadığı oyun pokerdir. ŧair de pokeri soygunculuk olarak nitelendirir.

*her yerde poker eñ müterakki bir oyundur
soygunculuğı bizde mek̄irim mi ŧanırsıñ (Cemal 6/3)*

1.1.7.1.2. Siyasi ve Hukuki Konular

1.1.7.1.2.1. Vatan-Devlet-İktidar-Milliyet-Medeniyet

Toplumda iyilik ve gūzellik namına hiçbir ŧeyin kalmadığını, baŧta idareciler olmak üzere toplumun her kesiminin bozulduğunu anlatan ve bu bozuklukları teŧhir eden eleŧtiriler XVI. yūzyıldan itibaren gōrūlmeye baŧlar. İmparatorluğun geliŧme ve gūçlenmesinin durması, daha sonra da geliŧen Avrupa karŧısında gerilemesi, yōnetim hakkındaki eleŧtirilerin giderek çoğalmasına sebep olur (Kılıç 2008: 180). Mecmuanın genellikle 18. ve 19. yy. ŧairlerinin ŧiirlerinden oluŧmasından dolayı bu dōnemlerin izlerine sıklıkla rastlamaktayız. Gerileme dōnemine girmiş olan Osmanlı, ilerlemeyi yakalama gayretiyle birtakım faaliyetler yūrūtmüŧtür. Yeniçeri ocaklarının kaldırılması, tıp ve mühendislik alanlarında yeni okulların açılması, gazetelerin çıkması gibi pek çok geliŧme yaŧanmıştır. Askeri, ekonomik ve sosyal alanda yūrūtūlmeye çalıŧılan ilerleme faaliyetleri kimi zaman baŧarılı kimi zaman baŧarısız olmuŧtur. Batılılaŧma hareketleriyle birlikte toplum milliyet, medeniyet, hūrriyet gibi kavramlarla da tanışmıştır. Ancak ŧairlerin bu batılılaŧma hareketlerine karŧı olduklarını gōrūyoruz.

*milliyeti nisyān iderek her iŧimizde
efk̄ar-ı frengē teba 'iyyet yeñi çıkdı (Ziya 10/10)*

*türküz diriz ammā ki frengāne tağannī
bıkdırdı bizi radyoda bu tarz eŧer de (Cemal 2/9)*

*insān medeniyyet dinilen saṭvete meftūn
ammā ki görüb ḥarbini olmaḳda da maḥzūn (Cemal 19/1)*

*ta'bir-i hamiiyyet ile lafz-ı medeniyyet
parlaḳ görünüür ŧīvede ammā ki riyādır (Raşid 6/9)*

Şairler askeri alanda yapılan yeniliklerden ve ortaya çıkan yeni oluşumlardan pek de memnun değillerdir. Terkib-i bendinde Jön Türkler konusundan epeyce bahseden Nedim de ŧikayetini dile getirmiştir. Jön Türkler'de din ve namus yoktur. Zeka izi ve söz dayanağı yoktur. İsyancı, fitneci ve dünya kazançlarına düşkünlerdir. Edepsizleri insan yerine koyarlar ama utanç sahiplerini hayvandan sayarlar. Jön Türkler'e Allah da padişah da gerekmez; aksine sanki kendileri padişaktır. Din de vatan da millet de onların umurlarında değildir. Millet in ne kadar perişan olduğunu umursamazlar.

*vardır dehā 'ālem bu ya ŧāyeste-i im 'ān
ez-cümle soḳaḳ sürtügi baston-ı süvārān (Nedim 13/1)*

*yañlıŧ dimeyim bunlara jön türk mi dirler
bu nām ile ŧöhretver-i kārḥāne-i devrān (Nedim 13/2)*

*bunlarda medār-ı suḥan āsār-ı dirāyet
dīn olmaya nāmūs ola ya olmaya yeksān (Nedim 13/3)*

*ne ŧāh ne allah gerek zu'mlarınca
kendileri ḥāşā ki 'ālemde ḥükümrān (Nedim 13/6)*

*hem 'ālemi hem devleti hem kendini bilmez
dünyālara ŧıgmaz bir ālāy fitne fūrūşān (Nedim 13/8)*

*ne dīnde ne hubb-ı vaṭanda ne umūri
devlet ile millet ne ḳadar olsa perīşān (Nedim 13/9)*

Bu dönemlerde yapılan savaşlar ve bu savaşların sonuçları da toplumu büyük ölçüde etkilemiştir. Arka arkaya yapılan savaşlar ve yenilgiler sonucu halk tükenmiş vaziyettedir. Ayrıca dünyada Hitler gibileri bitmediği sürece yeryüzünden kavga, gürültü savaş eksik olmayacaktır.

*feyyāz-ı ezel hıfz u himāyet ide harbden
ezhār-ı vatan her taraflı kaplayacaktır (Cemal 14/8)*

*harbiñ sonı gelmekde diyorlarsa da yazda
şabr it haşerāt-ı sürfeleri çatlayacaktır (Cemal 14/9)*

*hitler gibi bir āfeti gördükce musallaḥ
elbette veğā yeryüzini dağlayacaktır (Cemal 14/10)*

Gerileme ve sonrasında dağılma dönemine girmiş olan Osmanlı için tek kurtuluş yolu ilerleme, gelişme ve yükselmedir. Bu amaca ulaşmak için çeşitli adımlar atılmış birçok faaliyet yürütülmeye çalışılmıştır. Bu faaliyetlerin kimisi halk tarafından kabul edilmiş kimisi de hoş karşılanmamıştır.

*insānda terakki ise ger maḳşad-ı ıḳşā
hem devlete hem millete virmez zarar aşlā (Cemal 8/12)*

*şanmañ ki göñül bunca terakkiyi begenmez
ancaḳ eñ ufaḳ meyl-i tedenniyi begenmez (Cemal 20/1)*

*islām imiş devlete pā-bend-i terakki
evvel yoḡ idi işbu rivāyet yeñi çıkdı (Ziya 10/9)*

Cemal, devleti ve milleti bu çöküşten kurtaracak kimsenin olmadığı görüşündedir. Bunu da açıkça dile getirmekten çekinmez.

garbiñ gidişi nerde bizimki ise nerde

tedbîr u teyaqqûz ile âbâd idecek yoğ (Cemal 11/11)

Diğer taraftan da yurdu kurtaracak tek Şey alışmadır. İnsanı bulunduğu zor durumdan kurtaracak olan çalışmak ve emek vermektir. Cemal de kurtuluşa açılacak olan yolları aramakta ve tavsiyeler vermektedir.

*gördük 'uğalâ zümresi hep cem'-i menâlde
bizlerde siyâh bor satışı kâr olamaz mı (Cemal 18/4)*

*yurduñ yüzini güldirecek sa'y-ı beşerken
bizlerde terakki güneşi ĥârr olamaz mı (Cemal 18/8)*

*'ibretle yahûdîlere bak yerleri var mı
kaç biñ sene var hicriyle maĥşûlî zarardır (Cemal 3/6)*

Terkib-i bendinde vatan, devlet, yönetim ve terakki ile ilgili konulara geniş yer veren Cemal yönetim ile ilgili görüşlerini açıkça ifade etmiştir.

*tedhîş ile insânları mümkün mi idâre
talîf ile yumşatma da sen tehcîre alış (Cemal 15/4)*

*geldik felegiñ devre-i fetret hereminde
düşdük zaderiñ destine bî-berk u nevâyız (Cemal 7/5)*

Her milletin kendince kutsalları vardır ve bu durum her millette farklı farklıdır. Vatan kavramı, hemen hemen her toplumda da kutsaldır (Kılıç 2008: 129). Yine Cemal terkib-i bendinde vatanın güzelliğine ve Türklük geleneklerine de değinmiştir.

*ey dîde-i hak-biñ vađanıñ her yeri cennet
cennetde olan böyle teşekkîyi begenmez (Cemal 20/12)*

vağtiyle vağan cennet-i 'ulyâya bedeldi

her neyse buña kâ'il şad-hamd ü senâyız (Cemal 7/6)

tertîbli gidiş haşlet-i ecdâdı belirtir

türküñ teni hilkatde te'arrîyi begenmez (Cemal 20/9)

1.1.7.1.2.2. Makam-Rütbe

Hemen hemen tüm çağlarda insanoğlunun başkalarının gözünde saygınlık kazanma eğilimi vardır. Bu eğilim neticesinde makam ve mevki tutkusu meydana çıkar. Makam tutkusuna kapılan insanın hırçın, hırslı, acımasız olmasının altında bencillik arzusunun gerçekleştirme isteği yatar. Tasavvufta makam ve mevki sahibi olma arzusu insanda istenmeyen bir duygudur. İnsan olmanın şartı dünya işlerinden kendini olabildiğince uzak tutmaktır. Zaten bu dünyada edinilen makam geçicidir. İnsan bu dünyada bir makama veya rütbeye erişse bile buna kendini kaptırmamalıdır. Bir yerlere gelebilmeyi, oralarda oturmayı, hayatının tek gayesi haline getiren kişiler, tutku haline dönüştürdükleri bu isteklerine vasıl olmak için bazen toplumun zararına olabilecek davranışlar içerisinde girerler ki eleştirilere konu olan yön de bu davranış şekilleridir (Kılıç 2008: 380).

aldanma şaķın devlet ü iķbāline dehriñ

bāķi degil insāna bunuñ rütbe vü cāhı (Ayetullah 3/8)

dünyāda olursañ daķı bir mansıba nā'il

cehd eyle ki ķalbiñ aña hıç olmaya mā'il (Cudi 12/1)

İnsanoğlu için makam sahibi olma, diğerlerinden saygı görme ve üstün olma isteği o kadar önemlidir ki bu amacına ulaşmak için dostlarını bile gözden çıkarır. Allah yolunda olan insanlar ise dünyadaki makamı ve rütbeyi istemezler. Onlar Allah katında rütbeli olmak ister.

iķbāl için aķbābı si'āyet yeñi çıķdı

bilmezdik evvel bu dirāyet yeñi çıķdı (Ziya 10/1)

çalsın başına çarh-ı felek manşib u cāhı
bizim kerem-i hağda mükemmel yerimiz var (Raşid 19/7)

1.1.7.1.2.3. Paşa-Bey-Emir-Vali

İncelemiş olduğumuz mecmua farklı yüzyıllarda yazılmış şiirlerden oluşmaktadır. Ancak görüyoruz ki yüksek rütbelerde bulunan kişiler yüzyıllar geçse de hep merhametsiz, bencil ve verdikleri sözde durmayan kişiler olarak karşımıza çıkar. Bu görevleri icra edenler, ihmalkarlık, görevini yerine getirmeme, zalimlik yönleriyle eleştirilmişlerdir (Kılıç 2008: 365). Zor durumda olan halka, kendilerinden yardım isteyen kişilere acımasızca davranırlar. Kanuni döneminde ihtiyaca binaen, halk ile yöneticiler arasında aracılık görevini üstlenecek bazı kişiler seçilerek bunlara a'yan ismi verilmiştir³¹. Bu seçilen kişiler de zamanla kendi çıkarlarının peşine düşmüşler ve neticede a'yanlık kurumunda da aksaklıklar oluşmuştur. Ruhi'nin terhib-i bendinde gördüğümüz paşalar, beyler de kendilerinden yardım bekleyen insanları kapılarından kovarlar.

ā'yān-ı cihāndan kerem umma onı şanma
āşār-ı 'atā ola yā paşada yā begde (Ruhi 16/3)

maḥbaḥlarına aç varan ādem degenek yir
derbānları var göz kapıda el degenekde (Ruhi 16/4)

Ziya Paşa ise eyalet valisinin, himayesinde yaşayan halka haksızlık etmesinin iki dünyada da rezillik ve alçaklık olduğunu söyler.

ğadr ide re 'āyāsına vālī-i eyālet
dünyāda vü 'uḳbāda ne zillet ne rezālet (Ziya 6/1)

---

³¹ M. Z. Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1983, C.I, s. 120.

1.1.7.1.2.4. Padişah x Köle-Halk

Divan şiiri geleneğinin sürdüğü yüzyıllarda, devletin güçlü, padişahların kudretli olduğu dönemlerde padişahı değil eleştirmek, padişah hakkında en ufak bir imada bulunmak dahi kolay bir iş değildir. Şairin ölümü göze alması gerekir (Kılıç 2008: 363). Mecmuadaki şiirleri incelediğimizde padişahın halkına değer vermeyen, halkının istek ve ihtiyaçlarını karşılamayan biri olarak algılandığını görmekteyiz. Ruhi'nin terrib-i bendinde padişaha kölelerinin eğlencesini fazla görmesi ve halkı kapısından kovması dolayısıyla sitem ettiğini görüyoruz.

*dirseñ ki bugün eylemeyen yarın ider zevk
çok mı iki gün bendeleriñ eylerse 'işret (Ruhi 10/3)*

*hâcetlerimiz kâdir iken kılmaya hâşıl
salmağ keremüñden bizi ferdâya ne hâcet (Ruhi 10/4)*

Bürokraside yüksek yerlere kadar çıkmayı başarmış olan Ziya Paşa'da ise padişaha sitem etmenin aksine padişahı küçümsediğini görüyoruz. Bunu yaparken de padişahlığı adeta elinin tersiyle itip evliya olan Belh şehrinin şehzadesi Edhem'i örnek gösterir.

*her şahşı harîm-i hakka mahrem mi şanırsıñ
her tâc giyen çulsuzı edhem mi şanırsıñ (Ziya 8/1)*

1.1.7.1.2.5. Adalet-Hukuk

Haksızlık ve adaletsizliğin temelinde, müdahale edebilme konumunda olanların müdahalelerinin olmaması, hatta adaletsizlik ve haksızlığa bizzat kendilerinin de dahil olması yatar. Bu da, devlet ve bozulan sistemidir (Kılıç 2008: 103). Elimizde bulunan bu mecmuada ağırlıklı olarak 18.-19. yy. şairlerinin şiirlerine yer verilmiştir. Bu dönemler Osmanlı'nın gerileme Batı'nın ise gelişme zamanıdır. Batı ileri giderken Osmanlı bu ilerlemelere ayak uyduramamış ve sonuçta birçok olumsuzluk meydana gelmiştir. Kurulu düzen bozulmaya başlayınca toplum giderek

yozlaşmıştır. Din, örf ve adetler, gelenek-görenek, merhamet ve vicdan gibi unsurlar gerek halk içinde gerekse devletin idaresini sağlayan sınıf arasında önemsizleşmeye başlamıştır. İşte adalet de devletin gerilemesiyle birlikte bozulmaya başlamıştır. Adam kayırmalar artmış, haklı ve haksız birbirine karışmıştır. Güçlü ve zengin olanlar haklı görülürken zayıf ve fukaralar her daim haksız kabul edilmiştir.

*bir haylî zamān 'ālemi boğmuşdı cehālet
biñ dürlü desā 'isle yıkılmışdı 'adālet (Cemal 5/1)*

*'afv ile mübeşşer midir aşhāb-ı merātib
kānūn-ı cezā 'ācize mi hāş dimekdir (Ziya 9/9)*

*tefsîr olunur 'aksine aḥkām-ı 'adālet
tervîc idiyorlar 'alenen fikr-i fesādı (Raşid 13/10)*

Mahmud Nedim Paşa da terki-i bendinde hukukun başıboş kalmasından yakınır. Hukukun bir kutsallığı kalmamış ve ayaklar altında gezmektedir. Bu durumu toparlayacak kimse de yoktur.

*aşhāb-ı meşālih biriküb dün bir araya
eyler idi mahkemededen bahş u hikāye (Nedim 11/1)*

*ortalara düşmüş nice da 'vā-yı müzevvir
kimler şora aḥkāk-ı ḥukūkı kim araya (Nedim 11/3)*

Adaletin sağlayıcısı hakim, kadıdır. Ancak bu dönemlerde hakim de kadı da adaletsizliğe bulaşmışlardır. Kadının davacı, muhızırın da şahit olduğu bir mahkemenin verdiği hükümde adalet yoktur. Hakim, insaf ve adaletle hüküm vermelidir.

*kaḍı ola da 'vācı vü muḥzır daḥı şāhid
ol mahkemeniñ ḥükmüne dirler mi 'adālet (Ziya 6/3)*

*inşāfu 'adālet ile hüküm itmeli hākim
rabṭ itmeli dir hükümüni bir re'y-i rezīne (Raşid 16/6)*

Cemal ise insanın kurduğu adalet sisteminden bir hayır beklemez. Çünkü insanın koyduğu kanunlar ve hükümler tehlikelidir. İnsanın kurduğu kanun, kimilerinin çıkarını gözetirken kimine de eziyet verir. Haklıyı ve haksızı ayırt edemez. Adaleti ve hukuku sağlayacak tek şey dini kanunlardır.

*çekmekte beşer miḥnet-i dünyāyı uşandı
insānlığa kânūnla ta'addīyi beğenmez (Cemal 20/5)*

*hāmī-i hukūk şer'-i ilahi ola ancak
kânūn-ı beşer safsatadır hükmi haṭardır (Cemal 3/9)*

Ayetullah ise tüm bu haksızlık ve adaletsizliklere rağmen bir gün her şeyin düzelebileceğini düşünmektedir.

*elbet kurulur bir gün o dīvān-ı 'adālet
her kimse alır hakkını ne fazla ne nokşān (Ayetullah 7/10)*

1.1.7.1.3. Davranışlar ve Tutumlar

1.1.7.1.3.1. Açıgözlülük-Heves-Hırs

İnsanoğlu bencillik duygusuna yenik düştüğünde daha iyi yerlerde olma ve daha yükseğe çıkma arzusuna kapılır. Bu kapılış neticesinde elinde olanlarla yetinmeyip hırs ile hep daha fazlasına sahip olmak ister. Bu, insanoğlunun doğasında vardır. Ancak insan nefisini körelterek bu gibi hasletlerden kendini kurtarmalıdır. Allah'ın kendisine verdikleri ile yetinmeli ve başkalarına muhtaç olmadan yaşamayı bilmelidir. Terki-i bendlerden ve terci-i bendlerden de görüyoruz ki Osmanlı toplumunda da bu hasletleri taşıyan çok insan vardır. Sarayda veya taşrada, alt tabakadan veya üst tabakadan olduğu fark etmeyen çoğu insan bu hırs ve açıgözlülüğü ruhunda taşır. Şairler de terki-i bendler ve terci-i bendler aracılığı ile

hem bu hasletlerden şikayet etmişler hem de insanlara bu hasletlerden kurtulmaları için öğütler vermişlerdir.

*yok sende kanā'at göziñ aç oldığı budur
rızkıñ irişir yoksa eger şubh u eger şām (Ruhi 7/7)*

*er-rızku alā'llah saña itmez mi kifāyet
hāliñden ey aç gözli nedir bunca şikāyet (Cudi 14/1)*

*hırşıñla heder eyleme nāmūs u hayāyı
tevķir ile hıfz itmeli nāmūsını insān (Cemal 8/4)*

Kanaatkarlıkta eldekiyle yetinip mutlu olmasını, onlar için şükretmesini bilme duygusu hakim olduğundan, bu sayede sağlıklı bir toplum yapısından bahsedilebilir, fakat kanaatkarlığın tersi durumunda, hep bir şikayet, sızlanma, doyumsuzluk, tatminsizlik söz konusu olacağından kişilerin dengesi gibi toplumun da dengesi bozulur ve kişilerin somurtkan çehrelerindeki gölge, tüm toplumun üzerine düşerek toplumu bütün olumsuz etkiler (Kılıç 2008: 318).

1.1.7.1.3.2. İkiyüzlülük-Sahtekarlık

Terkib-i bendleri ve terci-i bendleri incelediğimizde ikiyüzlülük ve sahtekarlıkla insanları aldatmanın her dönemde var olduğunu görüyoruz. Gerçek yüzün, içsel birtakım hesaplardan dolayı perdelenip maskeyle görünen kişilerin bu davranışları, toplumdaki doğruluk, dürüstlük, samimiyet gibi kavramları zedelediğinden, ikiyüzlü davranış şekilleri yerilmiş, insanların net görünüp aksetmeleri öğütlenmiştir (Kılıç: 2008: 307). Sahtekarlık, ikiyüzlülük, yalancılık gibi hasletler şer'i ve örfi kurallara göre yönetilen bir toplumda asla kabul edilebilir değildir. Şairlerin de bu hasletlerden şikayetçi olduklarını görüyoruz. İkiyüzlülüğe kimi zaman halkın kendi arasında, bazen din alanında bazen de yönetimdeki insanlarda rastlıyoruz. Halk arasındaki ikiyüzlülük ve sahtekarlık, gücü elinde bulunduranın diğerlerini aldatma çabasıdır. Bu kimi zaman bir esnafın müşterisini aldatması kimi zaman da rüşvet, hırsızlık gibi olaylarla gerçekleşir.

*sirkat çoğalub lafz-ı şadâkat modalandı
nāmūs tamām oldı hamıyyet yeñi çıkdı (Ziya 10/2)*

*tonlarla atıldı yeme buğday ile arpa
kimler şoracağ bunları bilmem ki felekden (Cemal 12/5)*

Din alanındaki ikiyüzlülük ise kimi zaman insanların ibadetlerini başka amaçlar için yapması kimi zaman da din adamlarının dini kullanarak halkı aldatması şeklindedir. İnsanların ibadet için camiye gitmelerindeki amaç taklit etmek ise bu ikiyüzlülüktür. Kamil olan insan ve şairler bu yalan ibadet içinde olan kişilerden uzak durmayı nasihat eder. Çünkü bu insanların ibadetleri boşunadır. Kilisede ise durum pek de farklı değildir. Papazlar din adı altında insanlara işkence etmektedir. En kötüsü ise insanları sahtekarlıkla kandırarak onlara cennetin anahtarını satarlar.

*tahkîk bu kim heb işüñüz zerğ u riyâdır
tağlîddesüz tã'atüñüz cümle hebâdur (Ruhi 6/8)*

*dîn nāmına işkenceye ma'rûz nice insân
dîn nāmına neşr itmede ruhbânı hicâlet (Cemal 5/2)*

*biñ tarz-ı mefâsid ile şaymağda o ruhbân
miñtâh-ı cinân şatmada erbâb-ı dalâlet (Cemal 5/6)*

Ziya Paşa ise yönetimde bulunanların ikiyüzlülüklerinden şikayetçidir. Ona göre kişinin aynası iştir, lafa bakılmaz. Ancak dünyayı laf ile düzene sokmaya çalışanların kendileri tembel ve dağınıklardır.

*anlar ki virir lâf ile dünyâya nizâmât
biñ dürlü teseyyüb bulunur hânelerinde (Ziya 5/8)*

Cudi de dünyanın ikiyüzlülüğünden dolayı memnuniyetsizdir. Feleğin uygunsuz dönüşünden o da yakınıdır. Üstelik dünyanın ne zaman nasıl davranacağı da belli değildir.

*dünyâyı didim duhter-i nâzik-tene beñzer
ammâ ğalaṭ itdim zen-i ter-dāmene beñzer (Cudi 9/1)*

*āṣār-ı televvün görünür cilvelerinde
el-kıṣṣa gehi dosta gehi düşmene beñzer (Cudi 9/2)*

1.1.7.1.3.3. Eşeklik, Köpeklik, Hayvanlık

Şairlerimize göre insan olmanın şartı kişiliğini kemale erdirmek yani kendini olgunlaştırmaktır. İnsan, ruhunu ve düşüncelerini kötülüklerden, dünya işlerinden arındırmalıdır. Dünya hırslarına düşmeden kalbini iyiliğe ve doğruluğa götürmelidir. Şairlerimiz de insanlara bunu yapmalarını öğütlemişlerdir. Kendini olgunlaştırmayan insana insan denemez. Taç, hırka, tesbih, sarık, seccade vb. yükleri taşıyanlar da eşeğe benzetilmiştir.

*zâtında ki āṣār-ı kemāl olmaya ḥardur
yâ ṣāl-ı siyeh egnine giymiş yâ yeşil şūf (Ruhi 14/6)*

*taḥṣīl-i kemāl it dimesinler saña ḥayvān
zīrā ki kemāli ile insān olur insān (Cudi 12/8)*

Kendini bu geçici dünyaya ve onun nimetlerine, paraya, rütbe ve makama kaptıran insana insan denemez. Yaradılışı kötü olan insan her ne kadar makam ve mevki sahibi olsa da bu makam ona soyluluk ve şeref veremez. Bir diğer yandan da insan ömrü boyunca birkaç kuruş için eşek gibi yük çeker.

*bed-āşla necābet mi virir hiç üniforma
zer-düz pālān ursalar eşek yine eşekdir (Ziya 9/5)*

*ey mürtekib-i har bu ne zillet ki çekersiñ
birkaç gıruşa müddet-i 'ömrüñce hacâlet (Ziya 6/4)*

Çok küçük bir menfaati için olsa da sağa sola saldırmaktan, onlara zarar vermekten geri durmayan köpek, toplumda şuursuz hareket etmesi, birilerinin yönlendirmesiyle hareket eden bir tür olduğu için insanların benzetildiği bir unsur olmuştur³². Açgözlülük de bir insanda istenmeyen bir özelliktir. Allah'ın verdiği rızıkla yetinmeyip daha fazlasını isteyen insan bu hırsıyla başka insanlara saldırıp onları ezer. Bu davranış ise onu insan olmanın dışında bırakır. Açgözlülükle başka insanların canını yakanların bir köpekten farkları yoktur.

*toymaz o hasîsiñ gözi dünyâyı yemekden
hem seg gibi hem-pâlarını inciderekden (Cudi 15/1)*

*hem-cinsini bir loğma için kim ısırsırsa
olmaz evet ol derbederin farkı köpekden (Cudi 15/2)*

1.1.7.1.3.4. Cahil x Kamil

Bir konuda bilinçsiz, bilgisiz, cahilane hareket etmenin zararı, hareketi yapandan ziyade topluma dokunur. Emek, zaman, sabır isteyen ilim tahsiline yanaşmayanlar, yontulmamış kaba halleriyle şuursuz, fütursuz hareket ettiklerinde eleştirilere muhatap olmuşlardır (Kılıç 2008: 172). Klasik Türk edebiyatında şairler feleğin uygunsuz dönüşünden her zaman şikayetçidir. Çünkü dünyada adaletsizlik vardır. Cahilleşen toplumun, gerçek anlamda takdir görmesi gerekenleri takdir etmeyerek hiçbir özelliği ve vasfı olmayanları, en küçük bir marifet dahi gösteremeyenleri gereğinden fazla takdir etmeleri, bir haksızlık olarak yansır (Kılıç 2008: 199). Kendini dünya işlerinden arındırıp ruhunu Allah'ı anlamaya çalışarak temizleyen kamil insan dünyada cahiller kadar kıymet görmemiştir. Dünya nimetlerine düşkün, okuyup öğrenmeyen ve kamil olanları hor gören cahil insan hep el üstünde tutulmuştur. İnsanlar da kamil yerine hep cahile hürmet göstermiştir.

---

³² Zülküf Kılıç, *Türk Divan Şiirinde Sosyal Eleştiri*, Doktora Tezi, 2008, Elazığ.

Dünya işlerine meyletmeyen kamil, cahilin aksine faziletli ve bilgili olmasına rağmen fakir ve zayıftır. Güç ve dünya nimetleri cahilin elindedir. İnsanlar da kendi çıkarları için faziletli ama fakir olan kamile değil güçlü ama merhametsiz ve cimri olan cahile hürmet ederler. Kendi çıkarları için cahile minnet ederler. Ama bu durum şairler ve kamil olanlar tarafından kabul edilebilir bir durum değildir.

*her kahrına bir dürlü taḥammül olur ammā
minnet çekilir şey değil ašlā cühelādan (Ayetullah 4/4)*

*erbāb-ı zekā ḥākde cühhāl felekde
çarḥiñ şu 'abeṣ gerdiş u girdārına şad yüf (Vahyi 10/10)*

*fāzıl yatıyor üstüne bir eski ḥaşriñ
cāhil atıyor altına kemḥā-yı şafāyı (Raşid 9/9)*

Herhangi bir konuda aldanıp da yanılgıya sebep olunmasının temelinde, o şey hakkında yeterli bilgiye sahip olmamak yatar. Yetersiz bilgi, sadece aldanmaya değil bazen düşmanlık duygularının beslenmesine bile sebep olabilir. Bu durum, kişilerin daha uyanık ve bilgili olmaları gerekliliğini ortaya çıkarır ki bu işi şairler, yumuşak üsluplarıyla yermiş, insanların daha da hassas olmaları gerektiğini öğütlerlerken, eksiklikleri de sayıp dökmüş olurlar (Kılıç 2008: 221). Şairler insana cahilden uzak durması konusunda da öğütler verir. İnsan cahilin her işine kanmamalı ve onun getireceği belalardan kendini sakınmalıdır.

*dostuñsa bile sen yine cāhilden irāğ ol
sen var düşün artık ne belā düşmen-i echel (Vahyi 6/5)*

*çoğ ehl-i kalem var ki bütüñ cehl-i mürekkeb
her kātibi bir 'ārif ü dānā mı bilirsñ (Cudi 4/4)*

1.1.7.1.3.5. Ölüm

Bir realite olarak insan hayatı önünde duran; verdiği acı ve ıstıraptan dolayı soğuk bir yüzünün olduğunda birleşilen ölüm gerçeğini anlamamakta ısrar edenler veya ölümü yok sayıp ölüm yokmuşçasına davrananlar, var olan bir gerçekle yüzleşmek istememelerinden dolayı eleştirilmişlerdir (Kılıç 2008: 247). Hacı Tahsin'in terci-i bendi ölüm konusunun en yoğun işlendiği şiir olarak karşımıza çıkmaktadır. Hastalığı yüzünden ölümün eşliğinde olan şair, durumunu ve Allah'a sığınışını yoğun duygularla dile getirmiştir. Kendisinin ölüme karşı direndiğini ancak ruhunun bedenden ayrılma konusunda aceleci olduğunu söyler. Bu kötü durumdan kurtulmanın tek yolu tövbe etmektir. Şair henüz hayattan kopmak istemez. Çünkü hayattan beklediğini henüz alamamıştır.

*mevsim-i vakt-i şebābiñ görmeden ezhārını
itmeden bāğ-ı hayātıñ ictinā ešmārını (Hacı Tahsin 4/1)*

*bilmeden biñde birin bu hilkatıñ esrārını
gelmemiş mi 'āleme ikmāl için efkārını (Hacı Tahsin 4/2)*

Cudi insanların bu dünyada sanki ahiret yokmuşçasına yaşadığını söyler. İnsan bu dünyanın gül bahçesine kapılmış durumdadır. Bir gün mezara koyulacağı insanın aklına gelmez. İnsanlara ruhlarını kötülüklerden, dünya işlerinden temizlemeleri ve ruhlarını rahatlatmaları öğüdünü verir. İnsana bedeninden fayda yoktur.

*insān için eglencelidir gülşen-i 'ālem
hiç gelmemeli yāda faķaķ medfen-i 'ālem (Cudi 3/1)*

*gel tasfiye-i rūha çalıř rūha şafā vir
toprak olacaķdır saña yok sūd bedenden (Cudi 17/2)*

Yine mecmuadaki diğerk terkiib-i bendlerde gördüğümüz o ki insanlar bu geçici dünyaya kendilerini fazlasıyla kaptırmışlardır. Bu dünyanın dertleriyle

uğraşmaktan asıl kalıcı olan dünyayı; ahireti unutmuşlardır. Şairler insanlara bir gün mutlaka öleceklerini hatırlatmışlardır.

*lokmān bile bak bulmadı bir çāre bu derde
her nefs tadar zā'ika-ı mevti bu yerde (Vahyi 4/11)*

*bir gün atacaklar seni de zīr-i zemīne
ev halkı bütün başlayacak āh u enīne (Raşid 16/1)*

1.1.7.1.3.6. Gurbet

Klasik Türk edebiyatında gurbet duygusunu genellikle sevgiliden ayrı düşme, dini olarak ayrılık ve vatandan uzaklaşma şeklinde görürüz. Edebiyatımızda aşığa göre sevgilinin olmadığı her yer onun için gurbettir. Dini olarak ise dünya, insanoğlu için gurbettir. Vatandan ayrılmak ise sürgün, görev veya başka sebeplerden dolaydır. İncelediğimiz mecmuada ise gurbet, genellikle vatandan ayrılma iledir. Bir taraftan edebiyata ilgi duyarken diğer taraftan da siyasette yükselen Ziya Paşa da gurbet duygusunu yaşamıştır. Sarayda görevliyken sadrazam Ali Paşa ile yaşadığı anlaşmazlıktan dolayı saraydan uzaklaştırılıp başka yerlere göreve gönderilmiştir. Daha sonra Paris'e kaçmış ve ardından başka ülkelere geçmiştir. Bu yaşadığı gurbetlik duygusunu da terki-i bendinde şöyle dile getirir:

*yārān-ı vatandaş bizi özler bulunursa
düşdük sefer-i gurbete muhtāc-ı du'āyuz (Ziya 11/3)*

Sürgün edilen ve gurbetlik duygusunu yaşayan bir diğer şair ise Ramiz'dir. Kaynaklarda alim, şair, bilgin ve çok iyi bir devlet adamı olduğu bilgisi verilen Ramiz de yıllarca sürgün hayatı sürmüştür. Gurbetlik duygusunun yanı sıra yalnızlık, hüznün, ümitsizlik gibi duyguları da çok yoğun bir şekilde yaşadığını mecmuadaki terci-i bendinden anlıyoruz.

*nevā yok bezm-i gurbetde fiğān u āhdan ğayrı
kime dem-sāz olur dil nāle-i cān-gāhdan ğayrı (Ramiz 1/1)*

*tutuşsun bām-ı çarh ol āteş-i düzah-nişānımdan
diyār-ı gurbete düşdüm ayırdı hānmānımdan (Ramiz 2/3)*

*gōñül sevdā-yı zülfüyle perīşān oldu gurbetde
şeb-i hicre nihāyet yok meger şubh-ı kıyāmetde (Ramiz 3/1)*

Gurbet, Bağdatlı Ruhi'de ise daha farklıdır. Yaşamış olduğu dönemde Osmanlı şairlerine daha çok rağbet edildiği için memleketi Bağdat'tan çıkıp Anadolu'ya gelmiştir. Bir arayış içinde olan Ruhi, çok yer gezmiş olmasına rağmen aradığını bir türlü bulamamış ve her zaman memleket hasreti çekmiştir. Ruhi, sabah rüzgarının onu önüne kattığı ve oradan oraya savurduğu bir gurbet yolcusudur. Yıllarca gurbetlik yaşamış olan şair aradığını bulamayıp yine Bağdat'a kavuşmak ister.

*gezdi yürüdi bulmadı bir eglenecek yer
min-ba'd yine 'āzim-i bağdād olayım dir (Ruhi 4/7)*

*bağdād şadefdür güheri dürr-i necefdür
yanında onuñ dürr ü güher seng ü hāzefdür (Ruhi 4/8)*

1.1.7.1.4. Dini Şahsiyetler

1.1.7.1.4.1. Mürşid-Şeyh-Kadı-Vaiz-Molla-Hoca

İnsan psikolojisini çok iyi tahlil eden uyanık ve bozuk yaratılışlı kişiler, insanlarda fark ettikleri inanç zaaflarını her fırsatta kullanmaktan geri durmamışlardır (Kılıç 2008: 119). Mürşid, kendisine bağlanan müridlere doğru yolu göstermesi gereken kişidir. Şeyh de yine tarikata giren kişilere doğru yolu göstermekle yükümlü kimsedir. Kadı kanunları uygulamak, insanlar arasında meydana gelen hukuki anlaşmazlıkları çözmekle görevli kişidir. Molla da din bilgisi üzerine eğitim almış ve başkalarına bu konuda eğitim veren din bilgini kimsedir. Ancak insanları doğruya ulaştırmakla görevli olan tüm bu kişiler tam aksi davranış sergiler. Mürşid ve şeyh yapmaları gerekenin tersine insanları doğru yoldan çıkarır. Kadı, hukuku ve kanunu

tersine yorumlar ve verdiği hükümler adaletli değildir. Molla ve hocalar da medreselerde boşa zaman geçirmektedir. Kadı, hakim, kazasker, müderris ve müftüler ya rüşvetle iş yaptıkları için ya hak hukuk gözetmeyip adaletsiz davrandıkları ya da bilgisiz oldukları için eleştirilirler (Kılıç 2008: 376). Toplumun kendilerinden yana bir beklentiye girdiği, iyilik ve güzelliğe dair tüm fiillerin kendilerinde mecz olunduğu düşünülen bu meslek sahiplerinin hataları, toplumun beklentilerini hayal kırıklığına uğraticı bir nitelik taşıdığından, olması gerekenin daha üstünde görülmüş ve yerilmiştir (Kılıç 2008: 353). Edebiyatımızda bu kişilerden hep şikayet edilmiştir. Mecmuadaki terki-i bendlerde de bu kişilerin davranışları eleştirilmiştir.

*erbāb-ı hıred zerre kadar mu'tekid olmaz
ol mürşide kim mu'tekid-i bî-hıredāndır (Ruhi 8/3)*

*pīr-i meye şor mes'elede var ise şüpheñ
vā'izleriñ efsāneleri heb hezeyāndır (Ziya 1/7)*

*eyler kimisi hikmet ü hey'etle tevağğul
eyler kimisi medresede nāfile hıdmet (Vahyi 2/7)*

*mollā okusun medresede ders-i muṭavvel
bir gün irişir miñnetlere fikreti elbet (Nedim 10/6)*

*kādīsı da maḥzarları da kātibi de şüm
ibṭāl-i hukūk itmege me'mūr kazāya (Nedim 11/7)*

Benlik duyguları had safhada olan, kendileri dışındaki insanları görmeyen şeyhlerin, söyledikleri veya kendilerini topluma pazarladıkları gibi olmadıklarını göstermek, ikiyüzlülüklerini gözler önüne sermek, halkın yapamayacağı bir iş olduğu için hicivleriyle, bu işi şairler yapmışlardır (Kılıç 2008: 119).

*ey şeyh-i mirāyī işiñ ikāza fitendir
serdiñ iki 'ālemde der-i la'nete postı (Nedim 16/10)*

*mürşid görünüb bir nice reh-zen
sevķ itdi ne sālikleri vādī-i dālāle (Cudi 6/4)*

*kürsīde okur hürmetin ammā yine vā'iz
nefsinde mübāh 'add idiyor aħz-ı ribāyı (Raşid 9/3)*

Görevleri insanlara doğru yolu göstermek olan bu kişiler aslında yanlış yola sapanlardır. Kendi çıkarları için insanları da kandırmaktadır. İncanın ön plana çıktığı toplumlarda, insanlar doğal olarak din büyüklerine farklı bir değer biçip daha özel yaklaşmışlardır. Toplumun değişen, bozulan yüzüne ayak uyduran bazı şeyh ve hocaların maskeleri altındaki gerçek yüzleriyle yüzleşmek istemeyenler ve ısrarla şeyh ve hocaları iyi görme eğiliminde olan kimseler, eleştirilerin odağında kalmışlardır (Kılıç 2008: 130). Şairler de şiirlerinde insanlara tavsiyelerde bulunarak bu kişilerden uzak durmaları gerektiğini söylemektedir.

*her vā'izi bir 'ālim-i yektā mı bilirsñ
her nuḡkunı bir hüccet-i ğarrā mı bilirsñ (Cudi 4/1)*

*her saç uzatan ħod-seri mürşid mi görürsñ
her şaḡş-ı ebü'l-lihyeyi baba mı bilirsñ (Cudi 4/2)*

*elde var iken 'urve-i vüşkā-yı şerī'at
dāmān-ı şüyūḡa şarılıb girme vebāle (Cudi 6/5)*

Şairler, varlığının sebebi doğru yolu göstermek olan bu yanlış yola sapmış kişilere doğru yola girmeleri için tavsiyelerde bulunur.

*ister fāzıl-ı bernāya gerek ise pīr ol
yaşı yetmiş ħāce hem 'ālim u hem niḡrīr ol (Şevket 2/1)*

*bilüb envā' hüner maḡla'-ı tefsīr ol
yine bu şüretü'l-kābiñ eyā şeyḡ-i kebīr (Şevket 2/2)*

Kadı, adeta bir tüccar gibi davranıp, davaları açık artırmayla pazarlamakta ve en çok rüşvet veren istediği hükmü almaktadır (Kılıç 2008: 377). Şair de kadıya kendisini ıslah etmesini öğütler.

ıslāh-ı mehakim hevesi var ise kādī
al va 'd u 'īdi ele düş havf-ı cezāya (Nedim 11/8)

hep nāfiledir şeyhim o evrād ile ezkār
itmezseñ eger varlığı kendiñden izāle (Cudi 6/6)

kürsīde gururlanma hudā çünki gayürdür
vā 'iz ço riyāyı bize bir ders-i 'iber vir (Raşid 8/7)

1.1.7.1.4.2. Zahid-Sufi

Edebiyatımızda rind ve zahid sürekli çatışma halindedir. Şairlerimiz kendilerini rind ve kalender olarak gösterir. Çünkü rind, dünya işlerine önem vermez. Onun için önemli olan meyhane, şarap ve sarhoşluktur. Sözde dindar olan zahid ise bu duruma her zaman karşı çıkar. Zahid dini kurallara sıkı sıkıya bağlı, zahire aşırı önem veren, sık sık ahiret hayatını anan, kendi fikirlerine uymayan bir şey gördüğünde tenkitte tereddüt etmeyen, derhal küfürle itham eden, bu yüzden ara sıra gülünç durumlara düşen, fazla zeki sayılmayacak bir tipi temsil eder (Kılıç 2008: 390). Onun yeri mesciddir. Ancak mescidde de yalan ibadet peşindedir. Asıl amacı Allah rızası kazanmak değil cennete gitmektir. Böyle bakıldığında zahid çıkarıcıdır. Hesapçı, şekilci, kalbiyle değil aklıyla hareket eden ikiyüzlü ve yeri geldiğinde kendi çıkarı için günah işlemekten çekinmeyen dindar görünen bir münafıktır. Kendi çıkarı için zühdü alet etmekten hiç çekinmez. Din adı altında insanları kandırarak her türlü kötü işleri el altından yapar. Bencil, aceleci, açgözlü ve nefesine yenik düşmüş biridir. Sabırsız ve aceleci bir ruh hali, ilk bakışta kişinin kendisine zarar veriyor gibi görünse de topluma verdiği zarar, küçümsenemez. Özellikle karar verebilme mevkiindekilerin sağlıklı düşünülmeden, aceleci, sabırsızca vermiş oldukları bir karar, çok kötü neticeler doğurabilir, hatta toplumun hayatıyetine son vermek gibi sonuçlara sebep olabilir (Kılıç 2008: 271). Her şeyde, ibadetlerinde bile bir menfaat

kaygısı taşıyan, faydalanamayacağı hiçbir işe girişmeyen, tüm hayatı hesap kitap üzerine kurulu zahidin, öyle çok emek sarf ederek bir şeyler yapmaya sabrı yoktur. O, gereken emeği vermeden çabuk ve etkili sonuç umanlardandır (Kılıç 2008: 397).

*gör zāhidi kim şāhib-i irşād olayım dir
dün mektebe vardı bugün üstād olayım dir (Ruhi 4/1)*

Zahid sosyal olmayan, sanat zevki ve estetik yönü zayıf, ağzı pek laf yapamayan; buna mukabil şairin şahsını temsil eden aşık ise devrin kalburüstü çevrelerinde dolaşan, eğlencesine düşkün, üstelik söz sanatlarında ustalaşmış iki ayrı tipi temsil ederler (Kılıç 2008: 398).

*bilmezse n'ola kadrümüzü zāhid-i hod-bīn
ol āyīneyüz kim kef-i zengīde-şikestüz (Sami 1/5)*

*sākī içelim rağmına şūfi-i harīşīn
kim maqşadı kevser emeli hūr-ı cināndır (Ziya 1/5)*

*ca'y itmege dünyāyı ider zūhdi bir ālet
her zāhidi sen tārik-i dünyā mı bilirsīn (Cudi 4/3)*

Bu durum yüzyıllar boyu değişmemiştir. Bu zamanda kanaat sahibi insan yok denecek kadar azdır. Zahidler bile açgözlüdür. Şairler insanlara zahid gibi birtakım endişe ve hayale kapılmamaları ve zahidden uzak durmaları gerektiğini öğütler.

*'ālemde bugün yok gibidir ehl-i kanā'at
zūhhāda bile hırş u tama' itdi sirāyet (Cudi 14/6)*

*ey dil kapılıb birtakım evhām u hayāle
zūhhād gibi nefsiñ ile düşme cidāle (Cudi 6/1)*

1.1.7.1.4.3. Pir-Arif

Şairler insanın kendini dünyadan ve onun nimetlerinden arındırıp Allah'a yönelmesi için bir pirin tarikatına girmesi gerektiğini söyler. İnsanın Allah'ı bulmak isterken yanlış yollara sapmaması için mutlaka bir rehber ihtiyacı vardır. Bu rehber insana Allah'ı, onun hikmetlerini anlatır ve Allah'a nasıl iyi bir kul olacağını gösterir. Bu arifler ve pirlere tecrübeli, bilgin, dünya işlerinden uzak ve kendilerini Allah'a adanmış kişilerdir. Şairler de zaten dünyada birçok kötü işlere bulaşmış olan insana bir kurtuluş yolu olarak kendilerine Allah'ı gösterecek olan bir piri tutunmaları öğüdünü verir.

*zinhār unutub bildigiñi düşme 'ināda
bir pīre yapış kim irediñ her ma'āda (Ruhi 8/8)*

*bir pīre kul eyle beni kim zıll-ı hūdādur
maḥdūmumu ol şāhib-i şān eyle ilahī (Sami 13/5)*

*kāfi saña 'arifler ile ülfet ü şoḥbet
maḫşūd taḫarrübse hūdā-yı müte'āle (Cudi 6/2)*

Yaşadığı dönemde birçok toplumsal aksaklığa şahit olduğunu terki-i bendinden anladığımız Cemal ise doğru yolu gösterip insanları kurtaracak olan pirlere ve ariflere çok eskide kaldığını belirtir. Toplumun bozulup değişmeye başlamasıyla devletin tüm kurumları da bundan nasibini alır. Her şeyin bozulmaya yüz tuttuğu bir iklimde, büyük ve güzel insanların çıkıp da toplumu omuzlayıp bulunduğu çirkeften kurtarması güçleşir (Kılıç 2008: 192). Bu dönemde de insanları yanlış yoldan kurtaracak olan bir pir de arif de yoktur.

*geçmiş gelemez ehl-i meziyyet bu zamānda
kudretli ma'arif ile imdād idecek yok (Cemal 11/6)*

1.1.7.1.5. Değerler ve Semboller

1.1.7.1.5.1. Dini Kıyafetler

Edebi eserlere bakıldığında toplumun din adı altında çeşitli yollarla kandırıldığını görüyoruz. Amacı hürmet görmek, insanlar tarafından yüceltilmek olan kişiler toplumun inançlarını kullanarak isteklerini yerine getirmeye çalışmışlardır. Bunun en basit yollarından biri de dini kıyafetler giymektir. İnsanlar dinlerine olan saygılarından dolayı dini kıyafetler giyen, din adamı olarak görünen kişilere de saygı göstermişlerdir.

*bir kimseyi kim cübbe vü destâr ile görseñ
eylersün anuñ cübbe vü destârına ikrām (Ruhi 7/2)*

Şairler bu durumun farkındadır ve insanları uyarmaya çalışırlar. İnsanlar bu kıyafetleri giyen her kişiyi gerçek bir din adamı sanıp onlara inanmamalıdır.

*her hırka giyen ebteri zann eyleme dervîş
her nabzi tutan berberi lokmân mı şanırsıñ (Vahyi 5/6)*

*hüsyâr bulun hırka vü tesbîhe kâpılma
sen bu müteşeyyihleri rehber mi şanırsıñ (Naci 6/8)*

Tabi ki bu durum her hırka giyen için aynı değildir. Genellikle gerçek din adamları sade, süssüz ve eski kıyafetler giyerler. Ancak insanlar yine de araştırmadan kimseye inanmamalıdır.

*küncide durur hırkamuz altında küñüzât
dervîşlerüz gerçi nazarda fuqarâyuz (Ziya 11/5)*

*ta 'zîm ile her hırka-ı peşmîneye yâr ol
ammâ anuñ aşhâbını tahkîke git evvel (Vahyi 6/7)*

1.1.7.1.5.2. Soy-Şan ve Şeref-Ün- Kıymet

İnsanın var olduğu her asırda başkaları tarafından saygıyla karşılanma ve kendisine hürmet edilmesi isteği de onunla birlikte hep var olmuştur. Kimileri bunu, yaptığı işlerle kendi kazanmış kimileri de geldiği soy ile övünmüştür. Toplumda değer görmenin şartı şan, şöhret ve şeref sahibi olmaktır. Kimlerden olduğunu açıklayamamak büyük ayıp sayılırken insanın kıymet görmek için ün peşinde koşması da şairlere göre boş iştir.

*ebnā-yı zamānıñ talebi nām u nişāndır
her biri taşavvurda filān ibn-i fülāndır (Ruhi 8/1)*

*kāşāne-i 'ālem ne seniñdir ne benimdir
mümtāz olayım gāvgāsi bir gāye-i meş'üm (Cemal 4/7)*

Kapıdan itilip kovulmadan geçmenin tek yolu, isim ve unvan sahibi olmaktan geçince, yani asıl ve nesebi hatırı sayılır bir kökene bağlanıp da nam ve unvan ehlinin iltifat yüzü görebildiği, adam tartma ve değerlendirmede hizmet ve başarıdan çok soy sop, nam ve nişan tarafının ağırlık taşıdığı bir ortam oluşunca, makam ve mansıp hırsı taşıyanların istekleri daha da bir belirginleşmeye başlar (Kılıç 2008: 381). Eğer insan kendisi için şan ve şeref istiyorsa bunu soyuyla övünerek değil bir hüner öğrenerek kazanmalıdır. İnsanın unvanını artıran şey ise kendini olgulaştırmaktır. Olgunluk kazanan insanın namı sonsuz olur.

*nām-ı edebī ister iseñ kesb-i kemāl it
ihrāz-ı kemālāt ider 'unvānıñı tezyīd (Vahyi 3/8)*

*bihūde begim müftehīr olma nesebiñle
mağşad şeref ü şān ise kesb-i hüner eyle (Cudi 5/3)*

Kıymet konusuna gelince görüyoruz ki ehl-i kemal yani olgunluğa erişmiş olanlar hak ettikleri değeri görmemektedir. Şairler de aynı şekilde hak ettikleri şeyin hürmet olduğunu düşünseler de hakarete uğramış ve hakir görülmüşlerdir.

Sanatkarlarını büyük değerler olarak addetmeyenler, medeniyetin aydınlık yarınlarına vasıl olamadan, karanlıkların dipsiz kuyularına yuvarlanmışlardır. Her şeyin bozulmaya yüz tuttuğu bir iklimde, sanatçılar da hak ettikleri değerlerden yoksun kalmışlar ve bu durum da eleştirilmiştir (Kılıç 2008: 164). Tüm bu hakaret ve saygısızlıklara rağmen şairler kendi kıymetlerinin farkındadır.

*şā'iriz hāzımimiz yok hemān eş'ār ideriz
kadrimiz hürmet iken lāyık olur mı tağyır (Sadık 13/2)*

*eylerse beni nev'ine her kim ki haķāret
dünyāda vü 'uķbāda muhaķķar olur elbet (Nedim 15/12)*

*şā'irlere ey bāķıl-ı sānī dil uzatma
haķķıñ kerem-i hāşşına mazhar şu'arādır (Naci 7/9)*

Cemal ise şairliğinden ziyade yaşlılığından dolayı başkalarından hürmet beklemektedir. Toplumda küçüklerin büyüklere saygı göstermesinin çok eskide kaldığını, şimdi ise büyüklere hakaret edildiğini bildirir.

*evvelce küçükler büyüğe hürmet iderdi
ezmānda tebeddül ne ğarīb şimdi haķķiriz (Cemal 9/5)*

1.1.8. Mecmuada Bulunup Basılı Divanlarda Bulunmayan Şiirler

Tablo 5: Kaynaklarda Bulunamayan Şiirler

MAHLASI	ŞİİR NUMARASI	ŞİİR SAYISI
Mahmud Nedim Paşa	6	1
Cemal	11,12,23,24	4
Şevket	18	1

2. BÖLÜM

06 MİL YZ A 3904 NUMARALI MECMUANIN METNİ

2.1. Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem

Çalışmamıza konu olan 06 Mil Yz A 3904 numaralı mecmuanın metni oluşturulurken şu yöntemler izlenmiştir:

1. Mecmuada bulunan şiirler, transkripsiyon alfabesi ile Latin harflerine aktarılmıştır.
2. Daha sonra mecmuada yer alan şairler belirlenerek bir tablo hazırlanmıştır. İncelemede yararlı olması bakımından tabloya şairlerin şiirlerinin varak numaraları, nazım şekilleri ve şiir sayıları eklenmiştir.
3. Yayımlanmış divanı olan ya da yayımlanmış divanı yoksa da üzerine çalışma yapılmış olan şairler tespit edilmiştir.
4. Daha sonra mecmuadaki şiirler ile yayımlanmış eserlerdeki şiirler karşılaştırılarak iki şiir arasındaki farklılıklar, eksiklikler, yanlışlıklar vs. dipnotlar yardımıyla gösterilmiştir. Karşılaştırma yapılırken mecmuada yazılan kelime vezin ve anlama uymasa bile mecmuadaki yazılış şekli dikkate alınmış ve karşılaştırılan eserdeki yazılış şekli dipnotta gösterilmiştir.
5. Okuyucuya kolaylık sağlaması açısından varak numaraları metin içerisinde gösterilmiştir.
6. Yine kolaylık sağlaması açısından şiirler numaralandırılmıştır. Şiir ve beyit numaraları Latin rakamlarıyla bend numaraları ise Roma rakamlarıyla gösterilmiştir.
7. Vezinler her şiirin başında gösterilmiştir.
8. Şiirlerin başlıkları mecmuadaki şekliyle yazılmıştır.
9. Kelimeye bitişik yazılan “izafet i”leri kısa çizgi (-) ile gösterilmiştir.
10. Türkçe kelimelerin sonunda bulunan “b” sesleri, metne sadık kalınarak yine aynı şekilde “b” olarak yazılmıştır.
11. Dipnotlarda önce karşılaştırma yaptığımız eserin ismi aşağıda verdiğimiz kısaltmalar listesinde belirtilen simgeler ile gösterildikten sonra iki nokta (:)

konulmuş ve karşılaştırma yapılan eserdeki şekli gösterilmiştir. Farklılık bulunan beyit, kelime veya tamlamalara teker teker dipnot verilmiştir.

12. Okunamamış kelimeler ise “.....” şeklinde gösterilmiştir.

2.1.1. Şiirlerin Karşılaştırıldığı Kaynakların Kısaltma Listesi

BRD: AK, Coşkun (2001). *Bağdatlı Ruhi Divan (Karşılaştırmalı Metin)*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, c. I, Bursa.

C: AYAN, Hüseyin (1981). *Cevri: Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divan'ının Tenkidli Metni*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.

AMSD: KUTLAR OĞUZ, Fatma Sabiha (2017). *Arpaemini-zade Mustafa Sami Divanı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı E-kitap, (Çevrim içi)

<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56084,arpaeminizade-mustafa-sami-divanipdf.pdf?0>

14.02.2019.

AB: TÖRENEK, Mehmet (1999). “Ziya Paşa'nın Takipçisi Bir Şair: Ayetullah Bey ve Terkib-i Bendi”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 1, ss. 43-56.

Z: GÖÇGÜN, Önder (2001). *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden Açıklamalı Seçmeler*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

MN: KAHRAMAN, Seyit Ali (1999). *Muallim Naci (Eserlerinden Seçmeler)*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.

AR: ALTUNMERAL, Mehmet (2017). “Kandiyeli Ali Raşid Efendi ve Terkib-i Bendi”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 58, Erzurum, ss. 55-75.

RV: GÜNGÖRÜR, H. Nevzat (1971). “Nilüfer Mecmuası'nın Tedkiki ve Bu Mecmuadaki Recep Vahyi'nin Şiirlerinin Tamamı”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mezuniyet Tezi, İstanbul.

İC: ASLAN, Mustafa (2001). “Bağdatlı Ruhi’nin Terkib-i Bendine Bir Nazire Daha: Trabzonlu İbrahim Cudi’nin Terkib-i Bendi”, *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu Bildirileri*, c. 2, Trabzon, ss. 367-385.

YND: KURBAN, Ahmet (1992). “Yahya Nazim Divanı IV”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

FD: ÜZGÖR, Tahir (1991). *Fehim-i Kadim: Hayatı, Sanatı, Divan’ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

SD: KAYYA, Serpil (2001). “Selami Divanı’nın Transkripsiyonlu Metni”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

SDT: ÖTE, Emine (2000), “Senai Divanı ve Tenkitli Metni”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Master Tezi, Ankara.

HS: YILMAZ, Ayfer (2019). “Konya Yazma Eserler Kütüphanesi 8358 Numaralı Şiir Mecmu’asının Tanıtımı ve Transkripsiyonlu Metni (184-352. sayfalar)”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.

RP: AVCI, İsmail (2014). “Kırımlı Abdullah Ramiz Paşa ve Divançesi”, *Turkish Studies-İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkic*, Volume 9/3, Ankara, ss. 169-187.

ŞGD: OKÇU, Naci. *Şeyh Galib Divanı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı E-kitap, (Çevrim içi) <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10653,girispdf.pdf?0>
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10654,metinpdf.pdf?0> 20.05.2020.

HE: BİRİNCİ KABATAŞ, Ferda (1998), “ ‘Hazine-i Evrak’ Dergisi (İnceleme, Analitik Fihrist ve Seçilmiş Yazılar)”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

2.2. 06 Mil Yz A 3904 Numaralı Mecmuanın MESTAP'a Gre Tasnifi

MİLLİ KÜTÜPHANE, 06 MİL YZ A 3904, MECMUA-I TERKİB-İ BEND VE TERCİ-İ BEND

YER NUMARASI	MİLLİ KÜTÜPHANE, 06 MİL YZ A 3904, MECMUA-I TERKİB-İ BEND VE TERCİ-İ BEND						
VN	Mahlas	Matla Beyit/Bend	Makta Beyit/Bend	Nazım Şekli	Nazım Türü	Vezin	Açıklamalar
2a-2b-3a-3b- 4a-4b-5a-5b	rūhī	<p>şanmañ bizi kim şire-i engür ile mestüz biz ehl-i harābātdanuz mest-i elestüz</p> <p>ter-dāmen olanlar bizi ālūde şanır līk biz mā'il-i būs-ı leb-i cām u kef u destüz</p> <p>şadrın gözetüb neyleyelüm bezm-i cihānuñ pāy-ı hum-ı meydür yerimüz bāde-perestüz</p> <p>mā'il degilüz kimsenūñ āzārına ammā hātır-şiken-i zāhid-i peymāne-şikestüz</p> <p>erbāb-ı garaż bizden ırağ oldığı yegdür düşmez yire zīrā oğumuz şāhib-i şestüz</p> <p>bu 'ālem-i fānide ne mīr u ne gedāyuz 'alālara 'alālanıruz pest ile pestüz</p> <p>hem-kāse-i erbāb-ı dilüz 'arbedemüz yok meyhānedeyüz gerçi veli 'aşk ile mestüz</p>	<p>hālā ki biz üftāde-i hūbān-ı dımışkuz ser-halkā-ı rindān-ı melāmet-keş-i 'aşkuz</p> <p>virdük dil u cān ile rızā biz bu każāya ğam çekmeyüz uğrarsak eger derd ü belāya</p> <p>koymuş vatanı ğurbete bu fikr ile çıkdık kim renc-i sefer bā'ış ola 'izz u 'alāya</p> <p>devr eylemedük yer kıomadık bir nice yıldur uyduk dil-i dīvāneye dil uydı hevāya</p> <p>olduk nereye vardı isek 'aşka giriftār alındı gönül bir şanem-i mäh-liķāya</p> <p>bağdāda yoluñ düşse ger ey bād-ı seher-hiz ādāb ile var hizmet-i yārān-ı şafāya</p> <p>rūhīyi eger bir şorar ister bulunursa dirlerse buluşduñ mı o bī-berg ü nevāya</p>	Terkib-i bend/ 17 bend		mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/feülün	terkib-i bend-i rūhī

		biz mest-i mey-i meykede-i 'âlem-i cânuz ser halka-ı cem'iyet-i peymâne keşânuz	bu matla'-yı ğarrâyı oğu ebsem ol anda ma'lûm olur ahvâlimüz erbâb-ı vefâya				
6a-6b-7a-7b- 8a-8b	cevrî	şanmañ bizi şüfî gibi seccâde-perestüz biz mescide bir küşe-i mihrâb-ı elestüz evkât-ı 'ubüdiyyeti fevt itmeyüz aşlâ farq eylemeyüz rüz u şebi gerçi ki mestüz mahsüb idecek yok nidelum sübhayı elde biz rind-i tehî-kîse-i peymâne be-destüz heb üstümüze säye şalar nür-ı ilahî tâ cür'a gibi hâk-i harâbâtda pestüz biñ şüret ile cilve ider ğam dilümüzde 'aşq ehline âyineyüz ammâ ki şikestüz äsâyîşe yer yok bize bārân-ı belâdan bu hâne-i vîrânedede bî-cây-ı nişestüz şivengede kılsak n'ola 'işret-geh-i dehri mehcür-ı şafâ-yı tarab-ı bezm-i elestüz ol hasret ile hün-ı ciger nüş iderüz biz	yâ rab bizi de vâkıf idüb ma'nî-i hâle dil-beste koma tab'umızı nükte-i kâle yâ rab bize şevk-ı taleb-i ma'rifetüñ vir cehd eyleyelüm fazluñ ile kisb-i kemâle yâ rab bize kıl şüret-i taḥkîki nümâyân bakmağdan uşandı gözümüz naqş-ı hayâle yâ rab bize tevfiķuñ ile eyle hidâyet tâ yol yañılıb gitmeyelüm semt-i dalâle yâ rab bizi ol sâlik-i âġâha refiķ it kim rehber ola fırka-ı efrâd-ı ricâle yâ rab bizi ol 'âşık ile eyle mülâkî kim vâsıtasız dâḥil ola bezm-i vişâle yâ rab dilümüz eyle o mir'âta muķâbil kim maḡhar ola pertev-i envâr-ı cemâle envâruñ ile dîde-i idrâke ziyâ vir	Terkib-i bend/ 13 bend	mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/feülün	terkîb-i bend-i cevrî	

		muṭrıb yerine nāle-i dil gūş iderüz biz	dīdāruñ ile āyīne-i albe cilā vir			
9a-9b-10a- 10b-11a-11b	sāmī	<p>şūfī gibi zann itme bizi sūbhā-be-destüz biz dāne-şümār-ı güher-i 'ahd-i elestüz</p> <p>erbāb-ı riyānuñ serine cür'a-niṣāruz peymāne-i ser şār-ı mey-i 'aşk ile mestüz</p> <p>kuhlū'l-başaruz sāye gibi dīde-i mihre hāk-i adem-i ehl-i melāmetde ki pestüz</p> <p>ka'beyle şanem-hānede yek-reng-i sücūduz biz hānah-ı dilde ki allah-perestüz</p> <p>bilmezse n'ola adrümüzi zāhid-i hōd-bīn ol āyīneyüz kim kef-i zengīde-şikestüz</p> <p>ser-geştelерüz dūr olalı menba'umuzdan seyl-āb-ı şahārī gibi bī-cāy nişestüz</p> <p>güm-kerde-sürāğ-ı reh-i hayrānī-i 'aşkuz hızr ile o vādīde ki biz dest-be-destüz</p> <p>sāğar be-kef-i meykede-i 'aşk-ı hūdāyuz fark-ı felege cür'a-feşān türfe gedāyuz</p>	<p>hestī-i mecāzīyi nihān eyle ilahī esrār-ı hāfāyāyı 'ıyān eyle ilahī</p> <p>mūstağraq-ı envār-ı şühūd it dil-i zārı keşf-i hücüb-i dīde-i cān eyle ilahī</p> <p>maḥv eyle gönülden eşer-i naqş-ı sivāyı ğayriyyeti bī-nām u nişān eyle ilahī</p> <p>ıl 'ayn-ı yaın ile bizi vāıf-ı esrār ref'-ı tutu- reyb ü gümān eyle ilahī</p> <p>bir pīre ul eyle beni kim zıll-ı hūdādur maḥdūmumı ol şāḥib-i şān eyle ilahī</p> <p>ol mazhar-ı zāta dilümi eyle muābil bir zerre iken mihr-i cihān eyle ilahī</p> <p>mevc-i nazār-ı luṭfı ile yem-i vücūduñ albüm güher-i ḥabbete kān eyle ilahī</p> <p>luṭf it beni maḥcüb-ı vücūd eyleme yā rab nā-maḥrem āşār-ı şühūd eyleme yā rab</p>	Terkib-i bend/ 13 bend	mef'ülü/mefā'ılı/mefā'ılı/feülün	terkīb-i bend-i sāmī

12a-12b-13a-13b-14a-14b	āyet	<p>sākī vir o meyden ki bize kuvvet-i cāndır ārām-dih-i fikr hevel-nāk-i cihāndır</p> <p>sāki getir ol cāmı ki taḥkīk-nümādır esrār-ı künūzāt-ı ḥudā anda 'ıyāndır</p> <p>ol bāde-i şad-sāle ki pīrān-ı ḥarābāt zevki ile hem ḥālet-i ḥavrā-yı cināndır</p> <p>bir bāde var ey sākī ne var başka cihānda kim dirse ki bir başka şafā var yalandır</p> <p>bu bezm ü pür-āşūbe gelüb şanki ne gördük bildik bileli ḥāletini ḥayli zamāndır</p> <p>bir neş'e diler dil ki fenā bulmasın aşlā bir bezm arar ādem ki o pür emn ü emāndır</p> <p>ber-mest ola tā ḥaşre dek ayılmaya gönlüm sākī vir o meyden ki anıñ ḥükmi revāndır</p> <p>āzād kıl efkārımı bu çün u çerādan tā bilmeyim 'ālemde zamān hangi zamāndır</p> <p>bir seyle müşābih ki vuḳū'āt-ı zamāne</p>	<p>bizler hele ser-beste-i fermān-ı każāyız rencide isek de yine pür-zevk ü şafāyız</p> <p>bir şūḥ-ı sitemkāra esīriz ki felekde biñ cānımız olsa yine yolunda fedāyız</p> <p>cānānımızñ cevri bize 'ayn-ı keremdir dehre geleli pā-zede-i derd ü belāyız</p> <p>dil künc-i siteğnāyı cihān mülküne virmez mi biz şāhlarız ma'nide gerçi fuḳarāyız</p> <p>sen bizleri 'āciz diye kem māye mi şandıñ biz genc-i ḥaḳīkatle birer ḥātem-i tāyız</p> <p>çekdikse de çok cevr ü sitem çarḥıñ elinden ammā yine muntazır-ı luḫf-ı ḥudāyız</p> <p>kös diñlemişiz hīç bize davul çalınır mı biz rind-i cihān-dīdeleriz ehl-i rızāyız</p> <p>dūruz velī devletlülerin ḳapūlarından dergāh-ı ḥudādan da bizi şanma cüdāyız</p> <p>itdikse de bu tarz ile şekvāya taşaddī</p>	Terkib-i bend/ 10 bend		mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/feülün	terkīb-i bend-i āyetullah
-------------------------	------	---	--	------------------------------	--	----------------------------------	------------------------------

		<p>gūyā ḥas u ḥāṣāk üzerinden gūzerāndır</p> <p>mey vir bize sāķī yetiṣ imdāda getir mey zīrā feleğin devr-i çep-endāzı yamāndır</p> <p>ben mest olayım görmeyim isterse yıkılsın bu köhne ḥarābāt ger isterse yapılsın</p>	<p>ammā yine āzāde-ser-i ḥavf u recāyız</p> <p>āyet saña ğam virmeye evzā'-ı zamāne dehre geleli bāzīçe-i dest-i każāyız</p> <p>bir varlık içindir bize hep minneti çarḥıñ görsek ki nedir 'ākıbet-i niyyeti çarḥıñ</p>						
15a-15b-16a- 16b-17a-17b- 18a-18b	ziyā	<p>sāķī getir ol bādeyi kim māye-i cāndır ārām-dih-i 'aql-ı melāmet-zedegāndır</p> <p>ol mey ki olur şayḳal-ı dil ehl-i kemāle nā-puḥteleriñ 'aqlına bādī-i ziyāndır</p> <p>bir cām ile yap ḥāṭırı zīrā dil-i vīrān mehcūr-ı ḥarābāt olalı ḥayli zamāndır</p> <p>sāķī içelüm 'aşķına rindān-ı ḥudānuñ rindān-ı ḥudā vāķıf-ı esrār-ı nihāndır</p> <p>sāķī içelim raĝmına şūft-i ḥarīşin kim maḳşadı kevşer emeli ḥūr-ı cināndır</p> <p>'aşķ olsun o pīr-i mey-i perverde-i 'aşķa kim bādesi şad-sāle vü sāķīsi civāndır</p>	<p>her millet için bir düziye 'adliñi 'ām it fikr-i ğażab-ı hażret-i ma'būd-ı enām it</p> <p>bevvāl-i çeh-i zemzem-i la'netle añar ḥalk sen ka'be gibi kendiñi ḥürmetle benām it</p> <p>incinmemek isterseñ eger mülk-i fenāda bir kimseyi incitmege ḥaşr-ı merām it</p> <p>bir yerde ki yok naĝmeñi taķdīr idecek gūş tażyī'-i nefes eyleme tebdīl-i maḳām it</p> <p>'avrat gibi maĝlūb-ı hevā olma er ol er nefsün seni rām itmeye sen nefsüñi rām it</p> <p>mānend-i şecer-nābit olur sābit olanlar her hangi işün ehli iseñ onda devām it</p>				<p>Terkib-i bend/ 12 bend</p>	<p>mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/feülün</p>	<p>terķīb-i bend-i ziyā paşa</p>

	<p>pîr-i meye şor mes'elede var ise şüpheñ vâ'izlerin efsâneleri heb hezeyândır</p> <p>ben añladığım çarh ise bu çarh-ı çep-endâz yahşî görünür şüreti ammâ ki yamândır</p> <p>beñzer felek ol çenber-i fânûs-ı hayâle kim naqş-ı temâşîli serî' u'l-cereyândır</p> <p>sâķî bize mey şun ki dil-i tecrîbet-âmûz endîşe-i encâm ile vaķf-ı halecândır</p> <p>iç bade güzel sev var ise 'aql u şu'uruñ dünyâ var imiş yâ ki yoğ olmuş ne umuruñ</p>	<p>noķşanıñı bil bir işe yâ başlama evvel yâ başladığın kârı pezîrâyı hîtâm it</p> <p>uğrarsa şabâ rāhuñ eger semt-i 'irāķa bağdād iline toğru daķı 'azm-ı hırām it</p> <p>merdān-ı suhendānı ziyāret idüb onda ādāb ile git ravza-ı rühîye selām it</p> <p>tahsînini 'arz eyleyüb evvelce ziyānuñ bu beyti huzūrunda oķu hāt-m-i kelām it</p> <p>meydān-ı suhende yoğ iken sen gibi bir er bir şā'ir-i rüm oldı saña şimdî berāber</p>				
	<p>şanmañ bizi serkeşte-i mey bade-perestüz biz bade-i engür-ı maħabbet ile mestüz</p> <p>hep neş'etimüz neş'esidir cünbiş-i mestî biz hāşîyyet-âmûz dem-i bezm-i elestüz</p> <p>efkārumuz āşār-ı şarāba ulanmaz māhiyyet-i iksîr dimāğ-ı meye bestüz</p> <p>ser-mest ayāğ-ı meyiñ ardınca tolanmaz devrān-ı maħabbetde ki biz dest-be-destüz</p>	<p>yâ rab nedîmiñ ola efkārına tevbe her meşğale-i nefis-i havādārına tevbe</p> <p>nā-ħaķ söze düşmüş ise 'afva eyle günāhın ķalbünde ġarāz var ise ġüftārına tevbe</p> <p>ħāric ise ger dā'ire-i hür rızāda efkārına āşārına her kārına tevbe</p> <p>bilmezlik ile gitmiş ise silk-i ħatāya her ħatvede her meslek ü mişvārına tevbe</p>				

<p>19a-19b-20a- 20b-21a-21b- 22a-22b-23a- 23b-24a-24b</p>	<p>nedīm</p>	<p>a'lālara ednālarımız başını egmez serdāde-i āṣār-ı rızāyuz aña pestüz</p> <p>'iṣretgehümüz neṣ'e-i 'ahd-ı ezelīdir peymān-ı ūkeṣtān ile peymāne-i ūkeṣtüz</p> <p>varlık ile yokluk dinilen iṣte bu āndır ūḡmaz ki zamāna dinilse nīst ü hestüz</p> <p>mescidde ūanemḡānede meyḡānede farz it her ḡāle rızādāde u arada niṣestsüz</p> <p>ūahbā-yı maḡabbet ulaūır bezme ḡarīnüz ser-mest-i mey sākī-i peymāne-bedestüz</p> <p>āṣār-ı melāmet bize pīrāye-i eṡvār biz ḡāhiṣ-i taḡdīrden eḡkār-güzeṣtüz</p> <p>dünyāda perestiṣleri erbābının olsun biz bāb-ı tevekkül kulı allah perestüz</p> <p>ervāḡ-ı maḡabbetle 'avālimde ṡolandık bu meykede-i vuṣlata düṣdük oyalandık</p>	<p>nefsince çü sermāyesi envā' zünübün düşmüş der-i ḡufrānıña hemvārına tevbe</p> <p>yā rab saña ma'lūm ḡafıyyāt u zavāhir hem zāhir-i i' māle hem esrārına tevbe</p> <p>vicdān u lisāna zenbini münekker yā muḡırdır her ḡāilde inkārına ifrārına tevbe</p> <p>āmed ü ūüd meyḡāne-i eḡkāra nedāmet nūṣ-ı mey peymāne-i ser-ṣārına tevbe</p> <p>maḡrūn-ı rızā olmaya yā rab çü ḡatında ḡıkr ü emeliñ sehline düşvārına tevbe</p> <p>İṣāl idemezse ḡulūñı bāb-ı rızāya ol geç reviṣiñ ḡaṡve-i reḡfārına tevbe</p> <p>evān-ı ḡayātındaki infāsi ḡayātın her ān teneffüde bed-āṣārına tevbe</p> <p>bilmezlik ile āḡ ḡatā rāhına düṣdüm 'afv eyleye rabbim ulu dergāhına düṣdüm</p>	<p>Terkib-i bend/ 18 bend</p>		<p>mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/feülün</p>	<p>terkīb-i bend-i maḡmūd nedīm paṣa</p>
---	--------------	---	---	---------------------------------------	--	---	--

25a-25b-26a-26b-27a	nācī	<p>sākī bize eñ puhtesini şun mey-i nābīñ zīrā işimiz himmetine kaldı şarābīñ</p> <p>'aşkıñ ne bilir zevkīni şūfī-i 'asel-nūş añlar mı ayık neşvesini 'ālem-i ābīñ</p> <p>beyt-i dilini dāniş ile itmeyen ābād ma'mūr şanır şadrımı her hāne-ħarābīñ</p> <p>seyrāb olurum şanma ħurı bir görünüşdür çok teşne buruldı hevesiyle bu serābīñ</p> <p>fırşat deminiñ eyle temāşā güzerānın ol dīde-küşā seyrini seyr eyle seħābīñ</p> <p>bilmez kişi ħadrin ni'amīñ gitmeden elden şor pīrlere kıymetini 'ahd-i şebābīñ</p> <p>aħvālını taṭbīk ider şer'-i ħavīme ehvālını endīşe iden rüz-ı ħesābīñ</p> <p>zulmı ayāğ altında bıraktı anı seyr it efrāsa cefā olmağın āyīni rikābīñ</p> <p>rāħat bulur olmağla tenez ehl-i ħanā'at</p>	<p>bülbüller ider āteşe düşmüş gibi nāle zīr-i şefehden güller ider ħande bu ħāle</p> <p>ayrılmamağı cāmdan eyler saña işrāb bir dem bırakır mı nazar it sāğarı lāle</p> <p>kilk-i ezeliñ itdiği taħsīimde düşmüş ibrīk-i vuḍū zāhide 'ayyāşa piyāle</p> <p>ister iseñ olmak ħalağ-ı ħalbden āzād her kārīñı rabbü'l-felağa eyle iħāle</p> <p>āfāğda ayā bulunur mı aranılma bir merd ki meyl eylemeye cāh ile māle</p> <p>noğşān u kemāli ile uğraşmaya ħalkıñ ħaşr eyleye evħātini taħşīl-i kemāle</p> <p>'āķillere 'ālemde olur aħdem-i āmāl tedrīc ile zātındaki noğşānı izāle</p> <p>hep ħālīñi işlāħa ħalış ehl-i şu'ūr ol ben şā'ir-i vaħtim diyerek dalma ħayāle</p> <p>bir şubħ seyāħatde iken uğra nesīmā</p>	Terkib-i bend/ 8 bend		mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/feülün	terkīb-i bend-i mu'allim nācī
---------------------	------	---	---	-----------------------------	--	----------------------------------	----------------------------------

		<p>cānın düşürür tehlikeye hırşı zübābıñ</p> <p>kes halkdan ümīdi muķīm-i der-i haķ ol şāhāne ider nāz-ı gedāyāmı bu bābıñ</p> <p>a' dā-yı adüvvüñ bulunan nefsiñi zābı it geç herdüserādan diliñi hālīka rabı it</p>	<p>ārāmgeh-i husrev u iķlīm-i cemāle</p> <p>hicr ile neler çekdigini nāc-i zārñ 'arz eyle nihānıce cevāb al bu su'āle</p> <p>ez-derd-i merā nāle residest begersi ey dost çerā hālī men haste penersi</p>						
<p>28a-28b-29a- 29b-30a-30b- 31a-31b-32a- 32b-33a-33b</p>	rāşid	<p>sāķī getir ol bādeyi kim neş'e-i resāndır her kaťresi erbāb-ı diliñ cānına cāndır</p> <p>sāķī yetiş imdādıma allah için olsun zīrā felegiñ gerdiş-i nā-sāzı yamāndır</p> <p>boş durmasın elden ele devr eylesin aķdāh şahbā getiriñ mest olayım ān bu āndır</p> <p>esrār-ı haķīkat olamaz herkese rüşen haķķıñ nice hikmetleri vardır ki nihāndır</p> <p>ķābil olamaz ķāl ile taķrīr-i serā'ir erbāb-ı diliñ söylediği başka lisāndır</p> <p>çeşm-i dil-i āgāha bu 'ālemde serāser esrār-ı şu'ünāt-ı ilahiyye 'ayāndır</p>	<p>bizler hele serdāde-i şemşir-i kaźāyız zīrā ki rızā bābına düşmüş fuķarāyız</p> <p>atdı bizi sultān-ı kader hāk-i fenāya andan beri āzürde-dil-i derd ü belāyız</p> <p>olduķsa da müstağraķ-ı deryā-yı ma'āşī münker degiliz ķā'il-i tevħīd-i ĥudāyız</p> <p>çekdik eli bu 'ālem-i pür-zerķ u riyādan bir mu'tekif-i dergeh-i teslīm-i rızāyız</p> <p>mest-i mey-i zevķi degiliz bezm-i fenāñıñ biz teşne-dil-i neş'e-i iķbāl-i beķāyız</p> <p>maķbül olacaķ bir 'amel-i şālīhimiz yok her laħzada fermān-ber-i şeytān-ı hevāyız</p>				<p>Terķib-i bend/ 20 bend</p>	<p>mef'ülü/mefā'ılü/mefā'ılü/feülün</p>	<p>terķīb-i bend-i 'ālī rāşid</p>

	<p>birdir müteğayyir olamaz aşl-ı haqāyık yek tavr-ı bekā olmayan aḥvāl-i zamāndır</p> <p>mīzān-ı 'uḳūle sığamaz hikmet-i mevlā bu şikleti tağlar çekemez ḥayli girāndır</p> <p>varken saña temyīz gibi rehber-i vicdān vādī-i ḍalāletde tolaşmak hezeyāndır</p> <p>ref' oldı niḳāb-ı sürer-i eḥadiyyet keşşāf-ı ezel perde-ber-endāz-ı gümāndır</p> <p>'ibretle baḳın şun'-ı ḥudā-yı müte'āle ḥayrān olamaz mı bu temāşā-yı kemāle</p>	<p>ḥā'il olur idrākimize perde-i ḡaflet çün ki beşeriz mürteḳib-i seḥv ü ḥaṭāyız</p> <p>endīşe-i firḳat bizi bir dem şalıvirmez dīvāne-şifat nāle-keş-i şubḥ u mesāyız</p> <p>itdikse de inşād bu terkīb-i bedī'i rāşid yine biz şā'ir-i şūrīde-edāyız</p> <p>erbāb-ı kalemde umarız ḥüsn-i telakḳī biz mu'taşım-ı dāmen-i 'afv-ı üdebāyız</p> <p>depretmem ayāğı ser-i mū bāb-ı rızādan bir zerre-i ḥākīm kaçamam feyż-i ziyādan</p>				
	<p>ey pādīşeh taḥtūna hey'et-i eflāk esrār-ı ḥākīmāneñi mümkün midir idrāk</p> <p>şān virdi sefāhatle ma'ışetde dağal-bāz cān virdi sefāletle yazık merdüm-i çālāk</p> <p>tā hinde ḳadar itmiş iken ḥükmüni infāz dünyā yine iskenderi de eyledi der-ḥāk</p> <p>meşhūr-ı şehūr olmadı mı 'ahd-ı ferīdün maḳhūr-ı dehūr olmadı mı şevket-i ḍaḥḥāk</p>	<p>bezm-i sitemiñ sākī-i ḡaddārına şad yūf şahbā-yı ḡamıñ sāḡar-ı ser-şārına şad yūf</p> <p>bir āfet-i devrān ki olur ḡayre vefādār şad yūf o bütüñ 'āşık-ı ḡamḥ'ārına şad yūf</p> <p>āşār-ı ḡam u zevḳi bulur faḳr u ḡināyı olsun feleḡiñ luṭfuna āzārına şad yūf</p> <p>mü'minlere zindān ki olur ḥāne-i dünyā bir böyle eviñ bābına dīvārına şad yūf</p>				

34a-34b-35a-35b-36a-36b	vahyî	<p>az yer mi h�ar�b eyledi seyl�be-i t�m�r hacc�c da az g�zlerimi eyledi nem-n�k</p> <p>�an d�kdi sebep �ormadı ceng�z � h�l�g� enc�mını fikr itmedik ol z�lim u b�-b�k</p> <p>n�m virmiŐ� iken �aleme keyh�srev � d�r� devr�n yine ald�rmadı hi� eyledi ihl�k</p> <p>p�-m�l-ı le'�m�n olur erb�b-ı me'�li bahr�n da�ı �st�nde gezer bak �as � h�Ő�k</p> <p>ta�h�r-i der�n itmege bakmaz da Őubb�n r�z da'v�-ı tefevvu�da gezer z�mre-i n�-p�k</p> <p>t�r�n-ı ka�� eyledi t� s�nemi �m�c �irb�le Őeb�h oldu meded s�ne-i Şad-�ak</p> <p>hep b�yle midir ka'ide-i �ar�-ı �ep-end�z k�mmel yatıyor h�kda c�hh�l-i ser-efr�z</p>	<p>bir b�de ki her c�r'ası tezy�d-i �am eyler benden o meyi� neşve-i h�m�rına Şad y�f</p> <p>idb�r dev�m �zredir i�b�l be�asız dehri� b�t�n i�b�line idb�rına Şad y�f</p> <p>her devrde �uŐŐ�ka cef� itmede devr�n olsun anı� edv�rına a'Ő�rına Şad yuf</p> <p>bir na�l ki andan �uref� meyve-i �am yir y�f olsun o na�lı�n vara� u b�rına Şad y�f</p> <p>z�lim felegi� kim �amı boş zevki de n�hoŐ ezv�kına Şad y�f anı� ekd�rına Şad y�f</p> <p>erb�b-ı zek� h�kde c�hh�l felekde �ar�ı� Şu �abeŐ gerdiş u gird�rına Şad y�f</p> <p>vahy� eŐeri� n�mı�ı ibk� idecekdir �lse� de bu Şi'iri� seni ihy� idecekdir</p>	Terkib-i bend/ 10 bend		mef' �l�/mef�' �l�/mef�' �l�/fe�l�n	terk�b-i bend-i receb vahy�
		<p>Őanma� bizi kim ser-be-hev� b�de-perestiz �uŐŐ�danız h�mr-ı ma�abbet ile mestiz</p> <p>dem urmayız ol b�de-i h�mm�r-ı fen�dan</p>	<p>baş egmiŐiz ihl�Ő ile derg�h-ı r�z�ya r�z�larınız ez-c�n � dil a�k�m-ı ka��ya</p> <p>b�-b�kleriz gerdiş-i n�s�z-ı felekden</p>				

<p>37a-37b-38a-38b-39a-39b-40a-40b-41a-41b</p>	<p>cūdī</p>	<p>biz mest-i ašīl-i mey-i cāvīd-i elestiz</p> <p>mir'āt-ı hākız hākķı görür bizde başīrān hōd-bīnleriñ ammā gözüne cām-ı ūikestiz</p> <p>'irfān ise ger rehber-i minhāc-ı sa'ādet elem ne ki ol rehber ile dest-be-destiz</p> <p>'ulviyet-i vicdān ile bālā-ter isek de mādām ki bī-rūtbe vū cāhız yine pestiz</p> <p>ey hīç ūayanlar bizi āgāh oluñuz kim biz nīsti-i muṭlaķ içinde yine hestiz</p> <p>biz ķā'il-i tevḫīd-i hūdā-yı mūte'āliz mū'minleriz ez-cān u dil allah-perestüz</p> <p>bir ferd seniñ sırrıñı yā rab idemez fehmi lā yūdrikūhū'l-'aķlū velā yūlhīķuhū'l-vehm</p>	<p>tefvīz-i umūr eylemişiz zāt-ı hūdāya</p> <p>bu ğam-kedeye ķādir iseñ gelme yā geldiñ şabr ideceksiñ çekilen derd ü belāya</p> <p>bir kerre daha gelmeyi ister mi bileydik bir kerre gelüb 'avdet iden dār-ı fenāya</p> <p>dünyāda hemen uyķu bilüb müdden-i 'ömri ru'yā dimeli her görilen renc ü 'anāya</p> <p>cūdī size evvelce şu terkīb-i rekīki 'arz eyliyoruz şafḫ-ı cemīl-i üdebāya</p> <p>bir fātiḫa terdif sen ile maķṫa'ı gönder firdevsde ola rūḫī-i pesende 'irfāya</p> <p>terkībimi tanzīr itme der cūdī-i ķālāk aḫsente vū ḫassente tevellāñ tevellāñ</p>	<p>Terkib-i bend/ 20 bend</p>		<p>mef'ülü/mefā'īlü/mefā'īlü/feülün</p>	<p>terkīb-i bend-i cūdī</p>
		<p>sāķī hani ol mey ki dile şayķal-ı cāndır erbāb-ı ğama vāşıta-ı neşve-resāndır</p> <p>dirlerse eger bizde seḫa sizde vefā var aldanma ki yigirminci 'aşr da hezeyāndır</p>	<p>īnsān medeniyet dinilen şavvete meftūn ammā ki görüb ḫarbini olmaķda da maḫzūn</p> <p>şervetle bize nemek de olan yurdı görünce ģöñlüm oluyor enva' füyüz ile meşhūn</p>				

<p>42a-42b-43a-43b-44a-44b-45a-45b-46a-46b-47a-47b</p>	<p>cemāl</p>	<p>günden güne alçalmada insān bu ne hālet im'ān ile baḡ herkese münḳād-ı zamāndır</p> <p>yeksān gibidir şayf ile sermā nazarımda zīrā ḳoḳa yüklendi felek pek de girāndır</p> <p>inşāf ile rahmīn yeri yoḳdur bu devrde in'ām ile ihsān dinilen düzme yalāndır</p> <p>her dem bize māzī görünür devr-i dil-ārā ḫālīn revīşi vahşeti ızgārda yamāndır</p> <p>müstakbeli keşf itmege şālīḫ elimizde bir vāsıta yoḳdur hepsi zann u gümāndır</p> <p>rūz-nāme-i meclis ile evrāk-ı ḫavādiḡ bir tempoda gitdikce teraḳḳī ne yamāndır</p> <p>elbet dinemez şekle tedennī bu nazarla bizlerde tedennī luḡatı özge lisāndır</p> <p>sākī bize şun ol mey-i mestīyi ki bir ān yoḳluḳları varlık diye görmek ne ziyāndır</p> <p>ḫürriyeti dünyāda ḫadan varsa ne mutlu</p>	<p>ebdā'-ı nefā'is ile pür-zevḳ olan insān envā'-ı mefāḫir ile olmaz mı yā mecnūn</p> <p>ḡayret ne büyük ni'met olur tarz-ı ḫayātda bu ḫāl ile ḫarḫūn gidişi neşveye meḳrūn</p> <p>ahvāl-i zalām kaplasa aḳtār-ı cihānı pür emn ü emān iḳbāle çıkar reh-i mesnūn</p> <p>bizler hele āvāre-i her şevḳ u neşātiz ekdār-ı zamān bizler için hep dürr-i meknūn</p> <p>milliyeti örnek idelim her işimizde zīrā onı nisyān ideniñ ḫaşmı pek efzūn</p> <p>efsād-ı zamān cāzibesinden kaçınanlar insān mükerrerrem diye her yerde de me'mūn</p> <p>insānda cemāl feyz nazar toḡmalı mutlak bu mevhibeniñ nā'ili ḫayretzede memnūn</p> <p>üstād-ı edeb ḫazret-i vahyī şānı ölmez ilhām-ı füyūzāt ile itdi seni medyūn</p> <p>her nazrada biñ zevḳ u neşāt toḡmada her ḡāh</p>	<p>Terkib-i bend/ 19 bend</p>		<p>mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/feülün</p>	<p>terkīb-i bend</p>
--	--------------	--	---	---------------------------------------	--	---	----------------------

		<p>āzādeleriñ her biri mescün-ı cihāndır</p> <p>‘irfān dinilen ƙal’a o tañklarla yıƙılmaz</p> <p>īmān dinilen belde uçaƙlarla yaƙılmaz</p>	<p>her laħzada biñ telh-i zamān ƙılsa da āh vāh</p>				
<p>49a-49b-50a-50b-51a-51b-52a-52b-53a-53b-54a-54b-55a-55b</p>	<p>cemāl</p>	<p>sāƙī hani ol mey ki dile şayƙal-ı cāndır</p> <p>erbāb-ı ğama vāsıta-ı neşve-resāndır</p> <p>dirlerse eger bizde seħa sizde vefā var</p> <p>aldanma ki yirminci ‘aşr da hezeyāndır</p> <p>inşāf ile raħmīñ yeri yoƙdur bu devrde</p> <p>in’ām ile ihsān dinilen düzme yalāndır</p> <p>günden güne alçalmada insān bu ne hālet</p> <p>im’ān ile baƙ herkese münƙād-ı zamāndır</p> <p>yeksān gibidir şayf ile sermā nazarımda</p> <p>zīrā ƙoƙa yüklendi felek pek de girāndır</p> <p>her dem bize māzī görünür devr-i dil-ārā</p> <p>ħālīñ revīşi vahşeti ızgārda yamāndır</p> <p>müstakbeli keşf itmege şālīħ elimizde</p> <p>bir vāsıta yoƙdur hepsi zann u gümāndır</p>	<p>şahbā ile baƙ def’-i ğama çāre ararlar</p> <p>ayran gibi a’lā ičecek var ne ararlar</p> <p>bi’l-cümle menāhī ile ülfet iderek hep</p> <p>aħlāƙı fesāda virerek neş’e ararlar</p> <p>insānlığa aħlāƙa yarar her ne ki varsa</p> <p>maħv itmege bir demde bir efsāne ararlar</p> <p>seriƙat ile rüşvet o ƙadar şimdi revācda</p> <p>tezyīd-i revāc eyleyecek kimse ararlar</p> <p>evrāk-ı ğavādişde mizāħlar ne elimdir</p> <p>ħandān idecek milleti bir nesne ararlar</p> <p>yetmiş senedir şahn-ı siyāsetde cerā’id</p> <p>bī-dād ile dādı ‘acabā nerde ararlar</p> <p>ħayretde ƙalır ‘aƙl-ı selīm bizdeki vaz’a</p> <p>herkes ƙara bir borsacı bilmem ne ararlar</p>	<p>Terkib-i bend/ 21 bend</p>	<p>mef’ülü/mefā’ilü/mefā’ilü/feülün</p>	<p>terkīb-i bend</p>	

		<p>rüz-nâme-i meclis ile evrāk-ı havâdis bir tempoda gitdikce terakķiye zâmandır</p> <p>elbet dinemez şekle tedennî bu nazarla bizlerde tedennî luğatı özge lisândır</p> <p>sākî bize şun ol mey-i mestîyi ki bir ân yoklukları varlık diye görmek ne ziyândır</p> <p>hürriyeti dünyâda tadan varsa ne mutlu âzâdeleriñ her biri mescün-ı cihândır</p> <p>'irfân dinilen kal' a o tañklarla yıkılmaz îmân dinilen belde uçaklarla yakılmaz</p>	<p>her perdesi şoyğun filmiñ seyirciler süz vurgunculariñ hepsi hemen zenne ararlar</p> <p>ellendi vü dillendi vatandaş nice bâkir her dürlü ferâgat ile zenpâre ararlar</p> <p>tellendi vü pullandı nice bîve-i fertüt her dürlü zarâfet ile üç dâne ararlar</p> <p>maddî ile şen insânda meziyyet mi ararsın dünyâda bizim bir eşimiz yok ne ararlar</p> <p>aşhâb-ı kanâ' at çekilür küşe-i hicre erbâb-ı safâhat koşuyor 'işve-i dehre</p>				
56a-56b	nazîm	<p>kanı o dem ki nişîmen-tırâz şöhet idim o mest-i nâz ile mey-nüş-ı bezm-i 'işret idim</p> <p>kanı o dem ki idüb yâri şubha dek der-ber mişâl-i hâle hem-âğüş-ı mâh tal'at idim</p> <p>kanı o dem ki ser-i küy-ı yâr idi vatandaşım hezâr şevk ile gülçîn-i bâğ-ı vuşlat idim</p> <p>kanı o dem ki olub ğarra-mest bâde-i nâz humâr dürdî-i câm-ı niyâza hasret idim</p>	<p>gözüm firāk ile hûn u serimde dâğ-ı cünün hevâ-yı leylî-i zülfünde cân u dil mecnûn</p> <p>derünüm âteş-i hicr ile külhan-ı hasret dil ıztırâb ile meksûr u hâtırım mahzûn</p> <p>tenümde nâr-ı hasret-i kebâb ider cigerim hücüm-ı 'aşk ile hâlim harâb u bağrım hûn</p> <p>dirîğ oldı harâb o şehenşeh-i hüsnüñ sipeh-i 'aşkına iklîm iken derün u birün</p>	Terkib-i bend/ 4		mefâ'ilün/fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'i lün	terkîb-i bend-i nazîm

		<p>kanı o dem ki cem-i meclis-i maḥabbet olub şarāb-ı 'aşk ile pür-zevk ü şevk ü ḥālet idim</p> <p>kanı o dem ki ruḥ-ı yāre eyledikçe nigāḥ ser-ā-ser āyīne-veş çeşm dūz ḥayret idim</p> <p>kanı o dem ki şafādan mişāl-i pervāne o şem'-i bezm-i letāfetle germ ülfet idim</p> <p>fiğān ki şimdi olub hicr ile perīşān ḥāl gözümde kaldı o demler mişāl-i ḥ'āb u ḥayāl</p>	<p>demīde itdi hemān hevā-yı kākūlini firāz-ı lāne-i çeşmden āh-ı berç-i derūn</p> <p>dile ḥayāl-i zenaḥdānı çāḥ-ı bābil ide idübdür 'aqlıma her bir nighde şad efsūn</p> <p>naẓīm-i zār gibi gönülüm ol perī-veş dūn hezār cān ile olmuşdı 'āşık u meftūn</p> <p>fiğān ki ḥasret-i hicr ile itdim dem-beste firāk-ı yār ile oldum ölümli bir ḥaste</p>	bend			
57a-57b-58a	fehīm	<p>ey nigāḥ-ı ğāzabı mest-i mey-i naḥvet-i nāz ġamzesi sākī-i cām-ı eccl-i ehl-i niyāz</p> <p>ey fūrūğ-ı ruḥ-ı ḥūy-gerdesi ḥūrşīd-ğüdāz ey lebi nādire gül-berg-i gül-i gülşen-i rāz</p> <p>korçaram rāzımı fāş ide o çeşm-i ġammāz āşına oldı dile ġamze-i peykāne-nevāz</p> <p>şeb-i hicr ü ġam-ı zülfi dil-i sevdā-perdāz ihtiyārī degil āḥ eylerem dūr-ı dirāz</p> <p>āḥ idersem n'ola sevdān ile tolmuş gönülüm</p>	<p>ḥüsnüñi görse eger yūsūf olur bende saña ḥayl-i 'uşşāk nice olmasun efgende saña</p> <p>'āşık olurduñ eger görse idüñ sen de saña ba'-dez-ın bendeyem ey şāḥ-ı cihān ben de saña</p> <p>ḥande it aġlasa ḥālīn dil-i nālende saña böyledür kısmet-i ḥağ girye baña ḥande saña</p> <p>bir naşīhatdur ider 'āşık-ı şermende saña korçaram yār olur aġyār-ı firībende saña</p> <p>girde-bālīn gül-āgende olub pūte-i ḥār</p>	<p>Terkib-i bend/ 7 bend</p>	<p>fe'ilātün(fā'ilātün)/fe'ilātün/fe'ilā tün/fe'ilün(fā'lün)</p>	<p>terkīb-i bend-i fehīm</p>	

		haberim yok ki senün 'aşıkun olmuş gönlüm	derd-i gāyretle helāk ola fehīm-i bīmār				
59a-59b-60a	selāmī	<p>ey çeken derd-i şanemle gece gündüz kederi eyleyen firkat ile dem-be-dem āh-ı seheri</p> <p>geşt idüb yine cihānı dolanub baħr ü beri görmeyen şem' ile mehtābda nūr-ı kameri</p> <p>hārdan bülbül-veş vurub nişteri koğmadıñ gülşen-i 'ālemde gezüb verd-i teri</p> <p>bulmayub kendiñe bir 'ārif haq rāhberi itmediñ kuy-ı dilārā-yı murāda seferi</p> <p>'aşk ile eylemedik cisr-i hevādan güzeri bulmadım deyü güzāf eyleme eyle hāzeri</p> <p>hāk-i rāhında aqıt hasret ile eşk-i teri ola tā mā-ħaşaliñ dilde ma' ārif şemeri</p> <p>nār-ı 'aşk ile yakub cümle şafāt-ı beşeri qalmaya sende daħı zerrece senlik egeri</p> <p>kal' ide küh-ı inā'iyeti 'aşkıñ teberi buluna ma'den-i cānında murādın güheri</p>	<p>bir mu'ammādır o kim yokda da var varda da var şeb-i zulmetde de var ruz-ı pür-envārda da var</p> <p>cehr ü ihfāda da var bātın u izhārda da var heme esmā vü şifāt-ı fi'l ile āşārda da var</p> <p>tekye vü medresede şūfi-i ebrārda da var mü'min ü fāsık u ahyār ile eşrārda da var</p> <p>şem' ü pervānede var bülbül ü gülzārda da var 'aşk ile üf' edede muq'id olan nārda da var</p> <p>hüzñ 'āşıkda da var gezdiği kühsārda da var dā'imā hū çeküb āh itdiği dildārda da var</p> <p>zāhidün cennet için sürdigi iz kārda da var 'ārifin vuşlat için kıldığı efkārda da var</p> <p>gözün aç perdeyi sil şehir ile bāzārda da var her neye baksañ odur yār ile āgyārda da var</p> <p>bil ki şanduqa-ı şarrāf-ı güher-bārda da var cümle dükkānçe-i eşnāf ile 'atārda da var</p>	Terci-i bend/ 5 bend	fe'ilātün(fā'ilātün)/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün(fā'lün)	terci'-i bend-i selāmī	

		<p>dīdeden perdeyi kaldır güzel eyle nazarı 'ārif ol aç gözini saña sözüñ muhtaşarı</p> <p>gel bırak bu heves-i dāniş ü 'ilm ü hüneri bulamazsın oğusan biñ kütüb-i mu'teberi</p> <p>oğudum kâdı vü keşşâf ü cerîr ü taberi aradım şordum anı pîrden aldım haberi</p>	<p>ehl-i sevkiñ çalışub eylediği kârda da var cem'ine baş ile cān virdiği dīnârda da var</p> <p>oğu gel nazmım dürrür bārımı eş'ârda da var bu selāmî gibi dil-ğaste vü nāçârda da var</p> <p>oğudum kâdı vü keşşâf ü cerîr ü taberi aradım şordum anı pîrden aldım haberi</p>				
61a-61b-62a	şenā'î	<p>āh kim derd-i derūnum yine buldı zararını yine aflāki siyāh eyledi āhım şereri</p> <p>levh-i dilde komadı yaşım egerçi eşeri āh serd-i şehir ile yine buldu kederi</p> <p>yel gibi yeldim aradım bulamadım bir eri didüm ey bād-ı şabā söyleme aldım haberi</p> <p>hāşş u 'ām şeyh idinmiş bir alāy hayra seri saña düldül deyi vallahî şatar leng-i hari</p> <p>ne hākiqat bilir ebter ne gök añlar ne yeri bağlamaz terkisine kāl ile hayrū'l-beşeri</p> <p>her yaña gāh iskender gibi kıldım seferi geh süleymān gibi şaldım yedi iqlime çeri</p>	<p>ķande bulsam anı kim yokda değil varda da yok 'āşık-ı zārda da yok dilber-i mekkārda da yok</p> <p>nüh felek şeş cihet ü seb'a-yı seyyārda da yok hāl ü müstaķbel ü evzā' ile etvārda da yok</p> <p>nîk ü bedde değil āsāyiş-i düşvārda da yok ebr-i bārān fiken dīde-i ezhārda da yok</p> <p>gül ile hārda da yok bāğ ile gülzārda da yok mışr u şām u haleb u mekke vü ābārda da yok</p> <p>yemen u hind u buhārāda vü tātārda da yok atlas u kemha değil dirhem ü dīnārda da yok</p> <p>künc-i dükkānda değil şehir ile bāzārda da yok nice vaşf idem anı kim der u dīvārda da yok</p>	Terci-i bend/ 5 bend	fe'ilātün(fā'ilātün)/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün(fā'lün)	terci'-i bend-i şenā'î	

		oğudum kavı-i ebū-bekir ile ibn-i 'ōmeri kimi 'abbās delīl itdi kim ibn-i ḥaceri açdı ūḥbāz-ı dīlim her yaña bāl u peri eyledim seyr nice mu'teberāt-ı siyeri görmedim gülşen-i aqvâlde hıç bir ūceri bitmedi ūḥımnıñ üstünde murādım eŷeri yazmamıŷ kādī vü keŷŷāf ü cerir ü taberi ḥaberim yoğ güzelim kimden alayım ḥaberi	kūŷe-i meykedede ḥāne-i ḥammārda da yoğ ser-be-ser ḥayl-i cihān zümre-i ahyārda da yoğ daḥı ser cümle muḥācirde vü enŷārda da yoğ fıkh u tefsīr u eḥādīs ile āŷārda da yoğ ḳalb-i vīrān-ı ŷenā'ı-i dil-efgārda da yoğ zāhir u bāḥın u ā'yān ile esrārda da yoğ yazmamıŷ kādī vü keŷŷāf ü cerir ü taberi ḥaberim yoğ güzelim kimden alayım ḥaberi				
63a-63b-64a	ŷādıḳ	resm-i 'unvān mekātib-i cedīdū't-taḥrīr 'arz-ı rütbeye nisbetle olunmuŷ taŷvīr yine ḥayŷiyyet-i zātīye olunmaz tenkīr ḥağ ḥayŷiyyetimizden eger olduñsa ḥabīr mekremetlü yazılır mı bize ey kil-k-i debīr	kātīb-i ḥazret-i dīvān-ı veliyū'n-ni'āmı keser elbette seniñ gibi pürüzlü ḳalemi sen muḳādirce kitābetde degilsin 'acemī yıḳılan göñlümüzi eyle bu def'a ta'mīr mekremetlü yazılır mı bize ey kil-k-i debīr	Terci-i bend/ 14 bend		fe'ilātün(fā'ilātün)/fe'ilātün/fe'ilā tün/fe'ilün(fā'lün)	tercī'-i bend-i ḥacı ŷādıḳ
65a	ŷevket	mekremetlü dime senden olmuŷ isek dīlgīr mevleviyyetle fażīlet ḳazan ey ḥ'āce-i pīr olunur rütbeye nisbet ile 'unvān-ı taḥrīr sen de bu pāyede bu resm ile olduñ tezkīr	ŷerḥ ḳılsañ mütün olsa eliñde ḥazır āferīnler dise te'lifñe herkes zāhir 'arz u cevherī ta'rīfe de olsañ ḳādir eyleseñ keyf ü kem ḥükmünü de ezber-i taḳrīr	Terci-i bend/ 5 bend		fe'ilātün(fā'ilātün)/fe'ilātün/fe'ilā tün/fe'ilün(fā'lün)	tercī'-i bend-i ŷevket

		mekremetden digeri var mı saña bir ta'bîr	mekremetden digeri var mı saña bir ta'bîr				
66a-66b	râميز	nevâ yok bezm-i gurbetde figân u âhdan ğayrı kime dem-sâz olur dil nâle-i cân-gâhdan ğayrı ne hem-dem var ne sâķî bir dil-i gümrahdan ğayrı ĥat-ı sâġarda yazmaz ĥayfle eyvâhdan ğayrı çemende nâle yokdur bu dil-i âġâhdan ğayrı gül-i ümmîd virmez bÿy ye's-i câhdan ğayrı sefer itsem refîķ olmaz ġubâr-ı râhdan ğayrı şorar yok ĥâtırım ĥüzün ü ġam-ı cângâhdan ğayrı ķarâr itsem yerim yok bezm-i şivengâhdan ğayrı tesellî baĥş ider yok tâlî'-i bed-ĥ'âhdan ğayrı ġarîbim bî-kesim yokdur enîsim âhdan ğayrı penâhım dest-ġırım ķalmadı allahdan ğayrı	gönül oldıysa mışdaķ-ı ĥitâb-ı esrefü eyâ rab terahĥum ķıl be-ĥaķķ-ı âyet-i lâ taknetü eyâ rab derûnum gülşen-i şıdk u şafâ ķıl sÿ-be-sÿ yâ rab gül-i 'irfânımı itme esîr-i reng ü bÿ yâ rab 'alâyık lekesinden ķalbim eyle süst u şÿ yâ rab ķoma âlüde-i çirk-âb-ı a'dâ-yı 'adü yâ rab olubdur dâr-ı gurbet nâ-perîzâ-yı rÿfÿ yâ rab yetişdir merhem-i kâfÿr-ı şubĥ-ı arzÿ yâ rab ķuluñdur râميز itmez ġayr-ı şaĥşa ser-fÿrÿ yâ rab der-i luţfuñda dökdi eşķ çeşm u âb-ı rÿ yâ rab ġarîbim bî-kesim yokdur enîsim âhdan ğayrı penâhım dest-ġırım ķalmadı allahdan ğayrı	Terci-i bend /5 bend	mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün	tercî'-i bend-i râميز paşa	
67a-67b	ġâlib	ey dil ey dil yine bu rÿtbede pÿr-ġamsın sen gerçi vîrâne iseñ genc-i muţalsamsın sen secde-fermâ-yı melek zât-ı mÿkerremsin sen bildiġiñ gibi degil cÿmleden aķvemsin sen rÿĥsın nefĥa-ı cibrîl ile tev'emsin sen	berķ-ı ĥâķîf gibi bu ķayd-ı sivâdan ġuzer it irişen ĥâr u ĥasa âteş-i 'aşķı siper it dâmenin tutmaya âşâr-ı 'alâyık-ı ĥazer it şems-veş ĥâheş monlâ ile 'azm-i sefer it şâf ķıl âyineñi ķâbil-i 'aks-i şuver it	Terci-i bend/ 6	fe'ilâtün(fâ'ilâtün)/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün	tercî'-i bend-i	

		sırr-ı hâksın meşel-i 'îsî-i meryemsin sen hoşça bak zatiña kim zübde-i 'âlemsin sen merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen	hele bir cem'-i havâs eyle de gâlib nazar it hoşça bak zatiña kim zübde-i 'âlemsin sen merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen	bend			şeyh gâlib
68a-68b-69a	tahsîn	murğ-ı cânım olmak ister fâriğ-i dâr-ı fenâ eylemez eski kafesdir bu bedenle iktifâ mâ'il-i hâl-i tecerrüddür arar mülk-i bekā merci'i dir 'âlem-i lâhûta ister irtikâ çün ki aqşâ-yı murâdı vuşlat-ı zât-ı hudâ 'aķıbet köhne-libâsın cismden olur cüdâ halka-ı 'ömrüm hemân teng olmada şubh u mesâ 'accilü bi't-tevbe kabl-el-mevtdir 'âcil devâ	işte bu sırr-ı ğarîbden 'aķllar hayrândır inkîşâf-ı künhi muṭlak mu'ciz-i ezhândır gerçi ba'ż hâllerin idrâk iden vicdândır bu vücûdda taḫtı kurmuş müstaķil sultândır muķtezâ-yı dîn-i islâm burcumuz îmândır maķşad-ı taḫsîn hüsn-i hâtim-i iḫsândır halka-ı 'ömrüm hemân teng olmada şubh u mesâ 'accilü bi't-tevbe kabl-el-mevtdir 'âcil devâ	Terci-i bend/ 11 bend		fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün	terci'-i bend-i hâce taḫsîn
70a-70b-71a-	cevrî	şanmañ bizi şüfi gibi seccâde-perestüz biz mescide bir küşe-i mihrâb-ı elestüz evķât-ı 'ubüdiyyeti fevt itmeyüz aşlâ farķ eylemeyüz rüz u şebi gerçi ki mestüz maḫşüb idecek yoķ nidelüm sübhayı elde biz rind-i tehî-kîse-i peymâne be-destüz heb üstümüze sâye şalar nür-ı ilahî	yâ rab bizi de vâķıf idüb ma'nî-i hâle dil-beste ķoma ṭab'umızı nükte-i ķâle yâ rab bize şevķ-ı taleb-i ma'rifetün vir cehd eyleyelüm fażluñ ile kisb-i kemâle yâ rab bize kıl şüret-i taḫķîki nümâyân bakmaķdan uşandı göztümüz naķş-ı ḫayâle yâ rab bize tevfiķuñ ile eyle hidâyet	Terkib-i bend/ 13		mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/feülün	terķib-i bend-i cevrî

71b-72a-72b	<p>tā cür'a gibi hāk-i hārābātda pestüz</p> <p>biñ şüret ile cilve ider ğam dilümüzde 'aşk ehline āyīneyüz ammā ki şikestüz</p> <p>āsāyişe yer yok bize bārān-ı belādan bu hāne-i vīrānede bī-cāy-ı nişestüz</p> <p>şivengede kılsak n'ola 'işret-geh-i dehri mehcūr-ı şafā-yı țarab-ı bezm-i elestüz</p> <p>ol hasret ile hūn-ı ciger nūş iderüz biz muțrıb yerine nāle-i dil gūş iderüz biz</p>	<p>tā yol yañılub gitmeyelüm semt-i dalāle</p> <p>yā rab bizi ol sālīk-i āġāha refīk it kim rehber ola fırka-ı efrād-ı ricāle</p> <p>yā rab bizi ol 'āşık ile eyle mülākī kim vāsıtasız dāhīl ola bezm-i vişāle</p> <p>yā rab dilümüz eyle o mir'āta muķābil kim maźhar ola pertev-i envār-ı cemāle</p> <p>envāruñ ile dīde-i idrāke zīyā vir dīdāruñ ile āyīne-i ķalbe cilā vir</p>	bend			
77a-77b-78a-	<p>sākī hani ol mey ki dile şayķal-ı cāndır erbāb-ı ġama vāsıta-ı neşve-resāndır</p> <p>dirlerse eger bizde seħa sizde vefā var aldanma ki yigirminci 'aşr da hezeyāndır</p> <p>günden güne alçalmada insān bu ne hālet im'ān ile baķ herkese münķād-ı zamāndır</p> <p>yeksān gibidir şayf ile sermā nazarımda zīrā ķoķa yüklendi felek pek de girāndır</p>	<p>insān medeniyyet dinilen satvete meftūn ammā ki görüb ġarbini olmaķda da maħzūn</p> <p>şervetle bize nemek de olan yurdı görünce göñlüm olur enva' füyüzāt ile meşhūn</p> <p>ebdā'-ı nefā'is ile pür-zevk olan insān envā'-ı mefāħir ile olmaz mı yā mecnūn</p> <p>ġayret ne büyük ni'met olur țarz-ı ġayātında bu hāl ile çarħıñ gidişi neşveye meķrūn</p>				

78b-79a-79b-80a-80b-81a-81b-82a-82b	cemāl	<p>inşāf ile rahmīn yeri yokdur bu devrde in'ām ile ihsān dinilen düzme yalāndır</p> <p>her dem bize māzī görünür devr-i dil-ārā hālīn revīşi vahşeti ızgārda yamāndır</p> <p>müstakbeli keşf itmege şālīh elimizde bir vāsīta yokdur hepsi zann u gümāndır</p> <p>rüz-nāme-i meclis ile evrāk-ı havādīs bir tempoda gıtdikce terakkīye zamāndır</p> <p>elbet dinemez şekle tedennī bu nazarla bizlerde tedennī lūgatı özge lisāndır</p> <p>sākī bize şun ol mey-i mestīyi ki bir ān yokluqları varlık diye görmek ne ziyāndır</p> <p>hürriyeti dünyāda tadan varsa ne mutlu āzādelerin her biri mescūn-ı cihāndır</p> <p>'irfān dinilen kal'a o tañklarla yıkılmaz īmān dinilen belde uçaklarla yakılmaz</p>	<p>ahvāl-i zalām kaplasa aqtār-ı cihānı pür emn ü emān iqbāle çıkar reh-i mesnūn</p> <p>bizler hele āvāre-i her şevk u neşātız ekdār-ı zamān bizler için hep dürr-i meknūn</p> <p>milliyeti örnek idelim her işimizde zīrā onı nisyān ideniñ haşmı pek efzūn</p> <p>efsād-ı zamān cāzibesinden kaçınanlar insān mükerrerrem diye her yerde de me'mūn</p> <p>insānda cemāl feyz nazar toğmalı mutlak bu mevhibeniñ nā'ili hayretzede memnūn</p> <p>üstād-ı edeb hazret-i vahyī şānı ölmez ilhām-ı füyüzāt ile itdi seni medyūn</p> <p>her nazrada biñ zevk u neşāt toğmada her gāh her lahzada biñ telh-i zamān kılsa da āh vāh</p>	Terkib-i bend/ 19 bend		mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/feülün	terkīb-i bend
-------------------------------------	-------	---	--	------------------------------	--	----------------------------------	---------------

<p>84a-84b-85a-85b-86a-86b-87a-87b-88a-88b-89a-89b-90a-90b-91a</p>	<p>cemāl</p>	<p>sākī hani ol mey ki dile şaykal-ı cāndır erbāb-ı ğama vāsıta-ı neşve-resāndır</p> <p>dirlerse eger bizde seha sizde vefā var aldanma ki yirminci 'aşr da hezeyāndır</p> <p>inşāf ile rahmīn yeri yokdur bu devrde in'ām ile ihsān dinilen düzme yalāndır</p> <p>günden güne alçalmada insān bu ne hālet im'ān ile baq herkese münkād-ı zamāndır</p> <p>yeksān gibidir şayf ile sermā nazarımda zīrā koqa yüklendi felek pek de girāndır</p> <p>her dem bize māzī görünür devr-i dil-ārā hālīn revīşi vahşeti ızgārda yamāndır</p> <p>müstakbeli keşf itmege şālīh elimizde bir vāsıta yokdur hepsi zann u gümāndır</p> <p>rūz-nāme-i meclis ile evrāk-ı havādiş bir tempoda gitdikce terakkiye zamāndır</p> <p>elbet dinemez şeikle tedennī bu nazarla</p>	<p>insān medeniyyet dinilen satvete meftūn ammā ki görüb harbini olmağda da maḥzūn</p> <p>şervetle bize nemek de olan yurdı görünce gönlüm olur envā' füyūzat ile meşhūn</p> <p>ebdā'-ı nefā'is ile pür-zevk olan insān envā'-ı mefāhir ile olmaz mı yā mecnūn</p> <p>ğayret ne büyük ni'met olur tarz-ı ḥayātda bu hāl ile çarḥıñ gidişi neşveye mekrūn</p> <p>ahvāl-i zālām kaplasa aqṭār-ı cihānı pür emn ü emān iqbāle çıkar reh-i mesnūn</p> <p>bizler hele āvāre-i her şevk u neşātız ekdār-ı zamān bizler için hep dürr-i meknūn</p> <p>milliyeti örnek idelim her işimizde zīrā onı nisyān ideniñ ḥaşmı pek efvūn</p> <p>efsād-ı zamān cāzibesinden kaçınanlar insān mükerrerrem diye her yerde de me'mūn</p> <p>insānda cemāl feyz nazar toğmalı muṭlaq</p>	<p>Terkib-i bend/ 20 bend</p>		<p>mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/feülün</p>	<p>terkīb-i bend</p>
--	--------------	---	--	---------------------------------------	--	---	----------------------

	<p>bizlerde tedennī luġatı özge lisāndır</p> <p>sākī bize şun ol mey-i mestīyi ki bir ān yoġluġları varlık diye görmek ne ziyāndır</p> <p>hürriyeti dünyāda tadan varsa ne mutlu āzādeleriñ her biri mescün-ı cihāndır</p> <p>'irfān dinilen ƙal'a o tañklarla yıġılmaz īmān dinilen belde uçaġlarla yaġılmaz</p>	<p>bu mevhibeniñ nā'ili hayretzede memnūn</p> <p>üstād-ı edeb hazret-i vaġyī şānı ölmez ilhām-ı füyüzāt ile itdi seni medyūn</p> <p>her nazrada biñ zevġ u neşāt toġmada her gāh her laġzada biñ telġ-i zamān ƙılsa da āh vāh</p>				
--	---	---	--	--	--	--

2.3. 06 Mil Yz A 3904 Numaralı Mecmuanın Transkripsiyonlu Metni

1

terkīb-i bend-i rūḥī

mef'ūlü / mefā'īlü / mefā'īlü / fe'ūlün

I

2a

1. şanmañ bizi kim şīre-i engūr ile mestüz
biz ehl-i ḥarābātdanuz mest-i elestüz
2. ter-dāmen olanlar bizi ālūde şanır līk
biz mā'il-i būs-ı leb-i cām u kef u destüz
3. ³³şadrın gözetüb³⁴ neyleyelüm bezm-i cihānuñ
pāy-ı ḥum-ı meydūr yerimüz bāde-perestüz
4. ³⁵mā'il degilüz kimsenüñ āzārına ammā
ḥātır-şiken-i zāhid-i peymāne-şikestüz
5. erbāb-ı ğaraż bizden ırağ oldıĝı yegdūr
düşmez yire zīrā oğumuz şāhib-i şestüz³⁶
6. ³⁷bu 'ālem-i fānīde ne mīr u ne gedāyuz
'alālara 'alālanıruz pest ile pestüz
7. hem-kāse-i erbāb-ı dilüz 'arbedemüz yok
meyḥānedeyüz gerçi velī 'aşk ile mestüz

---

³³Bu beyit BRD'de 4. sıradadır.

³⁴BRD: gözedüb

³⁵Bu beyit BRD'de 6. sıradadır.

³⁶BRD: şaştu

³⁷Bu beyit BRD'de 3. sıradadır.

8. biz mest-i mey-i meykede-i 'âlem-i cānuz
ser halka-ı cem'iyet-i peymāne keşānuz

II

1. sākī getir ol bādeyi kim dāfi' -i ğamdur
şaykal ur o mir'āta ki pür-jeng-i³⁸ 'elemdür
2. dil-bestelerüz bizden ırağ eyleme bir dem
ol bādeyi kim nūr-ı dil ü dīde-i cemdür
3. ey h̄ace fenā ehline zinhār ululanma
dervīşi bu mülküñ şeh-i bī-ḥayl³⁹ ü ḥaşemdür
4. ḥāk ol ki ḥudā mertebeñi eyleye 'ālī
tāc-ı ser-i 'ālemdür o kim ḥāk-i ḳademdür
5. gel toğrulalum meykedeye rağmına ānuñ
kim bār-ı riyādan ḳad-i ber-geştesi ḥamdur
6. mey şun bize sākī bizüz ol ḳavm ki dirler
rindān-ı şabūḥī-zede-i bezm-i ḳıdemdür
7. bu nazmı peyāmīden işit ḥāle münāsib
kim zübde-i yārān-ı suḥandān-ı 'acemdür
8. ⁴⁰mā rind-i şabūḥī-zede-i bezm-i elestim
pīş ez-heme derdī-keş u pīş ez-heme mestim

III

---

³⁸ BRD: pür-jeng ü

³⁹ BRD: bā-havl

⁴⁰ Bu beyit BRD'de bulunmamaktadır.

1. hoş kûşe-i zevk idi şafâ ehline 'âlem
bir hâl ile sürseydi eger 'ömrini âdem

2b

2. şihhat şöñi derd olmasa vuşlat şöñi hicrân
nüş âhîri nîş olmasa sūr âhîri mâtem
3. bu 'âlem-i fânîde şafâyı ol ider kim
yeksân ola yanında eger 'ıyş⁴¹ u eger ğam
4. dâ'im ola hem-şoĥbet-i rindân-ı kadeĥ-nüş
vârın kıoya meydâna eger bîş u eger kem
5. şûfi ki şafâda geçinir mâlik-i dînâr
bir dirhemini alsañ olur ĥâtırı dirhem
6. zâhir bu ki âĥır yeri ĥâk olsa gerekdür
ger dirheme muĥtâc ola ger mâlik-i dirhem
7. mey şun bize şâķi içelüm raĥmına ânuñ
kim cehli ile bilmedigi yerden⁴² urur dem
8. her münkir-i keyfiyet-i erbâbı ĥarâbât
öz 'aķlı ile ĥaķķı diler kim bula⁴³ heyhât

IV

1. gör zâhidi kim şâĥib-i irşâd olayım⁴⁴ dir
dün mektebe vardı bugün üstâd olayım⁴⁵ dir

---

⁴¹ BRD: zevk

⁴² BRD: yerde

⁴³ BRD: bulmaĥa

⁴⁴ BRD: olayın

⁴⁵ BRD: olayın

2. meyḥānede ister yıkılıb olmaya⁴⁶ vīrān
bīçāre ḥarāb olmadan⁴⁷ ābād olayım dir
3. elden ḳomasın cām-ı meyi gül gibi bir dem⁴⁸
her kim ki bu ğamḥānede dil-şād olayım⁴⁹ dir
4. bir serv-ḳaddüñ bende-i efgendesi olsun
‘ālemde o kim ğuşşadan āzād olayım⁵⁰ dir
5. ‘ömriñ geçirüb kūh-ı belāda dil-i şeydā
berhem-zen-i hengāme-i ferhād olayım⁵¹ dir
6. vaşl istemeyüb hicr ile ḥoş geçdigi bu kim
miskīn ğam-ı cānāneye mu‘tād olayım⁵² dir
7. gezdi yürüdi bulmadı bir eglenecek yer
min-ba’d yine ‘āzim-i baġdād olayım⁵³ dir
8. baġdād şadefdür güheri dürr-i necefdür
yanında onuñ dürr ü güher seng ü⁵⁴ ḥazefdür

V

1. ol gevher-i yektā ki bulunmaz oña⁵⁵ hemtā
gelmez şadef-i kevne bir öyle dürr-i yektā

---

⁴⁶ BRD: olmağa

⁴⁷ BRD: ḥarābātda

⁴⁸ BRD: elden ḳomasın gül gibi cām-ı meyi bir dem

⁴⁹ BRD: olayın

⁵⁰ BRD: olayın

⁵¹ BRD: olayın

⁵² BRD: olayın

⁵³ BRD: olayın

⁵⁴ BRD: seng-i

⁵⁵ BRD: aña

2. ol⁵⁶ zāt-ı şerīfe yaraşır da `vī-i himmet
kim oldı ne dünyā oña⁵⁷ maqşūd ne `uq̄bā
3. kim derk ider anı ki ola zātına ma`lūm
remz-i kütüb-i medrese-i `ālem⁵⁸ bālā

3a

4. ol zāhidüñ ağlar yer ü gök hāliline yārın
kim içmeye destinden ānıñ cām-ı muşaffā
5. bir noq̄tadadır⁵⁹ sırrı didi çār kitābıñ
ol çārdadır sırr-ı kütübḥāne-i eşyā
6. ol noq̄ta benim⁶⁰ didi dönüb remzini seyr it
ya`nī ki benim cümle-i esmāya⁶¹ müsem mā
7. çün hişşe imiş kışşadan ehl-i dile maqşūd
maqşūd nedir añla bil ey `ārif-i dānā
8. heb mağlaṭa u laqlaḳadur⁶² bāṭın u zāhir
bir noq̄ta imiş aşl-ı suḥan evvel u āḫır

VI⁶³

1. vardum seḫeri ṭā`at⁶⁴ için mescide nāgāh
gördüm oṭurdum⁶⁵ ḥalḳa olub nice⁶⁶ gümrāh

---

⁵⁶ BRD: o

⁵⁷ BRD: añā

⁵⁸ BRD: `ilm ile

⁵⁹ BRD: noq̄tadur

⁶⁰ BRD: noq̄şa menem

⁶¹ BRD: benim cümleten esmā-yı

⁶² BRD: mağlaṭadur laqlaḳa-ı

⁶³ Bu bend BRD'de 9.sıradadır.

⁶⁴ BRD: şa`atiçün

⁶⁵ BRD: oturur

2. girmiş kimisi vahdete almış ele tesbîh
her birisiniñ vird-i zebānı çil ü pencāh
3. didüm ne şayarsuz⁶⁷ ne alırsuz ne⁶⁸ virirsüz
k'aşlā diliñüzde ne nebī var ne ħod allah
4. didi biri kim şehrimüzüñ ħākim-i vaḳti
ħayr itmek için ħalka gelür mescide her gāh
5. iḥsānı yā pencāh veyā⁶⁹ çıldür fuḳarāya
şabr eyle ki demdür gele ol mīr-i felek-cāh
6. geldüklerini mescide bildüm ne içindür
yüz döndürüb ondan didüm ey ḳavm oluñ āgāh
7. sizden kim ırağ oldı ise ħaḳḳa yaḳındır
zīrā ki ḳalālet yolıdır gitdigünüz rāh
8. taḳḳıḳ bu kim heb işüñüz zerḳ u riyādır
taḳlīddesüz tã'atüñüz cümle hebādur

VII⁷⁰

1. dünyāda denīlerden iderseñ taleb-i kām⁷¹
ey ḳām-ı ḳama' nīceye dek bu ḳama'-ı ḳām
2. bir kimseyi kim⁷² cübbe vü destār ile görseñ

---

⁶⁶ BRD: bir nice

⁶⁷ BRD: şatarsuz

⁶⁸ BRD: ni

⁶⁹ BRD: yā

⁷⁰ Bu bend BRD'de 10. sıradadır.

⁷¹ BRD: ḳama'-ı ḳām

eylersün anuñ cübbe vü destārına ikrām

3. naqşın çıkarub eylemedin hālını⁷³ ma'lūm
başlarsıñ oña eylemege faqrını i'lām

4. cerrār diye⁷⁴ virmez olur ol tañrı selāmın
şermende iderse saña bir cübbe ger in'ām⁷⁵

5. vāy er olasın hırkada nāmuñ ola dervīş
mülhid diye yandıрмаğa eyler seni iqdām

3b

6. yāzıq saña kim eyleyesiñ hırş u tam'adan⁷⁶
bir cübbe için kendiñi 'ālemlere bed-nām

7. yoq sende kanā'at gözüñ aç oldığı budur
rızkūñ irişir yoksa eger şubh u eger şām⁷⁷

8. et loqması lāzım mı toyurmaz mı seni nān
zehr olsun o loqma k'ola pesmānde-i dūnān

VIII⁷⁸

1. ebnā-yı zamānıñ talebi nām u nişāndır
her biri taşavvurda filān ibn-i fülāndır

2. güftāra gelüb söyleseler cehl-i mürekkeb
zu'munca velī her biri bir kuṭb-ı zamāndur

---

⁷² BRD: bir ādemi ger

⁷³ BRD: zātını

⁷⁴ BRD: diyü

⁷⁵ BRD: şerminden ider itse saña ḥabbece in'ām

⁷⁶ BRD: şama'dan

⁷⁷ BRD: rızkuñ irişür saña eger şubh eger şām

⁷⁸ Bu bend BRD'de 11. sıradadır.

3. erbāb-1 hıred zerre kadar mu'tekid olmaz
ol mürşide kim mu'tekid-i bī-hıredāndır⁷⁹
4. taqlīd ile seccāde-nişin olmuş oturmuş
taḥkikde ammā ḥar-1 be-güsiste⁸⁰ -'ināndır
5. dirmiş baña keşf oldı rumūzāt-1⁸¹ ḥaḳīkat
vallah yalandır sözi billah yalandır
6. kendinden ırağ ol düşüb ardına yorulma
k'ol⁸² bī-ḥaberüñ gitdigi yol zann u gümāndır
7. ey tālib-i taḥkik eger var ise derküñ⁸³
gūş it bu sözi kim ḥaber-i bā-ḥaberāndur
8. zinhār unutub bildiğini düşme'ināda
bir pīre yapış kim iresiñ her ma'āda

IX⁸⁴

1. giryeñ ḳopar ey ḥ'āce meger kim ciğerüñden
kim çıkdı ciğer-pāreleri çeşm-i terüñden
2. biñ girye idersiñ seni āḥir ayırırlar
ferzend ü zen ü tañtana-1 sīm ü zerüñden
3. bu mülk-i fenāya ki⁸⁵ 'ademden sefer⁸⁶ itdüñ

---

⁷⁹ BRD: bī-ḥaberāndur

⁸⁰ BRD: bigsiste

⁸¹ BRD: hep esrār-1

⁸² BRD: ol

⁸³ BRD: 'aḳluñ

⁸⁴ Bu bend BRD'de 8. sıradadır.

⁸⁵ BRD'de "ki" yazılmamıştır.

⁸⁶ BRD: güzer

sūduñ nedir ancak onı⁸⁷ bil sen seferüñden

4. yok çıkmaya⁸⁸ gönüñ der-i dünyā-yı⁸⁹ deniden
bi'l-lahī di⁹⁰ hoşnūd musuñ yoksa yerüñden
5. bu mezbeleden şöyle güzār eyleye gör kim
bir zerre ğubār irmeye ta rehğüzaruñdan
6. sīm ile⁹¹ zeri kendiñe kat kat siper itseñ⁹²
merg okını geçmez mi şanırsıñ siperüñden
7. 'aql ādın añub kendiñi teşvīşe bırakma⁹³
dīvāne olub ref'-i kalem kı⁹⁴ üzerüñden

4a

8. ey h'āce eger kim sen iseñ 'ākıl u dānā
şeydālığı biñ 'aql⁹⁵ değışmez dil-i şeydā

X⁹⁶

1. ey şāhib-i kudret hani⁹⁷ inşāf u mürüvvet
rindān-ı mey-āşāma niçin olmaya şefkat⁹⁸
2. kısmetleri dirseñ ezeli cevri u cefādur
cevr ola niçin zevk u şefā olmaya kısmet

---

⁸⁷ BRD: anı

⁸⁸ BRD: çıkmaya

⁸⁹ BRD: dünyayı

⁹⁰ BRD: billah dağı

⁹¹ BRD: simüñle

⁹² BRD: itdüñ

⁹³ BRD: teklife düşürme

⁹⁴ BRD: ref' kı⁹⁴ anı

⁹⁵ BRD: 'aqla

⁹⁶ Bu bend BRD'de 6. sıradadır.

⁹⁷ BRD: kıanı

⁹⁸ BRD: rağbet

3. dirseñ ki bugün eylemeyen yarın ider zevk
çok mı iki gün bendeleriñ eylerse⁹⁹ 'işret
4. hâcetlerimiz kâdir iken kılmaya hâşıl
şalmağ keremüñden bizi ferdâya ne hâcet
5. nâçâr çeker halk bu miñnetleri yoksa
âdem kıara tağ olsa getirmez buña tâkât
6. hâlüñ kime açsañ saña dir hikmeti vardır
öldirdi bizi âh bilinmez mi bu hikmet
7. bî-hüde dönüb neyler ola başımız üzre
halkuñ bu felek didiği dolâb-ı meşakât
8. bî-hüde yeter döndi hemân¹⁰⁰ terkini kılsa
kim 'aksine devr eylemeden yegdi yıkılsa

XI¹⁰¹

1. çarhuñ ki ne sa'dinde ne nahsinde beğâ var
dehrüñ ki ne hâşında ve 'âmında vefâ var
2. aldanma onuñ¹⁰² sa'dine nahsinden alınma
nahsinde dime miñnet u sa'dinde şafâ var
3. meyl itme onuñ hâşına 'âmından üşenme
'âmında dime hisset ü hâşında 'atâ var

---

⁹⁹ BRD: eyleye

¹⁰⁰ BRD: hemen

¹⁰¹ Bu bend BRD'de 7. sıradadır.

¹⁰² BRD: anuñ

4. cehd eyle hemān ğayr eline¹⁰³ baqmaya gör kim
benden ne saña fā`ide senden ne baña var
5. şırtında¹⁰⁴ görüb ğayrileriñ atlas u dībā
ġam çekme ki egnimde benim köhne `abā var
6. geç cümle bu efkārdan u `ārif-i vaqt ol
serkeşte bil onı¹⁰⁵ ki serinde bu hevā var
7. ferdā elemin çekme mey iç baq ruḥ-ı ḥūba
`āşıklara ferdāda daḥı va`d-i liḳā var
8. el virse şafā fırsatı fevt eyleme bir dem
dünyā aña degmez ki cefāsın çeke ādem

XII

4b

1. şüretde eger¹⁰⁶ zerre isek ma`nide yoḥuz
rūḥ`ul-ḳudsüñ meryeme nefḥ ittigi rūḥuz
2. peymāne-i ḥurşīd ile her şubḥ¹⁰⁷ iderüz `ıyş
`īsā gibi¹⁰⁸ peymāne-keş-i bezm-i¹⁰⁹ şabūḥuz
3. itdikse şarāb içmemege tevbe güzelsiz
şābit-ḳademüz tevbemiz üstünde naşuḥuz
4. mār ise `adū biz yed-i beyzā-yı kelīmüz
tūfān ise dünyā ġamı biz keştī-i nūḥuz

---

¹⁰³ BRD: elinde

¹⁰⁴ BRD: egninde

¹⁰⁵ BRD: aña

¹⁰⁶ BRD: nola

¹⁰⁷ BRD: dem

¹⁰⁸ BRD: ile

¹⁰⁹ BRD: cām-ı

5. mollā okusun medresede şerh-i meţāli¹¹⁰
metn-i kadehi şun bize biz ehl-i şurūhuz
6. şūfī bizi sen cism gözüyle göremezsiñ
aç cān göziñi eyle nazār gör ki ne rūhuz
7. bed-gūlara leb-beste görünmekdeyiz ammā
rindān-ı mesīhā-deme miftāh-ı fütūhuz
8. 'īsā-dem u rūhī-laķab u hıZR-ḥayātuz
deryā-yı şıfat içre nihān-ı güher-zātuz¹¹¹

XIII

1. āyā nice bir devr ide bu çār-'anāşır
kim añā ne evvel ola ma'lūm ne āḥir
2. gāh eyleyeler 'ālem-i tefrīdde seyrān
gāhī olalar 'ālem-i terkībde sā'ir
3. tefrīdde çār ola da¹¹² nāçār ola devri
terkībe gelince se-mevālīd ola zāhir
4. bu cümle mezāhirde¹¹³ ola mu'teber insān
insāna¹¹⁴ ola cümle tufeylī bu mezāhir
5. nefsinı bilenler getire ḥālīķe īmān
bilmezlere īmān getirenler ola¹¹⁵ kāfir

---

¹¹⁰ BRD: me'ānī

¹¹¹ BRD: deryā-yı şıfat içre gör ki ne zātuz

¹¹² BRD: vü

¹¹³ BRD: mezāhirden

¹¹⁴ BRD: insānuñ

6. kâfir ki yerin düzeḡ ider cehlden eyler
çün cehl ḡaḡıḡatde ola küfr¹¹⁶ ‘aceb sır
7. dünyā vire cāhillere el kāmīl olanlar
ayaḡda ḡalub olmayalar ḡabbeye ḡādir
8. çün cehldedir zevḡ kemāli nidelüm biz
kāl ehli ṡafā eyleye ḡālī nidelüm biz

XIV

1. ṡūfi ki riyā ile ider kendini¹¹⁷ mevṡūf
evḡāt-i ṡerīfi ola taḡlīd ile maṡrūf
2. minberde ḡaḡīb ola vü maḡfelde mu‘arrif
‘ār eylemeye olundıḡına¹¹⁸ cehl ile ma‘rūf

5a

3. āyīne-i ḡalbini küdüret ide tīre
rūṡenger¹¹⁹ feyz-i ḡaḡ ile olmaya meḡṡūf
4. ¹²⁰cān u dilinüñ mihr ü mehi¹²¹ olmaya pür-nūr
dā‘im biri maḡṡūf ola anıñ biri meḡṡūf
5. ¹²²cem‘-i kütb itmekle ne mümkin ola vāḡıf
esrār-ı ḡudāya k‘ola ol¹²³ mürṡide mevḡūf

---

¹¹⁵ BRD: diye

¹¹⁶ BRD: küfr-i

¹¹⁷ BRD: kendüyi

¹¹⁸ BRD: olduḡına

¹¹⁹ BRD: rūṡenleri

¹²⁰ Bu beyit BRD’de 5. sıradadır.

¹²¹ BRD: revzenesi

¹²² Bu beyit BRD’de 4. sıradadır.

¹²³ BRD’de “ol” yazılmamıṡtır.

6. zātında ki āsār-ı kemāl olmaya h̄ardur
yā şāl-ı siyeh egnine giymiş yā yeşil şūf
7. ‘ālemde ki kāmīl çeke ğam zevk̄ ide cāhil
yerden göge dek yūf aña ger dimez isem yūf¹²⁴
8. çün haķ diyeni eylediler zūlm ile berdār
bātıl söze āġāz idelüm biz daħı nāçār

XV

1. yūf h̄ārına dehrūñ gül ü gülzāruna hem yūf
aġyārına yūf yār-ı cefākārına hem yūf
2. her ‘ıyş ki mevķūf ola keyfīyyet-i h̄amre
‘ayyāşına yūf h̄amrına h̄ummārına hem yūf
3. ¹²⁵çün ehl-i vücūduñ yeri şahrā-yı ‘ademdür
yūf k̄āfile vü k̄āfile-sālārına hem yūf
4. ¹²⁶zī-ķıymet olunca nidelüm cāh u celāli
yūf anı şatan dūna h̄arīdārına hem yūf
5. ¹²⁷‘ālemde ki bengiler ola vāķıf-ı esrār
h̄ayrānına yūf anlarıñ esrārına hem yūf
6. ‘ārīf ki¹²⁸ ola müdbir u nādān ola muķbil
iķbālīne yūf ‘ālemiñ idbārına hem yūf

---

¹²⁴ BRD: yerden göge dek yūf baña ger dimeyem yūf

¹²⁵ Bu beyit BRD’de 4. sıradadır.

¹²⁶ Bu beyit BRD’de 5. sıradadır.

¹²⁷ Bu beyit BRD’de 3. sıradadır.

¹²⁸ BRD: kim

7. çarh-ı felegiñ sa'dına vü naħsına la'net
kevkeblerinüñ şābit u seyyārına hem yūf
8. çün ola¹²⁹ harām ehl-i dile¹³⁰ dünyā vü 'uqbā
cehd eyle ne 'uqbā¹³¹ ola hātırdā ne dünyā¹³²

XVI

1. dünyā talebiyle¹³³ kimisi halkuñ emekde
kimi oturub zevk ile dünyāyı yimekte
2. yok derdiñe bir çāre ider¹³⁴ mīr u gedādan¹³⁵
sen çekdigüñ ālāmı gerek¹³⁶ şaqla gerek¹³⁷ de
3. ā'yān-ı cihāndan kerem umma onı¹³⁸ şanma
āşār-ı 'atā ola yā¹³⁹ paşada yā¹⁴⁰ begde
4. maṭbaħlarına aç varan ādem degenek yir
derbānları var göz kapidā el degenekde

5b

5. bir devrede geldik bu fenā 'āleme biz kim
āşār-ı kerem var¹⁴¹ ne beşerde ne melekde
6. aġyār vefādan dem urur yār cefādan

---

¹²⁹ BRD: oldı

¹³⁰ BRD: haqqa

¹³¹ BRD: dünyā

¹³² BRD: 'uqbā

¹³³ BRD: şalebiyle

¹³⁴ BRD: ide

¹³⁵ BRD: gedāda

¹³⁶ BRD: eger

¹³⁷ BRD: eger

¹³⁸ BRD: anı

¹³⁹ BRD: ne

¹⁴⁰ BRD: ne

¹⁴¹ BRD: yok

ādemde vefā olmaya var¹⁴² ola köpekde

7. evc-i felege başdı adem cāh ile cāhil
erbāb-ı kemālīñ yeri yo zīr-i felekde
8. yā rab bize bir er bulunub himmet ider mi
yosa günümüz böyle cefā ile¹⁴³ geçer mi

XVII

1. virdük dil u cān ile rızā biz bu azāya
am çekmeyüz¹⁴⁴ urarsa eger derd ü belāya
2. oydu vaanı urbete bu fikr ile ıdu
kim renc-i sefer bā'is̄ ola 'izz u 'alāya
3. devr eylemedük yer omaduk bir nice yıldur
uydu dil-i dīvāneye dil uydı hevāya
4. oldu nereye vardı isek¹⁴⁵ 'aa giriftār
alındı gönül bir anem-i māh-liāya
5. badāda yoluñ düşse¹⁴⁶ ger ey bād-ı seer-hīz
ādāb ile var hīzmet-i yārān-ı şafāya
6. rūhīyi eger bir şorar ister bulunursa
dirlerse buluduñ mı o bī-berg ü nevāya¹⁴⁷

---

¹⁴² BRD: vü

¹⁴³ BRD: felāketle

¹⁴⁴ BRD: çekmezüz

¹⁴⁵ BRD: ne yire vardugise

¹⁴⁶ BRD: düşerse

¹⁴⁷ BRD: hevāya

7. bu maṭla¹⁴⁸-y1 ġarrāy1 oḡu¹⁴⁹ ebsem ol anda¹⁵⁰
ma'lūm olur aḥvālimūz erbāb-1 vefāya
8. ḥālā ki biz ūftāde-i ḥūbān-1 dımişḡuz
ser-ḥalkā-1 rindān-1 melāmet-keş-i 'aşḡuz

2

terkīb-i bend-i cevri

mef'ūlü / mefā'īlü / mefā'īlü / fe'ūlün

I

6a

1. şanmañ bizi şūfi gibi seccāde-perestüz
biz mescide bir kūşe-i miḥrāb-1 elestüz
2. evḡāt-1 'ubūdiyyeti fevt itmeyüz¹⁵¹ aşlā
farḡ eylemeyüz¹⁵² rüz u şebi gerçi ki mestüz
3. maḥsūb idecek¹⁵³ yoḡ nidelüm sübhay1 elde
biz rind-i tehī-kīse-i peymāne be-destüz
4. heb üstümüze sāye şalar nūr-1 ilahī
tā cūr'a gibi ḡāk-i ḡarābātda pestüz
5. biñ şuret ile cilve ider ġam dilümüzde
'aşḡ ehline āyīneyüz ammā ki şikestüz
6. āsāyişe yer yoḡ bize bārān-1 belādan

---

¹⁴⁸ BRD: maḡta'

¹⁴⁹ BRD: oḡı

¹⁵⁰ BRD: andan

¹⁵¹ C: itmezüz

¹⁵² C: eylemezüz

¹⁵³ C: 'add eyleyecek

bu hāne-i vīrānede bī-cāy-ı nişestüz

7. şīvengede kılsağ n'ola 'işret-geh-i dehri
mehcūr-ı şafā-yı tarab-ı bezm-i elestüz
8. ol hasret ile hūn-ı ciger nūş iderüz biz
mutrıb yerine nāle-i dil gūş iderüz biz

II

1. dūr itdi kazā çünki bizi bezm-i bekādan
bir 'āleme düşdük ki eşer yok o şafādan
2. bulduğ göz açub rūhumuzı¹⁵⁴ maḥbes-i tende
biñ silsile-bend olmuş aña renc ü 'anādan
3. bülbül-i qudsī kafes¹⁵⁵-i miḥnete düşmüş
lerzende vü pür-ḥavf yine dām-ı hevādan
4. hem olmuş anıñ hem-demi bir mār¹⁵⁶-ı gezende
kim her nefesi büy virir zehr-i belādan
5. bülbül per açub eylemede uçmağa āgāz
mār istemez ayrılmağa bu şāh-ı fenādan
6. ol hasret-i gül-zār-ı ḥaḳīkatle fiğānda
geçmez bu mecāzī heves-i berk ü nevādan
7. kaldıq arasında bu iki zıdd-ı kavīnün
iş müşkil olur ger meded irmezse ḥudādan

---

¹⁵⁴ C: kendümüzi

¹⁵⁵ Bu kelime mecmuada “faşes”şeklinde yazılmıştır.

¹⁵⁶ C: bār

8. ol bülbüli āzād idecek kudretümüz yok
ol mārı helāk eylemege kuvvetümüz yok

III

1. bir şeb ki bu sūzişle idüb nāle vü zārı
āteşlere yaqdum dil-i bīmār u figārı

6b

2. sürdüm yüzümi āb gibi hāk-i niyāza
itdüm hem o dem kā'ide-i giryeyi cārī
3. derd ile idüb der-geh-i mevlāya münācāt
didüm ki eyā hasteleriñ mūnis u yārı
4. mecrūhlara senden irer merhem-i şāfī
hoş-dillere senden yetişir illet-i sārı
5. ben nefis-i gavī bendine düşmüş bir esīrim
kim bulmadım aşlā taraf-ı rāh-ı firārı
6. yandırma beni āteş-i qahrında o dīvüñ
ey dostuna gülşen iden tūde-i nārı
7. ben sūz u güdaz ile iderken bu niyāzı
oldı bu nidā cān u dilüñ gūş-ı güzārı
8. ger rāh-ı necāt ister iseñ baħr-ı belādan
himmet taleb it zümre-i¹⁵⁷ merdān-ı hudādan

IV

---

¹⁵⁷ C: eyle yüri

1. oldum¹⁵⁸ nice dem ʔalib-i merdān-ı ilahī
gezdüm düşürüb mescid u meyḥāneye rāhı
2. itdüm nice dem şavma`a-ı ḥalvetiyānda
perhīz ü riyāzatla ten-i zerdümi gāhī
3. düşdüm hem sevdāya ki şūfī gibi ben de
tekmīl idüb esmāyı gördüm¹⁵⁹ nūr-ı siyāhı
4. evhām u ḥayālāt ile çok vākı`a gördüm
seyr itdi gözüm enfüs u āfāķı kemāhī
5. zannum bu ki keşf oldı baña şüret-i esrār
oldum bu gümān ile mecālisde mübāhī
6. lāzım gelicek da`vīye ma`nī-i nazār itdüm
gördüm ki benim ğāfīl u gümrāh u tebāhī
7. bir dāma düşürmüş beni şayyād-ı hevā kim
her dānesi bir toḥm-ı ma`āşī ü menāhī
8. oldum nice tedbīr ile ol dāmdan āzād
itdi bu hevā ḥarman-ı ümīdimi berbād

V

1. oldum¹⁶⁰ nice dem post-nişīnān ile hemḥāl
şandım ki ola anları¹⁶¹ evtād yā¹⁶² abdāl¹⁶³

---

¹⁵⁸ C: ol dem

¹⁵⁹ C: görem

¹⁶⁰ C: ol dem

¹⁶¹ C: her biri

¹⁶² C: evtādiye

2. k̄uṭb añladığım merkez-i ğafletde bulundu
kim dā'ireden ḥāric idi itdigi ef'āl
3. pīrim diye himmet taleb itdiklerimūñ¹⁶⁴ ḥod
ta'n eyledi eṭvārına¹⁶⁵ nābālig u eṭfāl

7a

4. taḳlīd ile evzā'ını taġyīr iden eṣrār
itmiş nice biñ bencileyin aḥmaḳı ızlāl
5. girmek diledim ḥırḳa giyüb kisve-i faḳra
gördüm ki bu bārı çekenin ekṣerī ḥammāl
6. bildüm¹⁶⁶ ki medāġ olmaz imiş kesb-i fenāya
destār-ı fenā köhne ḳabā ṣemle vü hem ṣāl
7. itdi giderek sübhā-ı şūfī gibi şübhe
ser-riṣte-i ümmīdimi pūr- 'uḳde-i iṣkāl
8. yüz döndirüb ol tā'ifeden 'āḳıbet-i kār
oldum müteveccih ṭaraf-ı āḥara nā-çār

VI

1. erbāb-ı ḥarābāta idüb cān ile raġbet
ḳıldım nice dem zümre-i rindān ile ṣoḥbet
2. aldum elime āyīne-i sāġarı itdüm
ol tā'ifeniñ şūret-i aḥvāline diḳḳat

---

¹⁶³ Bu beyit C'de 4. bendin 9. beyiti olarak yazılmıştır.

¹⁶⁴ C: itdüklerüm

¹⁶⁵ C: envārına

¹⁶⁶ C: bildün

3. olmuş kimisi mest-i mey-i 'aşk-ı mecāzī
almış kimini neşve-i şahbā-yı haqīkat
4. şalmış kimini cezbe-i keyfiyyet ayāğdan
itmiş yerini cür'a gibi hāk-i mezellet
5. meydāna koyub vārını itmekde gedālar
şāhāne külāhın keç idüb nāz ile 'işret
6. meşrepleri birbirine hem-vāre muvāfık
şundukları¹⁶⁷ heb birbirine cām-ı maḥabbet
7. biñ cām içilir gerçi bakılsa yine ammā
mestāne iden cümleyi¹⁶⁸ bir neşve-i hikmet
8. her birini¹⁶⁹ bir şeikle komuş hālet-i mesti
yād eyledüm ol hāli görüb bezm-i elesti

VII

1. bir şubḥ-dem ol şevkle alub ele şāğar
itdüm yine āyīnemi ḥūrşīde berāber
2. ol şubḥ-ı mübārek-dem ü ol cām-ı şafānīñ
itdi eşeri cān u dile feyz-i mükerrer
3. ol feyz ile āyīne-i dil oldı mücellā
dīdārını 'arz eyledi bir rūḥ-ı muşavver

---

¹⁶⁷ C: şundukarı

¹⁶⁸ C: cümeli

¹⁶⁹ C: birine

4. ruhsāre-i pür-şevk-i cihān-tābına baqđım
yanında anıñ zerre degil mihr-i münevver
5. çeşminde mey-i naḥvet u destinde¹⁷⁰ piyāle
olmuş dü-cihān lütfuna vü qahrına mazhar

7b

6. ervāḥ-ı mücerred ser-i zülfünde muḳayyed
ecnād-ı melek ğamzesiniñ küştesi yek-ser
7. ta'rif idemem naḳş-ı cemālin o perīnūñ
bu ḥüsnle yok nev'-i beşerde aña beñzer
8. bir şīve ile kıldı beni ḥüsnüne meftūn
oldı dil-i şūrīde¹⁷¹ aḥvāli ger-gūn¹⁷²

VIII

1. germ itdi dili neşve-i şahbā-yı maḥabbet
düşdi ser-i pür-şūruma sevdā-yı maḥabbet
2. çaldum başına 'aḳluñ o dem şīşe-i nengi
itdüm dil-i dīvānemi rüsvā-yı maḥabbet
3. geh cilve-gehüm küşe-i bāzār-ı melāmet
geh cāy-ı qarārum ser-i şahrā-yı maḥabbet
4. geh hem-nefesüm nāle-i pür-süz-ı dem-ā-dem
geh mūnisim¹⁷³ endūh-ı ğam-efzā-yı maḥabbet

---

¹⁷⁰ C: deştinde

¹⁷¹ C: şūrīdenüñ

¹⁷² C: diĝer-gūn

¹⁷³ C: mūninüm

5. geh seyl-i beyābān-ı belā ile revānum
geh ğavṭa-ḥor-ı lücce-i deryā-yı maḥabbet
6. meydāna koyub başumı ferhād-veş itdüm
çok bī-ser u sāmān ile da'vā-yı maḥabbet
7. şimden girü cān oynadırım¹⁷⁴ 'aşk ile zīrā
günden güne germ olmada ğavġā-yı maḥabbet
8. dünyā yıkılıb başıma ger kıpsa kıyāmet
gelmez yine bu ma'rekeden baña ferāġat

IX

1. 'ālemde ki tā zinde-i feyz-i dem-i 'aşkam
ser-germ-i hevā-yı çemen-i ḥurrem-i 'aşkam
2. ğam-gīn-i dem-i 'ıyş-ı tarab-nāk-ı neşātam
ḥurrem dil-i endūh u belā-yı ğam-ı 'aşkam
3. ḥāk-i reh-i cānāne cebīn-sāy-ı gedāyam¹⁷⁵
baş egmezim¹⁷⁶ eflāke şeh-i 'ālem-i 'aşkām
4. tā fark-ı sipihre şaçarım¹⁷⁷ cür'a-ı cāmı
eyvān-ı ḥarābāt-ı fenāda cem-i 'aşkam
5. tūfānla hem-ser geçinir mevc-i belāyam
deryāları bir kıtreye şaymaz yem-i 'aşkam

---

¹⁷⁴ C: oynadurım

¹⁷⁵ C: gedāy

¹⁷⁶ C: egmezim

¹⁷⁷ C: şaçarım

6. hūrşīd u mehe tāb viren zerre-i derdem
bām-ı felege sāye şalan t̄arem-i 'aşkam
7. fehm eyledim esrār-ı nihāñ-ı dil-i 'aşkı
bīgāne isem 'aql ile ger maḥrem-i 'aşkam

8a

8. ḥallāl-ı rumūz-ı ḥaber-i müşkil-i 'aqlam
dīvāneyem ammā yine dāğ-ı dil-i 'aqlam

X

1. 'aql āyet-i ḥikmet ḥaber-i şun'-ı ḥudādır
'aşk āfet-i endīşe-i 'aql-ı ḥükemādır
2. 'aqluñ şeref-i ḥikmeti keşf-i nazarıdır
'aşkuñ eşer-i cāzibesi perde-küşādır
3. 'aql eyleyemez derd-i dil-i 'āşıka çāre
'aşk ise devā-yı ḥafakān-ı 'uḫalādır
4. 'aql āb-ı ruḥ-ı cevher-i āyīne-i şüret
'aşk ise ol āyīnedeki tāb u cilādır
5. 'aqluñ irişir cevherine gāhi keşāfet
'aşkuñ dile feyz itdigi hem-vāre şafādır
6. 'aqluñ ḥaberi mes'ele-i ma'nī-i mübhem
'aşkuñ hüneri ḥall-i rumūzāt-ı każādır
7. 'aql oldı reh-i 'ālem-i taḫkīḫde gümrāh
'aşk ol tarafluñ sāliline rāh-nümādır
8. 'ākıl añā dirler ki ola 'aşk ile hem-rāh

dīvāne odur kim yürüye 'aql ile her gāh

XI

1. ma'zūr ola ey 'āqil u dānā dil-i¹⁷⁸ munşıf
oldıysa bu ma'nāda¹⁷⁹ sözüüm 'aqla muḥālif¹⁸⁰
2. ben 'āşık-ı dīvāne-i bī-hūde-kelāmam
mümkın mi ki dīvāne ola ḥikmete vāqıf
3. ben vāmık u ferhādla hem-ḥāl-i cünūnam
sen āşāf u loḡmānla hem-rāz-ı ma'ārif
4. ben mevqıf-ı ḥayretde zebān-beste vü mebhūt
sen ehl-i kelām ile sebaḡ-ḥ'ān-ı mevāqıf
5. ben nefsümi derk eylemede 'āciz u ḡāşır
sen mes'ele-i vācibi u mümkini 'ārif
6. ben 'aşıkla āteş-zen-i ḡār u ḡas-ı evhām
sen 'aqlıla vādī-i ḡayālātıda ḡāyıf
7. ben bī-ḡaber-i ma'rifet-i 'ālem-i hestī
sen vāqıf-ı rāz-ı dil-i eşyā vü mekāşıf
8. da'vāyı ḡo itme baña bürhānıñı tefhīm
bī-hüccet ider 'ārif olan vaḡdeti teslīm

XII

8b

---

¹⁷⁸ C: dil ü

¹⁷⁹ C: ma'nāde

¹⁸⁰ C: mufālif

1. 'ākīl sözi maṭbū' u pesendīde güherdür
ammā dil-i 'ārifde olan özge ḥaberdür
2. biz 'ākīl u 'ārif sözine¹⁸¹ itmeyiz¹⁸² inkār
ol zevkını idrāk idene şīr u şekerdür
3. cāhil sözini diñlemeyüz¹⁸³ 'ilmī de olsa
bāzār-ı ḥaḳīḳatde¹⁸⁴ anıñ sūdı zarar dur
4. cāhil ne bilir nükte-i taḥḳīḳ u mecāzı
'ālim de bu ma'nāda giriftār-ı ḥaṭardur
5. biz ehl-i dilüz 'ālim u cāhilde nemüz var
dil nev'-i diger şaḥş-ı beşer nev'-i digerdür
6. her nev'-i beşer fehmi idemez dil ne dimekdür
insāna bu 'irfān şeref-i 'ilm u hünerdür
7. insān ki bu 'irfānı eger itmeye taḥşīl
dānişle felāṭūn-ı zamān olsa da ḥardur
8. ne 'ālim ü ne 'ārif u ne vāḳıf-ı ḥālüz
cevri gibi her ḥālle¹⁸⁵ bī-hūde-meḳālüz

XIII

1. yā rab bizi de vāḳıf idüb ma'nī-i ḥāle
dil-beste ḳoma ṭab'umızı nükte-i ḳāle

---

¹⁸¹ C: sözini

¹⁸² C: itmezüz

¹⁸³ C: diñlemeyüz

¹⁸⁴ C: ḥaḳāyıkda

¹⁸⁵ C: er ḥāl ile

2. yā rab bize şevk-ı taleb-i ma'rifetüñ vir
cehd eyleyelüm fazluñ ile kisb-i kemāle
3. yā rab bize kıl şüret-i taḥkīki nümāyān
bakmaqdan uşandı gözümüz naqş-ı ḥayāle
4. yā rab bize tevfiķuñ ile eyle hidāyet
tā yol yañılıb gitmeyelüm semt-i ḍalāle
5. yā rab bizi ol sālik-i āgāha refiķ it
kim rehber ola fırqa-ı efrād-ı ricāle
6. yā rab bizi ol 'āşık ile eyle mülākī
kim vāsıtasız dāḥil ola bezm-i vişāle
7. yā rab dilümüz eyle o mir'āta muķābil
kim mażhar ola pertev-i envār-ı cemāle
8. envāruñ ile dīde-i idrāke ziyā vir
dīdāruñ ile āyīne-i ḳalbe cilā vir

3

terkīb-i bend-i sāmī

mef'ülü / mefā'ülü / mefā'ülü / fe'ülün

I

9a

1. şūfi gibi zann itme bizi sübḥa-be-destüz
biz dāne-şümār-ı güher-i 'ahd-i elestüz
2. erbāb-ı riyānuñ serine cür'a-nişāruz
peymāne-i ser şār-ı mey-i 'aşk ile mestüz

3. kuḥlū'l-başaruz sāye gibi dīde-i mihre
ḥāk-i ḳadem-i ehl-i melāmetde ki pestüz
4. ka'beyle şanem-ḥānede yek-reng-i sücūduz
biz ḥānḳah-ı dilde ki allah-perestüz
5. bilmezse n'ola ḳadrümüzi zāhid-i ḥod-bīn
ol āyīneyüz kim kefi zengīde-şikestüz
6. ser-geştelerüz dūr olalı menba'umuzdan
seyl-āb-ı şahārī gibi bī-cāy nişestüz
7. güm-kerde-sürāğ-ı reh-i ḥayrānī-i 'aşḳuz
ḥızr ile o vādīde ki biz dest-be-destüz
8. sāğar be-kefi meykede-i 'aşḳ-ı ḥudāyuz
farḳ-ı felege cür'a-feşān ṭurfe gedāyuz

II

1. ey zāhid-i ḳısrī-suḥan-ı da'vī-i bāṭıl
bī-zā'ıḳa-ı lübb-i kemālāt-ı efāzıl
2. tā key olasın münkir-i erbāb-ı ḥaḳīḳat
inkār-ı selefle¹⁸⁶ idüb irād-ı delā'il
3. 'ālim geçinüb olmasın ehl-i kemālūñ
geh zendeḳa vü küfrüne geh fişḳına ḳā'il
4. te'vīle tevaḳḳuf iden aḳvāl-i kibārı
zāhirde ḳoyub itmeyesin¹⁸⁷ bāṭını zā'il

---

¹⁸⁶ AMSD: selefde

5. Һar-mühre-i inkārını ārāyiş idinmiş
lā-yefhem olan Һaylī Һarān-ı mütesāfil
6. lāyık mı olub mu'teqıd¹⁸⁸ cāde-i taşdıķ
dünbāle-rev-i Һab' uñ ola bir nice cāhil
7. Һıfz itmek ile cerbeze-i felsefiyātı
zann itme ki olduñ reh-i taķķıķde 'āķil
8. bildüñ mi nedür mebde' ile semt-i ma'ādı
'ilm añlama ey tıre-derün naķş-ı sevādı

III

1. erbāb-ı şuhūduñ suҺanı keşf-i Һikemdür
maķbül-ı şanādīd-i suҺan-dān-ı ümemdür

9b

2. endīşe-i aşhāb¹⁸⁹-ı nihān-Һāne-i esrār
miftāҺ-ı tılsımāt-ı ma'ānī-i kıdemdür
3. āyīne-i Һalbinde o rüşen-güherānuñ
jeng-i ene'iyet eşeri maĥz-ı 'ademdür
4. yektā-güher-i vaĥdete tālīb olub anlar
enhār gibi vāşıl-ı ser-menzil-i yemdür
5. şüretde gedāyān-ı nemed-püş-ı melāmet
ma'nāda selātīn-i melik-Һayl u Һaşemdür

---

¹⁸⁷ AMSD: itmedesin

¹⁸⁸ AMSD: mu'tesif

¹⁸⁹ AMSD: hüccāb

6. in'āmları bahşış-i feyz-i ezelīdir
anlar hulefā-yı rüsül-i pāk-şiyemdür
7. 'ādetleri heb bezl-i leālī-i haqīkat
ihşānları gencīne-i enfās-ı himemdür
8. gördükleri āşār-ı şu'unāt-ı ilahī
seyr eylediler haqqı mezāhirde kemā-hī

IV

1. gūş eyle merātibde nedir 'ilm-i haqīkat
erbāb-ı şühūd eylediler böyle rivāyet
2. olmuşdı o maḥbūb-ı serā-perde-i lā-reyb
ıtlāk-ı niķāb-ı harem-i ğayb-hüviyyet
3. bi'z-zāt idüb şīve-i āġāz- ta' ayyün
āyīne-nümā oldı cemāl-i eḫadiyyet
4. esmā vü şifāt ile zuhūr eyledi ā'yān
çün itdi duvum mertebede cilve maḥabbet
5. ervāḫ-ı besā'itde ki oldı mütecellī
ta'yīn idemez anı ser-engüşt-i işāret
6. düşdükde merāyā-yı mişāliyyeye 'aksi
şahrā-yı taḫayyülde göründi nice şüret
7. bu mertebeden şoñra semavāt-ı¹⁹⁰ 'anāşır
itdiyse mevālīd ile tertīb-i şahādet

---

¹⁹⁰ AMSD: semavāt u

8. insān olub enmūzec-i kül zāt u şıfāta
pes mazhar-ı tam oldı bu cümle hażerāta

V

1. oldı haṭ-ı mecmū' a-yı pīşānī-i insān
hük-m-i halk-ı allah 'ālī şūret-i raḥmān¹⁹¹
2. baḳ dīde-i 'ibretle o āyīne-i pāke
olsun dir iseñ pertev-i taḥḳīk nümāyān
3. 'ārif iseñ ey ṭālib-i haḳ sen seni añla
gencīne-i maḥfiye maḥaldür dil-i vīrān

10a

4. bil geldiğini mülk-i vücūda ne içindir¹⁹²
sa'y it olasıñ pādşeh-i kişver-i 'irfān
5. meftūhdur ebvāb-ı kerem iste ḥudādan
olmaḳlıḡa zānū-zede-i şoḡbet-i pīrān
6. şarf eyleme evḳātüñi bāzīçe-i lehve
dīvāne gibi olma şaḳın suḡre-i şıbyān
7. ancak bu hevā vü heves-i nefis ile¹⁹³ maḳsūd
bu mādede müşterek oldı saña ḡayvān
8. ref' eyle gönülden ḡücüb-i zulmet u nūrı
nezzāre-i dīdāra deḡiş cennet u ḡūrī

---

¹⁹¹ Bu mısra AMSD'de okunmamıştır.

¹⁹² AMSD: içündür

¹⁹³ AMSD: ise

VI

1. 'ārif iseñ ol perde-ber-endāz-ı hafāyā
tā kim olasıñ maḥrem-i ḥalvetgeh-i ma'nā
2. bir kerre nigāh eyle pes-i perde-i rāza
üstād-ı şuver-bāz olur ol demde hüveydā
3. çün kār-ı nihānī-i meşiyet ola ma'lūm
çekme ğam-ı imrūz ile endīşe-i ferdā
4. şıdķ ile rızā-dāde-i taķdīr-i ḥudā ol
virme ḥalecān ḳalbūñe tedbīr ile aşlā
5. seng atsa da kūdek-menişān olma şikeste
mecnūn-reviş ol 'āķil iseñ ey dil-i şeydā
6. āyīne gibi taşfiye-i levḥ-i derūn it
tā saña keder virmeye nīk ü bed-i dünyā
7. yek-reng ü müsāvāt gerekdür naẓaruñda
tevbīḥ-i 'adū dūst-nevāzī-i eḥibbā
8. mestāne-i ser-bāz-ı ṭarab-ḥāne-i cān ol
müstāgnī-i 'işret-kede-i her dü cihāñ ol

VII

1. sākī şun o meyden ki ola neş'e-dih-i tāk
bir cām ile kııl def'-i ḥumār-ı dil-i ğam-nāk
2. ol bāde ki nā-şüste-ruḥ-ı gerd-i riyāyı
mīnā gibi şābūn-ı kef-i mevci ider pāk

3. ol āteş-i seyyāle-i nāmūs-ı ħired-süz
pā-māl-kun-ı zühd-i¹⁹⁴ vera´ çün ħas ü ħāşāk

4. ol bāde-i pür-feyż ki geldükde ħurūşa
teh cür´a-ı¹⁹⁵ ħāk oldı ħabābı bu nüh eflāk

5. şem´-i ħarem-efrüz-ı dil-i tîre-nihādān
her¹⁹⁶ ħatresidür mışkal-i āyîne-i idrāk

10b

6. ref´ eyle bizi ħākden ey pîr-i ħarābāt
ħaldır bir ayāğ ile yapış destüme bî-bāk

7. leb-teşnelerüz cām-ı mey-i ´aşka kelīmüñ
bu beytin idüb vird-i zebāñ-ı dil-i şad-çāk

8. dil-beste-i sâz-yem u esîr-i mey-i nâ-be-yem
geh mevc-i şarābım u gehî tār-ı rubā-be-yem¹⁹⁷

VIII

1. muṭrıb ele al nāy-ı pesendîde-maḳālî
germ eyle defāsâ dil-i berhem-zede-ħālî

2. feyż-i neğam-ı sâmi´a-süzıyla rebābuñ
āteşlere yaḳ sîne-i ´uşşâḳ-ı cemālî

3. def´ eyle meded çübek-i santür ile dilden
darb eyle¹⁹⁸ uşüliyle ser-i şahş-ı melālî

---

¹⁹⁴ AMSD: zühd ü

¹⁹⁵ AMSD: cür´ası

¹⁹⁶ AMSD: bir

¹⁹⁷ Bu beyit AMSD’de okunmamıştır.

¹⁹⁸ AMSD: idüb

4. te'şirini inkār idemem nağme-i sāzuñ
luţf eyler iken cān u dile cezbe-i hālī
5. nāy-ı ŧekerīn-nağme ider halka-ı gūşı
kand-ı kaşab-ı sükker-i hālāt-ı me'ālī
6. pürdür güher-i feyz ile şanduka-ı tanbūr
meyl-i dil-i 'uşşāk degildür aña hālī
7. mızrābda mı çūbda mı mūda mı te'şir
zāhid bunı fehm it ko yeter kıl ile kālī
8. çaldum taşa ben şīşe-i nāmūs ile nengi
muţrib kerem it sen daħı çal barbet ü çengi

IX

1. dil-beste-i gīsū-yı ham-ender-ham-ı 'aşkam
dīvāne-i zencir-be-pāy-ı gam-ı 'aşkam
2. perverde-i āgūş-ı mevālīd-i selāşe
hayrū'l-halef-i silsile-i ādem-i 'aşkam
3. geh vādī-i eymen gehī mūsā-ı tecellī
geh 'īsā-ı mu'ciz-nefes u¹⁹⁹ meryem-i 'aşkam
4. geh pīr-i sipihrūñ eline sūbħa-ı pervīn
geh sāz-ı kef-i zührede zīr ü bem-i 'aşkam
5. biñ şuret ile zīb-i mecālī-i şu'ūnam

---

¹⁹⁹ AMSD: nefes-i

geh h̄üsn ü gehī 'aşk u geh 'ālem-i 'aşkam

6. gāhī girih-i muşmat-ı ma'nāda nihānam
geh cilvegeh-i sāha-ı keyf ü kem-i 'aşkam
7. ma'nā-yı basīt-i eşer-i²⁰⁰ kāf ile nūnum
terkīb-i rumūz-ı kelimāt-ı fem-i 'aşkam

11a

8. mersūm-ı cuhūl u gehī med'uvv-i zalūmam
maħmil-keş-i ser-bāz-ı emānāt-ı 'ulūmam

X

1. yā rab hani²⁰¹ ol dem ki nihān idi bu h̄āne
nūr-efgen olan vuşlat idi çeşm-i cihāna
2. aġyār nihān yār nihān dil daħı nā-būd
ne resm nümāyān idi ne nām u nişāne
3. bir bezm idi ol bezm-i şafā ki²⁰² yoġ idi h̄iç
'uşşāka temāşā-yı cemāle bu bahāne
4. pür-neşve idi cümlesi bir cām-ı şafādan
hep bāde-i vaħdet şunulurdu dil u cāna
5. kesret yoġ idi vaħdet-i maħz idi bu 'ālem
işbāt-ı vücūd itmege yer yok diğerāna
6. hep ġarķa-be-nūr-ı eħadiyyet idi eşyā
ma'dūm idi ā'yānda temyīz-i miyāne

---

²⁰⁰ AMSD: eşeri

²⁰¹ AMSD: ķanı

²⁰² AMSD: kim

7. ma'lūme iken nūkte-i el-ān kemākān
şad hayf ki olduñ yine pür-h'āb-ı fesāne
8. dil şifte-i hūsn-i ezel çeşm-i şuhūduz
hayret-zede-i āyīne-i reng-i vücūduz

XI

1. ey nūr-dih-i hestī-i eflāk-i 'anāşır
feyyāz-ı vücūd-ı şuver-ārā-yı mezāhir
2. dānende-i her müşkil-i ser-beste-i icād
bīnende-i esrār-ı hafāyā-yı zamā'ir
3. bilmekte kemālātūnı pā-der-gil-i hayret
'aql-ı hükemā vü 'ulemā-yı mütebahhir
4. pīş-i nazār-ı 'aqla temāşā-yı cemāle
çekmekte izāfāt-ı neseb perde-i sātir
5. ey mihr-i 'amā burqa'-ı ıtlāk-ı cemālūñ
her zerrede pinhān yine her zerrede zāhir
6. zātuñ ola ıtlāk-ı haķikī ile muṭlaķ
derk eylemede dil olur elbet mütehayyir
7. bu matla'-ı rengīn ile bildirdi hayālī
hayret idügin ehl-i dile menzil-i āhir
8. ey tīr-i gamet rā dil-i 'uşşāk-ı nişāne

halkı be-tev meşgûl u tûğâ'ib-i zümyâne²⁰³

XII

11b

1. dil mu'tekif-i gūşe-i ebrî-yi muḥammed
cân silsile-der-gerden-i gīsū-yı muḥammed
2. gül-berg-i ruḥı munşabıĝ-ı şıbgâ-ı rahmân
ezhâr-ı ḥaḳâyıĝda nihân bŷy-ı muḥammed
3. tevḥîd ider inṭâĝ-ı ilahî ile ta'lîm
tŷtî-i dile âyîne-i rŷy-ı muḥammed
4. firdevs-i ḥaḳîĝatde eb-i âdem ü ḥavvâ
eşyâ ise hep zâde-i yek-mŷy-ı muḥammed
5. ey 'aşĝ hidâyet demidŷr 'âşıĝ-ı zâra
dŷşdŷm yola gŷster neredŷr kŷy²⁰⁴-ı muḥammed
6. vâşıl olayum menzil-i maĝşŷda meded ĝıl
cismŷm ideyŷm ferş-i reh-i kŷy-ı muḥammed
7. şad 'acz ile oldı dil-i mehcŷr siyeh-kâr
bir bende-i nâ-ĝiz-i şenâ-gŷy-ı muḥammed
8. sâmi nice yŷz biñ şalavât ola ḥavâle
ol rŷḥ-ı şerîfe daḥı aşḥâb ile âle

XIII

1. hestî-i mecâzîyi nihân eyle ilahî

---

²⁰³ Bu beyit AMSD'de okunmamıştır.

²⁰⁴ AMSD: sŷy

esrār-1 ḥafāyāy1 'ıyān eyle ilahī

2. müstağrağ-1 envār-1 şühüd it dil-i zārı
keşf-i hücübi-dīde-i cān eyle ilahī
3. maḥv²⁰⁵ eyle gönülden eşer-i nağş-1 sivāy1
ğayriyyeti bī-nām u nişān eyle ilahī
4. kıl 'ayn-1 yakīn ile bizi vākıf-1 esrār
ref'-i tutuğ- reyb ü gümān eyle ilahī
5. bir pīre kul eyle beni kim zıll-1 ḥudādur
maḥdūmumı ol şāhib-i şān eyle ilahī
6. ol mazhar-1 zāta dilümi eyle muḳābil
bir zerre iken mihr-i cihān eyle ilahī
7. mevc-i nazar-1 luṭfi ile yem-i vücūduñ²⁰⁶
ḳalbüm güher-i ḥabbete kān eyle ilahī
8. luṭf it beni maḥcüb-1 vücūd eyleme yā rab
nā-maḥrem āşār-1 şühüd eyleme yā rab

4

terkīb-i bend-i āyetullah

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

I

12a

1. sākī vir o meyden ki bize kuvvet-i cāndır
ārām-dih-i fikr hevel-nāk-i cihāndır

²⁰⁵ AMSD: maḥū

²⁰⁶ AMSD: yem-i cūdun

2. sākī getir ol cāmı ki taḥkīk-nümādır
esrār-ı künūzāt-ı ḥudā anda 'ıyādır
3. ol bāde-i şad-sāle ki pīrān-ı ḥarābāt
zevki ile hem ḥālet-i ḥavrā-yı cinādır
4. bir bāde var ey sākī ne var başka cihānda
kim dırse ki bir başka şafā var yalandır
5. bu bezm ü pür-āşūbe gelüb şanki ne gördük
bildik bileli ḥāletini ḥayli zamādır
6. bir neş'e diler dil ki fenā bulmasın aşlā
bir bezm arar ādem ki o pür emn ü emādır
7. ber-mest ola tā ḥaşre dek ayılmaya gönlüm
sākī vir o meyden ki anıñ ḥükmi revādır
8. āzād kıl efkārımı bu çün u çerādan
tā bilmeyim 'ālemde zamān hangi²⁰⁷ zamādır
9. bir seyle müşābih ki vuķū'āt-ı zamāne
gūyā ḥas u ḥāşāk üzerinden güzerādır
10. mey vir bize sākī yetiş imdāda getir mey
zīrā felegiñ devr-i çep-endāzı yamādır
11. ben mest olayım görmeyim isterse yıķılsın
bu köhne ḥarābāt ger isterse yapılsın

---

²⁰⁷ AB: kangı

II

1. mechül mi qalır böyle bu²⁰⁸ mâhiyyet-i 'âlem
bir devr-i müselsel mi bu hâşıyyet-i 'âlem
2. bir maqşad-ı aşıy yogise²⁰⁹ 'âkıbetinde
böyle 'abes olmaz mı 'aceb hey'et-i 'âlem
3. zannı gibi ba'zı hükemânıñ budurlar²¹⁰
yekdigeri icâbda mıdır hikmet-i 'âlem
4. bu hey'etiñ icâb-ı 'umümîsi gerekdir
hikmet bu degil mi ki ola gâyet-i 'âlem
5. her mebde'e elbette nihâyet olacaqdır
tâ başladığı yerde biter hilkat-i 'âlem
6. bir gün gelir elbette doğar şems-i haqıkat
hiç böyle mü'ebbed mi qalır zulmet-i 'âlem
7. hep böyle devâm itse eger devri bu çarhıñ
ehl-i dile bir düzeğ olur hâlet-i 'âlem

12b

8. her vaz'mıñ aḥkāmını kullanma ne müşkül
her²¹¹ şahşa mü'ebbed mi qalır devlet-i 'âlem
9. mağrūr idemez 'âkili hiç neş'e-i iqbâl
aç gözlüleri toyuramaz ni'met-i 'âlem

---

²⁰⁸ AB: bir

²⁰⁹ AB: yok ise

²¹⁰ AB: bu derler

²¹¹ AB: bir

10. her hāletiniñ zıddı teķābül ider elbet
cārī olalı böyle gelir `ādet-i `ālem

11. evşāfına hād yok hele bu şun`-ı `acībiñ
keşf itmez `aql²¹² sırrını bu emr-i ğarībiñ

III

1. hep kevn ü mekān pādişehi sensin ilahī
iķlīminiñ eķrāfı seniñ nā-mütenāhī

2. bir zerre degil zātıña nisbetle bu `ālem
insān yine bu cism-i za`īfiyle mübāhī

3. nisbetle iken birbirine ekber ü asġar
taķķīr ü tekebbür ne demek cümlesi zāhī

4. mādūnuna bakmakla tefāhür mi idersiñ
māfevķiñe baķ gör hele bir²¹³ mihr ile māhı

5. insān da bu ğafletden `aceb kırtulacaķ mı
mümkün mi bu efsāneyi idrāk kemāhī

6. bu ğaflet olur `ālemiñ ī`mārına bā`is
bu ğaflet ider hāķı giriftār-ı devāhī

7. bir kıdret ider ādemi perverde-i iķbāl
ol kıvvet ile külhan olur cāy u penāhī

8. aldanma şaķın devlet ü iķbāline dehrīñ
bāķī degil insāna bunuñ rütbe vü cāhı

---

²¹² AB: akıl

²¹³ Bu kelime AB'de bulunmamaktadır.

9. düşdüñ hele bir kerre bu şahrā-yı kazāya
tevfik idegör kâfileye meslek ü rāhı
10. sendendir ilahī yine tevfik ü hidāyet
tevfik ü hidāyet yine sendendir ilahī
11. hayretde olur haq için efkara kananlar
zulmetde kalırlar gice şebtāba uyanlar

IV

1. bir kerre bu şahrāya düşen dest-i kazādan
reh-yāb olamaz pençe-i hunhār-ı belādan
2. reh-yāb olayım dirseñ eger kılma tehālük
bir gün geçirüb gitmege baq mülk-i fenādan
3. bir bīkes ü bīçāre bilüb zātıñı elhaq
hayr umma şağın baş egerek ehl-i riyādan

13a

4. her qahrına bir dürlü taħammül olur ammā
minnet çekilir şey degil ašlā cūhelādan
5. eñ muqtedir 'addeylediğñ 'ācizi bilseñ
tefrīk idemezdiñ o zamān bāyı gedādan
6. bir ālet idüb herkesi bir qaşdına gerdün
başın alamaz kimse bu aħkām-ı kazādan
7. bedbaht aña²¹⁴ dirler ki olub vehmine mağlūb

---

²¹⁴ AB: ona

reh-yāb olamaz dağdağa-1 çün u çerādan

8. bir hālka sen aḥkām-ı felekden ne şorarsıñ
bir toğrı cevāb almayıcak geç bu ezādan
9. bu kubbeye bir gūş yok āvāzıñı duysun
mā`nā alırım şanma şağın `aks-i şadādan
10. bir melce` ü me`men bulamazsıñ bu fezāda
ğaflet idüb ayrılma şağın bāb-ı rızādan
11. allaha şıgın kimseye rām olma cihānda
ādemde vefā umma sen illa bu zamānda

V

1. `ömrüñ ne tefāvüt ola tül ü kaşarında
biñ yıl yaşayan olsa ne ḥın-i seferinde
2. farzeyle ki tā ḥilkat-i `ālemde bulunsun
bir fā`idesi var mı o şağsıñ nazarında
3. im`ān ile bir kerre nazar kııl ki şu dehrüñ
hiç reng-i beķā var mı `aceb bir eşerinde
4. ğafletdir iden ādemi mecbūr ḥayāta
bir laḥza durulmazdı cihāñıñ üzerinde
5. dirler ki cihān pādişehi idi sikender
yüz dāne ḥükümet var anıñ şimdi yerinde
6. isterseñ eger sen yine mādünuna zulm it
zālīm bulur itdiklerini reh-güzlerinde

7. ğam çekme taḥammül gerekir derd ü belāya
ḳalb ehli tesellī bulur elbet kederinde
8. sen şanma o devletlülerin gönlünü rāḫat
biñ dürlü belā her biriniñ var serinde
9. degmez bu cihān devleti bir laḫza cefāya
nāmım ḳalacaktır deyü dīvār u derinde
10. biz rind-i ‘aceb meşrebiz ‘ālemde ğarībiz
āzārına dehrin hele pür şabr u şekībiz

VI

13b

1. insān çeke lāyık mı ‘aceb zūll ü sefālet
bir hırş ile ‘uḳbāya ḳadar dürlü hacālet
2. ḫayf²¹⁵ olsun o varlık ki anin ādeme nef’i
yā ta’n u yā teşnī’ ola yāḫūd ki rezālet
3. insān aña²¹⁶ dirler ki ola vaḳ’ u cenābī
bir loḳma için çekmeye minnetle melālet
4. rāzı olarak kisbine her neyse muḳadder
her mürtekibiñ olmaya ef’āline ālet
5. itse²¹⁷ ne ḳadar cevı ü sitem çarḫ-ı çep-endāz
ḳalbinde yine eyleye ibrāz-ı besālet

---

²¹⁵ AB: hasf

²¹⁶ AB: ona

²¹⁷ AB: inse

6. ھاşmiñ sitemine anlamamağ ھاşma sitemdir
olsa ne kadar sinede āşār-ı melālet
7. zann itme ki hem derd olur ebnā-yı zamāna
ādemde vefā umma kadar var mı cehālet
8. ehl-i ھاşediñ mekr ü fesādından üzülmeye
dā'im ھاşed itsün saña aşhāb-ı hıızālet
9. 'ālī-himem ol virme şağın sa'yiñe noğşān
insānı yolundan alı kor ye's ü 'ağālet
10. gadr itme şağın kimseye 'ömründe hazer kııl
dünyāda vü 'uqbāda sa'ādetdir 'adālet
11. ھاğğa nazār it ھاğ diye²¹⁸ hem bātıla bātııl
ağrāz için ھاğğı fedā eylemez 'ākil

VII

1. bir hayli zamāndan beridir hey'et-i insān
olmuş bu cihān mülküne bir başlıca sultān
2. geçdi nice biñlerle gelüb kavm ü kabīle
rām olmuş idi her biriniñ hükümüne devrān
3. kim kaldı o biñlerle geçen kāfilelerden
itdi bu felek cümlesini hāk ile yeksān
4. geldi nice zulm ehli virüb 'āleme dehşet
her birini bir derd ile dehr itdi perīşān

---

²¹⁸ AB: deyü

5. eşhāşa degil h̄idmeti bu arz u semānīñ
icrā idecek devr ile aḥkāmını devrān
6. bu ḳubbede bir ḥoşca şadādır ḳalacak şey
bed-nāmlıḳ olur ādeme ‘uḳbāda da ḥızlān
7. isterseñ eger sen yine bed-nāmlıḳa sa’y it
olmazsañ eger fi’liñ ile şoñra peşīmān
8. bir fā’ide virmez saña ol günde nedāmet
kim bāy ü gedā ḥükm olunur cümlesi siyyān

14a

9. zālimleriñ ef’āli yanında ḳalacak mı
mazlūmlara lāyıḳ mı yā uḥrāda da ḥüsrān
10. elbet ḳurulur bir gün o dīvān-ı ‘adālet
her kimse alır ḥaḳḳını ne faẓla ne noḳşān
11. ey ehl-i zūlm²¹⁹ şanmayıñ ‘ālem bu ḳadardır
mazlūmlarıñ ḥaḳḳını şanmañ ki hederdir

VIII²²⁰

1. her cāmı olan mesti ‘aceb cem mi şanırsıñ
her rind geçinen müdbiri ādem mi şanırsıñ
2. fırsatda olur ḳişiniñ tıyneti ma’lūm
sen ‘āciz olan gürbeyi edhem mi şanırsıñ

---

²¹⁹ AB: zulüm

²²⁰ AB’de 7. sırada bulunan “bir cāmı deḡişmem senin ikbāline billah/hāl ehlini kendin gibi sersem mi şanırsın” şeklindeki beyit mecmuada bulunmamaktadır.

3. gel 'ālemi kı1 çeşm-i başiretle temāşā
sen 'ālem-i taḥkīki bu 'ālem mi şanırsıñ
4. minnet mi çeker māl ile aşhāb-ı ḥaḳīkat
sen her kişiyeye luḡfuñı elzem mi şanırsıñ
5. şādān oluruz bir gün olur biz de felekde
zulm ehline dünyāyı müselleme mi şanırsıñ
6. bir gün gelicek sen de peşimān olacaḳsıñ
dehriñ saña iḥsānımı her dem mi şanırsıñ
7. bir göz yumub açınca geçer devlet-i dünyā
bir laḡza için minneti çeksem mi şanırsıñ
8. dünyā aña degmez ki cefāsın çeke ādem
zulmüñle seniñ ben keder itsem mi şanırsıñ
9. sen bizleri 'āciz diye²²¹ ḡafletde mi şandıñ
sen 'aql ile iḳbāli yā tev'em mi şanırsıñ
10. ḥürriyyete ḳurbān ola biñ 'izzet ü iḳbāl
lāzım degil 'alemde bize şevket ü iclāl

IX

1. seyr eyle ki çarḡıñ gidişi hep dönerekdir
her laḡzada bir reng ile biñ devr iderekdir
2. leylinde nehārında mesā vü seḡerinde
her tūrda bir vaż'-ı 'acīb²²² gösderekdir²²³

---

²²¹ AB: deyü

3. bir nazrada biñ ğayret alır ehl-i haķıķat
‘ālem didigiñ özge mecāz-hāne dimekdir
4. ‘aşķ olsun o rindān-ı ħarābāt-ı cihāna
şahbā-yı haķıķat ile sermest ölecekdir
5. ‘aşķ olsun o dīvāne-i şahrā-rev-i ‘aşķa
kim menzil-i maķşūdına serbest gidecekdir

14b

6. ‘aşķ olsun o peymāne-keş-i bāde-i dehre
ħumhāne-i hestīde hemān zevķ idecekdir
7. bu hāke tenezzül mi iderdi göñül ammā
mürğuñ daħı dāma gelişi bilmeyerekdir
8. pest tıynet olanlarda olur hırş-ı cihāne
bu lāşe için ħırlaşanıñ hepsi köpekdir
9. ālāyişe erbāb-ı haķıķat kapılır mı
dünyāda saña rām olanıñ topı eşekdir
10. eṭrāfiña baķ baķ da hemān²²⁴ eyle tefāħür
sen gibi kesiñ hemdemi hep böyle gerekdir
11. dil beste-i taķdīr-i ħudādır ne olursa
kim aña ķanā’ at ider az çok ne bulursa

X

---

²²² AB: aceb

²²³ AB: göstererektir

²²⁴ AB: hemen

1. bizler hele ser-beste-i fermān-ı kazāyız
rencide isek de yine pür-zevk ü şafāyız
2. bir şūh-ı sitemkāra esīriz ki felekde
biñ cānımız olsa yine yolunda fedāyız
3. cānānımızıñ cevri bize ‘ayn-ı keremdir
dehre geleli pā-zede-i derd ü belāyız
4. dil künc-i sitegnāyı cihān mülküne virmez mi
biz şāhlarız ma’nide gerçi fuqarāyız
5. sen bizleri ‘aciz diye²²⁵ kem māye mi şandıñ
biz genc-i haqīkatle birer hātem-i tāyız
6. çekdikse de çok cevri ü sitem çarhıñ elinden
ammā yine ²²⁶muntazır-ı luḡf-ı hudāyız
7. kös diñlemişiz hīç bize davul çalınır mı
biz rind-i cihān-dīdeleriz ehl-i rızāyız
8. dūruz velī devletlülereñ kapūlarından
dergāh-ı hudādan da bizi şanma cidāyız
9. itdikse de bu tarz ile şekvāya taşaddī
ammā yine āzāde-ser-i havf u recāyız
10. āyet saña gam virmeye evzā’-ı zamāne
dehre geleli bāzīçe-i dest-i kazāyız
11. bir varlık içindir bize hep minneti çarhıñ

---

²²⁵ AB: deyü

²²⁶ AB’de “yine” kelimesinden sonra “hep” bulunmaktadır.

görsek ki nedir 'ākıbet-i niyyeti çarhıñ

5

terkīb-i bend-i ziyā paşa

mef'ülü / mefā'ılü / mefā'ılü / fe'ülün

I

15a

1. sākī getir ol bādeyi kim māye-i cāndır
ārām-dih-i 'aql-ı melāmet-zedegāndır
2. ol mey ki olur şaykal-ı dil ehl-i kemāle
nā-puhteleriñ 'aqlına bādī-i ziyāndır
3. bir cām ile yap hātırı zīrā dil-i vīrān
mehcūr-ı hārābāt olalı hayli zamāndır
4. sākī içelüm 'aşkına rindān-ı hudānuñ
rindān-ı hudā vākıf-ı esrār-ı nihāndır
5. sākī içelim rağmına şūfī-i harīşīñ
kim maqşadı kevşer emeli hūr-ı cināndır
6. 'aşk olsun o pīr-i mey-i perverde-i 'aşka
kim bādesi şad-sāle vü sākīsi civāndır
7. pīr-i meye şor mes'elede var ise şüpheñ
vā'izleriñ efsāneleri heb hezeyāndır
8. ben añladığım çarh ise bu çarh-ı çep-endāz
yahşī görünür şüreti ammā ki yamāndır
9. beñzer felek ol çenber-i fānūs-ı hayāle

kim nakş-ı temāşīli serī' u'l-cereyāndır

10. sākī bize mey şun ki dil-i tecrībet-āmūz
endīşe-i encām ile vaqf-ı halecāndır

11. iç bāde güzel sev var ise 'aql u şu'ūruñ
dünyā var imiş yā ki yoğ olmuş ne umūruñ

II

1. yetmez mi bu kasrīrevişi-i ağreb-i 'ālem
bir menzile irmez mi 'aceb kevkeb-i 'ālem

2. şimdi uyuyanlar o zamānda uyanırlar
bir şubha resīde olur āhır şeb-i 'ālem

3. pā-māl ider encām kimiñ üstüne dönse
āğāz ideli devre budur meşreb-i 'ālem

4. biñ böyle cihān zer u sīm olsa yetişmez
mümkün mi ki is'āf oluna maṭlab-ı 'ālem

5. hāricden eger olsa temāşāsına imkān
müdhış görünür heykel-i müsta'ceb-i 'ālem

6. almış yüküni şöyle ki seyrine halelsiz
bir zerre dağı kaldıramaz merkeb-i 'ālem

7. ebnā-yı beşerde qalacak mı bu mu'ādāt
bilmem ne zamān toğrulacak mezheb-i 'ālem

15b

8. her şafhada bir şekl-i haqīkat ider ibrāz
her gün çevirir bir varaqa maṭleb-i 'ālem

9. biñ ders-i ma'ārif okunur²²⁷ her varakında
yā rab ne güzel mekteb olur mekteb-i 'ālem
10. bu cism-i keşīfīn²²⁸ neresi merkez-i kuvvet
yā rab ne maṭıyyeyle gezer kālīb-i 'ālem
11. subhāneke yā men ḥalaqa'l-ḥalka ve sevvā
subhāneke subhāneke subhāneke elifā

III

1. ey kudretiñe olmayan āgāz u tenāhī
mümkün degil evsāfīñi idrāk kemāhī
2. her nesne kılar varlığıña ḥüsn-i şehādet
her zerre ider vaḥdetiñe 'arz-ı güvāhī
3. ḥükmüñ kılar izhār bu āsār ile mihri
emrūñ ider ibrāz bu envār ile māhī
4. dil-sīr-i bisāt-ı ni'amiñ mürğ-ı hevāyī
sīrāb-ı zülāl-i keremüñdür şuda māhī
5. eyler keremüñ āteşi gülzār ḥalīle
mağlūb olur peşşeye nemrūd-ı mübāhī
6. zālimleri 'adlūñ ne zamān ḥāk idecekdür
mazlūmlarıñ çıkmadadır göklere āhı
7. bīgānelere münḥaşır envā'-ı ḥuzūzāt

---

²²⁷ Z: okur

²²⁸ Z: keşīfīn

miḥnetzede-i 'aşkıña maḥşūş devāhī

8. sensiñ iden idlāl nice ehl-i ṭarīķi
sensiñ iden ihdā nice gümgeşte-i rāhı
9. ḥükmüñ ki ola mūcib-i ḥayr u şer-i ef'āl
yā rab ne içindir bu evāmir bu nevāhī
10. sendendir ilahī yine bu mekr u bu fitne
bu mekr u bu fitne yine sendendir ilahī
11. güftī bikün u bāz zenī seng-i melāmet
dest-i men u dāmān-ı tū der rüz-ı kıyāmet

IV

1. bir kaçre içen çeşme-i pür-ḥün-ı fenādan
başın alamaz bir daḥı bārān-ı belādan
2. āsūde olam dirseñ eger gelme cihāna
meydāna düşen kırtulamaz seng-i kaçādan
3. şābit-ka-dem ol merkez-i me'mün-ı rızāda
vāreste olub dā'ire-i ḥavf u recādan

16a

4. dursun kef-i ḥükmüñde terāzū-yı 'adālet
ḥavfiñ var ise maḥkeme-i rüz-ı cezādan
5. her kim ki arar būy-ı vefā tab'-ı beşerde
beñzer aña kim devlet umar zıll-ı hümādan
6. bī-baḥt olanıñ bāğına bir kaçresi düşmez
bārān yerine dūr ü güher yağsa semādan

7. erbāb-ı kemāli çekemez nāķış olanlar
rencide olur dīde-i huffāş ziyādan
8. her `āķile bir derd bu `ālemde muķarrer
rāḫat yaşıamış var mı gürūh-ı `uķalādan
9. ḫalletmediler bu luğazıñ sırrını kimse
biñ ķāfile geçdi ḫükemādan fuzelādan
10. ķıl şan`at-ı üstādı taḫayyürle temāşā
dem urma eger `ārif iseñ çün ü çerādan
11. idrāk-i me`āli bu küçük `aķla gerekmez
zīrā bu terāzī²²⁹ o kadar şıķleti çekmez

V

1. dehrīñ ne şafā var `acabā sīm u zerinde
insān bıraķır hepsini ḫīn-i seferinde
2. bir reng-i vefā var mı nazar ķıl şu sipihrūñ
ne leyl u nehārında ne şems u ķamerinde
3. seyr itdi hevā üzre dinir taḫt-ı süleymān
ol salṫanātiñ yeller eser şimdi yerinde
4. ḫür olmak eger²³⁰ ister iseñ olma cihānuñ
zevķinde şafāsında ğamında kederinde
5. cānān gide rindān dağıla mey ola rizān

---

²²⁹ Z: terāzū

²³⁰ Bu kelime Z'de bulunmamaktadır.

böyle giceniñ hayr umulur mı seherinde

6. hayr umma eger şadr-ı cihân olsa da bi'l-farż
her kim ki hasâset ola 'ırķ u güherinde
7. yıldız arayub gökde nice turfa müneccim
ğaflet ile görmez kuyuyu rehğüzerinde
8. anlar ki virir lāf ile dünyāya nizāmāt
biñ dürlü teseyyüb bulunur hānelerinde
9. āyīnesi işdir kişiniñ lāfa bakılmaz
şahşıñ görünür rütbe-i 'aķlı eşerinde
10. ben her ne kadar gördüm ise ba'zı mażarrat
şābit-ķademim yine bu re'yiñ üzerinde
11. insāna şadākāt yakışır görse de ikrāh
16b yardımcısıdır toğrulariñ hāzret-i allah

VI

1. ğadr ide re'āyāsına vālī-i eyālet
dünyāda vü 'uķbāda ne zillet ne rezālet
2. lāyık mıdır insān olana vaķt-i ķazāda
haķ zāhir iken bāṭın²³¹ için hükmi imālet
3. ķadı ola da'vācı vü muhżır dahı şāhid
ol maħkemeniñ hükümüne dirler mi 'adālet

---

²³¹ Z: bāṭıl

4. ey mürtekib-i ħar bu ne zillet ki çekersiñ
birkaç ğuruşa müddet-i `ömrüñce ħacālet
5. la`net ola ol māle ki taḥşīline aniñ
yā dīn ola yā `ırz u yā nāmūs ola ālet
6. ādem olanıñ ħayr olur ādemlere kaşdı
insānlığa insānda budur işte delālet
7. insān oña²³² dirler ki ide kalb-i raķīki
ālām-ı benī nev`ī ile kesb-i melālet
8. ādem oña²³³ dirler ki ğarażdan ola sālīm
nefsinde daĥı eyleye icrā-yı `adālet
9. şādık görünür kisvede erbāb-ı ħıyānet
mürşid şayılır²³⁴ vehlede aşĥāb-ı dalālet
10. ekşer kişiniñ şuretine sīreti uymaz
yā rab bu ne ħikmetdir ilahī bu ne ħālet
11. ümmīd-i vefā eyleme her şahs-ı deĝalde
çok ħācılarıñ çıkdı haçı zīr-i beĝalde

VII

1. bir `abd-i ħabeş dehre olur baĥt ile sultān
daĥĥākiñ ider mülkini bir gāve perīşān
2. iķbāline idbārına bel²³⁵ baĝlama dehrüñ

---

²³² Z: ana

²³³ Z: ana

²³⁴ Z: sanılır

bir dā'irede devr idemez çenber-i devrān

3. zālīm yine bir zūlme²³⁶ giriftār olur āḥir
elbette olur ev yıķanıñ ḥānesi vīrān
4. ekṣer görölür çünki cezā cins-i 'amelden
encāmda āhenden olur raḥne-i sūhān
5. tezķīr olunur la'n ile ḥaccāc ile cengiz
tebcīl idilir nūṣirevān ile sūleymān
6. kābil midir elfāz ile taġyīr-i taḥķīkat²³⁷
mümkün mi ki tefrīķ oluna küfr ile īmān
7. bir ḥākden inṣā olunur deyr ile mescid
birdir nażar-ı ḥaķda mecūs ile müselmān

17a

8. her derdüñ olur çāresi her inleyen ölmez
her miḥnete bir āḥir olur her ġama pāyān
9. geh çāk olunur dāmen-i pākīze-i 'ismet
geh 'iffet ider ādemi ārāyiṣ-i zindān
10. ṣabr it siteme ister iseñ ḥüsn-i mükāfāt
fikr eyle ne zūlm itdiler yūsufa iḥvāñ
11. zālīmle bir ġün didirir ķudret-i mevlā
tallahi leķad āṣerekāllahu 'aleynā

VIII

---

²³⁵ Z: dil

²³⁶ Z: zālīme

²³⁷ Z: hakīkat

1. her şahşı hārīm-i hāḳḳa mahrem mi şanırsıñ
her tāk giyen çulsuzı edhem mi şanırsıñ
2. dehri arasañ biñde bir ādem bulamazsıñ
ādem görünen hārları ādem mi şanırsıñ
3. çok muḳbili gördüm ki güler içi ḳan ağlar
hāndān görünen herkesi hurrem mi şanırsıñ
4. bil ´illeti ḳıl soñda²³⁸ müdāvāta taşaddī
her merhemi her yareye merhem mi şanırsıñ
5. kibre ne sebep yoksa vezīrüm diye²³⁹ gerçek
sen kendiñi düstūr-ı mükerrrem mi şanırsıñ
6. ey müfteḥir-i devlet-i yek-rūze-i dünyā
dunyā saña maḥşūş u müselleme mi şanırsıñ
7. ḥālī ne zamān ḳaldı cihān ehl-i ṭam´adan
sen zātıñı bu ´āleme elzem mi şanırsıñ
8. eñ ummadıḡın keşf ider esrār-ı derūnuñ
sen herkesi kör ´ālemi sersem mi şanırsıñ
9. bir gün gelecek sen de perīşān olacaḳsıñ
ey ḡonca bu cem´iyyeti her-dem mi şanırsıñ
10. nāmerd olayım çarḫa eger minnet idersem
cevrūñle seniñ ben keder itsem mi şanırsıñ

---

²³⁸ Z: sonra

²³⁹ Z: deyu

11. allaha tevekkül ideniñ yāveri haqdır
nāşād gönül bir gün olub²⁴⁰ şād olacaqdır

IX

1. pek rengine aldanma felek eski felekdir
zīrā felegüñ meşreb-i nā-sāzı dönekdir
2. yā bister-i kemhāda yā vīrānede cān vir
çün bāy u gedā hāke berāber girecekdir
3. allaha sığın şahş-ı halīmüñ gāzabından
zīrā yumuşaq hūylu atıñ çiftesi pekdir

17b

4. yaqdı nice cānlar o nezāketle tebessüm
şiriñ dağı qaşd itmesi cāna gülerekdir
5. bed-āşla necābet mi virir hiç üniforma
zer-düz pālān ursalar²⁴¹ eşek yine eşekdir
6. bed-māye ola añlaşılır meclis-i meyde
'işret güher-i ādemi temyīze mihekkdir
7. nuş ile yola gelmeyi itmeli tekdīr
tekdīr ile uşlanmayıñ haqqı kötekdir
8. nādānlar ider şoşbet-i nādānla telezzüz
dīvānelerüñ hem-demi dīvāne gerekdir
9. 'afv ile mübeşşer midir aşhāb-ı merātib
қанүн-ı cezā 'ācize mi hāş dimekdir

---

²⁴⁰ Z: olur

²⁴¹ Z: ursan

10. milyonda çalan mesned-i 'izzetde ser-efrâz
birkaç ğuruşu mürtekibiñ cāyı kürekdir

11. ĩmān ile dīn aķçedir erbāb-ı ğınāda
nāmūs u ħamiyyet sözi ķaldı fuķarāda

X

1. iķbāl için aĥbābı si'āyet yeñi çıķdı
bilmezdik evvel bu dirāyet yeñi çıķdı
2. sirķat çoğalub lafz-ı şadāķat modalandı
nāmūs tamām oldı ħamiyyet yeñi çıķdı
3. düşmānlara aĥbābını zemm oldı zerāfet
dildārdan ağyāra şikāyet²⁴² yeñi çıķdı
4. şādıķları taĥķīr ile red ķā'ide oldı
ĥırsızlara ikrām u 'ināyet yeñi çıķdı
5. ĥaķ söyleyen evvel daĥı menfūr idi gerçi
ĥā'inlere ammā ki ri'āyet yeñi çıķdı
6. evrāķ ile i'lān olunur cümle nizāmāt
elfāz ile terfīh-i ra'iyyet yeñi çıķdı
7. 'āciz olanuñ ketm olunur ĥaķķ-ı şarīĥi
maĥmīleri her yerde ĥimāyet yeñi çıķdı
8. isnād-ı ta'aşşub olunur merd-i ğayūra

---

²⁴² Bu kelime mecmuada "sikāyet" şeklinde yazılmıştır.

dīnsizlere tevcīh-i revīyyet yeñi çıķdı

9. islām imiş devlete pā-bend-i teraķķī
evvel yoğ idi işbu rivāyet yeñi çıķdı

10. milliyeti nisyān iderek her işimizde
efkār-ı freng-e teba'iyet yeñi çıķdı

11. eyvāh bu bāzīçede bizler yine yandık

18a zīrā ki ziyān ortada bilmem ne kazandık

XI

1. zāhirde görüb bizleri şanma 'uķalāyuz
biz bir süri 'āķil şıfatında budalayuz
2. 'āķil dinilir mi bize kim hāli bilirken
dildāde-i ālāyiş-i nī-reng-i hevāyuz
3. yārān-ı vaţandan bizi özler bulunursa
düşdük sefer-i ğurbete muhtāc-ı du'āyuz
4. terkīb-i 'acībüz iki hāşiyetümüz var
aħbābımızıñ devletiyüz haşma belāyuz
5. küncide durur hırķamuz altında künüzāt
dervişlerüz gerçi nazarda fuķarāyuz
6. 'uķbāya yarar bir işimiz yok ise bārī
āzāde-dil-i şā'ibe-i zerķ u riyāyuz
7. devletlülere bizleri taħķīr düşer mi
biz 'āciz isek de yine maħlūk-ı hudāyuz

8. bir āfet-i hūnhāra esīr oldı gōñül kim
her nāzına her lahzada biñ kerre fedāyuz
9. hātırdā durur şoḥbetinūñ lezzeti hālā
gerçi o şerefden nice yıldır ki cūdāyuz
10. her cevrine rāzılaruz ey şāh-ı melāḥat
bizler ki kuluz mu'taşım-ı bāb-ı rızāyuz²⁴³
11. ister bize luḥf eyle diler bizden ırağ ol
dünyāda hemān sen şeref u şān ile sağ ol

XII

1. her millet için bir düziye 'adliñi 'ām it
fıkr-i ğāzab-ı hazret-i ma'būd-ı enām it
2. bevvāl-i çeh-i zemzem-i la'netle añar halk
sen ka'be gibi kendiñi hürmetle benām it
3. incinmemek isterseñ eger mülk-i fenāda
bir kimseyi incitmemege ḥaşr-ı merām it
4. bir yerde ki yok nağmeñi takdīr idecek gūş
tazyī'-i nefes eyleme tebdīl-i maḳām it
5. 'avrat gibi mağlūb-ı hevā olma er ol er
nefsūñ seni rām itmeye sen nefsūñi rām it
6. mānend-i şecer-nābit olur ṡābit olanlar

---

²⁴³ Z: rāzılarız

her hangi²⁴⁴ işüñ ehli iseñ onda²⁴⁵ devām it

7. noqşāniñi bil bir işe yā başlama evvel
yā başladığın kārı pezīrāyı hitām it

18b

8. uğrarsa şabā rāhuñ eger semt-i 'ırāqa
bağdād iline toğru dağı 'azm-i²⁴⁶ hırām it
9. merdān-ı suhendānı ziyāret idüb onda²⁴⁷
ādāb ile git ravza-ı rūhīye selām it
10. taḥsīnini 'arz eyleyüb evvelce ziyānuñ
bu beyti ḥuzūrunda oqu ḥatm-i kelām it
11. meydān-ı suhende yoğ iken sen gibi bir er
bir şā'ir-i rūm oldı saña şimdi berāber

6

terkīb-i bend-i maḥmūd nedīm paşa

mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

I

19a

1. şanmañ bizi serkeşte-i mey bāde-perestüz
biz bāde-i engür-ı maḥabbet ile mestüz
2. hep neş'etimüz neş'esidir cünbiş-i mestī
biz ḥāşıyyet-āmüz dem-i bezm-i elestüz

---

²⁴⁴ Z: kangı

²⁴⁵ Z: anda

²⁴⁶ Z: azm ü

²⁴⁷ Z: andan

3. efkārumuz āṣār-ı şarāba ulanmaz
māhiyyet-i iksīr dimāğ-ı meye bestüz
4. ser-mest ayāğ-ı meyiñ ardınca ıolanmaz
devrān-ı maḥabbetde ki biz dest-be-destüz
5. a'lālara ednālarımız başını egmez
serdāde-i āṣār-ı rızāyuz aña pestüz
6. 'işretgehümüz neş'e-i 'ahd-ı ezeliğir
peymān-ı Őikestān ile peymāne-i Şikestüz
7. varlık ile yokluk dinilen işte bu āndır
Şıgmaz ki zamāna dinilse nīst ü hestüz
8. mescidde Őanemḥānede meyḥānede farz it
her ḥāle rızādāde u arada nişestsüz
9. Őahbā-yı maḥabbet ulaŐır bezme karīnüz
ser-mest-i mey sākī-i peymāne-bedestüz
10. āṣār-ı melāmet bize pīrāye-i etvār
biz ḥāhiŐ-i taḳdīrden efkār-güzeŐtüz
11. dūnyāda perestiŐleri erbābınıñ olsun
biz bāb-ı tevekkül kulu allah perestüz
12. ervāḥ-ı maḥabbetle 'avālimde ıolandık
bu meykede-i vuŐlata düşdük oyalandık

II

1. sākī bize pey-der-pey ilet cām-ı şarābı

ma'mūr ola tā sāğarınıñ mest u ħarābı

2. ol bāde ki taḫsīm-i ezelde ola ısmet
mestī-i elestīdir anıñ rūz-ı ħesābı
3. dūnyādaki ġam neş'esidir mestī-i iḳbāl
dūnyāya ki ħāşā virelim'ālem-i ābı
4. ol bāde ki bir atresidir baħr-ı maħabbet
deryā-yı maħabbet ki cihān-ı naḫş bir ābı
5. şūfī bizi mestāne görüb eyleme ta'yīb
bed-mestleriñ icdigidir şanma bu nābı
6. biz cām-ı naşībi der-i meyħānede bulduḡ
zāhid arasın kürsī-i mescidde nişābı

19b

7. şūfī-i riyā-pīşe şevāb ecrīni gözler
biz 'afv-ı günehden ararız rāh-ı şavābı
8. çün mu'tekifān-ı perdekeş zerḡ u riyādır
biz bāb-ı rızāda dileriz ref'-i ħicābı
9. şanmañ bizi ser-mest-i raħīḡ-i emel olmuş
dūnyāya apanlar çekeḡursun ol 'azābı
10. bu 'ālemiñ āşārına aħvāline baḡsın
maḡşūd ise idrāk eger ser-i serābı
11. biz cān dileriz nūş-ı mey-i rūḡ-ı fezādan
şūfī-i girān ten ayıra cism-i türābı
12. ol neş'eyi kim dehr-i dimāğında bulursun

mest-i mey-i taḥkīkīñ ayāğında bulursun

III

1. her naḳṣ-ı şūr 'aks-i merāyā-yı cihāndır
sırr-ı ezeli işbu 'ayān içre nihāndır
2. hem-şūret u sīret gören āsar-ı zamānı
bīnā-yı kemāl olmaya kūteh-ı nazarāndır
3. her zerre-i tekvīnde var ḥikmet u ḳudret
'ibretle bakılsa bu şu'ūnata 'ināndır
4. 'ālemde gören kendini bu 'ālemi görmez
meşhūdı degil bildigi hep zann u gümāndır
5. mişvār-ı pesendīdesi olmaḳdır 'avāmıñ
nā-puḥteleriñ maḳşad-ı aḳşası yamāndır
6. bilmez ki bu dünyā şuña ḳalmaz buña ḳalmaz
'ālemde ḳalan ḥayra yarar nām u nişāndır
7. aldanmamalı cāhına iḳbāline ādem
dünyā gibidir mesned-i dünyā da yalāndır
8. 'arif olan insān cihān bārını çekmez
devletleri devletlülere bār-ı girāndır
9. çün nefret-i tã'āt u ḥayā zübde-i efkār
bu ḥāletiñ işlāhına düşmek hezeyāndır
10. āsar-ı ḳalālet mi 'adālet mi müşebbeh
devletlülereiñ her biri bir nūşirevāndır

11. erbābınıñ olsun bu elemhāne-i iqbāl
meyhāne ki ehl-i dile bir özge mekândır
12. 'ālemde ne olmak ise maqşūd olacaqdır
taqdīr-i hudā hükmüni elbet bulacaqdır

IV

20a

1. sākī kerem it sāgar-ı ser-şārı qarīn it
idrāk-i elemden bizi her demde emīn it
2. biz neş'e-i mestī-i elestīden ayıldık
ayıklığı bir cām ile idrāke yakın it
3. āzādeleriz şorma zamān ile mekānı
sākī bizi koy bunda yā meyhāne-nişīn it
4. ey māye-i cān rūḥ u beden emriñe merbūṭ
ister yerimiz dūzaḥ veyā ḥuld-ı berīn it
5. zāhide yaklaşmayalım tek dü cihānda
kanda yaraşa anları ol yerde mekīn it
6. dünyā işini şıgdıracaḥ ḥavşalamız yok
devletlülerīñ başına ol kārı rehīn it
7. bir gāyet-i münticimi bile ḥ'āhiş-i hestī
ḥ'āhişgerī fermānrūd-ı rüy-ı zemīn it
8. biz mülteci-i meykede-i ḥab-ı şafāyız
yā rab bizi dergāh-ı melāmetde güzīn it

9. āzādīmizce başıla tek hātem-i tevḥīd
dergāh-ı tecerrüdde bizi zeber-i nigīn it
10. sākī nice mestāne ayāğ-ı meye düşdi
peymāne-i ser-şārīñı zindāna mu`īn it
11. biz `ālemimizde bulalım zevk u şafāyı
dünyāya tapan ādeme dünyāsını dīn it
12. heyhāt seniñ mi şanasın sendeki benlik
bir gün ki ne benlik kıala dünyāda ne senlik

V

1. destīde mey destīñde meydır rūh-ı revān var
sākī baña bitmiş eyledigin bādede cān var
2. ol bāde ki engūr-ı maḥabbetden alınmış
her kıatresi içre nice āsār-ı nihān var
3. zāhidler `ibādet mi şanır kıasvet-i kıalbi
tā`āt-ı ḥudāda nice āzāde dilān var
4. bir özge tecellī u tesellīsi dü-kevniñ
zindānda yaḥşīleri zāhidde yamān var
5. ğaybūbete varmış bu cihān içre ḥaķīkat
iğfāl-i enām itmege biñ dürlü yalān var
6. biz ehl-i diliz derd-keş olmaz içimizde
şahbā-ı muşaffā arayan derd-keşān var
7. āzāde-seriz biz ğam-ı dünyā ne gerekdir

'ālem bu ya 'ālem-i ğam-ı dehri alan var

20b

8. nāsik dilini sen nice mümkün tutacağsın
ey kār-ı girān halkda idrāk u lisān var
9. efkārın eger hayr ise şerden ne gerek bāk
ger şer ile meşğul iseñ elbette şoran var
10. benlik ile senlik sūzıdır halk-ı cihānıñ
bir gün ne bu sūzlar kala ne nām u nişān var
11. insān mı hayvān mı şūfı olur şek
düşünde anıñ kürk veyā semmūr palān var
12. şūret mi heyūlā mı 'aceb ben dinilen şey
ādem oyalanmağ bu yalān şey ile tā-key

VI

1. zāhid bu şafā cāyını meyḥāne mi şandıñ
ehl-i dili ser-mest ide peymāne mi şandıñ
2. biz de göricek neş'e-i mestī-i elesti
serbestī-i ḥürmet mi yā dīvāne mi şandıñ
3. biz tut ki gümānınca ḥarābāt-nişīniz
ma'mūr ola dā'im saña kāşāne mi şandıñ
4. ey ehl-i nümāyiş heme zībāyiş mesned
dünyā da seninle ire pāyāna mı şandıñ
5. öz nefsiñ için her demi hemdem mi bilirsñ
ğayrılere bu 'ālemi bīgāne mi şandıñ

6. ey medrese-gİR şaded-i zühd ü ta'nîf
âdemleri acı söziñe kıana mı şandıñ
7. girdikce söze zirve-i bālādan uçarsıñ
bir kıuşca vücūda bu demi lāne mi şandıñ
8. hem-cinsini bīgāne görüb hiçe şayarsıñ
bu neş'ede yā kendiñi bir dāne mi şandıñ
9. kimdir kıılacak lihye-i kec-tārıñı tanzīm
nezzāre-i çeşm-i edebi şāne mi şandıñ
10. mazlūmlarıñ āhı kıulağıñda .....
h'ābīde-i ğaflet ānı efsāne mi şandıñ
11. ey hāme ne kııymet ola tatvīl-i suhanda
her nokta-ı ğüftārıñı dürdāne mi şandıñ
12. dā'im ara esbābını şādī vü sürürüñ
dünyā ğamını bir pula alma ne umūruñ

VII

1. vā'iz heme kürsīde cehennem sözi söyler
çün düzaħıñ üftādesidir cenneti ne'ler

21a

2. zühhād-ı kıasavet-keşe düzaħ bu cihāndır
rindān-ı şafāpīşeye cennet gibi her yer
3. biz sāğar-ı serşarı rızādan içeriz mey
şūfiye helāl ola ğümān itdigi kevşer

4. bir dāne görür kendini erbāb-ı teferrüd
bu birlik ile hālka muşaddık olayım der
5. devletlide çün olmayıcağ kadar asālet
bir küşteleriñ heb sifle olmağın ister
6. a'lālanır ednālara iqbāl-i perestān
başmaz ayāğ yarlere göklerde gezerler
7. mā-fevğ olamaz rütbesi insān nazārında
mā-dünını her kim ki tuta hāke berāber
8. āyā bu ne ğaflet ne belāhetdir ekābir
'ālem bilir aḥvālını kendileri gizler
9. hālkiñ ne gerek ehl-i dile güft ü şinīdi
ādem ne oğur bu qurı da'vāyı ne diñler
10. ğavğāsına nā-puḥteniñ insān kulağ aşmaz
şāyān-ı telakḳī meydır eşvāt ola enker
11. biz mescid ü meyḥānede cūyā-yı rızāyız
ārāmgeh-i ḥātırımız cennete beñzer
12. insānsız olan 'āleme 'ālem dinilir mi
'irfānsız olan ādeme ādem dinilir mi

VIII

1. sākī mey gelir niğīn-i ayāğiñ eliñe al
dil-teşne-i ayāğiñ şuyuna olmaya pāmāl
2. ol bāde ki bir kaçresi ger düşmese şarāba

māhiyyet-i mey āb-ı hayāta döne fi'l-ḥāl

3. biz olmağa ḥāhişkeriz o sāğara ser-mest
ser-mest-i elestī olamaz ḥayr ile ḥoş-ḥāl
4. zāhid der-i meyḥāneyi mi bağlamak ister
yā rab bu ne ḥıkd ne riyādır ne bu aḥvāl
5. şun'-ı beşer efkār ile olmuş mütenāsib
her kārda çün tübbete rāci'dir i'māl
6. sū' 'amele nisbet idince ḥarekātı
fa'āle merci' görünür herze-i ḳavvāl
7. deccāl şıfat-ı zāhid zerrākı zamānıñ
mehdīlige yeltenmededir şāhib-i iḳbāl
8. ma'zūl ise ḳur'ān oḳumaz şimdi e'āzım
ḳābil ise remmāl olur yā ki açar fāl

21b

9. ādem yaşamaz dırlar imiş hiç emelsiz
ammā ki ḥıredmend olamaz mecma'-ı āmāl
10. aḳşā-yı me'rib ola āsāyiş-i ḥātır
ḥāşā ne gerekdir bize bu ḳıl ile bu ḳāl
11. biz kendi maḥabbetlerimizde olalım tek
ister ise mehdī çıḳa ister ise deccāl
12. 'ālem ne ḳadar eylese teḳşir-i vuḳū'āt
bir noḳtada cem' olsa gerek cümle şu'ünāt

1. bir g n idi meyh neye vardım ki ağıll 
 sar-ı maĥabbetden olurlar idi g y 
2. dirler idi Őufi bizi meyh nede Őansın
ol zann u g m n bizde hid yet ide peyd 
3. biz meykedede vahdet-i ĥaĥdan uralım dem
ol mescide varsun olarak Çirk ile hemp 
4. vaĥt  ki maĥabbet s zi ortaya konıldı
ol arada b n m idi d ny  ile 'uĥb 
5. d ny  ne gerek ehl-i dile ĥ n ki vef sız
'uĥb  ne gerek ĥalb ola hem-vuşlat-ı mevl 
6. bizler ne gerek kim baĥalım 'aybına n s n
erb bı biziz 'ayb u mel met bize aĥr 
7. meyh ne diriz n mına meyh ne degildir
n Ő itdigimiz Őanmayı ız kim ola Őahb 
8. biz neş'eyi mahiyetimizde bulageldik
meyĥ arları n neş'esi ser-mest i h ly 
9. bir d nesine cennet-i a'l yı degiŐdi
d ne yine ol  dem o d ny  da o d ny 
10. bu meslege dil-bestedir aŐĥ b-ı meziyyet
a'l lara a'l lanır edn lara edn 
11. r ĥi-i ĥaĥ yık-ı eŐeri n bu s zi elĥaĥĥ
her 'aksi vuĥ ' t u Şu' n ta mer y 

12. heb laqlaqa vü maqlatadır bâtın u zâhir
bir noqla imiş aşl-ı suhan evvel ü âhir

X

1. zâhidlere şordum bu cihân cây-ı 'ibâdet
'âbidlere nisbet ile me'vâ-yı itâ'at

2. dervîřleriñ fikrine nisbet ile dünyâ
bir tekyedir merkez-i idrâk-i haqlıkat

22a

3. bunda irilir ma'rifet-i haqlı-ı yaqlıne
elbette bu 'âlem ola dergâh-ı hidâyet

4. her ma'rifet-âmüz habâyâ-yı vuqlıfa
ma'lûm olur ser bed-âyetle nihâyet

5. esrâr-ı cihân 'arife pinhân degildir
'âlimlere 'ilmiñ řoñı 'irfâna bed-âyet

6. mollâ oqlusun medresede ders-i muqlavvel
bir gûn irişir mişnetlere fikreti elbet

7. tedriş ile mefhûm olamaz 'ilm-i ledünni
dergâh-ı hudâdan olur insâna 'inâyet

8. řormañ bize câhilleriyiz 'ilm-i uřülüñ
yoqlur anı bilmekde daqlı çün ki faqlilet

9. rencide ider âdemi benlik ile cinlik
bilmem diyin eyler bu şafâhânde raqlât

10. biz münzevî-yi hücre-i dergâh-rıżâyız
sultânlığa olmağda mu'âdil bize 'uzlet
11. pest olsa dağı ehl-i cihānıñ nazârında
a'lâlarıñ a'lâsı olur ehl-i maḥabbet
12. yā rab bu ne ḥikmet ne meşîyyet ne tecellî
maḥlûk heme ḥālîme rāzı mütesellî

XI

1. aşḥâb-ı meşâliḥ biriküb dün bir araya
eyler idi maḥkemededen bahş u ḥikāye
2. dirler idi kâdî ki dey ma'lûm kazıyye
ammâ ki ḥuḳûkı n'idelüm bağ şu belāya
3. ortalara düşmüş nice da'vâ-yı müzevvir
kimler şora aḥkāk-ı ḥuḳûkı kim araya
4. ḥaḳ ehlini redd-i nâ-ḥaḳkı taşḥîb u şıyânet
bu batılı isnâd ile kânûn-ı ḥudāya
5. yā rab ne zamândır buña ḥaḳlı ola mazlûm
yā rab ne yamândır buña nâ-ḥaḳkı ḥimāye
6. ḥaḳlı ola ol var ise ger kudret-i ihdâ
teng-dest ise ḥaḳ ehli sürünsün pes ü pāye
7. kâdîsı da maḥzarları da kâtibi de şüm
ibtâl-i ḥuḳûk itmege me'mûr kazāya
8. ıslâḥ-ı meḥakim hevesi var ise kâdî

al va'd u 'ıdi ele düş havf-ı cezāya

9. bir kavmsiñiz ki sizi allah ide ıslāh
mevlā acıya ilgerinizde fuķarāya

22b

10. ol gün ki saña māl ile evlād gerekmez
vaķtā ki zebānī yapışa dest ü yaķaya
11. ğayrī sözi kesmek gerekir pekce uzandı
taķdīr budur çün varalım bāb-ı rızāya
12. ıslāh-ı cihān kim heveskār-ı girāndır
bu nite hāl-i fuķarā özge nişāndır

XII

1. taḥşış olamaz maķşad-ı güftār e'amdır
efrādını cāmi' ola ol söz ki etemdir
2. insānlarız cümle bir allaha 'ibādız
dīn ayrılığı ḥikmet-i ma'būd-ı ümemdir
3. kıys u riyākārlarıñ rüz-ı ḥesābı
taḥmīn olunur maḥşer ḥüsrān u nedemdir
4. ruhbān-ı ṭab'-pīşe muḥīte melel olmuş
ḥ'āhişleri tecrīm-i ümem cem'i diremdir
5. vicdān tehi kisve-i inīye bürünmüş
zulm-ı fuķarā bir süri aşḥāb-ı şikemdir
6. yok merḥamet āşārı kulübunda silinmiş
raḥm u şefkat anlara nisbetle niķamdır

7. iḥrāc-ı kühendir diye nāmūsa müsellaḩa
eḩfāl ile ebkār kelīsāya ne'amdır
8. metropolidan despoḩa ruhbān içinde
inṣāflıları olsa da āṣār behemdir
9. tezhīb idecekler idi aḩlāk-ı 'ibādı
āyīn u mezāhibde bu bir emr-i ehemdir
10. bu çorbacılar çorbacılar ile berāber
hem efsed u hem azlem efrād-ı elemdir
11. zālimleriñ aḩvāline nisbetle kıyās it
mazlūmlarıñ mebhāṣı müstelzim-i ğamdır
12. 'ālemde ṣaḩın zālīm olub almayasın āḩ
mazlūmlarıñ ṣāhibidir ḩazret-i allah

XIII

1. vardır dehā 'ālem bu ya ṣāyeste-i im'ān
ez-cümle soḩaḩ sürtüğü baston-ı süvārān
2. yañlıṣ dimeyim bunlara jōn türk mi dirler
bu nām ile ṣōhretver-i kārḩāne-i devrān
3. bunlarda medār-ı suḩan āṣār-ı dirāyet
dīn olmaya nāmūs ola ya olmaya yeksān

23a

4. meksebleri ṣeyṩān gibi azdırma ḩazancı
mektebleri me'vā-yı fitn dersleri 'iṣyān

5. bî-`âr-ı edebsizleri insân şayarlar
aşhâb-ı hayâ bunlara nisbet ile hayvân
6. ne şâh ne allah gerek zu`mlarınca
kendileri hâşâ ki `âlemde hükümrân
7. dîndâr olan nev`-i beşer kavm-i belâhet
bî-dînleriñ haqq-ı şarîhi için `irfân
8. hem `âlemi hem devleti hem kendini bilmez
dünyâlara şıgmaz bir âlây fitne fûrûşân
9. ne dînde ne hubb-ı vaţanda ne umûri
devlet ile millet ne kadar olsa perîşân
10. dostluqları mesfedlere yâ ehl-i fücûra
düşmenlige şâyesteleri din ile îmân
11. nâ-mahremi kaldırmalı devletle berâber
tedbîrleri nidüğünü şorsa bir insân
12. kim ki kaderiñ karşısına tırmağın ister
öz başına her demde kazâ bulmağın ister

XIV

1. nûş-ı mey şad sâle ki cân-perverimizdir
bûs-ı leb nevreste hayât-âverimizdir
2. her `arbede-i dehrden âzâde-i ser olmağ
mâhiyyet-i efkâr şafâ-güsterimizdir
3. kârhâneleri `âleme şıgmazlarıñ olsun

meyhâne-i âsâyiş hâtır yerimizdir

4. naqş-ı şür-ı dehr tapanlarınıñ olsun
h'âhiş bize ancak büt-i 'işvekerimizdir
5. biz bâb-ı tevekkül kılıyız ehl-i rızâyız
taqdîr-i hudâ her ne ise ber-serimizdir
6. kâtil degiliz şöhet-i bed-şaşletle aşlâ
h'âhişkeriyiz halk-ı hüsn bihterimizdir
7. bilmem ne bulur renciş-i hâtır ile nâdân
bu hilkat-i gayretzede hayretverimizdir
8. 'alemde bu ednâlara kesb-i yed olur mı
'ulviyyetimiz mesa'det-i ahterimizdir
9. bu encümen-i neş'ede cânân kucağı mı
ser-mest-i maħabbet olalı bisterimizdir
10. 'âşıklarıyız şuret-i dîdâr-ı rızânîñ
siretde de meşhüd-ı şafâ peykerimizdir

23b

11. tutmuş başımızdan götürür dergeh-i 'afva
âşâr-ı hidâyet ki bizim rehberimizdir
12. yok kâr-ı cihânîñ ne devâm ne vefâsı
maşşûdumuz ancak bizim allah rızâsı

XV

1. bâğ eyledik efkârdaki bir yüce tağı
taşvîr idelüm küşe-i hâtırdaki bâğı

2. bir bāğ ki erbāb-ı şafāniñ yeri olmuş
cennet gibi meşhūd tecellī-i ferāğı
3. hürmetlenür anda mey şad sāle-i mīnā
çün ala ele sākī-i nevreste ayāğı
4. sākīye şoram kayğısını itmeli taqdīm
yā nūş idelüm cāmını yā būs dudāğı
5. biz kevşeri bu bezm-i maḥabbetde şorardık
şūfiye göre cennet-i uḥrāda mesāğı
6. yā bunda alınmış ola nüzhetiñe firdevsī
cennetden alub bunda yā ḳurmuşlar otāğı
7. mestānesi şüretde velī ehl-i ḥarābāt
ma'mūr gönül milketiniñ kūşe bucāğı
8. vallah diger 'āleme muḥtāc degildir
ma'mūr ocağı ola pür-nūr çerāğı
9. bu bezm-i maḥabbet ki ḳarīni heme ḥoşkām
cūyā-yı elem ehl-i ḳasāvetdir ırāğı
10. bu neş'ede biz tāb'-ı fetvā-yı mesāğız
şūfi dir meyḥānede ḥükm ile yasağı
11. dehr-i 'arabda perverleriniñ şerrine la'net
her şūr-ı fesādıñ yeridir çün ki dimāğı
12. eylerse beni nev'ine her kim ki ḥaḳāret
dünyāda vü 'uḳbāda muḥaḳḳar olur elbet

XVI

1. ey hāşiyet-āmūz mey-i bezm-i elestī
ey müntesib-i terbiyyet neş'e-i mestī
2. meyḥānedir nīstī-i ehl-i şafādır
şāyeste-i mey ol neş'ede ser-mestī-i hestī
3. dünyāda da 'uḳbāda da bir fā'ide virmez
ey zāhid-i rezzāk saña nefis-i perestī
4. zann itme seniñle ḳalacaḳ manşıb u iḳbāl
ey şāhib-i cāh 'āḳıbetiñ bād-ı bedestī

24a

5. ey meyḥūr yed neş'e-i ser meclis-i iḳbāl
olmaz heme sāḡar ṭolu pür-mey ola destī
6. hem millete hem devlete çok yāreler açdıñ
ey tır-i kemān u ḥaṭrıñ şāhib-i şestī
7. elbet ola bir gün güle kim fırsat-ı güftār
dā'im olamaz elsine-i nāsda bestī
8. ḳalbüñde ḥudā ḳorkusı da yok mıdır aşlā
ey müftī-i her mecma'-ı fitne-i nişestī
9. ey ḳādī-i nā-ḥaḳ saña gūyā ḳalacaḳ mı
tazyī'-i ḥuḳūḳī ile mazlūm şikestī
10. ey şeyḥ-i mirāyī işiñ iḳāza fitendir
serdiñ iki 'ālemde der-i la'nete postı

11. eyvāh ne sen ne haveneñ ire felāha
jön türkileriñ türkiyede kont bāyestī

12. haḫdır dinemez şun'-ı beşerdir kötü tedbīr
allah rızāsında olur neş'e-i taḫdīr

XVII

1. şanmañ bizi mecnūn gibi her ḫāle besīmüz
elbet bu ḫadar ta'ne-i efvāha elīmiz

2. ef'āle toğrı yol açılsun da gidilsün
.....reh-rev-i vādī-i saḫīmüz

3. varsın ğaraż-ı aşḫābı ne dirlerse disünler
allaha şükür şāḫib-i vicdān-ı selīmüz

4. 'ālemdede dinilmez ki yañılmaz ola insān
biz mu'terifiz var ḫaḫāmız da fehīmüz

5. ḫāşā ki ne mefsed ne mehīn ne ḫama'kār
ne kāfir ne ni'met ne ğaraż-pīşe le'īmüz

6. bu ḫaşletiñ erbābına biz uymayız aşlā
allahı bilir ḫā'if-i mevlā-yı 'azīmüz

7. ne devletiñ itdik biriken mālını yađmā
ne başına ğavgālar açan şaḫş-ı nemīmüz

8. iz ḫaldı ḫayātın eşeriñ itmege mefḫūd
milletde de devletde de dirlerdı ḫaḫīmüz

9. ḫanda ḫurı da'vāları kim itdiler i'lān

bilmezler iken g ytedy i dirlerdi 'alim z

10. g 'ibler z ortada  y  ne  azand k
elbet  orarız biz de bu devletde kelim z

11. anlar ki cih ngir olaca lar idi bed-n m
 urbetde degil anlara  urbetde mu im z

24b

12. ha  g yret-i ferdiyyeti elbet ider ızhar
kim olsa en niyyet ile  irke heveskar

XVIII

1. y  rab nedimi n ola efkarına tevbe
her me gale-i nefsi hav darına tevbe
2. n -ha  s ze d  m   ise 'afva eyle g n hın
kalb nde g ra  var ise g ft rına tevbe
3. h ric ise ger d 'ire-i h r rızada
efkarına   arına her karına tevbe
4. bilmezlik ile gitmi  ise silk-i ha aya
her ha vede her meslek   mi v rına tevbe
5. nefsince  u serm yesi env ' z n bu n
d  m   der-i gufr n na hemv rına tevbe
6. y  rab sa na ma'l m hafiyy t u z v hir
hem z hir-i i'm le hem esr rına tevbe
7. vicd n u lis na zenbini m nekker y  mu ırdır
her h lde ink rına ifr rına tevbe

8. āmed ü şüd meyḥāne-i efkāra nedāmet
nūş-ı mey peymāne-i ser-şārına tevbe
9. maḳrūn-ı rızā olmaya yā rab çü ḳatıñda
fıkr ü emeliñ sehline düşvārına tevbe
10. īşāl idemezse ḳulıñı bāb-ı rızāya
ol geç revişñ ḥaṭve-i reftārına tevbe
11. evān-ı ḥayātındaki enfāsi ḥayātıñ
her ān teneffüsde bed-āşārına tevbe
12. bilmezlik ile āh ḥatā rāhına düşdüm
’afv eyleye rabbim ulu dergāhına düşdüm

7

terkīb-i bend-i mu’ allim nācī

mef’ülü / mefā’ilü / mefā’ilü/ fe’ülün

I

25a

1. sākī bize eñ puḥtesini şun mey-i nābıñ
zīrā işimiz himmetine ḳaldı şarābıñ
2. ’aşḳıñ ne bilir zevḳini şūfi²⁴⁸-i ’asel-nūş
añlar mı ayıḳ neşvesini²⁴⁹ ’ālem-i ābıñ
3. beyt-i dilini dāniş ile itmeyen ābād
ma’ mūr şanır şadrını her ḥāne-ḥarābıñ

---

²⁴⁸ MN: safī

²⁴⁹ MN: neş’esini

4. seyrāb olurum şanma qurı bir görünüşdür
çok teşne buruldı hevesiyle bu serābıñ
5. fırsat deminiñ eyle temāşā güzerānın
ol dīde-küşā seyrini seyr eyle seḫābıñ
6. bilmez kişi qādrin ni' amıñ gitmeden elden
şor²⁵⁰ pīrlere kıymetini 'ahd-i şebābıñ
7. aḫvālini taṭbīk ider şer'-i kavīme
ehvālini endīşe iden rüz-ı ḫesābıñ
8. zulmı ayāğ altında bıraḫdı anı seyr it
efrāsa cefā olmağın āyīni rikābıñ
9. rāḫat bulur olmağla tenez²⁵¹ ehl-i qanā'at
cānın düşürür tehlikeye ḫırşı zübābıñ
10. kes ḫalqdan ümīdi muḫīm-i der-i ḫaḫ ol
şāḫāne ider nāz-ı gedāyānı bu bābıñ
11. a' dā-yı adüvvüñ bulunan nefsiñi zabt it
geç herdüserādan diliñi ḫālıḫa rabt it

II

1. şīrīn için āḫ eyledi bu kūhda ferḫād
mecnūn daḫı leylā için itdi nice feryād
2. mānī hevesi naḫş ile maḫv itdi ḫayātın
evḫātini taşvīre fedā eyledi behzād

---

²⁵⁰ MN: ser

²⁵¹ MN: tenezel

3. vāmık da geçirdi ğam-ı 'azrā ile 'ömrin
gitdi 'ademe her birisi ıaldı birer ād
4. timşāle göñül bağlama bunlar gibi sen de
ol 'aşk-ı haķıkī ile kevneynden āzād
5. bir zātı ki irşād ide haķ kim ider ızlāl
bir şahşı ki ızlāl ide haķ kim ider irşād
6. hükme eylemese āteşi itfā idemez āb
emr itmese bir yaprağı taħrīk idemez bād
7. zālīm nice zulm itmeye 'ādil nice itsin
yā rab seniñ emriñ iledir dād ile bīdād

25b

8. seyyāh²⁵² mı muķallidle muhaķķıķ bir olur mı
zīnetle gelen hūsn ile hūbī-i hudādād
9. şor hālīmī andan ki benimle ola hemhāl
hāl-i fuķarāyı ne bilir şāhib-i irād
10. 'āķil ni'am-ı²⁵³ fānīyeye rağbet ider mi
ġāfildir olan devlet-i dūnyā ile dil-şād
11. meyl itme diġer nesneyi²⁵⁴ cūyā-yı rızā ol
peymāne gibi hem-dem-i rindān-ı hudā ol

III

---

²⁵² MN: siyyar

²⁵³ MN: riam-ı

²⁵⁴ MN: nesneye

1. lu'betiñe dehriñ nesi var rağbete şâyân
bir vaqt gelir cümlesini terk ider insân
2. itmiş mi vefâ kimseye bu zâl-i dağal bâz
rüstem nerede zâl hani²⁵⁵ nerede nerîmân²⁵⁶
3. iskenderi çarh itdi cüdâ âyînesinden
câm u mey u sâkîden ayırdı cem'i devrân
4. her nefis mi mevti²⁵⁷ tadar 'illet-i merge
tebhâne-i 'âlemde devâ bulmadı loqmân
5. dünyâ ile fahr itme ki yeksân olur âhir
dervîş-i 'abâ-püş ile sultân-ı cihân-bân
6. sicc eyledi ya'kûba cihân-ı ğam-ı ferzend
zindân vechi kıldı münevver me-ken'ân²⁵⁸
7. biñ dürlü cefâ gördi mesîhâ süfehâdan
çekdi nice âlâm u ezâ mefhar-ı ekvân
8. firdevse hırâm itdi sem u zaħm ile şeyhayn
tîğ-i siteme virdi başın cāmî'-i kur'ân
9. gitdi biraqub goncaların hâr arasında
döndi güle hûn ile ser hayder u²⁵⁹ serdân
10. esrâr-ı hudâ 'aql ile idrâk olunmaz
hikmetleri kıldı nice 'âkılleri hayrân

---

²⁵⁵ MN: kani

²⁵⁶ MN: neryân

²⁵⁷ MN: meyti

²⁵⁸ MN: münevverine ken'ân

²⁵⁹ MN: hayder-i

11. işler ne murād eyler ise hāzret-i mevlā
lā yes'elü 'ammā fe'allahu te'ālā

IV

1. zann itme olur sūd saña nukre u zerden
o²⁶⁰ gün ki geçersiñ bu hātar-nāk memerden
2. dirseñ olayım nā'il-i ihsān-ı ilah
ihsānıñı kat' eyleme miñnetzedelerden
3. vīrān-şüdegānıñ çalış i'māre kulübün
hātır-şiken olma hāzer it²⁶¹ āh-ı seherden

26a

4. her kâtresi bir gevher-i yektādan a'zdır²⁶²
allah için ol yaş ki aqar dīde-i terden
5. söyle sülhanī her kişiniñ hāliline cesbān²⁶³
aç bülbüle gülden sözi tūṭīye şekerden
6. mihr-i cühelādan beg²⁶⁴ olur haşmī-i 'ākil
cehl içre kalır ba'zı püser mihr-i pederden
7. derd ise meyliñ itme şikāyet ki bu meylər
sāğarlara taqsīm olunur hum-ı kaderden
8. haqdır düşüren derde seni haqqa niyāz it
zīrā kişi kalkar dinilir düşdigi yerden

---

²⁶⁰ MN: ol

²⁶¹ MN: hazeret

²⁶² MN: cazdir

²⁶³ MN: çepan

²⁶⁴ MN: yağ

9. taḥṣīl-i fūnūn ile serā'ir bilinir mi
sırdan o ḥaberdār olur kim geçe serden
10. vādī-i taḥayyürde biraḳma bizi yā rab
imrār buyur emn ile bu rāhgüzerden
11. sālİKleri sensin iden ızlāl u hidāyet
ṣādıḳlara sensin iden efdāl²⁶⁵ u 'ināyet

V

1. zengin ṣanırız kendimizi līk faḳīriz
ḥürüz diriz ammā ki ḥaḳīḳatde²⁶⁶ esīriz
2. da'vā-yı bülüg eyliyoruz gūdegiz ālān
kim mā'il-i lehv u lu'ab u ṣekker u ṣīriz
3. biz 'āṣıḳız āvāzesini çarḥa çıḳardıḳ
ammā yine dil-dāde-i cennāt u ḥarīriz
4. her ḥalde dāniste-i 'allām-ı ğuyūbuz
her laḫzada manzūr-ı ḥudāvend-i baṣīriz
5. leb-teṣneleriz yol ararız dest-i²⁶⁷ belāda
muḥtāc-ı zülāl-ı kerem-i rabb-i ḳadīriz
6. a'māli ile irmedi bir kimse necāta
heb müfteḳır-ı raḥmet-i ḥallāḳ-ı ḥabīriz

---

²⁶⁵ MN: efelāl

²⁶⁶ MN: hakikatle

²⁶⁷ MN: destī

7. 'inde'l-'urefā kadr-i bülend eyledik ıhrāz
gerçi nazār-ı ehl-i tefāhürde haķırız
  8. zann itme tehī giydigimiz cāme-i faķrı
gencīneleriz hırķa-ı peşmīnde setīriz
  9. ey gecnazārān tehlikedir bizleri taķķır
zīrā ki biz evreng-i melāmetde emīriz
  10. āvārelerin ğullarıñ itmeyiz ıřġā
biz münselik-i şāhreh-i hażret-i pīriz
  11. zāhid yürü²⁶⁸ gel ders alalım naġme-i neyden
- 26b** tażyī'-i hayāt eyleme iç sen de bu meyden

VI

1. her rütbeli bī-māyeyi server mi şanırsıñ
her pür görünen kīseyi²⁶⁹ pür-zer mi şanırsıñ
2. bir dilbere dil vır ki cemāli ola bāķī
meyle eyledigiñ şūreti dilber mi şanırsıñ
3. çok hayr olur ki²⁷⁰ çekilirsıñ geri²⁷¹ andan
her taḅ'ına hoş gelmeyi şer mi şanırsıñ
4. ol kimsedir er kim ola ğālib-zen-i nefse
her rīş u burunı²⁷² olanı er mi şanırsıñ

---

²⁶⁸ MN: zāhid-i buri

²⁶⁹ MN: keseyi

²⁷⁰ MN: kim

²⁷¹ MN: gerü

²⁷² MN: burunu

5. mü'min ile kâfir mütesāvī tutulur mı
sen müşk ile püşki berāber mi şanırsıñ
6. mey sīne-i rindānda kudūret bırakır mı
meyhāne-nişīnānı mükedder mi şanırsıñ
7. ebced okutulsa yañılır cübbe giyer çok
her mered²⁷³-i zırh-püşı dilāver mi şanırsıñ
8. hüşyār bulun hırka vü tesbīhe kapılma
sen bu müteşeyyihleri rehber mi şanırsıñ
9. göstermesine kendini bī-ḥīle inanma
gürg-i kaheni ey kuzı māder mi şanırsıñ
10. raḥm eylemedi şimdiye dek kimseye gerdūn
heyhāt saña merḥamet eyler mi şanırsıñ
11. ğaddār felek bir iki gün itse de imhāl
aldanma ki āḥir idecekdir seni pāmāl

VII

1. sākī bize şun ol meyi kim rūḥ-fezādır
derd-i dil-i erbāb-ı ḥarābāta devādır
2. sākī bize bir sāġar ile eyle meded kim
ekdār-ı dili maḥv idecek cām-ı şafādır
3. maḥmūrlarız cān biliriz²⁷⁴ şun o şarābı
kim 'īsī-i meryem gibi i' cāz-nümādır

---

²⁷³ MN: merel

²⁷⁴ MN: bülübiz

4. bir dil ki ola 'aşk ile hay tā ebed olmaz
meyyit sayılır 'aşkıdan ol cān ki cüdādır
5. dānā ile it şöhet-i yā kūşe-nişīn ol
nādānlar ile muhteliṭ olmaḡ ne belādır
6. bāb-ı ḡaḡka iḡbālde añma ḡasenātīñ
pā-yi melḡi şanma süleymāna sezādır
7. āteş mi mü'essir anı itmekde idāre
çarḡıñ ḡarekātı eşer-i şun'-ı ḡudādır

27a

8. sūrāḡ açan sīnelere tūr-i ḡaderdir
ḡalṭīde iden başları şemşīr-i ḡazādır
9. şā'irlere ey bāḡıl-ı şānī dil uzatma
ḡaḡḡıñ kerem-i ḡāşşına mazḡar şu'arādır
10. üstād-ı suḡandır biliriz ḡazret-i rūḡī
muḡtārımız ammā ki bizim mīr-i ziyādır
11. ḡadrin sözi eş'ār ider erbāb-ı kemālīñ
eş'ārı dilāvīz olur aşḡāb-ı kemālīñ

VIII

1. bülbüller ider āteşe düşmüş gibi nāle
zīr-i şefehden güller ider ḡande bu ḡāle
2. ayrılmamaḡı²⁷⁵ cāmdan eyler saña işrāb

---

²⁷⁵ MN: ayrılmamaḡı

bir dem bırakır mı nazar it sâgarı lāle

3. kilik-i ezeliñ itdiği taqsimde düşmüş
ibrîk-i vuđū zāhide ‘ayyāşa²⁷⁶ piyāle
4. ister iseñ olmak kalak-ı kalbden āzād
her kārîñi rabbü’l-felaķa eyle ihāle
5. āfākda ayā bulunur mı aranılsa
bir merd ki meyl eylemeye cāh ile māle
6. noķşān u kemāli ile uğraşmaya halkıñ
haşr eyleye evķātini taķşil-i kemāle
7. ‘ākıllere ‘ālemde olur aķdem-i āmāl
tedrîc ile zātındaki noķşānı izāle
8. hep hālîñi işlāha çalış ehl-i şu’ūr ol
ben şā’ir-i vaķtim diyerek dalma hayāle
9. bir şubh seyāhatde iken uğra nesīmā
ārāmgeh-i husrev u iķlîm-i cemāle
10. hicr ile neler çekdiğini nācî-i zārîñ
‘arz eyle nihānîce cevāb al bu su’āle
11. ²⁷⁷ez-derd-i merā nāle residest begersi
ey dost çerā hālî men haste penersi

8

---

²⁷⁶ MN: ayyaşcı

²⁷⁷ Bu beyit MN’de bulunmamaktadır. MN’de “dağılsın āleme terkîb-i bend-i hikmet-āmîzi/bu rihletgehde nācîinde kalsın nām-ı nācîzi” şeklinde 11. sırada bulunan beyit mecmuada yoktur.

terkīb-i bend-i 'ālī rāšid

mef'ūlü / mefā'īlü / mefā'īlü / fe'ūlün

I

28a

1. sākī getir ol bādeyi kim neş'e-i resāndır
her kaçresi erbāb-ı diliñ cānına cāndır
2. sākī yetiş imdādıma allah için olsun
zīrā felegiñ gerdiş-i nā-sāzı yamāndır
3. boş durmasın²⁷⁸ elden ele devr eylesin²⁷⁹ aqdāh
şahbā getiriñ mest olayım ān bu āndır
4. esrār-ı haķıķat olamaz herkese rüşen
haķıķiñ nice hikmetleri vardır ki nihāndır
5. kābil olamaz kāl ile taķrīr-i serā'ir
erbāb-ı diliñ söylediği başka lisāndır
6. çeşm-i dil-i āgāha bu 'ālemde serāser
esrār-ı şu 'ūnāt-ı ilahiyye 'ayāndır
7. birdir müteğayyir olamaz aşl-ı haķāyık
yek tavr-ı beķā olmayan aḥvāl-i zamāndır
8. mīzān-ı 'uķūle sığamaz hikmet-i mevlā
bu şikleti tağlar²⁸⁰ çekemez ḥayli girāndır
9. varken saña temyīz gibi rehber-i vicdān

---

²⁷⁸ AR: turmasun

²⁷⁹ AR: eylesün

²⁸⁰ AR: dağlar

vādī-i dālāletde tolaşmaq hezeyāndır

10. ref' oldı niķāb-ı sürer-i²⁸¹ eħadiyyet
keşşāf-ı ezel perde-ber-endāz-ı gümāndır

11. 'ibretle baķın şun'-ı ħudā-yı müte'āle
ħayrān olamaz mı bu temāşā-yı kemāle

II

1. bir özge belādır elem-i ħançer-i 'ālem
şabr-efgen olur şadme-i rüz-āver-i 'ālem
2. zī-rūħa²⁸² ħaķīķatde ħaţar-gāh-ı fenādır
şüretde müzeyyen görünen bister-i 'ālem
3. dağ-efgen olur sīne-i erbāb-ı kemāle
devr-i revīş-i bü'l-'aceb-i miħver-i 'ālem
4. biñ dürlü 'acā'ib getirir mehd-i zühür²⁸³
tek tırdığı yok şubħ u mesā māder-i 'ālem
5. besdir saña bu eldeki sermāye-i 'irfān
nā-dāna şeref virmedi sīm u zer-i 'ālem
6. bir gün doğacaķ şems-i cihān-tāb-ı ħaķīķat
birdenbire bīnā olacaķ a'ver-i 'ālem
7. 'ummān-ı fenā ħa'rına dalmaķdadır eşyā
yā rab ne geniş merci' imiş maşdar-ı 'ālem

---

²⁸¹ AR: serteser

²⁸² AR: zī-rūħsa

²⁸³ AR: zühūra

28b

8. lā-büdd irişir ğāyete her mebd-e-i ḥādīs
tenhā ḳalacaḳ bir ğün ola kişver-i 'ālem
9. bir ğün çözüdür 'uḳde-i cem'iyet-i eşyā
ḳalmaz ebedī mihr ü meh ü aḫter-i 'ālem
10. bir mest-i ser-efgende-i lā-ya'ḳıla beñzer
seyrinde edāsında ḳaḍ-i ḥod-ser-i 'ālem
11. 'āḳil aña dirler ki alır ğayrıdan 'ibret
ammā ki gerek 'ibret için çeşm-i başiret

III

1. yā rab olamaz kimse seniñ sırrıña vāḳıf
idrāk idemez ḥikmetiñi hīç bir 'ārif
2. mir'āt-ı şafā-yı şıfatıñdır bütün eşyā
senden gelir eşyāya bu reng-i müteḫālif
3. bürhān-ı beḳādır saña 'ulviyyet-i şāniñ
zāt u şıfatıñ vaşf-ı ḳademde müterādif
4. yaḡma-ger-i h'ān-ı ni'amıñdır bütün 'ālem
cūd u keremiñ arz u semāda müte'ārif
5. nūr-ı nazarıñ māye-i feyz-i ezelīdir
nām-ı keremiñ fātiḫatü'l-ḫayr-ı 'avāḫif
6. feyz u ferī senden alır a'rāz u cevāhir
sensiñ yine sen menba'-ı envār-ı leṭāyif

7. 'allām-ı gūyūnsuñ ki seniñ 'ilmiñe nisbet
bir zerre degil zāhir olan 'ilm ü me'ārif
8. fermāniña rām oldı ne varsa yaradılmış²⁸⁴
hā' il olamaz hūkmüñe bir emr-i müteḥālif²⁸⁵
9. evşāf-ı kemālī sende mükemmeldir ilahī
noḡşān u ziyādet aña olmaz müteşādif
10. idrāk idemez 'aql-ı beşer sırrıñı yā rab
şerḥ eyleyemez vaşfiñi bir şāriḥ u vāşif
11. bāb-ı keremiñden bizi dūr itme ilahī
olduḡsa da ālūde-i çirk-āb-ı menāhī²⁸⁶

IV

1. yok zerre nişānı felegiñ mihr u vefādan
ümmīd-i rehā itme bu cellād-ı ḡazādan
2. āzāde-ser olmaz bu sitem-ḡānede kimse
seḡm-i ḡam u endīşe-i bārān-ı belādan
3. zerrāt-ı cihān tīr-i ḡazāya hedef olmuş
sālim geçemez kimse bu pehnā-yı fenādan

29a

4. maḡlūḡı bırak ḡāliḡe tefvīz-i umūr it
ümmīdiñi kesme kerem ü luḡf-ı ḡudādan
5. sen kendiñi bil mebde-i 'irfān saña sensiñ

---

²⁸⁴ AR: yaradılış

²⁸⁵ AR: muḡālif

²⁸⁶ AR: menāfi

āgāh olasıñ bir gün ola sırr-ı hafādan

6. nāz u sitemi yāri çeker şevk ile 'āşık
izhār-ı şikāyet idemez cevri u cefādan
7. tathīr-i zavāhir ile olma müteḳayyid
pāk itmege baḳ göñlüñi evşāf-ı riyādan
8. vāşıl olamaz menzil-i maḳşūd-ı kemāle
geçmezse kişi merḫale-i faḳr u ḡmādan
9. ben er diyemem rām olana müstehiyāta
ayrıl er iseñ meşḡale-i nefsi u hevādan
10. rāḫat yaşamış var mı bu zindān-ı belāda
hīç var mı eşer 'ālem-i fāñide şafādan
11. allaha sığın geç bu cihānıñ kederinden
hıfz eylesin allah seni şerr u zararından

V

1. meftūn olamaz mı göñül ol cilve-i yāre
çekdikce o sīmīn teni tenhāda kenāre
2. zūlf-i siyeh şafḫa-ı ruḫsārına inmiş
gösterdi şebiñ zulmetini nūr-ı nehāre
3. vicdān gibi yokdur saña mīzān-ı ḫaḳīḳat
hem-denک olamaz toḡrusı bir şey bu 'ayāre
4. āteş gibi etrāfa 'alev saçma mekīn ol
şaldırma bu ḫiddetle amān herkesi nāre

5. yağma idiyor pertev-i feyż-i dili ğaflet
şaldırma ħudā 'aşkına şu hırsız dāre
6. bir heykel-i bī-cān gibidir yerde dikilmiş
ten-perveri teşbīh iderim seng-i mezāre
7. maĥkūm-ı kavānīn-i kazādır bütün eşyā
fermān-ı kader böyle imiş yok buña çāre
8. ħātır-şiken olma saña lāzım mı bu 'ādet
urma o kadar şiddet ile her dil-i zāre
9. her-dem gelecek mi saña bu düşeş-i iĥbāl
aldañma bu oynak felegiñ atdığı zara
10. kim girdi ise bāzār-ı fenāya zarar itmiş
sermāye-i 'irfānı sebep oldu ħasāra
11. ehl-i hüner u dānişi taĥkīr idiyorlar
29b ħaĥķı bu zamān 'aksine tefsīr idiyorlar

VI

1. her zerre birer cilve-geh-i şun' -ı ħudādır
her çehrede esrār-ı ħudā cilve-nümādır
2. ħalbiñ uyanıķ olmalı ğaflet beri tursun
kim nūr-ı yakīn çeşm-i dile kuĥl cilādır
3. düşdüñ ele sen kendiñi ħurtarmayacaķsañ
feryādıñı diñler mi bu cellād-ı kazādır

4. girdābına kim düşdise nā-būd olur elbet
bu 'ālem-i miḥnet-zede 'ummān-ı fenādır
5. nādir bulunur yār-ı muvāfık bu zamānda
āgyār ile ūlfet ise bir özge belādır
6. ṭab'ında vefā kalmadı ebnā-yı zamānın
da'vā-yı maḥabbet kuru bir nām u edādır
7. nāķış çekemez kāmili kāmil aña düşmez
erbāb-ı kemālīñ sebeb-i maḥvı zekādır
8. 'ibretle baķan ūriş-i aḥvāl-i cihāna
hengāme-i maḥşer dise elbette becādır
9. ta'bir-i hamıyyet ile lafz-ı medenıyyet
parlak görünür ūvede ammā ki rıyādır
10. rāḥat geçınir ğam yımez erbāb-ı tevekkül
bī-fā'ide endīşeleriñ maḥz-ı ḥaṭādır
11. tedbır u tekāpū ile iķbāl ele girmez
lakin yine bī-sa'y u 'amel māl ele girmez

VII

1. ebnā-yı zamānıñ dili pūr-derd u elemdür
zīrā felegiñ kā'ide-i devri sitemdür
2. bir yād-ı ḥazın aındırıyor geçmişi ūimdi
māzī dinilen ūey bize nisbetle 'ademdür
3. her bir varaķ-ı kemterī bir nüūḥa-ı 'ibret

gerdün ne 'aceb mekteb-i 'irfân u hikemdür

4. her ferd bulur bunda naşîb-i ezelîsin
bu hâk-i fenâ menşe'-i ahvâl-i ümemdür
5. sa'at gibi işler duramaz vakti şaşırılmaz
çarhıñ duracak vakti hevel-nâki ne demdür
6. 'irfân u fazîlet şeref-i nev'-i beşerken
şimdi bu şeref tâbi'-i dînâr u diremdür
7. hâk-i kadem ol mâye-i aşılye nazar kııl
ğafildir o kim ma'il-i dârât u haşemdür

30a

8. nefse uyarak hakkı kabûl itmeyen âdem
bilsin²⁸⁷ ki anıñ rütbe-i mâhiyyeti kemdür
9. sermâye-i ta'n olsa da nâdâna hünerver
nezd-i 'urefâda pesendide şiyemdür
10. taşşîl-i kemâlâta çalış nâdire-dân ol
eñ başlı meziyyet saña âdâb-ı kalemdür
11. tâ haşre kadar yâd olunur merd-i suhan-ver
dâ'im qalır ehl-i hüneriñ nâmı mu'ammer

VIII

1. tenden geçerek 'âlem-i ma'nâya sefer vir
im'ân ile âşâr-ı tecelliye nazar vir

---

²⁸⁷ AR: bilsen

2. dalma o kadar h`āb-1 girāna ne bu ğaflet
çeşm-i dile feyz u fer-i feryād-1 seher vir
3. vaķf-1 nazār it hikmet-i āsar-1 vücūda
sırr-1 ezele vāķıf iseñ gel de haber vir
4. şakla güher-i rāz-1 şadef-ḥāne-i dilde
aġyār eline virme şakın sırrıñı ser vir
5. `aks-i reviş-i çarḥ ile olma müteġayyir
`irfān u mekānet ile etvārıña fer vir
6. pervāne-şıfat şem`-i şeb-ārā-yı cemāle
ser-tā-be-ķadem `aşık iseñ cān u ciger vir
7. kürsīde ġururlanma ḥudā çünki ġayūrdür
vā`iz қо riyāyı bize bir ders-i `iber vir
8. da`vā-yı mücerredle pek uğraşmaġa gelmez
şıdķıñ var ise `aşk u maḥabbetde eşer vir
9. düşme felegiñ dāmına bir noķtada turma
daldan dala gez tā`ir-i tedbiriñe per vir
10. erbāb-1 hüner devḥa-1 bār-āvere beñzer
naḥl-1 edeb ol bāġ-1 fażiletde semer vir
11. ġayretle olur her ne olursa bu cihānda
taķdīr olunur fikr u teraķķī²⁸⁸ bu zamānda

IX

---

²⁸⁸ AR: zikr-i terakkī

1. bir dāne için dāma düşer mürğ-ı hevāyī
būlbūl çekiyor bir gül için derd u nevāyī
2. tesmīm idilir zehr-i havādişle 'anāşır
ta'līm idiyor hikmet-i tıb derde devāyī
3. kürsīde okur hürmetin ammā yine vā'iz
nefsinde mübāh 'add idiyor aḥz-ı ribāyī

30b

4. zāhid arıyor gökde hilāl-i ramazānı
rāşid getirir pāyına ecrām-ı semāyī
5. göz var ki görür aşğar-ı zerrāt-ı nihānı
göz var göremez azher-i āyāt-ı hudāyī
6. insān viriyor cānını nāmūsa muḳābil
nādān şatıyor bir pula nāmūs u hayātı
7. ğāfil bulunur rāzı degil hük-m-i kazāya
kāmil bulunur kendi arar derd ü belāyī
8. 'ābid çekilüb secde-i raḥmāna kapanmış
mülhid tanımaz kıble-i minhāc-ı hüdāyī
9. fāzıl yatıyor üstüne bir eski ḥaşīriñ
cāhil atıyor altına kemḥā-yı şafāyī
10. ḥā'in dinilir nāşih-ı ḥaḳ-gūy-ı emīne
şāyeste-i taşdik olur aḳvāl-i mürāyī
11. yā rab ne ğarībdir bu temāşā-yı tecellī
bir ḥāl ile herkes mütecellī mütesellī

X

1. çarhıñ gidişi hâlet-i mestâneye beñzer
mestâne degil 'âdetâ dīvāneye beñzer
2. ser-tâ-be-ka-dem şem'-i maḥabbetde yanarlar
erbâb-ı fenâ şu'le-i pervāneye beñzer
3. pīrāye-i gūş it suḥan-ı ḥikmeti zīrâ
her merd-i ḥakīmiñ sözi dürdāneye beñzer
4. biñ dürlü belâ nāzil olur ehl-i kemāle
bīçāreleriñ sīnesi vīrāneye beñzer
5. erbâb-ı dilüñ dīde-i pür-ḥun-ı derūnı
her dem boşanır bir dolu peymāneye beñzer
6. ādâb-ı maḥabbetde kuşūr eyleyen aḥbâb
hem-bezm olacak olsa da bīgāneye beñzer
7. bir söz ki degil ḥikmet u 'aqla mütevāfiḳ
h'âyide-edâ köhne bir efsāneye beñzer
8. ḥayfâ dökülüb kalmadı bâde-i şevki²⁸⁹
bu bezm-i fenâ bir tehī ḥum-ḥāneye beñzer
9. ol ḥāme-i ta'rīz ki ḥassās²⁹⁰-ı ḥatâdır
kākül-şiken-i dilber olan şāneye beñzer
10. biñ şekle girer reng-i ḥayālinde beḳâ yok

---

²⁸⁹ AR: hayfâ dökilüp kalmadı hiç bâde-i şevki

²⁹⁰ AR: cessās

gerdün bu ğarīb şekl ile āyā neye beñzer

11. 'ādī görünür dīde-i nādāna bu dünyā

31a her şüret-i pür-ħikmeti şāyān-ı temāşā

XI

1. erbāb-ı hevā neş'e için bāde ararlar
def'-i ğamı keyfiyyet-i şahbāda ararlar
2. ıavr u ğarekātında beķā var mı sipihrũñ
'uķbāda olan şeyleri dünyāda ararlar
3. cāmid gibi cānsız ıurur erbāb-ı 'aıālet
bī-s'ay u 'amel sũfre-i āmāde ararlar
4. anlar ki değil 'umķ-ı naıar feyzine mālīk
dürr ü ğüheri sāhil-i deryāda ararlar
5. ğaysiyyet-i zātiyye müsem māda aranmaz²⁹¹
ķadr ü hüneri şöhret-i esmāda ararlar
6. mağviyyet iken eşref-i 'unvān-ı meziyyet
şān u şerefi rütbe-i bālāda ararlar
7. ālüde-i evhām olan erbāb-ı taşavvur
māhiyyet-i eşyāyı heyülāda ararlar
8. mefķüd gibidir çeşm-i tağarrīde başıret
nür-ı naıarı dīde-i ā'māda ararlar

---

²⁹¹ AR: aranmış

9. āṣār-ı fenā ortada zāhir görünürken
imkān-ı bekā şüret-i eşyāda ararlar
10. s'ay itmege vābeste iken naḳd-i ma'īšet
sīm u zeri keyfiyyet-i kimyāda ararlar
11. her gözde birer başka nazar var mütebāyin
her mes'elede fikr-i teḫāllūf müte'āyin

XII

1. evhāmdır 'aḳl-ı beşeriñ aṣl u esāsı
burhān-ı ḫaḳīḳat olamaz zann u kıyāsı
2. mümkün olamaz 'aḳl ile taḡyīr-i ṭabī'at
toplansa da bir yerde cihāniñ 'uḳalāsı
3. ḫāmī-i ḫuḳūḳ olmak için cilve-ger olmuş
her yerde muḳaddes tutılan fikr-i siyāsī
4. dünyādaki erbāb-ı 'uḳūl bir yere gelse
bir noktada cem' eyleyemez meslek-i nāsı
5. müdhiş görünür 'illet-i sevdā-yı ta'assub
bu ḫastalığın hīç de bulunmaz mı devāsı²⁹²
6. fuḫş işleyeniñ fāḫiş olur nefsine zulmı
ḫaḳḳıñ buña yokdur bilesiñ emr u rızāsı
7. māhiyyet-i ā'māline nisbetle kişiniñ
tertīb olunur 'adl ile miḳdār-ı cezāsı

---

²⁹² AR: bu hasteliğin hīç bulunmaz mı devāsı

31b

8. 'uqbāyı gözet olma ser-üftāde-i minnet
bir varlığa kim yok anıñ imkân-ı beķāsı
9. sākīsı ecel bādesi zehr-āb-ı fenādır
bu meykedenin var mı 'aceb zevķ u şafāsı
10. terk it ta'amı bir kuru ekmek seni besler
malıñ çok olur dağdağa-ı derd ü belāsı
11. toymaz mı gözüñ sende bulunmaz mı kanā'at
bu hırs ile dünyāda yanaşmaz saña rāhat

XIII

1. bir mebde'-i aşlīye döner cümle mebādī
tefsīr idemem işte saña sırr-ı ma'ādı
2. bu 'acz ile ķābil midir idrāk-i haķāyık
tevfīķ-i hudā olmasa her dem bize hādī
3. dillerde gezer ise de 'unvān-ı maķabbet
īfā idecek var mı bugün resm-i vedādı
4. temyīz idecek fikr u nazar yok da anıñçın
bir pula virirler güher-i şıdķ u sedādı
5. bir başka uşul üzredir āheng-i 'umümī
aħkām-ı zamāndır bunuñ icādına bādī
6. āsāyiş u emniyyet ararsañ bulamazsıñ

biñ dürlü fiten kapladı āfāk u²⁹³ bilādı

7. zehr-āb-ı elemdür felegüñ şundığı bāde
bu bezm-i fenāda yok imiş neş'e u²⁹⁴ şādī
8. haqqı unutub ziynet-i dünyāya taparlar
ifsād idiyor tül-i emel fikr-i 'ibādı
9. başka yola şapmış gider efkār-ı zamāne
toğru yol iken egri şanır rāh-ı reşādı
10. tefsīr olunur 'aksine aḥkām-ı 'adālet
tervīc idiyorlar 'alenen fikr-i fesādı
11. mebnā-yı 'ameldir²⁹⁵ bize k̄ānūn-ı şeri'at
meydānda turur işte bu burhān-ı haqqıkat

XIV

1. bu bezm-i fenā toğrusı bir dār-ı miḥendir
her küşesi bir şu'le-geh-i nār-ı fitendir
2. şad-pāre ider sāğar-ı ser-şār-ı şafāyı
gerdün mı bu yā muğbeçe-i şīşe-şikendir
3. sāḥil res-i maqşūd oluyor fikr-i taḥarrī
tevfīk-i ḥudā keşti-i tedbire dümendir

32a

4. cāh-ı şerefe döndigi var çāh-ı belānıñ
ammā ki gönül mu'tekif-i beyt-i ḥazandır

---

²⁹³ AR: āfāk-ı

²⁹⁴ AR: neş'e-i

²⁹⁵ AR: 'ilimdir

5. dānā ile nādān olamaz k̄ābil-i ūlfet
erbāb-1 hūner dīde-i nādāna dikendir
6. ehl-i ḥasediñ çehresi her dem müteğayyir
yārān-1 şafā zevk idiyor dā'imā şendir
7. söz olmalıdır hikmet-i efkāre muḳārin
mi'yār-1 edeb şūret-i terkīb-i sūḥandır
8. nefsūñle şavaş düşmen-i bed-ḥ'āhını rām it
maḡlūb-1 irādāt-1 hevā zümre-i zendir
9. dünyāda ḳalır topladıḡiñ māl-1 firāvān
ḳabre gelecek var ise bir parça kefendir
10. ma'dūm oluruz yoḡ bize imkān-1 selāmet
bāḳī ḳalacak var ise bir nām-1 ḥasendir
11. dünyā bize māl olmadı biz bunda ḡarībiz
ḳahr-1 nazār mevt-i sebūk-pāya ḳarībiz

XV

1. bir zerre ḳadar feyz u²⁹⁶ şafā var mı bu yerde
sermāye-i ārām u sūkūn ḳalmadı serde
2. biñ dürlü ḥaḳāyık geçiyor pīş-i nazardan
ḥā'il olur idrākimize gözdeki perde
3. mīzān-1 ḥaḳīḳat olamaz dīde-i zāhir

---

²⁹⁶ AR: feyz-i

nūr-ı ezeli olmalıdır kalb-i beşerde

4. bir hayli uzundur bu bizim gitdigimiz yol
envā'-ı metā'ib bulunur tūl-ı seferde
  5. meydāna dökülmüş nice ahvāl-i ġarībe
bir bir çıkıyor her ne ki gelmişse haberde
  6. zāhir oluyor şūret-i eşyāda mü'essir
meşhūd oluyor şun'-ı hudā nefis-i eşerde
  7. tedbīr-i beşer olsa da hīç olmasa birdir
elbette olur her ne ki var hüküm-i kaderde
  8. hüsrānda kalır uykuya dalmış uyuyanlar
taksīm olunur feyz-i hudā vaqt-i seherde
  9. evhām ile tağyīr olunur şīm-i haqīkat
biñ dürlü delā'il turuyor pīş-i nazarda
  10. gözden boşanır menfezi yok başka derūnuñ
'aşkıñ eşeri zāhir olur dīde-i terde
  11. baq dīde-i 'ibretle bedī'āt-ı vücūda
- 32b** vākıf olasıñ hikmet-i āşār-ı şühūda

XVI

1. bir gün atacaklar seni de zīr-i zemīne
ev halkı bütün başlayacak āh u enīne
2. hāl u 'ameliñden seni elbette sorarlar
hüsrān saña bugz itmiş iseñ dīn-i mübīne

3. meydānda ʔurur ʔurve-i vüṣḱā-yı ŧerīʔ at
ihlās ile el urnalı bu ḫabl-i metīne
4. yoldan ʔıkarır ādemi yārān-ı hevāyī
ḡaflet ile baḱ düşmeyesin sūʔ-ı ḱarīne
5. vāsil olayım dirseñ eger menzil-i ḫaḱḱa
gitme reh-i nā-reste-i ŧeyṯān-ı leʔīne²⁹⁷
6. inṣāf u ʔadālet ile ḫükm itmeli ḫākim
rabṯ itmelidir ḫükmüñi bir reʔy-i rezīne
7. ḱalbiñde uyandırmaḡa baḱ zıkr-i ḫudāyı
nāʔil olasıñ meṧʔale-i nūr-ı yaḱīne
8. ʔarḫıñ bize yaḡdırdıḡı miḫnetlere ḱarṧı
āhen gibi saḫt olmalı ādemdeki sīne
9. maḫzūn bulunur dāʔimā her merd-i dil-āḡāh
raḫmetle baḱar ʔeṧm-i ḫudā ḱalb-i ḫazīne
10. elbette bulur yapıḡınıñ miṧlini zālīm
mazlūmlarıñ āhı ʔıkar ʔarṧ-ı berīne
11. tevḱīḱini baḫṧ it bize yā ḫazret-i allah
nūr-ı naḱar-ı raḫmetiñi²⁹⁸ ḱıl bize hemrāh

XVII

1. her bāde-keṧ-i bed-güheri cem mi ŧanırsin

---

²⁹⁷ AR: leʔīne

²⁹⁸ AR: himmetini

her dem içilen zehr-i ğamı dem mi şanırsıñ

2. bundan yüce haqqıñ nice 'älemleri vardır

bu 'alem-i dūn-perveri 'alem mi şanırsıñ

3. miqyās olamaz sīretine şūreti şahşıñ

her ādemi insān-ı mükerrerem mi şanırsıñ

4. ħandān olur ammā içi pūr-ħūn-ı elemdir

mesnedde olan muḳbili ħurrem mi şanırsıñ

5. gel kūşe-i vahdetde şafā-yāb-ı ħuzūr ol

bu kūşeyi siccīn-i cehennem mi şanırsıñ

6. lā-yuḥṭī degilseñ ne kadar olsa kemāliñ

her söyledigiñ sözleri mülhem mi şanırsıñ

7. ehl-i dil olur nāṭıq-ı esrār-ı haqqıkat

kendiñ gibi sen herkesi ebkem mi şanırsıñ

33a

8. bir aḳçeye biñ kerre şatar cevher-i dīnin

aḳgözlü olan ḥā'ini ḥātem mi şanırsıñ

9. rūḥu'l-ḳudūs-ı ḥikmet²⁹⁹ her ṭab' doğurmaz

sen her seni hem-rütbe-i meryem mi şanırsıñ

10. gelmez mi 'aceb yādıña ferdā-yı kıyāmet

bir günlük olan varlığı her-dem mi şanırsıñ

11. elbette döner merci' -i aḣlīsine ḥādiş

allah ḳalır bes ki odur ḥālik u vāriş

---

²⁹⁹ AR: hikmeti

XVIII

1. bu muğber-i vîrân-ı fenâ reh-güzerimdir
zîrâ ki benim mebde'-i seyr u seferimdir
2. evvel gücenirdim felege şimdi gücenmem
bildim ki ne gelse baña hüküm ü³⁰⁰ kaderimdir
3. pinhân olamaz mekmen-i dilde eşer-i 'aşk
keşşâf-ı hafâyâ-yı derûn çeşm-i terimdir
4. ben olmadım ahvâl-i perîşânıma bâ'is
bunlar baña mîrâş-ı kadîm-i pederimdir
5. bülbül gibi feryâd ile takrîre ne hâcet
esrâr-ı dili fâş iden âh-ı seherimdir
6. im'ân ile her-dem baqarım nüşha-ı kevne
her bir varakı meşhed-i fikr u nazarımdır
7. ol bâde ki câm-ı felegi âteşin eyler
bir katre-i seyyâle-i hûn-ı cigerimdir
8. bîçâre gönül bir gün ola şâd olacak mı
hengâme-i ye'sim bu tükenmez kederimdir
9. kahrın çekerim fâşılâsızın bu sipihriñ
çarhıñ baña bu zulmı cezâ-yı hünemdir
10. allaha dayandım o baña merhamet eyler

---

³⁰⁰ AR: hüküm-i

bu 'azm-i kavī bādī-i fevz u zaferimdir

11. kuldān ne gelir hāzret-i mevlāyı penāh it
'ibret eyle āşārına bir kerre nigāh it

XIX

1. ğayret dinilir sīnede bir şaf-derimiz var
iqlīm-i ğamı fetḥ idecek 'askerimiz var
2. meftūn degiliz biz mey-i iqbāline dehrin
endīşe-i minnet çekemez bir serimiz var
3. dil-teşnelere cām-ı maḥabbet şunarız biz
bu meykedede bāde-i cān-perverimiz var

33b

4. fevvāre-i dil hażm idemez āb-ı sirişki
bir ān kurumaz dīde-i her-dem-terimiz var
5. nābit olamaz naḥl-ı emel bāğ-ı fenāda
ammā ki bizim devḥa-ı bār-āverimiz var
6. çıkdık sefere³⁰¹ kişver-i imān³⁰²-ı vücūda
ihlāş u tevekkül gibi zād u zerimiz var
7. çalsın başına çarḥ-ı felek manşıb u cāhı
bizim kerem-i ḥaḫda mükemmel yerimiz var
8. besdir bize feyz u şeref-i dīn-i muḥammed
'arab u 'acemiñ serveri peygamberimiz var

---

³⁰¹ AR: sefer-i

³⁰² AR: a'yān

9. şehrah-ı rızadan gideriz menzil-i haqqa
imān gibi dillerde bizim rehberimiz var
10. fāsık degiliz rehber³⁰³-i minhāc-ı şalāhız
bu yolda bizim 'ārif-i bi'l-lah erimiz var
11. teallah lekad kazemin ihtar-ı rıstah
bak hüve'l-halik makan-ı sevh

XX

1. bizler hele serdāde-i şemşir-i kazāyız
zīrā ki rızā bābına düşmüş fuqarāyız
2. atdı bizi sultān-ı kader hāk-i fenāya
andan beri āzürde-dil-i derd ü belāyız
3. olduksa da müstağrak-ı deryā-yı ma'āşī
münker degiliz kā'il-i tevḥīd-i ḥudāyız
4. çekdik eli bu 'ālem-i pür-zerḳ u riyādan
bir mu'tekif-i dergeh-i teslīm-i³⁰⁴ rızāyız
5. mest-i mey-i zevḳi degiliz bezm-i fenānıñ
biz teşne-dil-i neş'e-i iqbāl-i beḳāyız
6. maḳbūl olacaḳ bir 'amel-i şāliḥimiz yok
her laḫzada fermān-ber-i şeytān-ı³⁰⁵ hevāyız
7. ḫā'il olur idrākimize perde-i ḡaflet

---

³⁰³ AR: reh-rev

³⁰⁴ AR: teslīm u

³⁰⁵ AR: şeytān u

çün ki beşeriz mürtekib-i şehv ü hatâyız

8. endîşe-i firqat bizi bir dem şalıvirmez
dīvâne-şıfat nâle-keş-i şubh u mesâyız
9. itdikse de inşād bu terkīb-i bedî'i
râşid yine biz şâ'ir-i şūrīde-edâyız
10. erbāb-ı kalemde umarız hüsni telakkī
biz mu'taşım-ı dāmen-i 'afv-ı üdebâyız
11. depretmem ayāğı ser-i mū bāb-ı rızādan
bir zerre-i hākım kaçamam feyz-i ziyādan

9

terkīb-i bend-i receb vaḥyī

mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

I

34a

1. ey pādīşeh tahtıña hey'et-i eflāk³⁰⁶
esrār-ı hākīmāneñi mümkün midir idrāk
2. şān virdi sefāhatle ma'ışetde dağal-bāz
cān virdi sefāletle³⁰⁷ yazık merdüm-i çālāk
3. tā hinde kadar itmiş iken hükümni infāz
dünyā yine iskenderi de eyledi der-hāk
4. meşhūr-ı şehūr olmadı mı 'ahd-ı ferīdün³⁰⁸

---

³⁰⁶ RV: Ey kādīr-i bī-çün u çırā nazım-ı eflak

³⁰⁷ RV: sefahetle

³⁰⁸ RV: şevket-i Dahhak

maḫhūr-ı dehūr olmadı mı şevket-i daḥḥāk³⁰⁹

5. az yer mi ḥarāb eyledi seylābe-i tīmūr
haccāc da az gözlerimi eyledi nem-nāk
6. ḳan dökdi sebep şormadı cengīz ü hülāgū
encāmını fikr itmedik³¹⁰ ol zālīm u bī-bāk
7. nām virmiş iken 'āleme keyḥūsrev ü dārā
devrān yine aldırmağı hiç eyledi ihlāk
8. pā-māl-ı le'īmān olur erbāb-ı me'ālī
baḥrīñ daḥı üstünde gezer baḳ ḥas ü ḥāşāk
9. taḥīr-i derūn itmege baḳmaz da şubbān rūz
da'vā-ı tefevvūḳda gezer zümre-i nā-pāk
10. tīrān-ı ḳazā eyledi tā sīnemi āmāc³¹¹
ḡırbāle şebīh oldı meded³¹² sīne-i şad-çāk
11. hep böyle midir ḳā'ide-i çarḥ-ı çep-endāz
kümmel yatıyor ḥākda cūhhāl-i ser-efrāz

II

1. olmuş kiminiñ ḥālī bütün 'āleme 'ibret
oluş kiminiñ mālı diğeri ādeme ḳısmet
2. eyler kimisi baḥt ile şervetde yegāne

---

³⁰⁹ RV: Bu mısra RV'de yoktur.

³¹⁰ RV: etmedi

³¹¹ RV: amaç

³¹² RV: meded-i

eyler kimisi ʔālī' -i nā-sāzına la'net

3. olmuş kimi ğayretle Һased-bār-ı³¹³ emāsil
oluş kimi şervetle ʔaleb-kār-ı sefāhet
4. ƙılmış kimini meyl-i şafā zaҺmete mecbūr
oluş kimine terk-i vefā cāleb³¹⁴-i rāҺat
5. olmuş kimi hem-cinsine şefkatle keremĥ'āh
oluş kimi āzār ile kesb-āver-i³¹⁵ şöhret
6. olmuş kimi berbād iken ābād nihāyet
oluş kimi nāşād iken āzād-ı kedūret
7. eyler kimisi Һikmet ü hey'etle³¹⁶ tevaĝĝul
eyler kimisi medresede nāfile Һidmet

34b

8. eyler kimisi vāriş için cem' -i nūķūd āh
eyler kimisi Һādiş için terk-i sa'ādet
9. bekler kimisi şeyĥden irşād ne cinnet
bekler kimisi³¹⁷ meyhānede imān ne Һamāķat
10. olmuş kimi artık sitem-i yār ile mu'tād³¹⁸
oluş kimi müstaĝnī-i envār-ı maĥabbet
11. Һalk-ı³¹⁹ cihān 'āleme ƙıldıkda³²⁰ tecellī

---

³¹³ RV: hased bār-ı

³¹⁴ RV: ba'is

³¹⁵ RV: kesb-i āver-i

³¹⁶ RV: hey'et u hikmetle

³¹⁷ RV: kimi

³¹⁸ Bu mısra RV'de yoktur.

³¹⁹ RV: hallak-ı

³²⁰ RV: ƙıldıkça

her şahşı birer hâl ile kılmış mütesellî

III

1. kâbil midir ibkâ-yı hayât olmasa ümmîd
mümkün midir ihyâ-yı cihân olmasa hürşîd
2. sâkî-i ezel luţf ile bir câm-ı şafâ şun
dünyâ-yı denî itmede âlâm mı tezyîd
3. ebzâl-ı 'inâyet ile mağbûţ-ı enâm ol
itmekse murâdîñ³²¹ şu fenâ 'ömrüñi cāvîd
4. ibrâz-ı mesâ'idir iden âdemi meşhûr
bir nâm-ı mü'ebbed kôdı iskender ü cemşîd
5. esbâb-ı cefâdan çek eliñ olma sitemkâr
eşvâb-ı riyâdan idegôr kalbiñi tecrîd
6. ferd ol ki yüzüñden aķa envâr-ı tea'li
baķ gökde naşıl şa'sa'a zâ kevkeb-i nâhîd
7. iķbâli devâm eylemiyor dehr-i denîniñ
idbârını da derd ü belâ itmede teşdîd³²²
8. nâm-ı edebî ister iseñ kesb-i kemâl it
iķrâz-ı kemâlât ider 'unvâniñi tezyîd³²³
9. kâbil mi görünsün bize meh-pâre-i taķķîķ
her bir işimiz olmuş iken 'âleme taķlîd

---

³²¹ RV: merâmın

³²² RV: teşdidi

³²³ RV: teyid

10. ārām u şafā eyleme ümmīd-i felekden
eyyām nedir māder-i ğam-ı ğā`ile tevlīd

11. terk eyle ğam u rāhatı cūyā-yı rızā ol
geç çün u çırādan dahı rāzı-ı kazā ol

IV

1. erbāb-ı fesādın gözi pür fitne ü nīrenk
aşhāb-ı şalāhın sözi īmān gibi bīrenk³²⁴
2. fevt itme dem-i fırsatı hiç olma peşīmān
mir`āt-ı diliñ eyleme ekdār ile pür-jenk
3. ey muqbil `abāpūşı görüb eyleme taḥkīr
her qalb birer ḥüsrev u `irfāna bir örnek

35a

4. ğafletle bakar geç nazārān `arz u³²⁵ semāya
`ārifler anıñ seyrin idüb olmadadır denk
5. fırsat var iken şan`at u fenn u hüner öğren
virmez saña bir fā`ide kārūn u def u çeng
6. bir parça düşün ḥaḳ saña `aql eylemiş ihsān
bir mürşid-i kāmīl şayılır ādeme ferheng
7. pek böyle ğadūb olma bir az kārīm-ı ğayz ol
deryā-dil olub olma şaḳın ye`s ile dilteng
8. şeyḥim gel uyan na`re-i mestāneyi gūş it

³²⁴ RV: yek-renk

³²⁵ RV: cevvi

vicdānları rakşān idiyor böyle bir āheng

9. elmās gibi mergūb olasin pāk nihād ol
hiç kimse omaz oynuna hep yerde gezer seng
10. itmiş mi vefā kimseye devrān-ı cefā-kīş³²⁶
hāk oldu nerīmān ı cem' u rüstem u hōşnenk
11. loqmān bile ba bulmadı bir āre bu derde
her nefis adar zā'ika-ı mevti bu yerde

V

1. her gördiğini insānları insān mı şanırsıñ
yārim diyen alaqları yārān mı şanırsıñ
2. her şūrete meftūn olub aldanma nūķūşa
her cilve-fūrūş āfeti cānān mı şanırsıñ
3. inşāf ile elāf iledir şöhret-i cāvīd
cān yamayı dil yımayı bir şān mı şanırsıñ
4. ekdāra müheyā bulun ey mubil-i mesrūr
sen zeviñi vāreste-i aħzān mı şanırsıñ
5. zann itme görüb vech-i beşūşum beni şādān³²⁷
sen herkesi kendiñ gibi hāndān³²⁸ mı şanırsıñ
6. her hıra giyen ebteri zann eyleme dervīş
her nabzı utan berberi loqmān mı şanırsıñ

---

³²⁶ RV: etmiş mi vefa kimseye bak dehr-i cefa-kīş

³²⁷ RV: handan

³²⁸ RV: şādān

7. aḥvālīni taṭbīke çalış şer' -i şerīfe
sen nefsiñi şāyeste-i rıdvān mı şanırsıñ
8. iġfāl iden³²⁹ en çok seni yārān-ı cehūluñ
idlāl iden ancak seni şeytān mı şanırsıñ
9. ey eylemeyen kibr idüb aġyāra ri'āyet
sen zātın 'aceb ḥürmete şāyān mı şanırsıñ
10. sersemlik iden başka taḥayyür yine başka
heb sersem ü aḥmaqları ḥayrān mı şanırsıñ
11. dünyā bu gözet kendiñi bir merd-i emīn ol
35b manzūr-ı ḥüdāvend semavāt u zemīn ol

VI

1. ur çeşm-i ḥudābīniñe³³⁰ 'irfān ile şaykal
vicdānıñı kıl meclis-i ḳudsiyyete meş'al
2. isterseñ eger rāḥat-ı vicdānı³³¹ sükūt it
söz eyler iseñ söyle faḳaṭ nāfi' ü mücmel
3. meftūn-ı ḥayālāt olub uğraşma 'abeşdir
maḳrūn-ı kemālāt olan ancak olur ekmel
4. esrār-ı³³² velehbārını ḥaḳḳıñ bilemezsiñ
nisbetle bütün 'āleme olsañ daḥı a'ḳal

---

³²⁹ RV: eder

³³⁰ RV: huda binine

³³¹ RV: vicdanımı

³³² RV: esrar

5. dostuñsa bile sen yine cāhilden irāğ ol
sen var düşün artık³³³ ne belā düşmen-i echel
6. hem-cinsiñiñ imdādına feryādına var koş³³⁴
ta'mīr kılub it ki budur cümleden efđal
7. ta'zīm ile her hırka-ı peşmīneye yār ol
ammā anıñ aşhābını³³⁵ taḥkīke git evvel
8. ğāfil saña mı kaldı yazık keşf-i ḥakā'ık
bi'l-cümle 'uqūl olmuş iken dergede muḥtel
9. her fenn u hüner şāriḳa-ı mihr-i füyūzāt
her fenn u hüner bedreḳa-ı zümre-i kümmel
10. encāmıñı fikr it bu kadar olma günahkār
bir kerre düşün hā'ile-i ḥaşrı ne ehvel
11. yā rab ne ḥakīmānedir esrār-ı 'avālim
senden mi degil cümle şedā'idle mekārım

VII

1. yā rab ne için düşmede biñ vartaya dāhī
yā rab ne için çekmede biñ dürlü devāhī
2. leylī için az nāle-i cāngāh³³⁶ mı kıldı
iñletdi bütün tağları ḳaysıñ daḫı āhı

---

³³³ Bu kelime RV'de yoktur.

³³⁴ RV: hemcinsini imdadına feryadına koş var

³³⁵ RV: hesabını

³³⁶ RV: cangünah

3. vāmık da ğam-ı fırkat-ı³³⁷ ‘azrā ile gitdi
rū’yāda bile olmadı vuşlatla mübāhī
4. ferhādı da kuhsāra atub bir leb-i şīrīn
encām o daħı oldı ‘adem şehrine rāhī
5. imrār-ı hayāt eyledi taşvīr ile behzād
işğāl iderek ‘ömrini beyhūde melāhī
6. evkāt-güzār oldı bütün naķş ile mānī
tutmuşdı yazık her biri bir meslek-i vāhī
7. ‘işyān ne kadar olsa da vāfir yine maħdūd
ġufrān-ı haķ elṭāf-ı ħudā nā-mütenāhī

36a

8. emrūñle döner arz u semā hey’et-i ekvān
ħükmüñle gezer gökdeki kuş yemdeki māhī
9. bilmem bu naşıl sırr-ı ħiredsūzdır allah
heb senden iken ħayr u şerr u emr u nevāhī
10. ħayretde kalır ‘aql-ı beşer evvel u āħir
idrāk olunur şey degil aħkāmıñ ilahi
11. ger mü’min iseñ düşme şaķın çün ü çirāya
serdāde bulun şıdķ ile şemşīr-i każāya

VIII

1. mazlūmı ider zālimiñ işkencesi bī-zār

---

³³⁷ RV: firkatı

mağdūrı ezer pençe-i āzār ile ğaddār

2. manşūra ene'l-ḥaḳ didiren sen mi degilsin
emriñ mi degil eyleyen ol 'āşığı berdār
3. sevdāñ ile cūş itmiş iken zāt-ı nesīmī
yüzdirdiñ anıñ cildini ey ḥazret-i dādār
4. kātīl de murādıñla³³⁸ bulur ḳatle cesāret
maḳtūl de ḥükmüñle giyer medfene nāçār
5. 'adliñle faḳaḳ kātīli de tutdırub āḫir
eylersin anıñ nefsinı biñ varḫaya düçār
6. sen itmedesin gülleri gülşende şüküfte
sen itmedesin bülbüli feryād ile ğamḫ'ār
7. sensin yine³³⁹ hep eyleyen 'ālemleri infā'
sensin yine hep eyleyen ādemleri ızrār
8. sensin yine hep³⁴⁰ çeşmi ḳılan rü'yete maḳrūn
sensin yine her ḳalbi iden firḳate icbār
9. heb birbiriniñ zıddı iken ḳahr ile ğufrān
esmā-ı laḫifeñ yine ḳahhār ile ğuffār
10. ³⁴¹mādām ki ef'āl-i beşer ḥükmüñe mecbūr
cennāt u cehennem ne dimek fā'idesiz kār

---

³³⁸ RV: iradenle

³³⁹ Bu kelime RV'de yoktur.

³⁴⁰ RV: her

³⁴¹ Bu beyit RV'de yoktur.

11. şormağ dilerim hikmetini bunlarıñ ammā
derhāl gelir hātıra lāyüse'l-' ammā

IX

1. 'uşşāk için eñ tatlı nevā āh u figāndır
eñ neşveli eñ tatlı hevā nāy u kemāndır
2. ārām u şafā cāhile bir sāye-i memdūd³⁴²
endūh u belā kāmile bir māye-i cāndır
3. nā-merd alır āgūşuna ancak zen-i dehri
bir denk aramağ herkese ķānūn-ı zamāndır

36b

4. her emriñi tefvīz-i hağ it diñleme ta'rīz
her bir suḫanı ḫalk-ı³⁴³ cihāniñ hezeyāndır
5. bir lokma için minnet dü nān çekilir mi
zīrā dil-i ķudsīye bu bir zull u hevāndır
6. emniyyet u minnet mi ider nākise bīkes
ḫallāğ-ı cihān tūşe-dih-i kevn u mekāndır
7. mālişgeh-i pīşānī-i 'irfān olamaz āh
bir sīne ki meşğūl şafā-yı cihāndır
8. erbāb-ı dil eyler taleb-i rü'yet-i dīdār
vicdānları müstağnī-i evzāk-ı³⁴⁴ cināndır
9. tevḫīd ile itmezseñ³⁴⁵ eger çeşm-i diliñ pāk

---

³⁴² RV: memdudu

³⁴³ RV: halk

³⁴⁴ RV: ezvak-ı

envā-1³⁴⁶ hüviyyet saña mestür u nihândır

10. āyīne-i dilden çıkar at jenk-i sevāyı
her yerde hudā öyle temīz albe ayāndır

11. biz ehl-i haıatdeniz erbāb-1 kemāliz
taı ile talīd nedir alamıız biz

X

1. bezm-i sitemi sāı-i addārına ad yūf
ahbā-yı ami sāar-1 ser-ārına ad yūf
2. bir āfet-i devrān ki olur ayre vefādār
ad yūf o bütü aı-1 amārına ad yūf
3. āār-1 am u zevi bulur far u ınāyı
olsun felegi lufuna āzārına ad yūf
4. mü`minlere zindān ki olur³⁴⁷ hāne-i dūnyā
bir bōyle evi bābına dīvārına ad yūf
5. bir bāde ki her cür`ası tezyīd-i am eyler
benden o meyi neve-i humārına ad yūf
6. idbār devām üzredir ibāl beāsız
dehri bütü ibāline idbārına ad yūf
7. her devrde uāa cefā itmede devrān
olsun ani edvārına aārına ad yuf

---

³⁴⁵ RV: temezen

³⁴⁶ RV: envār-1

³⁴⁷ RV: olu

8. bir naḥl ki andan `urefā meyve-i ğam yir
yūf olsun o naḥlīñ varaḡ u bārına şad yūf
9. zālīm felegiñ kim ğamı boş zevki de nāḥoş
ezvāḡına şad yūf aniñ ekdārına şad yūf
10. erbāb-ı zekā ḡākde cūhhāl felekde
çarḡiñ şu `abeş gerdiş u girdārına şad yūf
11. vaḡyī eşeriñ nāmıñı ibkā idecekdir
ölseñ de bu şi'iriñ seni iḡyā idecekdir

10

terkīb-i bend-i cūdī

mef`ülü / mefā`ilü / mefā`ilü / fe`ülün

I

37a

1. şanmañ bizi kim³⁴⁸ ser-be-hevā bāde-perestiz
`uşşāḡdanız ḡamr-ı maḡabbet ile mestiz
2. dem urmayız ol bāde-i ḡammār-ı fenādan
biz mest-i aşıł-i mey-i cāvīd-i elestiz
3. mir`āt-ı ḡaḡız ḡaḡkı görür bizde başīrān
ḡod-bīnleriñ ammā gözüne cām-ı şikestiz
4. `irfān ise ger rehber-i minhāc-ı sa`ādet
elem ne ki ol rehber ile dest-be-destiz

---

³⁴⁸ İC: (hep)

5. 'ulviyet-i vicdān³⁴⁹ ile bālā-ter isek de
mādām ki bī-rütbe vü cāhız yine pestiz
6. ey hīç şayanlar bizi āgāh oluñuz kim
biz nīstī-i muṭlaḳ içinde yine hestiz
7. biz ḳā'il-i tevḫīd-i ḥudā-yı müte'āliz
mü'minleriz ez-cān u dil allah-perestüz
8. bir ferd seniñ sırrıñı yā rab idemez fehmi
lā yūdrikühü'l-'aḳlü velā yülḫīkühü'l-vehm

II

1. bezmiñde dü 'ālem görünür çeşmime lā-şey
sen ḳāşif-i esrār-ı ḥaḳīḳat mısıñ ey mey
2. vecd-āver-i ervāḥ oluyor nāle vü zārīñ
minḳārı mısıñ ṭā'ir-i ḳudsūñ 'aceb ey ney
3. biz³⁵⁰ zinde-i 'aşḳ olmalı kim nāle-i neyden
her bār gele gūşuna³⁵¹ āvāze-i yā hey
4. zūhhād çekilsin gelicek meclise ney mey³⁵²
peyveste-i eflāk olacaḳ na'ra-i hey hey
5. raḳşān olacaḳ cilve-künān şāhid-i neşve
devr eyleyicek bezmde aḳdāḥ peyāpey

---

³⁴⁹ İC: ecdād

³⁵⁰ İC: bir

³⁵¹ İC: gūşa

³⁵² İC: imdi

6. gül gül idecek rīze³⁵³-i mey saḥ-ı zemīni
seccāde-i taḳvāyı gerek³⁵⁴ itmeliyiz ṭayy
7. īn çeh-i³⁵⁵ reh-i zühd ü vera' tīz-bedāned
ey 'ābid-i ma'şum-girīzān mişvāz vey
8. yā rab kerem eyle³⁵⁶ bize tevfiḳiñi terfiḳ
tā kim olalım vāşıl-ı ser-menzil-i taḥḳīḳ

III

1. insān için eglencelidir gülşen-i 'ālem
hiç gelmemeli yāda faḳaṭ medfen-i 'ālem

37b

2. medfen bakılırsa³⁵⁷ yine bir dār-ı emāndır
bir başḳa belādır ğam-ı tāb-efken-i 'ālem
3. herkes gidecek ḥāne-i aşlīsine encām
ḥālī ḳalacak bir gün ola³⁵⁸ mesken-i 'ālem
4. zāhirde düzensiz görünür cān şıḳar ammā
hoşdur yine hoşdur reviş-i aḥsen-i 'ālem
5. andan³⁵⁹ çıkıyor her ne vücūda geliyorsa
yetmez³⁶⁰ mi tükenmez mi 'aceb ma'den-i 'ālem
6. her dem nice mūsāyı ider mest-i tecellī

---

³⁵³ Bu kelime mecmuada “zīze” şeklinde yazılmıştır.

³⁵⁴ İC'de bu mısraın başı “sīmāda .....” şeklindedir.

³⁵⁵ İC: bende

³⁵⁶ İC: et kıl

³⁵⁷ İC: de bakılsa

³⁵⁸ İC: olup

³⁵⁹ İC: ondan

³⁶⁰ İC: bitmez

zann itme ki hālī kalıyor eymen-i 'ālem

7. bir gün esecek şarşar-ı qahr-ı şamedānī
bir gün³⁶¹ olacak zīr ü zeber hırmen-i 'ālem
8. dünyāya naşıl mā'il olur merd-i hıred-mend
hıç 'āqıl olur mı zen-i şad şevhere dil-bend

IV

1. her vā'izi bir 'ālim-i yektā mı bilirsñ
her nuḡkunı bir hıccet-i garrā mı bilirsñ
2. her saç uzatan hıd-seri mürşid mi görürsñ
her şahş-ı ebü'l-lihyeyi baba mı bilirsñ
3. ca'y³⁶² itmege dünyāyı ider zühdi bir ālet
her zāhidi sen tārik-i dünyā mı bilirsñ
4. çok ehl-i qalem var ki bütün³⁶³ cehl-i mürekkeb
her kātibi bir 'ārif ü dānā mı bilirsñ
5. idrāki kadar müsteḥaq-ı başt-ı maqāl it
sen herkese her remzi hüveydā mı bilirsñ
6. çeşmi baqar ammā seçemez nūr u zalāmı
bīnā görünen gözleri bīnā mı bilirsñ
7. inzār-ı resūl eylemedi hıç seni ikāz
sen vāqı'a-ı maşşeri ru'yā³⁶⁴ mı bilirsñ

---

³⁶¹ İC: yekten

³⁶² İC: celb

³⁶³ İC: bugün

8. ĩn ĥalk-ı der³⁶⁵ ān ĥ ėb-ı girānend ki vallah³⁶⁶
tā ŗubĥ-ı kıyāmet ne-tüvānend ŗüd-āgāĥ

V

1. yā ađzıñı tıt naql-i sũĥenden ĥazer eyle
yā sĩneñi her dürlü belāya siper eyle
2. her boŗ boğazı maĥrem-i rāz itmege gelmez
ehl-i dil iseñ sırrıñ için terk-i ser eyle
3. bĩhüde begim müfteĥir olma nesebiñle
maĥŗad ŗeref ü ŗān ise kesb-i hüner eyle

38a

4. her vech ile sen tehlükeden muĥteriz ol da
var kendiñi teslĩm-i ĥazā vü ĥader eyle
5. yā ŗabr idegör keŗmekeŗ-ı bũd ü nebũda
yā merĥale-i dār-ı fenādan güzer eyle
6. taĥŗil-i kemāl ister iseñ ehl-i kemālĩñ
her nuĥkunı āvĩze-i gũŗ-ı ĩber eyle
7. her zerrede bir mihr-i ĥaĥĩkat göreceksiñ
diĥkatle ŗu zerrāt-ı vüçũda nazār eyle
8. bir āyĩne-i vech-i ĥudādır bu mezāĥir
ya ĩñi ne ki var ise odur bātın u zāĥir

---

³⁶⁴ ĩC’de bu mısraın baŗı “sen ..... aŗrı devāyā” ŗeklindedir.

³⁶⁵ ĩC: diĥ

³⁶⁶ ĩC: (ey)vāĥ

VI

1. ey dil apılıb birtaım evhām u ayāle
zūhhād gibi nefsiñ ile dūşme cidāle
2. kāfī saña ‘ārifler ile ūlfet ü şobet
maşūd taarrübse udā-yı mŭte ‘āle
3. yā şekline ya hey’etine aldanub uyma
her şuret-i adan görünen dīv-ışāle
4. mŭrşid ³⁶⁷görünüb bir nice reh-zen
sev itdi ne sālikleri vādī-i dālāle
5. elde var iken ‘urve-i vüşkā-yı şerī’at
dāmān-ı şüyūa şarılıb girme vebāle
6. hep nāfiledir şeyim o evrād ile ezkār
itmezseñ eger varlığı kendiñden izāle
7. ba çeşm-i tefekkürle yeter nüşa-ı kevne
bundan iyi bir zıkr olamaz ehl-i kemāle
8. mŭrşid didigiñ mehbi-i esrār gerekdir
esrārına da³⁶⁸ līk nıgeh-dār gerekdir

VII

1. nā-keslere sīm ü zeri mecd-āver olur mı
bed-manzar olan düzgün ile dilber olur mı

---

³⁶⁷ İC’de “mŭrşid” kelimesinden sonra “revişinde” bulunmaktadır.

³⁶⁸ İC’de bu kısım boş bırakılmıştır.

2. zeyn ile degil zāt iledir fażl ü meziyyet³⁶⁹
er hil'atini giyme ile zen er olur mı
3. itmez anı³⁷⁰ efkende-i vādī-i nedāmet
vücdānı gibi ādeme hīç rehber olur mı
4. insānıñ açar başına biñ dürlü beliyye
hiddet gibi insāna belā-yı ser olur mı
5. zevk anda³⁷¹ huzur anda³⁷² her āsüdelik anda³⁷³
hīç gūşe-i vaḥdet gibi iyi bir³⁷⁴ yer olur mı

38b

6. maqşūd³⁷⁵ ise kendinde eger sa'y ü feṭānet
cem'-i kütüb ile kişi dāniş-ver olur mı
7. bed-sireti te'dīb ile ıslāḥ ne mümkün
efsün ile hiç³⁷⁶ seng-i siyeh cevher³⁷⁷ olur mı
8. hīç kimseyi dünyāda gönül eyleme ta'yīb
men daḳḳ faḳd daḳḳ u men a'b faḳd āyb

VIII

1. tāli' beni görmez ise³⁷⁸ vaḳt-i keremde
diḳḳat nazār eyle³⁷⁹ baña hengām-ı sitemde

---

³⁶⁹ İC: dirāyet

³⁷⁰ İC: onu

³⁷¹ İC: onda

³⁷² İC: onda

³⁷³ İC: onda

³⁷⁴ İC: rāhat

³⁷⁵ İC: mefkūd

³⁷⁶ Bu kelime İC'de bulunmamaktadır.

³⁷⁷ İC: seng-i siyāh mermer

³⁷⁸ İC'de "ise" kelimesinden sonra "de" bulunmaktadır.

³⁷⁹ İC: eyler

2. benden soruñuz söyleyim aḥvālını çarḥıñ
çok ders okudum ben bu debistān-ı ḥikemde
3. bir cāy-ı dil-efzā ise de gülşen-i hestī
bir başka şafā ḥis iderim bāğ-ı ‘ademde
4. bīnde birini itmemişim ben daha ifşā³⁸⁰
bilseñ ki neler var dil-i pür-derd elemde
5. sen ḥāne-i ğamsıñ saña gelsin mi meserret
nā-maḥremiñ ey dil ne işi var³⁸¹ ḥaremde
6. lāyık mı ki sen zevk idesiñ her gice cānā
ben zār olayım tā be-seḥer bister-i ğamda
7. nerden bu ḥarābāta ‘aceb ben düşüvirdim³⁸²
bilmem ne kuşūr eylemişim bezm-i kıdemde
8. zār³⁸³-ı dili bir kerrecik itsem saña taqrīr
ey şūfī görürdüñ anı şāyeste-i zencīr

IX

1. dünyāyı didim duḥter³⁸⁴-i nāzik-tene beñzer
ammā ğalaṭ itdim zen-i ter-dāmene beñzer
2. āşār-ı televvün görünür cilvelerinde
el-ķışsa gehi dostu gehi düşmene beñzer³⁸⁵

---

³⁸⁰ İC: binde birini ben daha etmemişim ifşā

³⁸¹ İC: vardır

³⁸² İC: nerden düşüverdim bu harābāta aceb ben

³⁸³ İC: rāz

³⁸⁴ İC: defter

³⁸⁵ İC: şübhesiz bazan dost bazan düşmene benzer

3. nisbetle bu miḥnet-gedeye gūşe-i medfen
firdevs-i mu'allā gibi bir me'mene beñzer
4. da'vāyı bırak merd iseñ ifā-yı 'uhūd it
ifā-yı 'uhūd³⁸⁶ itmeyen ādem neye beñzer
5. düşmen degil³⁸⁷ insānı hemān³⁸⁸ dost ider ıdlāl
dostān-ı zamān şimdi bütün reh-zene beñzer
6. bir neş'e-i bī-sāye virir cāna şafāsı³⁸⁹
erbāb-ı diliñ meclisi bir gülşene beñzer
7. zī-rūḥ-ı ḥaḳīḳī 'ulemādır cūhelāniñ
rūḥı ölüdür cismi de bir medfene beñzer

39a

8. aḳvāline baḳ vā'iziñ aḥvāline baḳma
aḥvāline baḳ mürşidiñ eşkāline baḳma

X

1. ihlāş ile mu'taşım-ı ḥabl-i metīn ol
yād eyleme ḡayri ḡam-ı dāreyni emīn ol
2. emniyyet eger ister iseñ geçme ḥudūdı
sābit-ḳadem-i dā'ire-i şer'-i mübīn ol
3. bir kāmīl-i dehr olsa da başdan çıkarırlar
her ḥalda sen müctenib-i sū'³⁹⁰ ḳarīn ol

³⁸⁶ İC: ahdini ifā

³⁸⁷ İC'de bu kelime okunmamıştır.

³⁸⁸ Bu kelime İC'de bulunmamaktadır.

³⁸⁹ İC: hep neş'e ..... verir insāna şafāsı

³⁹⁰ İC: sırr-ı

4. kes rābıta-i şoḥbeti erbāb-ı hevādan
zinhār o müdāhinlere³⁹¹ aldanma faṭın ol
5. tanzīme³⁹² çalıř³⁹³ řer'-i resūlü's-şakaleyni
tekrīme üzen³⁹⁴ ehlini ğayret-keş-i dīn ol
6. dīndir saña dāreynde sermāye-i 'izzet
dīn-perver olub dīniñe her laḫza mu'ın ol
7. efkār-ı zamānı bıraķ ebnā-yı zamāna
sen 'āķil iseñ pey-rev-i eslāf-ı güzīn ol
8. ḫamdün leke ḫamdün leke ḫamdün leke yā rab
ķıldın bizi ādāb-ı řerī'atle mü'eddeb³⁹⁵

XI

1. her řubḫ-ı şafānıñ şonı bir řām-ı cefādır
her řām-ı cefānıñ şonı bir řubḫ-ı şafādır
2. bir rengde tırmaz bu sipıhr-i mütelevvin
her laḫzada bir reng ile evzā'-nümādır
3. geh şa'd ile hem şa'şā'-ı³⁹⁶ rüz-ı zaferdir
geh naḫs ile hem-reng-i şeb-i hā'ile-zādır
4. geh çal'at-ı iķbāli ile reşk-i cināndır

---

³⁹¹ İC: serv-kadlere

³⁹² İC: ta'zīme

³⁹³ İC: yapış

³⁹⁴ İC: düzen

³⁹⁵ İC: şeref-yāb

³⁹⁶ İC: neş'e-geh-i

geh zulmet-i idbārı ile sicn³⁹⁷-i belādır

5. bir sicn³⁹⁸-i belā dār-ı te'abdır ki bu 'ālem
iḳbālī de idbārı gibi maḫz-ı ğınādır³⁹⁹
6. ey ṭālib-i ezvāḳ-ı dü gītī ū cihānda
bir işre sülūk eyle ki işr-i küberādır
7. zevḳ u ğam-ı dehr ile ne ūād ol ne mükedder
hoş gör ne zuhūr eyler ise ḫükm-i ḫudādır
8. cebbār-ı semāvāt ḫudā 'azze ve celdir
cārī olan aḫkām ise aḫkām-ı ezeldir

XII

39b

1. dünyāda olursañ daḫı bir manşıba nā'il
cehd eyle ki ḳalbiñ aña⁴⁰⁰ hīç olmaya mā'il
2. 'irfān gibi bir manşıb-ı cāvīd ḳazan kim
ölseñ⁴⁰¹ daḫı senden ebedī olmaya zā'il
3. her yerde nümāyāndır āşār-ı ḫaḳīḳat
bir perde-i ğafletdir anı⁴⁰² görmege hā'il
4. cezm eyle yeter birliğine ḫāzret-i ḫaḳḳıñ
meşḳ⁴⁰³ ehli gibi itme taḫarrī-i delā'il

---

³⁹⁷ İC: semt

³⁹⁸ İC: semt

³⁹⁹ İC: anādır

⁴⁰⁰ İC: ona

⁴⁰¹ İC'de bu kelime okunmamıştır.

⁴⁰² İC: onu

⁴⁰³ İC: büt

5. 'ilmiñle 'amel eyle ki maḥşerde 'amelsiz
bir fā'ide virmez saña taḥlīl-i mesā'il
6. vā'iz gibi ḳalma yalnız⁴⁰⁴ cāz⁴⁰⁵ yecūza
her fende ḳalış olma mu'arrā-yı fezā'il
7. mechūliñi⁴⁰⁶ 'ār itme şor erbābına⁴⁰⁷ öğren
ol 'ilmi ṭaleb itmede mānende-i sā'il
8. taḥşīl-i kemāl it dimesinler saña ḥayvān
zīrā ki kemāli ile insān olur insān

XIII

1. her yerde neden⁴⁰⁸ görmesin ez-cān u dil i'zāz
i'zāz idildikçe tevāzu' ide⁴⁰⁹ ibrāz
2. ibrāz-ı tevāzu' yakışır ehl⁴¹⁰-i kemāle
tā'arşa da olmuşsa resānende-i āvāz
3. āvāz-ı tehī toğrusı bir āfet-i serdir
insān meger olmalı her fende de mümtāz
4. mümtāz olayım dir iseñ aḳrān arasında
mānend-i edeb itmeli⁴¹¹ bir menzilet iḥrāz
5. iḥrāza⁴¹² gerekdir iki şebāl-i 'ināyet

---

⁴⁰⁴ İC: yalnız

⁴⁰⁵ İC'de bu iki kelime arasında "ü" vardır.

⁴⁰⁶ İC'de bu kelime okunmamıştır.

⁴⁰⁷ İC: erbābdan

⁴⁰⁸ İC: perde dār

⁴⁰⁹ İC: ide

⁴¹⁰ İC: erbāb

⁴¹¹ İC'de bu mısraın başı "..... berümend gibi" şeklinde yazılmıştır.

tā evc-i ḥaḳīḳatde gezüb itmege pervāz

6. pervāz-keş-i evc-i ḥaḳīḳat olan insān
`inḳā-ı kebider var ise de az bulunur az⁴¹³
7. az çok ider ādem yine idrāk-i ḥaḳīḳat
bir merd-i mükemmelle⁴¹⁴ faḳaḫ olmalı⁴¹⁵ demsāz
8. dem-sāzī-i ehl-i edeb ārāmiş-i cāndır
ārāmiş-i cān zinde⁴¹⁶-i ezvāḳ-ı cihāndır

XIV

1. er-rızḳu alā'llah saña itmez mi kifāyet
ḥālīnden ey aç gözlü nedir bunca şikāyet
2. gel teşne⁴¹⁷ olma o kadar cem'ine mālīñ
düşmen yiyecek yer yimez ol mālī nihāyet

40a

3. bir vechile gülmez yüzüñe rüy-ı sa'ādet
itmezseñ eger ḳā'ide-i şarfa ri'āyet
4. parañ yok ise itmez iki para da 'aḳlīñ⁴¹⁸
zengīn kim ise şimdi odur ehl-i dirāyet
5. şarf it parayı tutma göründükçe lüzūmı⁴¹⁹
isrāfdan ammā ki hazer eyle be-gāyet

---

⁴¹² İC: ihrāz

⁴¹³ İC: .....az çok

⁴¹⁴ İC'de bu kelime okunmamıştır.

⁴¹⁵ İC'de bu kelime okunmamıştır.

⁴¹⁶ İC: zübde

⁴¹⁷ İC: teşne-dil

⁴¹⁸ İC: paran yok ise iki para da etmez aklın

⁴¹⁹ İC: sarf et parayı tutma göründükçe lüzümü

6. 'ālemde bugün yok gibidir ehl-i k̄anā' at
zūhhāda bile hırş u t̄ama' itdi sirāyet
7. koyduđ der tūkelānı⁴²⁰ dūşūb vādī-i hırşā
hūsrāndayız allah⁴²¹ bize itmezse 'ināyet
8. zāmin mi degil kullarınıñ rızķına allah
nāmerde el açmak nedir ey merd-i belā-ḥ'āh

XV

1. t̄oymaz o ḥasīsīñ⁴²² gözi dūnyāyı yemekden
hem seg gibi hem-pālarını⁴²³ inciderekden⁴²⁴
2. hem-cinsini bir lođma⁴²⁵ için kim ışırır sa
olmaz evet ol derbederin farkı köpekden
3. āsār-ı kerem bekleme erbāb-ı t̄ama' dan
'anber koğusu aḥz olunur şanma tezekden
4. bī-tecribe dil-dāde-i her bed-güher olma
bir kerre geçir cevherini sen de miḥekden
5. şān-āver olur mı kişiyeye .....-i zerrīn
beklenmeli mi necdet-i şāhīn kelebekden⁴²⁶
6. ol yār-ı girān-ḥ'ābı meger ḥađ ide iḳāz

---

⁴²⁰ Bu kelime İC'de okunmamıştır.

⁴²¹ İC: tanrı

⁴²² İC: habīsın

⁴²³ İC: hem-pāları

⁴²⁴ İC: incitmeyerekten

⁴²⁵ İC: lahza

⁴²⁶ Bu beyit İC'de bulunmamaktadır.

kūyundaki feryād aşiyor işte felekden

7. her yāreye bir çāre-i teskīn var ammā
gitmez acısı yāremiziñ āh yürekden
8. hālīñ sitem-engīz maqālīñ kerem-āmīz⁴²⁷
ey yār-i cefā-cū ne bu turşī ne bu perhīz

XVI

1. zevk ehline bu ğam-kede mey-ḥāne dimekdir
mey-ḥāne demek mecma' -ı dīvāne dimekdir
2. āzāde iden kendini kayd-ı dü-cihāndan
mecnūn ise de 'ākīl ü ferzāne dimekdir
3. itmez bedevī olsa velev sırrını tevdī'
ehl⁴²⁸-i dile maḥrem daḥı bīgāne dimekdir
4. şöḥbet mi dirim şöḥbetine zāhid-i ḥāmīñ
şöḥbet dinilen şöḥbet-i rindāne dimekdir

40b

5. söz var ki olur şīvesi vecd-āver-i iḥvān
nezd-i 'urefāda faḳaṭ efsāne dimekdir
6. ḥaḳḳa atılan nāvek-i red cānıma⁴²⁹ işler
cānāna gelen renc ü keder cāna dimekdir
7. her merd-i hevā'ī ki gürīzende-i dīndir
ḥayret⁴³⁰-zede bir murğ-i⁴³¹ bī-lāne dimekdir

---

⁴²⁷ İC: kerem-engīz

⁴²⁸ İC: vasl

⁴²⁹ İC: cānına

8. gelmez mi 'aceb yādīña ol rüz-ı haţar-nāk
..... yā mürtekib el-küfr be-mevlāñ⁴³²

XVII

1. kes rābıtañı⁴³³ 'ākıl iseñ dār-ı fitenden
tahlış idegör nefsiñiñ ālām ü miğenden
2. gel taşfiye-i rūha çalış rūha şafā vir
toprak olacağdır saña yoğ sūd bedenden
3. tedbır ü taharrı ile olmaz aña çäre⁴³⁴
bir gün uçaçağ murğ⁴³⁵-ı revān lāne-i tenden
4. hep elbise-i fāhireni⁴³⁶ nez' ile encām
iksā idecekler⁴³⁷ saña bir cāme kefenden
5. gitdiñ ne ki lāzımsa saña eyle tedārik
bir fā'ide yoğdur saña benden baña senden
6. ger var ise ma'nıñ seniñ ol demde odur o⁴³⁸
zıkr-i hağı terk eyleme bir lağza dehenden
7. mağlüb-ı hevā vü heves olma beni diñle
bir pend-i muğıbbānedir ancağ saña benden

---

⁴³⁰ Bu kelime İC'de okunmamıştır.

⁴³¹ İC: renc ile

⁴³² İC: .....

⁴³³ İC: kār eyledikce

⁴³⁴ İC: tedbır ü taharrı ile ona olmaz çäre

⁴³⁵ İC: rūh

⁴³⁶ İC: fāhire giy

⁴³⁷ İC: edecektir

⁴³⁸ İC: ger var ise ma'siyetin ol demde odur o

8. bir kerre nazardan geçir aşhâb-1 kubûrî
añlarsıñ o dem mâ-ħaşal-1 dâr-1 gurûrî

XVIII

1. ey ħâlik-1 bîçûn ħudâvend-i tüvânâ
ey kâzî-i ħacât nıgeh-dâr-1 berâyâ
2. birsiñ idiyor birliđiñi 'arz-1 ŧehâdet
her pest ü bülend arz u semâ encüm ü zehrâ
3. tesbîhiñe her zâhir ü pinhân dehen-bâz
tenzîhiñe her zerre-i nâçîz müheyyâ
4. vaŧfînda zebân-1 bülğâ⁴³⁹ câmid ü ŧâmit
derkiñde 'uqûl-i ħukemâ ŧahra-1 ŧammâ
5. deryûze-i dergâh-1 nevâl ü ni'amiñdir
sultân u gedâ taħt-1 ħaŧirinde serâpâ
6. fer ü eħad ü kâdir ü kayyûm ü ŧamedsiñ
luħf eyle ħapuñdan bizi redditme ħudâyâ

41a

7. aħvâlimize 'ayn-1 'inâyetle nazâr kıl
bundan öte olmaz bize bir devlet-i 'uzmâ
8. ey münzil-i âyât olan rabb-i semavât
cüdî saña eyler yalnîz⁴⁴⁰ 'arz-1 münâcât⁴⁴¹

XIX

---

⁴³⁹ İC: destindedir erbâb-1 cefâ

⁴⁴⁰ İC: yalnız

⁴⁴¹ İC: ħacât

1. alib degiliz antana-1 ohret ü ana
rāgıb degiliz debdebe-i nām ü niana
2. bir hāveti biñ ohbete tercıh ideriz biz
biñ bezme⁴⁴² deger bizce o peygüle-i hāne
3. biz bī-ser ü pā bir sürü āvāreyiz ammā
imrār-1 hāyāt eyleriz āsūde-serāne
4. āzādeleriz⁴⁴³ dağdağa-1 ün u erādan
tābi'ler isek de yine akām-1 zamāna
5. bir 'ālem-i dīgerde afā-yāb-1 huzūruz
zā'id görürüz meyli u dārāt-1 cihāna
6. dil müncezib olsun mı o dārāta ki degmez
bir lahza ğamı ātıbe⁴⁴⁴-i kevn ü mekāna
7. el-ıssa olub mā'il⁴⁴⁵-i ārāyi-i dūnyā
īrās-1 hālel eylemeyiz ne'e-i cāna⁴⁴⁶
8. oldu yaımız ite⁴⁴⁷ yigirmi bee vāıl
bir öyle emel bizde henüz olmadı hāıl

XX

1. ba egmiiz ihlā ile dergāh-1 rızāya

---

⁴⁴² İC: pend

⁴⁴³ İC: āsūdeleriz

⁴⁴⁴ İC: gāliye

⁴⁴⁵ İC: uyyup sāil

⁴⁴⁶ İC: īrās-1 hālel eyleyemez neve-i cāna

⁴⁴⁷ İC: (geri)

rāzīlarız ez-cān⁴⁴⁸ ü dil aḥkām-ı kazāya

2. bī-bākleriz gerdiş-i nāsāz-ı felekden
tefvīz-i⁴⁴⁹ umūr eylemişiz zāt-ı ḥudāya
3. bu ğam-kedeye kādır iseñ gelme yā geldiñ⁴⁵⁰
şabr ideceksiñ çekilen derd ü belāya
4. bir kerre daha gelmeyi ister mi bileydik
bir kerre gelüb 'avdet iden dār-ı fenāya
5. dünyāda hemen uyķu bilüb müdden⁴⁵¹-i 'ömri
rū'yā dimeli her görilen renc ü 'anāya
6. cūdī size⁴⁵² evvelce şu terkīb-i rekīki
'arz eyliyoruz⁴⁵³ şafḥ-ı cemīl-i üdebāya
7. bir fātiḥa terdif sen⁴⁵⁴ ile maḳṭa'ı gönder
firdevsde⁴⁵⁵ ola rūḥī-i pesende 'irfāya⁴⁵⁶

41b

8. terkībimi⁴⁵⁷ tanzīr itme⁴⁵⁸ der cūdī-i çālāk
aḥsente vü ḥassente tevellāñ tevellāñ⁴⁵⁹

11

terkīb-i bend

---

⁴⁴⁸ İC: ez-cūn

⁴⁴⁹ İC: tasrīf-i

⁴⁵⁰ İC: gelmeyecektin

⁴⁵¹ İC: müddet

⁴⁵² İC: yeter

⁴⁵³ İC: eyleyerek

⁴⁵⁴ İC: terdfi

⁴⁵⁵ Mecmuada "dal" harfi eksiktir.

⁴⁵⁶ İC: pesendīde-edāya

⁴⁵⁷ İC: terkībini

⁴⁵⁸ İC: ile

⁴⁵⁹ İC: ahsente ve hassente .....

I

42a

1. sākī hani ol mey ki dile şayqal-ı cāndır
erbāb-ı ğama vāsıta-ı neşve-resāndır
2. ⁴⁶⁰dirlerse eger bizde seħa sizde vefā var
aldanma ki yigirminci 'aşr da hezeyāndır
3. günden güne alçalmada insān bu ne ħālet
im'ān ile baħ herkese münkād-ı zamāndır
4. yeksān gibidir şayf ile sermā nazarımda
zīrā koķa yüklendi felek pek de girāndır
5. inşāf ile rahmñ yeri yoķdur bu devrde
in'am ile ihsān dinilen düzme yalāndır
6. her dem bize māzī görünür devr-i dil-ārā
ħālñ revişī vahşeti ızgārda yamāndır
7. müstaķbeli keşf itmege şālħ elimizde
bir vāsıta yoķdur hepsi zann u gümāndır
8. rüz-nāme-i meclis ile evrāķ-ı ħavādiş
bir tempoda gitdikce teraķķī ne yamāndır⁴⁶¹
9. elbet dinemez şeķle tedennī bu nazarla
bizlerde tedennī luğatı özge lisāndır

---

⁴⁶⁰ Bu beyit derkenardadır.

⁴⁶¹ Derkenarda "teraķķīye zamāndır" yazmaktadır.

10. sākī bize şun ol mey-i mestīyi ki bir ān
yoklukları varlık diye görmek ne ziyāndır
11. hürriyeti dünyāda tadan varsa ne mutlu
āzādeleriñ her biri mescūn-ı cihāndır
12. 'irfān dinilen kal'a o tanklarla yıkılmaz
īmān dinilen belde uçaklarla yakılmaz

II

1. eşrefe beşer-i meşreb nāsāza gider de
kalmaz o şerāfet bu le'īmāne güzerde
2. aşhāb-ı kerem yok gibidir şimdi cihānda
erbāb-ı direm yok yire isrāfla hederde
3. her kimde vefā varsa odur müdbir u merdūd
hayr umma şaķın merd-i denīden bu memerde
4. her kim ki vefāsız ola o muķbil u mergūb
gafletle şemer bekleme zinhār o şecerde
5. kaldı işimiz şimdi ahissā-yı zamāna
nānpāresi dermān olamaz vaķt-i hāzarda
6. meşrebce bugün neyse beşer dün de o idi
ferdāya deģişmez każā taķdīri o serde
7. 'ıyşında zafer ister iseñ olma zamānıñ
zevķinde gamında eleminde bu seferde
8. bir yerde ki haķ söz olamaz süm'a-i mülāyim

doğruyu bilen söyleyemez elbet o yerde

9. ⁴⁶²türküz diriz ammā ki frengāne tağannī
bıkdırdı bizi radyoda bu tarz e_şer de

42b

10. mest-i mey-i zevki olalı biz bu cihānīñ
bī-tāb u tūvān kalmadayız va_kt-i seherde

11. ister mi 'aceb ecr-i mişl rüz-ı cezāda
'uqbāyı te_hattur idebilseydi zaferde

12. ğāfil geçinen biñde bir ādem bulamazsıñ
'ākil arasañ kimseyi hemdem bulamazsıñ

III

1. insān degeri baksañ ā bir damla güherdir
bu damla kime serpilecek olsa hederdir
2. hāmī-i hūkū_k şer'-i ilahi ola ancak
kānūn-ı beşer safsa_tadır hūkmi hā_tardır
3. dildāde olub dilber-i şad şevhere zinhār
miñnetzede oldu_k da dime hūkm-i kaderdir
4. zann eyleme sen herkesi aldatma_ğa geldik
hem nev'ini aldatsa kişi şanma ki erdir
5. hallāk-ı cihān herkesi bir güne yaratmış
şüretde beşerdir de o sīretde ne hārdır

---

⁴⁶² Bu beyit derkenarda silik bir şekilde yazılmıştır.

6. 'ibretle yahūdīlere baq yerleri var mı
kaç biñ sene var hicriyle maḥşūlı zararadır
7. ebnā-yı zamān nevhager-i şubḥ-ı mesādır
eczā-yı elem tev'em-i efrād-ı beşerdir
8. ekdār-ı diliñ def'i için çekmeli bāde
mestān-ı dilāniñ da ḥumārı ne eşerdir
9. im'ānla nazār eyle şaḳın eyleme ta'yīb
ma'yūbe-i sezā yüz karası sū' nazardır
10. imān ile dīn nāzım-ı aḥkām-ı ümemdir
dünyā-yı temeddün de ne kudretli eşerdir
11. ⁴⁶³ḳānūn-ı beşerden ḳaçınan ehl-i cerā'im
ḳurtulmayacak bilmelidir yurdı şaḳardır
12. dünyāya göñül bağlayaniñ miḥneti artar
mizānda emel ile elem kudreti tartar

IV

1. dünyāyı sevenler ḡam-ı 'ālem ile maḡmūm
şahrā-yı tekāmülde olur nāmı da ma'dūm
2. bed-māye olan mürtekibiñ ḥazīnesi herir
hırşıyla ider kendini her vechle mazmūm
3. āşār-ı temeddünle tekāmül mi ne mümkün
sermāye-i ārām bu temeddünde ne mevḥūm

---

⁴⁶³ Bu beyit derkenarda silik bir şekilde yazılmıştır.

4. bir devr-i refāh görmeyecekdir beşeriyet
esbāb-ı sa'ādet bu ḥayātda dürr-i mektūm

43a

5. k̄ānūn-ı ma'īšet ile müşbet ki zā'ifler
maḥkūm-ı kavīdir fuḳarā zümresi mazlūm
6. ḥürmet ü müveddetle sevişmezse ger efrād
teşkil idilen 'ā'ile bir gā'ile-i şūm
7. kāşāne-i 'ālem ne seniñdir ne benimdir
mümtāz olayım gāvğāsı bir gāye-i meş'ūm
8. bir söz ki hele safsaṭa u laḳlaḳadır hep
diñlemege degmezse dimek ḳahḳaha-ı büm
9. işte bu zamān tarz-ı tağannīsi 'acāyib
başdan başa hep güfteleri ḥāyīde-i mefhūm
10. lāyık ki şafā bulmasa hicrānzede her ferd
gördükce ḥayātında besīmiyyeti mesmūm
11. dünyāda beşer rāḥatı isterse muḥakḳak
her 'ıyşını k̄ānūna göre ḳurmalı muṭlaḳ

V

1. bir ḥaylī zamān 'ālemi boğmuşdı cehālet
biñ dürlü desā'isle yıkılmışdı 'adālet
2. dīn nāmına işkenceye ma'rūz nice insān
dīn nāmına neşr itmede ruhbānı ḥicālet

3. hep hā' ile oynandı evet haylī zamānlar
görmüşdi beşer müddet-i 'ömrünce rezālet
4. erbāb-ı tefekkür bile görmüşdi zulmler
mülhıd mütediyyin nice maḥkūm sefālet
5. meydānda tırurken yapılan bunca fecāyi'
'āmilleri ğafletle uyuşdırdı cehālet
6. biñ tarz-ı mefāsıd ile şaymağda o ruhbān
miftāh-ı cinān şatmada erbāb-ı ḍalālet
7. envā' fecāyi' u şenā' at arasında
efrād-ı milel bıçdı vü el virdi melālet
8. işte bu fazāyiḥ mütefekkirleri kıldı
tevḥīd-i kuvā taḥlīş-i ḥayāta bir ālet
9. zılmüñ nice işkencesi var kudreti varsa
ḥaḳ yıkmada elbet ider ibrāz-ı cezālet
10. kurtuldu beşer cürm-i güneh ğaşb-ı deremden
tevsī' -i terakḳī sāḥası buldı besālet
11. ıslāh-ı cihāndır bu hedef kār-ı girāndır
tārīḥinde bunuñ mevḳı' ı eñ yüce nişāndır

VI

43b

1. sākī bu şafāḥāneyi dā'im mi şanırsıñ
insānı sitemḥānede ḳā'im mi şanırsıñ
2. güft ü şinīde aşma ḳulaḳ eldeki naḳdı

sultān-1 varaķı eski ķavā'im mi ŧanırsıñ

3. ⁴⁶⁴her yerde poker eñ müterakķi bir oyundur
soyguncılığı bizde meķārim mi ŧanırsıñ
4. her dürlü meşā'ible perīşān fuķarāyı
ħarbiñ bitiminde yine şā'im mi ŧanırsıñ
5. ķaşşāb ile baķķālı ħaķīķatde semender
eşnāfi da muħtāc-1 derāhim mi ŧanırsıñ
6. her dem mütezāyid görülen nisbet farkı
şülīde olanlarca zāmā'im mi ŧanırsıñ
7. maķşad hele te'yīd-i teraķķise de heyhāt
naķķād-1 vefākārı da lā'im mi ŧanırsıñ
8. şūrīde olan rāh-1 lisān ħarba giderken
elden giden 'irfānı ħanā'im mi ŧanırsıñ
9. evvelce ħāzırlanmalı bir tuħfe-i lātīn
sīmteriñi sen fazla me'ālim mi ŧanırsıñ
10. ma'lūm-1 enām şeyleri meskūt geķivirmek
maķdūş-1 'ıyān şanki nemā'im mi ŧanırsıñ
11. evlād u 'ıyāl derd-i ma'īşet bu 'aşrda
her ferde bir nev' cerā'im mi ŧanırsıñ
12. hep bāde-i nāb-1 meykedede gel güzelim iķ
el viridi cefā demleri de gel güzelim iķ

---

⁴⁶⁴ Bu beyit derkenarda silik bir şekilde yazılmıştır.

VII

1. biz hādim-i cevr u cefā serdāde-i rızāyız
dil-teşne-i ehl-i vefā āzürde-i kazāyız
  2. dehriñ bize gösterdiği hıştlara rağmen
elbet üdebā meclisine şem'-ı safāyız
  3. aķmaķda selāsetle şü'ünāt kalemimden
rūhī-i muşavver gibi zībende edāyız
  4. muhtār-ı suhan mīr-i ziyā rehberimizdir
şūrīde edā rāşidede h̄'ān-ı şenāyız
  5. geldik felegiñ devre-i fetret hereminde
düşdük zaderiñ destine bī-berk u nevāyız
  6. vaķtiyle vaţan cennet-i 'ulyāya bedeldi
her neyse buña kâ'il şad-ħamd ü şenāyız
  7. muhtāc-ı ğidā cānlı cenāzāta şebīhiz
keşkülle gezer bir süri mümtāz-ı fuķarāyız
  8. elţāf-ı hümāniñ yeri yok re'simiz üzre
zann itme kırık sāz ile biz hoşca şadāyız
- 44a**
9. kudretle olur bir kişiniñ muzmeri zāhir
güftār-ı perişān ile her hāle sezāyız
  10. terkīb-i 'acibiñle ne ğamgīn olacaķlar
halkıñ hevesi cem'-i derem bizse cüdāyız

11. dehrîñ der u dîvârına hem dârına şad yûf
çarhıñ zer u zerdârına hem kârına şad yûf

VIII

1. iğbâl-i milel 'iffet ile olmada rahşân
idbâr-ı beşer ğaflet ile bulmada hüsran
2. 'iffetle kazan 'ismet-i milliyeyi yükselt
emsâliñi gör olma ne şerminde ne giryân
3. herkes biçecek ekdiginiñ mişlini mutlak
fırsat bu diyüb ola şağın şerre şitâbân
4. hırşîñla heder eyleme nâmûs u hayâyı
tebcîl ile hıfz itmeli nâmûsını insân
5. muğfil ile muğfel ne fenâdır bu vaşflar
insân bu vaşflarla olur lâhık-ı şeytân
6. aqrânına rüçhâna çalış hoş emelle
bak olmayasñ sũ'-karîn mazharı bir ân
7. zulmetde bulur kendini âzâde şayanlar
vicdânına hüküm eyleye 'ömrünce bu hicrân
8. itmezse kader bizlere yardım bu zamânda
ağyârı bize güldirecek tãli'-i devrân
9. ferhunde-i hışâl olmalı insân bu hayâtta
izrâr ile ağyârı ferağ duymada nâdân

10. ⁴⁶⁵vaḥdet gibi bir yerde ḥuzūr kūṣesi bilmem
eṭvārımı gördüm bu ḥayātīñ soñı buḥrān
11. imkān-ı beḳā var mı bu dehrīñ revīşinde
her demde teceddüdle güzer itmede ezmān
12. insānda teraḳḳi ise ger maḳşad-ı ıḳşā
hem devlete hem millete virmez zarar aşlā

IX

1. şervetce bu dünyā-yı tefāḥürde faḳīriz
ebvāb-ı ḳanā'atde faḳaṭ ḥaylī şehīriz
2. üftādeleriz bezm-i maḥabbet ararız biz
gencīne-i 'irfān-ı edībānda esīriz
3. zīnet-ver-i dünyā olacaḳ elde nemiz var
fersüde 'abā ile gezer gerçi emīriz
4. devrānda mı yā bizde mi me'kūs nażar var
gördüklerimiz hep hā'ile 'ayn-ı ḳaşīriz

44b

5. evvelce küçüklükte büyüğe ḥürmet iderdi
ezmānda tebeddül ne ğarīb şimdi ḥaḳīriz
6. şefḳatde terāḥī olamaz çünki raḳīḳiz
naşfet bırakır mı bizi elbette naşīriz
7. ma'rūf-ı enām bir nice ef'āl-i zemīme
şāḥibleri vardır diyemez biz de şerīriz

---

⁴⁶⁵ Bu beyit derkenardadır.

8. ef`ali görülmekte hicāb-cū-yı ma`ayib
erbāb-1 teġāfūldeniz işlerde setīriz
9. `irfān-1 beşer hücre-i `aqla sığamaz hiç
`ilmiñ şoñı yoġdur diyene biz de zahīriz
10. her şu`be-i fende bile varken nice nokşān
idrāk-1 beşer rāh-1 teraġķīde ħabīriz
11. şab`ında uyandırmalıdır derk-i me`ali
biz seyr-i bedāyi`le ħafāyā-yı başīriz
12. görmek dileriz ekşer ef`āl-i nihānı
görmekde kuşur eyliyoruz ħāl-i `ayānı

X

1. bülbül idiyor fāşılāsız güllere nāle
güller de baġar şavr-1 tebessümle bu ħāle
2. gül-büy-1 vefā gelse de gülşen yine ġam-nāk
bülbül ile gül `āşıkı çekmekde piyāle
3. minhāc-1 edeb nāci-i zārīñ güzerinde
erbāb-1 ġalem girye ile dökdi ne jāle
4. āyet hele bir ġonce-i mümtāz idi ħayfā
bülbül gibi feryād ile vāh irdi zevāle
5. cūdī-i ħuceste ile hem-ħāl oluvssek
peyveste-i ervāġ oluruz ehl-i kemāle

6. cevri ile sāmī gibi bahreyn-i haqīkat
şundukları hep bāde-i haq bezm-i vişāle
7. şehlā nigehi fāriq iken aqla siyāhı
bir şey dinemez ki cānım o herze-i kāle
8. her tevbesi maqbūl-ı ilahi mi de bilmem
yanmağda bugün sīne-i millet hep o hāle
9. efkende-i vādī-i ğumūm olsa cihān hep
maḫhūr-ı emel olma düşüb rāh-ı ḍalāle
10. vaḥdetde bulur zevk u ḥuzūrı o dil-i āgāh
vāşıl ola maṭlūbı olan rūy-ı cemāle

45a

11. devrānda seḥā ḳaldı hemā mişli nedir bu
ezmānda serāb-vārī ḥayā zıllı nedir bu

XI

1. rindān-ı ḥarābātı bu dem yād idecek yok
tenvīr-i tarīkat ile irşād idecek yok
2. ‘uzletgeh-i vaḥdetde iken neş’e-feşāndıq
ḥālā ise ğamdan bizi āzāde idecek yok
3. iḳbālımız idbāra çevirmek ne kolaydır
idbārı müdāvāt ile ābād idecek yok
4. şāyeste olan miḫneti zevk itme hünerken
bu ḥaşleti el-yevm bize a’ dād idecek yok
5. lebrīz-i cefādır bu ḥayāt peymānesi hep

āzürde olursaḡ bizi dilşād idecek yoḡ

6. geçmiş gelemmez ehl-i meziyyet bu zamānda
ḡudretli ma'ārif ile imdād idecek yoḡ
7. hengām-ı şafā seyr-i emen demleri parkda
ezhār-ı bahār u dili īlād idecek yoḡ
8. ⁴⁶⁶ıřkāt-ı cenīn şimdi revācda bu ne 'ālem
kimden kime řekvā idelim dād idecek yoḡ
9. isnād-ı ta'aşşubla ālev şaçma mekīn ol
ḡūzn 'ālemini yād ile feryād idecek yoḡ
10. endīşe-i ferdā ile meřḡūl degiliz biz
gerçi bize yardım ile es'ād idecek yoḡ
11. ġarbiñ gidişi nerde bizimki ise nerde
tedbīr u teyaḡḡuz ile ābād idecek yoḡ
12. te'yīd-i teraḡḡi diye cāna içkiye daldıḡ
tezyīn-i zenāndır diye çıplak ḡalaḡaldıḡ

XII

1. insān nice āh itmeye ol ḡāle yūrekden
yıllarca ḡodı bizleri ḡasretde bōrekden
2. bī-çāre u āvāre çocuklar da unuttı
baḡş eylemez oldu ne şekerden ne ōrekden

---

⁴⁶⁶ Bu beyit derkenardadır.

3. devrānda desīse ne yamāndır gözüñ aç sen
ecmāli de cemmāli de hep geçdi elekden
4. envā'-ı ḥalīṭā ..... yaptı şu ofisler
hażmında neler çekdi bu millet de yimekten
5. tonlarla atıldı yeme buğday ile arpa
kimler şoracağ bunları bilmem ki felekden
6. me'mūrları pūsküllü belā olsa gerekdir
bir kerre hüviyyetleri geçseydi miḥekken

45b

7. geldikce virir 'ağla tevaḥḥuş o geçenki
maḥlūṭa kıtarlarsa birāz da şu tezekden
8. itdikce teḥaṭṭur seni ey yār-ı cefā-cū
geçmiş şanıırım sizlere ḥırlaşma köpekden
9. şimdi dem-i nihān beni kıılmağda sitem-ḥū
geçdim yetişir ḥarcadığım bunca emekten
10. işte yine geldi ramazan biz tehī çömlek
var mı yapacağ şimdi reçel vişne çilekten
11. aqvāline bağma vūkelāniñ mālina bağ
eşkaline bağma ümerāniñ ḥāline bağ

XIII

1. sa'yında müdāvim beşeri tağdīre çalış
tenbelleri de durma hemen tekdīre çalış
2. herkes yine kendi hevesinde gidecekdir

sen ister iseñ anları hep tenfire çalış

3. müşbet bile olsa kelâmıñ cāhile hiçdir
bir meslege şāhib olanı tebşire çalış
4. tedhīş ile insānları mümkün mi idāre
talţif ile yumşatma da sen tehçire çalış
5. nefretle temāşā idiyor ehl-i haķıķat
sen istediğĩ şey'i hemen teşhīre çalış
6. iķbālde beton şadre geçer hep de odunlar
meclisleriniñ sıķletini taşvire çalış
7. mecnūn yerine koysa bizi haķ mı yokdur
'āķil mi dinir bizlere sen ta'bire çalış
8. tavrında edāsında beķā yok bu cihānıñ
ıřlāh-ı zamāndır diye sen taķrīr(e) çalış
9. gözden düşüyor şıdķ ile iş görse de mā-dūn
zilletle yaşarsa bile sen tevķire çalış
10. toķlar aça hiç rağbet ider mi bu zamānda
ben aç degilim söyle özün tezkire çalış
11. efrād-ı cihān birbirine kıymada eyvāh
efkār-ı zamānı yine sen ta'mire çalış
12. 'azminde sebāt eyleyeniñ her işi dā'im
zevķince biter neşvesi artar ķala sālīm

46a

1. aḥkām-ı felek böylece hep çağlayacaktır
destinde beşer şubḥ u mesā ağlayacaktır
2. cānān ne kadar itse teveccüh yine muṭlak
tāli' seni bir gün süzerek şallayacaktır
3. 'āşık ne kadar itse temennī yine dildār
vuşlat demi ferdāya diyüb bağlayacaktır
4. 'ālemde temāşā-yı cemāle toyum olmaz
her vech-i melīḥ dīdeleri avlayacaktır
5. ğaflet ile bak olmayasın ta'ne-i aġyār
dehriñ gözi pek āzānı da patlayacaktır
6. müsrif mi kişi vaqt-i cüvānīde muḥakkak
hengām-ı heremde el açup toplayacaktır
7. esbāb-ı kiyāset ile olsa daḥı āşaf
erbāb-ı siyāset hedefin kollayacaktır
8. feyyāz-ı ezel hıfz u ḥimāyet ide ḥarbden
ezhār-ı vaṭan her tarafı kaplayacaktır
9. ḥarbiñ sonı gelmekde diyorlarsa da yazda
şabr it ḥaşerāt-ı sürfeleri çatlayacaktır
10. hitler dinilen āfeti kıldıkca musallat
elbette vegā yeryüzini daġlayacaktır
11. enzār-ı beşer hep bize ma'tūf bu zamānda
meydān-ı vegā şulḥı daḥı şaġlayacaktır

12. gelmekde vü gitmekde muhayyer degiliz biz
hıçideki mevkı' de mu'ayyer degiliz biz

XV

1. her kim degerin bilmese kendin heder eyler
her 'aqla uyan işlediginde zarar eyler
2. ez-cümle fezâ'ilde kişi olsa da kâmil
çok hâdişelerden yine ahz-ı 'iber eyler
3. iz'ânına 'irfânına nisbetle beşerde
elbet idilen nüşha bedel hayr u şerr eyler
4. her 'âkile elbette gerek hazm ile tedbîr
esrârını fâş eylemeden terk-i ser eyler
5. düşmek dilemez ise kişi dâm-ı belâya
idrâki kadar takviye-i bâl ü per eyler
6. ikbâle iren mevkı'niñ şâhibi olsa
mâ-dünını talîf ile kesb-i şemer eyler
7. bir varğa zuhûrında o efrâd-ı me'ıyyet
mâ-fevkı için kendilerini siper eyler

46b

8. erkek ne kadar olsa çelik penbe vücûduñ
te'sîr-i harûrîsiyle neşr-i şerer eyler
9. mıknaısa teşbîhe deger hâlet-i nisvân
şimşekli bulutlar gibi her dem eşer eyler

10. aḥfād ile evlād zīnet-i dūnyā velakin
ekṣer ebeveyni görürüz çok keder eyler
11. ḥaḳḳıñ ḥükmi şıgımıyor a'ḳal u fuhūma
çok eşşegi şūretde hemen bir beşer eyler
12. insān olanıñ 'ömri geçer āh-ı seherle
her ān geçer ammā nice biñ derd ü kederle

XVI

1. sākī bu sefer şoḥbet-i rindāne bizimdir
zulmetde isek de yine cānāne bizimdir
2. dūnyāda hemen cān ile cānān barış olsun
ey dīde-i ter rü'yet-i mestāne bizimdir
3. pür-neş'e coşar kūşe-i meyḥānede rindān
bir maṭla'-ı 'aşḳ oldu bu vīrāne de bizimdir
4. dīvān-ı suḥan bizleri añlarsa ne hoşdur
ol dem varılan kūşe-i şekkerāne bizimdir
5. saḥrā-yı 'adem melce'mizdir fuḳarāyız
būlbūldeki feryād-ı ğarībāne bizimdir
6. aḥvālımız aḳvāl ile ger añlaşılırsa
ol dem toğacaḳ re'y-i ḥakīmāne bizimdir
7. noḳşān u riyā bizler bir dem alıkoymaz
'uşşāka gerek vuşlat-ı merdāne bizimdir
8. iḳlīm-i teniñ her yeri vīrāne de olsa

dervîşleriz eṭvâr-1 şekîbâne bizimdir

9. elbet irecek ğāyete bi'l-cümle 'avālim
maḥbûb-1 ḥüdā şāfi' -i dürdâne bizimdir
10. yārân-1 şafâ hep de gönüllerde muķîmdir
ihlâş u tevekkül ile peymâne bizimdir
11. edvâr-1 ḥayât seyr u temâşâdan 'ibâret
her devri virir âdeme bir başkaca lezzet

XVII

1. hem-nev'ine ihsânda bulunmaķda şafâ var
ciddiyyet u ihlâşda ise bûy-1 vefâ var
2. techîl daḥı tezyîf gibi noķşân-1 beşerdir
isrâfi biraķ ḥazma yapış bunda şenâ var

47a

3. iķdâm ile inşâf ne degerli iki ḥaşlet
aşḥâbını tebcîl ile taķdîrde ğınâ var
4. fırsat demi el virse daḥı müntakım olma
şerminde-i ihsân idebilmekde 'alâ var
5. tenbel oturan hiç tevekkül şâḥibi olamaz
sa'y-1 mütemâdi ile külfetde a'tâ var
6. ihlâş ile sen sa'ya baķub rızķı düşünme
tekşîr ile a'tâ idecek rızķı ḥüdâ var
7. ebnâ-yı beşer şerr u mefâsidde 'acüldür
ta'cîl-i menâfi' de taşarrufla nemâ var

8. 'ākıl olanıñ kārı degildir ki esā'et
şahşıñ bütün ef'āline elbette cezā var
9. ġāfil olanıñ kārıdır elbette 'adāvet
'udvānda huşūmetde ne püsküllü belā var
10. aqvāl-i hakīmāne zarafetde hemīşe
sermāye-i 'irfāna delīl pek çok edā var
11. 'iffet gibi şervet mi olur hiç bu cihānda
sermāye-i 'izzet bize ihsān-ı hüdā var
12. yā rab bizi kııl zümre-i merdān ile hem-ḫāl
zīrā işimiz şimdi bizim kizb ile pāmāl

XVIII

1. insāna sa'ādet 'acāba yār olamaz mı
yār olsa da bir dem farza bār olamaz mı
2. insān ne kadar görse de bolluqla refāhı
yoldāşları püsküllü belā mār olamaz mı
3. insāna bu 'ālemde sa'ādet çok uzaktadır
eñ cānlı mişāli bizlere tüccār olamaz mı
4. gördük 'uqālā zümresi hep cem'-i menālde
bizlerde siyāh bor satışı kār olamaz mı
5. günlerce қоşub hırş ile 'aqlın kaçırانlar
encāmı tefekkür ile hoş-yār olamaz mı

6. fettān-ı felegiñ re'y-i 'ināniyla zebūnken
elbette hayāt gāyesi pūr hār olamaz mı
7. toğrulmayacak toğrulamaz meşreb-i 'ālem
bir hırş u tama' şāhibi bīdār olamaz mı
8. yurduñ yüzini güldirecek sa'y-ı beşerken
bizlerde teraqqı güneşi hār olamaz mı
9. taşşıl beşeri ta'liye itmekde ne şübhe
bī-dīn görilen kimse de dīndār olamaz mı

47b

10. geçmişdeki āşār-ı semīhāne bugün de
aşhāb-ı yesāra yine pīş-dār olamaz mı
11. māderle peder hayr-ı halef istiyor ammā
hayrū'l-halefiñ tavrı yarın 'ār olamaz mı
12. eslāfını nisyān ideniñ hāli harābdır
eşmārını etlāf ideniñ mālı türābdır

XIX

1. insān medeniyyet dinilen satvete meftūn
ammā ki görüb harbini olmağda da maħzūn
2. şervetle bize nemek de olan yurdu görünce
gönlüm oluyor enva' füyüz ile meşhūn
3. ebdā'-ı nefā'is ile pūr-zevk olan insān
envā'-ı mefāhir ile olmaz mı yā mecnūn
4. gāyret ne büyük ni'met olur tarz-ı hayātda

bu hāl ile çarhıñ gidişi neşveye mekrün

5. ahvāl-i zalām kaplasa aqtār-ı cihānı
pür emn ü emān iqbāle çıkar reh-i mesnün
6. bizler hele āvāre-i her şevk u neşātız
ekdār-ı zamān bizler için hep dürr-i meknün
7. milliyeti örnek idelim her işimizde
zīrā onı nisyān ideniñ hıaşmı pek efzün
8. efsād-ı zamān cāzibesinden kaçınanlar
insān mükerrrem diye her yerde de me'mün
9. insānda cemāl feyz nazar toğmalı mutlak
bu mevhibeniñ nā'ili hayretzede memnün
10. üstād-ı edeb hāzret-i vahyī şānı ölmez
ilhām-ı füyüzāt ile itdi seni medyün
11. her nazrada biñ zevk u neşāt toğmada her gāh
her lahzada biñ telh-i zamān kılsa da āh vāh

12

terkīb-i bend

mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

I

49a

1. sākī hani ol mey ki dile şaykal-ı cāndır
erbāb-ı ğama vāsıta-ı neşve-resāndır
2. dirlerse eger bizde seha sizde vefā var

aldanma ki yirminci 'aşr da hezeyandır

3. inşâf ile rahmîñ yeri yokdur bu devrde
in'âm ile ihsân dinilen düzme yalândır
4. günden güne alçalmada insân bu ne hâlet
im'ân ile baq herkese münkâd-ı zamândır
5. yeksân gibidir şayf ile sermâ nazarımda
zîrâ koqa yüklendi felek pek de girândır
6. her dem bize mâzî görünür devr-i dil-ârâ
hâliñ revîşi vahşeti ızgârda yamândır
7. müstaqbeli keşf itmege şâlih elimizde
bir vâsiða yokdur hepsi zann u gümândır
8. rûz-nâme-i meclis ile evrâk-ı havâdis
bir tempoda gitdikce terakķiye zamândır
9. elbet dinemez şekle tedennî bu nazarla
bizlerde tedennî luğatı özge lisândır
10. sâķi bize şun ol mey-i mestîyi ki bir ân
yoklukları varlık diye görmek ne ziyândır
11. hürriyeti dünyâda tadan varsa ne mutlu
âzâdeleriñ her biri mescûn-ı cihândır
12. 'irfân dinilen kal'a o tañklarla yıkılmaz
îmân dinilen belde uçaklarla yakılmaz

1. eşrefe beşer-i meşreb nāsāza gider de
kalmaz o şerāfet bu le'īmāne güzerde
2. aşhāb-ı kerem yok gibidir şimdi cihānda
erbāb-ı direm yok yire isrāfla hederde
3. her kimde vefā varsa odur müdbir u merdūd
hayr umma şaķın merd-i denīden bu memerde
4. her kim ki vefāsız ola o muķbil u mergūb
ġafletle şemer bekleme zinhār o şecerde
5. kaldı işimiz şimdi aķissā-yı zamāna
nānpāresi dermān olamaz vaķt-i ħazarda
6. meşrebce bugün neyse beşer dün de o idi
ferdāya deġişmez każā taķdīri o serde
7. 'ıyşında zafer ister iseñ olma zamāniñ
zevķinde ġamında eleminde bu seferde

49b

8. bir yerde ki ħaķ söz olamaz süm'a-i mülāyim
toġruyı bilen söyleyemez elbet o yerde
9. türküz diriz ammā ki frengāne taġanni
bıķdırdı bizi radyoda bu tarz eşer de
10. mest-i mey-i zevķi olalı biz bu cihāniñ
bī-tāb u tūvān kalmadayız vaķt-i seħerde
11. ister mi 'aceb ecr-i mişl rūz-ı cezāda
'uķbāyı teħattur idebilseydi zaferde

12. ğāfil geçinen biñde bir ādem bulamazsıñ
‘āķil arasañ kimseyi hemdem bulamazsıñ

III

1. insān degeri baķsañ ā bir damla güherdir
bu damla kime serpilecek olsa hederdir
2. dildāde olub dilber-i şad şevhere zinhār
miñnetzede olduķ da dime ħükm-i ķaderdir
3. ebnā-yı zamān nevĥager-i şubĥ-ı mesādır
eczā-yı elem tev'em-i efrād-ı beşerdir
4. im'ānla nazār eyle şaķın eyleme ta'yīb
ma'yūbe-i sezā yüz ķarası sū' nazardır
5. zann eyleme sen herkesi aldatmaĝa geldik
hem nev'ini aldatsa kişi şanma ki erdir
6. 'ibretle yahūdilere baķ yerleri var mı
ķaç biñ sene var hicriyle maĥşūlı zararlıdır
7. ħallāķ-ı cihān herkesi bir güne yaratmış
şüretde beşerdir de o sîretde ne ĥardır
8. ekdār-ı diliñ def'i içün çekmeli bāde
mestān-ı dilānıñ da ĥumārı ne eşerdir
9. ĥāmī-i ĥuķūķ şer'-i ilahi ola ancak
ķānūn-ı beşer safsaţadır ĥükmi ĥatardır

10. ĩmān ile dīn nāzım-ı aĥkām-ı ũmemdir
dünyā-yı temeddün de ne kudretli eſerdir
11. k̄ānūn-ı beſerden kaçınan ehl-i cerā'ım
kurtulmayacaĥ bilmelidir dārı ſaĥardır
12. dünyāya gōnũl baĥlayanıñ miĥneti artar
mīzānda emel ile elem kudreti tartar

IV

1. dünyāyı sevenler ĥam-ı 'ālem ile maĥmũm
ſaĥrā-yı tekāmũlde olur nāmı da ma'dũm

50a

2. bed-māye olan mũrtekibiñ ĥazīnesi herīr
ĥırſıyla ider kendini her vechle mazmũm
3. āſār-ı temeddũnle tekāmũl mi ne mũmkũn
sermāye-i ārām bu temeddũnde ne mevĥũm
4. bir devr-i refāĥ gōrmeyecekdir beſeriyyet
esbāb-ı ſa'ādet bu ĥayātta dũrr-i mektũm
5. k̄ānūn-ı ma'ıſet ile mũſbet ki zā'ifler
maĥkũm-ı kaṽıdir fuĥarā zũmresi mazlũm
6. ĥũrmet ũ mũveddetle ſeviſmezse ger efrād
teſkīl idilen 'ā ile bir ĥā ile-i ſũm
7. kāſāne-i 'ālem ne seniñdir ne benimdir
mũmtāz olayım ĥavgāſı bir ĥāye-i meſ'ũm
8. bir ſöz ki hele ſafsaĥa u laĥlaĥadır hep

diñlemege degmezse dimek ahaha-1 bm

9. iŖte bu zamn tarz-1 taannsi 'acyib
baŖdan baŖa hep güfteleri hyde-i mefhm
10. lyk ki Ŗaf görmese hicrnzede her ferd
gördükce hytında besmiyyeti mesmüm
11. dnyda beŖer rhatı isterse muhkkk
her 'ıyŖını knna göre urmalı mulak

V

1. bir hyl zamn 'lemi bomuŖdı cehlet
biñ dürlü des'isle yıılmıŖdı 'adlet
2. dn nmına iŖkenceye ma'rz nice insn
dn nmına neŖr itmede ruhbnı hclet
3. hep h'ile oynandı evet hyl zamnlar
grmŖdı beŖer müddet-i 'ömrünce rezlet
4. erbb-1 tefekkür bile grmŖdı zmler
mülhid mütedeyyin nice makm seflet
5. meydnda trurken yapılan bunca fecyi'
'milleri afletle uyuŖdı cehlet
6. biñ tarz-1 mefsid ile Ŗaymada o ruhbn
mifth-1 cinn Ŗatmada erbb-1 dllet
7. env' fec'at u Ŗenyi' arasında
efrd-1 milel bıdı v el virdi mellet

8. işte bu fazāyih mütefekirleri kıldı
tevhīd-i kuvā taḥlīş-i ḥayāta bir ālet
9. zulmüñ nice işkencesi var kudreti varsa
ḥaḳ yıkmada elbet ider ibrāz-ı cezālet

50b

10. kurtuldu beşer cürm-i güneh ğaşb-ı deremden
tevsī' -i teraḳḳī sāḥası buldı besālet
11. ıslāḥ-ı cihāndır bu hedef kār-ı girāndır
tārīḥinde bunuñ mevḳı' ı eñ yüce nişāndır

VI

1. sāḳi bu şafāḥaneyi dā'im mi şanırsıñ
insāmı sitemḥānede ḳā'im mi şanırsıñ
2. güft ü şinīde aşma ḳulaḳ eldeki naḳdi
sulṫān-ı varaḳı eski ḳavā'im mi şanırsıñ
3. her yerde poker eñ müteraḳḳı bir oyundur
soyguncılığı bizde mekārim mi şanırsıñ
4. her dürlü meşā'ible perīşān fuḳarāyı
ḥarbiñ bitiminde yine şā'im mi şanırsıñ
5. ḳaşşāb ile baḳḳālı ḥaḳīḳatde semender
eşnāfi da muḥtāc-ı derāhim mi şanırsıñ
6. her dem mütezāyid görülen nisbet farkı
şülīde olanlarca zamā'im mi şanırsıñ

7. maḳṣad hele te'yīd-i teraḳḳise de heyhāt
naḳḳād-ı vefākārı da lā'im mi ŧanırsıñ
8. ŧūrīde olan rāh-ı lisān ğarba giderken
elden giden 'irfānı ğanā'im mi ŧanırsıñ
9. evvelce ḥāzırlanmalı bir tuḥfe-i lātīn
sīmteriñi sen faẓla me'ālim mi ŧanırsıñ
10. ma'lūm-ı 'avām ŧeyleri meskūt geḳivirmek
maḳdūŧ-ı 'ıyān ŧanki nemā'im mi ŧanırsıñ
11. evlād u 'ıyāl derd-i ma'īŧet bu 'aŧrda
her ferde bir nev' cerā'im mi ŧanırsıñ
12. hep bāde-i nāb-ı meykedede gel güzelim iḳ
el virdi cefā demleri de gel güzelim iḳ

VII

1. biz hāḳim-i cevı u cefā serdāde-i rızāyız
dil-teŧne-i ehl-i vefā āzürde-i ḳazāyız
2. dehrīñ bize gösterdigi ḥıŧtlara rağmen
elbet üdebā meclisine ŧem'-ı ŧafāyız
3. aḳmaḳda selāsetle ŧü'ünāt ḳalemimden
rūḥī-i muŧavver gibi zībende edāyız
4. muḥtār-ı suḥan mīr-i zıyā rehberimizdir
ŧūrīde edā rāŧidede ḥ'ān-ı ŧenāyız

51a

5. geldik felegiñ devre-i fetret hereminde

düşdük zaderiñ destine bî-berk u nevâyız

6. vaqtiyle vağan cennet-i 'ulyāya bedeldi
her neyse buña qā'il şad-ḥamd ü şenâyız
7. muhtāc-ı ğidā cānlı cenāzāta şebihiz
keşkülle gezer bir süri mümtāz-ı fuḡarâyız
8. elṭāf-ı hümāniñ yeri yoq re'simiz üzre
zann itme kırık sāz ile biz hoşca şadâyız
9. kudretle olur bir kişiniñ mużmeri zāhir
güftār-ı perişān ile her ḥāle sezâyız
10. terkīb-i 'acibiñle ne ğamgīn olacaqlar
ḥalqıñ hevesi cem'-i derem bizse cüdâyız
11. dehrin der u dīvārına hem dārına şad yūf
çarḥıñ zer u zerdārına hem kārına şad yūf

VIII

1. iqbāl-i milel 'iffet ile olmada raḥşān
idbār-ı beşer ğaflet ile bulmada ḥüsrān
2. 'iffetle qazan 'ismet-i milliyeñi yükselt
emşāliñi gör olma ne şerminde ne giryān
3. herkes biçecek ekdiginiñ mişlini muṭlaq
fırşat bu diyüb ola şaḡın şerre şitābān
4. ḥırşıñla heder eyleme nāmūs u ḥayāyı
tevḡīr ile ḥıfz itmeli nāmūsını insān

5. muğfil ile muğfel ne fenâdır bu vaşflar
insân bu vaşflarla olur lâhık-ı şeytân
6. aqrânına rüchâna çalış hoş emelle
bağ olmayasın sū'-karîn mazharı bir ân
7. zulmetde bulur kendini âzâde şayanlar
vicdânına hüküm eyleye 'ömrünce bu hicrân
8. itmezse kader bizlere yardım bu zamânda
ağyârı bize güldirecek t'ali'-i devrân
9. ferhunde-i hışâl olmalı insân bu hayâtda
ızrâr ile ağyârı ferağ duymada nâdân
10. vahdet gibi bir yerde huzûr kûşesi bilmem
eṭvârını gördüm bu hayâtın soñı buhrân
11. imkân-ı beḳâ var mı bu dehriñ revişinde
her demde teceddüdle güzer itmede ezmân
12. insânda teraḳḳi ise ger maḳşad-ı ıḳşâ
51b hem devlete hem millete virmez zarar aşlâ

IX

1. şervetce bu dünyâ-yı tefâhürde faḳîriz
ebvâb-ı kanâ'atde faḳaṭ haylî şehîriz
2. üftâdeleriz bezm-i maḥabbet ararız biz
gencîne-i 'irfân-ı edîbânda esîriz

3. zīnet-ver-i dünyā olacaq elde nemiz var
fersūde 'abā ile gezer gerçi emīriz
4. devrānda mı yā bizde mi me'kūs nazar var
gördüklerimiz hep hā'ile 'ayn-ı kaşīriz
5. evvelce küçükler büyüğe hürmet iderdi
ezmānda tebeddül ne ğarīb şimdi haķīriz
6. şefkatde terāhī olamaz çünkü raķīķiz
naşfet bırakır mı bizi elbette naşīriz
7. ma'rūf-ı enām bir nice ef'āl-i zemīme
şāhibleri vardır diyemez biz de şerīriz
8. ef'āl-i görülmekte hicāb-cū-yı ma'āyib
erbāb-ı tegāfüldeniz işlerde setīriz
9. 'irfān-ı beşer hucre-i 'aķla sığamaz hiç
'ilmiñ soñı yokdur diyene biz de zahīriz
10. her şu'be-i fende bile varken nice noķşān
idrāk-ı beşer rāh-ı teraķķīde habīriz
11. tab'ında uyandırmalıdır derk-i me'ālī
biz seyr-i bedāyi'le hafāyā-yı başīriz
12. görmek dileriz ekşer ef'āl-i nihānı
görmekte kuşur eyliyoruz hāl-i 'ayānı

X

1. bülbül idiyor fāşılāsız güllere nāle

güller de bakar tavr-ı tebessümle bu hâle

2. gül-büy-ı vefâ gelse de gülşen yine gam-nâk
bûlbûl ile gül 'âşıkı çekmekde piyâle
3. minhâc-ı edeb nâcî-i zârîñ güzerinde
erbâb-ı kalem girye ile dökdi ne jâle
4. âyet hele bir gonce-i mümtâz idi hayfâ
bûlbûl gibi feryâd ile vâh irdi zevâle
5. cûdî-i hüceste ile hem-hâl oluvirsek
peyveste-i ervâh oluruz ehl-i kemâle
6. cevri ile sâmi gibi bahreyn-i haķîkat
şundukları hep bâde-i haķ bezm-i vişâle

52a

7. şehlâ nigehi fâriķ iken aķla siyâhı
bir şey dinemez ki cânım o herze-i kâle
8. her tevbesi maķbûl-ı ilahî mi de bilmem
yanmaķda bugün sîne-i millet hep o hâle
9. efkende-i vâdî-i ğumûm olsa cihân hep
maķhûr-ı emel olma düşüb râh-ı dâlâle
10. vaħdetde bulur zevķ u huzûrı o dil-i âĝâh
vâşıl ola maķlûbı olan rûy-ı cemâle
11. devrânda seĥâ kaldı hemâ mişli nedir bu
ezmânda serâb-vârî hayâ zıllı nedir bu

1. rindān-ı Һarābātı bu dem yād idecek yoğ
tenvīr-i Һađıķat ile irşād idecek yoğ
2. 'uzletgeh-i vağdetde iken neş'e-feşāndıķ
Һālā ise ğamdan bizi āzāde idecek yoğ
3. iķbālimiz idbāra çevirmek ne kolaydır
idbārı mūdāvāt ile ābād idecek yođ
4. şāyeste olan miĥneti zevķ itme hūnerken
bu Һaşleti el-yevm bize a'dād idecek yoğ
5. lebrīz-i cefādır bu Һayāt peymānesi hep
āzūrde olursaķ bizi dilşād idecek yođ
6. geçmiş gelemmez ehl-i meziyyet bu zamānda
ķudretli ma'ārif ile imdād idecek yoğ
7. hengām-ı şafā seyr-i emen demleri parķda
vechindeki ārāyişi berbād idecek yoğ
8. ıskāt-ı cenīn şimdi revācda bu ne 'ālem
kimden kime şekvā idelim dād idecek yoğ
9. isnād-ı ta'aşşubla ālev saçma meķīn ol
ĥūzn 'ālemini yād ile feryād idecek yođ
10. endīşe-i ferdā ile meşĝūl degiliz biz
gerçi bize yardım ile es'ād idecek yoğ
11. ğarbiñ gidişi nerde bizimki ise nerde
tedbīr u teyaķķuz ile ābād idecek yoğ

12. te'yîd-i terakki diye cāna içkiye daldık
tezyîn-i zenândır diye çıplak kâlağaldık

XII

1. insân nice âh itmeye ol hâle yürekden
yıllarca kodı bizleri hasretde börekden

52b

2. bî-çâre u âvâre çocuklar da unuttı
bahş eylemez oldu ne şekerden ne çörekden
3. devrânda desîse ne yamândır gözüñ aç sen
ecmâli de cemmâli de hep geçdi elekden
4. envâ'-o halîtâ ..... yaptı şu ofisler
hazmında neler çekdi bu millet de yimekten
5. tonlarla atıldı yeme buğday ile arpa
kimler şoracak bunları bilmem ki felekden
6. me'mûrları püsküllü belâ olsa gerekdir
bir kerre hüviyyetleri geçseydi mihekken
7. geldikce virir 'aqla tevaḥḥuş o geçenki
maḥlûṭa kıtarlarsa birâz da şu tezekden
8. itdikce teḥaṭṭur seni ey yâr-ı cefâ-cû
geçmiş şanıırım sizlere ḥurlaşma köpekden
9. şimdi dem-i nihân beni kılmakda sitem-ḥû
geçdim yetişir ḥarcadığım bunca emekden

10. işte yine geldi ramazan biz tehî çömlek
var mı yapacak şimdi reçel vişne çilekden

11. aqvāline bakma vükelāniñ mālina bak
ef'āline bakma ümerāniñ hāline bak

XIII

1. hem-nev'ine ihsānda bulunmağda şafā var
ciddiyyet u ihlāşda ise bŷy-1 vefā var

2. techīl dağı tezyīf gibi noqşān-1 beşerdir
isrāfı bırak hazma yapış bunda şenā var

3. ikdām ile inşāf ne değerli iki haşlet
aşhābını tebcīl ile taqdīrde ğinā var

4. fırsat demi el virse dağı müntakım olma
şerminde-i ihsān idebilmekde 'alā var

5. tenbellere dinemez ki tevekkŷl şāhibi bu
sa'y-1 mütemādi ile külfetde a'tā var

6. ihlāş ile sen sa'ya bakub rızkı düşünme
teksīr ile a'tā idecek rızkı hŷdā var

7. ebnā-yı beşer şerr u mefāsizde 'acŷldür
ta'cīl-i menāfi'de taşarrufla nemā var

8. 'ākīl olanıñ kārı degildir ki esā'et
şahşıñ bŷtŷn ef'āline elbette cezā var

9. ğāfil olanıñ kārıdır elbette 'adāvet

'udvānda huşūmetde ne püsküllü belā var

53a

10. aqvāl-i hakīmāne zarafetde hemīşe
sermāye-i 'irfāna delīl pek çok edā var
11. 'iffet gibi şervet mi olur hiç bu zamānda
sermāye-i 'izzet bize ihsān-ı hūdā var
12. yā rab bizi kıl zümre-i merdān ile hem-ḥāl
zīrā işimiz şimdi bizim kizb ile pāmāl

XIV

1. aḥkām-ı felek böylece hep çağlayacaktır
destinde beşer şubḥ u mesā ağlayacaktır
2. cānān ne kadar itse teveccüh yine muṭlaḳ
tāli' seni bir gün süzerek şallayacaktır
3. 'āşık ne kadar itse temennī yine dildār
vuşlat demi ferdāya diyüb bağlayacaktır
4. 'ālemde temāşā-yı cemāle toyum olmaz
her vech-i melīḥ dīdeleri avlayacaktır
5. ḡaflet ile baḳ olmayasın ta'ne-i aḡyār
dehriñ gözi pek efvāhı da patlayacaktır
6. müsrif mi kişi vaḳt-i cüvānīde muḥaḳḳaḳ
hengām-ı heremde el açub toplayacaktır
7. işbāt-ı kiyāset ile olsa daḫı āşaf
erbāb-ı siyāset hedefin kollayacaktır

8. feyyāz-ı ezel hıfz u himāyet ide harbden
ezhār-ı vatan her tarafı kaplayacaktır
9. harbiñ sonı gelmekde diyorlarsa da yazda
şabr it haşerāt-ı sürfeleri çatlayacaktır
10. hitler gibi bir āfeti gördükce musallaṭ
elbette veġā yeryüzini daġlayacaktır
11. enzār-ı beşer hep bize ma'ṭuf bu zamānda
meydān-ı veġā şulhı dahı şaġlayacaktır
12. gelmekde vü gitmekde muḥayyer degiliz biz
hīçideki mevķı'de mu'ayyer degiliz biz

XV

1. sa'yında müdāvīm beşeri taḳdīre çalış
tenbelleri de durma hemen tekdīre çalış
2. herkes yine kendi hevesinde gidecekdir
sen ister iseñ anları hep tenfire çalış
3. müşbet bile olsa kelāmıñ cāhile hiçdir
bir meslege şāhib olanı tebşīre çalış

53b

4. tedhīş ile insānları mümkün mi idāre
talṭif ile yumşatma da sen tehçire çalış
5. nefretle temāşā idiyor ehl-i ḥaḳīḳat
sen istediġiñ şey'i hemen teşhīre çalış

6. iḳbālde beton şadre geçer hep de odunlar
meclisleriniñ şıḳletini taşvıre ęalış
7. mecnūn yerine ęoysa bizi ḩaḩ mı yoędur
`āḩil mi dinir bizlere sen ta`bıre ęalış
8. ṩavrında edāsında beḩā yoğ bu cihānıñ
ışlāḩ-ı zamāndır diye sen taḩrıre ęalış
9. gözden düşüyor şıdḩ ile iş görse de mā-dūn
zilletle yaşarsa bile sen tevḩire ęalış
10. ṩoḩlar aça ḩię rağbet ider mi bu zamānda
ben ağ degilim söyle özün tezkıre ęalış
11. efrād-ı cihān birbirine ḩıymada eyvāḩ
efḩār-ı zamānı yine sen ta`mıre ęalış
12. `azminde şebāt eyleyeniñ her işi dā`im
zevḩince biter neşvesi artar ḩala sālīm

XVI

1. her kim değerin bilmesey kendin heder eyler
her `aḩla uyan işlediginde zarar eyler
2. ez-cümle fezā`ilde ḩişi olsa da kāmil
ęoę ḩādışelerden yine aḩz-ı `ıber eyler
3. iz`ānına `irfānına nisbetle beşerde
elbet idilen nüşḩa bedel ḩayr u şerr eyler
4. her `āḩile elbette gerek ḩazm ile tedbır

esrārını fāş eylemeden terk-i ser eyler

5. düşmek dilemez ise kişi dām-ı belāya
idrāki kadar taqviye-i bāl ü per eyler
6. iqbāle iren mevķı'nıñ şāhibi olsa
mā-dünını talķif ile kesb-i şemer eyler
7. bir varṭa zuhūrında o efrād-ı me'ıyyet
mā-fevķı için kendilerini siper eyler
8. erkek ne kadar olsa çelik penbe vücūduñ
te'sİR-i harūrİsiyle neşr-i şerer eyler
9. mıknaṭısa teşbİhe deger hālet-i nisvān
şimşekli buluṭlar gibi her dem eşer eyler
10. ahfād ile evlād zİnet-i dūnyā velakin
ekşer ebeveyni görürüz çok keder eyler

54a

11. haķķıñ hūkmi şıgıñmıyor a'ķal u fuhūma
çok eşşegi şūretde hemen bir beşer eyler
12. insān olanıñ 'ömri geçer āh-ı seherle
her ān geçer ammā nice biñ derd ü kederle

XVII

1. sākİ bu sefer şohbet-i rindāne bizimdir
zulmetde isek de yine cānāne bizimdir
2. dūnyāda hemen cān ile cānān barış olsun
ey dİde-i ter rü'yet-i mestāne bizimdir

3. pür-neş'e coşar kûşe-i meyhânedede rindân
bir maţla'-ı aşk oldu bu vîrâne de bizimdir
4. dîvân-ı suhan bizleri añlarsa ne hoşdur
ol dem varılan kûşe-i şekkerâne bizimdir
5. sahrâ-yı 'adem melce'mizdir fuqarâyız
bûlbûldeki feryâd-ı garîbâne bizimdir
6. ahvâlimiz akvâl ile ger añlaşılırsa
ol dem toğacağ re'y-i hakîmâne bizimdir
7. noğşân u riyâ bizler bir dem alıkoymaz
'uşşâka gerek vuşlat-ı merdâne bizimdir
8. iklîm-i tenîñ her yeri vîrâne de olsa
dervîşleriz eţvâr-ı şekîbâne bizimdir
9. elbet irecek gâyete bi'l-cümle 'avâlim
maĥbûb-ı ĥüdâ şâfi'-i dürdâne bizimdir
10. yârân-ı şafâ hep de gönüllerde muķîmdir
ihlâş u tevekkül ile peymâne bizimdir
11. edvâr-ı ĥayât seyr u temâşâdan 'ibâret
her devri virir âdeme bir başkaca lezzet

XVIII

1. insâna sa'âdet 'acâba yâr olamaz mı
yâr olsa da bir dem farza bâr olamaz mı

2. insān ne kadar görse de bolluqla refāhı
yoldāşları püsküllü belā mār olamaz mı
3. insāna bu ‘ālemde sa‘ādet çok uzaktadır
eñ cānlı mişāli bizlere tüccār olamaz mı
4. gördük ‘uqalā zümresi hep cem‘-i menāilde
bizlerde siyāh bor satışı kār olamaz mı
5. günlerce koşub hırş ile ‘aqlın kaçırınlar
encāmı tefekkür ile hoş-yār olamaz mı

54b

6. fettān-ı felegiñ re‘y-i ‘inānıyla zebünken
elbette hayāt gāyesi pür hār olamaz mı
7. togrulmayacak togrulamaz meşreb-i ‘ālem
bir hırş u tama‘ şāhibi bīdār olamaz mı
8. yurduñ yüzini güldirecek sa‘y-ı beşerken
bizlerde terakki güneşi hār olamaz mı
9. taḥşil beşeri ta‘liye itmekde ne şübhe
bī-dīn görülen kimse de dīndār olamaz mı
10. geçmişdeki āşār-ı semīhāne bugün de
aşhāb-ı yesāra yine pīş-dār olamaz mı
11. māderle peder ḥayr-ı ḥalef istiyor ammā
ḥayrū‘l-ḥalefiñ tavrı yarın ‘ār olamaz mı
12. eslāfını nisyān ideniñ ḥāli ḥarābdır
eşmārını etlāf ideniñ mālı türābdır

*XIX*⁴⁶⁷

1. insān medeniyyet dinilen satvete meftūn
ammā ki görüb ħarbini olmağda da mağzūn
2. şervetle bize nemek de olan yurdı görünce
gönlüm oluyor enva' füyüz ile meşhūn
3. ebdā'-ı nefā'is ile pür-zevk olan insān
envā'-ı mefāhir ile olmaz mı yā mecnūn
4. ğayret ne büyük ni'met olur tarz-ı ħayātda
bu ħāl ile çarĥıñ gidişi neşveye mekrūn
5. ahvāl-i zalām kaplasa aqtār-ı cihānı
pür emn ü emān iqbāle çıkar reh-i mesnūn
6. bizler hele āvāre-i her şevk u neşātız
ekdār-ı zamān bizler için hep dürr-i meknūn
7. milliyeti örnek idelim her işimizde
zīrā onı nisyān ideniñ ħaşmı pek efzūn
8. efsād-ı zamān cāzibesinden kaçmanlar
insān mükerrem diye her yerde de me'mūn
9. insānda cemāl feyz nazar toğmalı muṭlağ
bu mevhibeniñ nā'ili ħayretzede memnūn
10. üstād-ı edeb ħazret-i vaḥyī şānı ölmez
ilhām-ı füyüzāt ile itdi seni medyūn

---

⁴⁶⁷ Bu bendin sonuna “H. 1363 / M. 1944” tarihi ve “tamām” yazılmıştır.

11. her nazrada biñ zevk u neşât toğmada her gâh
her lahzada biñ telh-i zamân kılsa da âh vâh

XX

55a

1. şanmañ ki gönül bunca terakķiyi begenmez
ancaķ eñ ufaķ meyl-i tedenniyi begenmez
2. olgunluğı hem pek kısa bir devrede ister
evvel bu da yoķdı deyi teselliyi begenmez
3. yurduñ yüce 'umrânını her çevrede ister
dirlerse olur kevnle telakķiyi begenmez
4. baķ vaķt-ı mesâ'î bize pek az düşüyor âh
sa'yında tekâsül ü tevaķķiyi begenmez
5. çekmekte beşer miñnet-i dünyâyı uşandı
insânlığa kânûnla ta'addiyi begenmez
6. millet hele hiç görmeli mi genci çalışmaz
aylak dinilen hâl-i tereddiyi begenmez
7. hiç yoķ yere tezyîfe kızar her kim olursa
nefsindeki 'izzetle telehhiyi begenmez
8. nefsince mübâh gördiği şey'i tek insân
âcizdeecessüsle taharriyi begenmez
9. tertibli gidiş haşlet-i ecdâdı belirtir
türküñ teni hilkatde te'arriyi begenmez

10. varlık görerek kıtlığa düşmek ne elîmdir
her rāst gelecek rızkı tağaddīyi begenmez
11. insānlara 'ālemde sa' ydan öte yokdur
hızlı yürüme devri te'ennīyi begenmez
12. ey dīde-i hak-biñ vaṭanıñ her yeri cennet
cennetde olan böyle teşekkīyi begenmez
13. 'ādil olanıñ nāmı olur kutlu mükerrem
zālim olanıñ şoñ otağı dār-ı cehennem

XXI

1. şahbā ile baḳ def' -i ğama çāre ararlar
ayran gibi a'lā iḳecek var ne ararlar
2. bi'l-cümle menāhī ile ülfet iderek hep
aḳlāḳı fesāda virerek neş'e ararlar
3. insānlığa aḳlāḳa yarar her ne ki varsa
maḥv itmege bir demde bir efsāne ararlar
4. seriḳat ile rüşvet o kadar şimdi revācda
tezyīd-i revāc eyleyecek kimse ararlar
5. evrāḳ-ı ḥavādişde mizāḳlar ne elîmdir
ḥandān idecek milleti bir nesne ararlar
6. yetmiş senedir şahn-ı siyāsetde cerā'id
bī-dād ile dādı 'acabā nerde ararlar

55b

7. ḥayretde ḳalır 'aḳl-ı selīm bizdeki vaz'a

herkes ara bir borsacı bilmem ne ararlar

8. her perdesi oygun filmiñ seyirciler sūz
vurgunculariñ hepsi hemen zenne ararlar

9. ellendi vū dillendi vaanda nice bākir
her dūrlū ferāgat ile zenpāre ararlar

10. tellendi vū pullandı nice bīve-i fertūt
her dūrlū zarāfet ile ūç dāne ararlar

11. maddī ile en insānda meziyyet mi ararsın
dūnyāda bizim bir eimiz yo ne ararlar

12. ahāb-ı anā'at ekilür kūše-i hicre
erbāb-ı safāhat ouyor 'ive-i dehre

13

terkīb-i bend-i nazīm⁴⁶⁸

mefā'ilūn / fe'ilātūn / mefā'ilūn / fe'ilūn

I

56a

1. anı o dem ki niimen-tırāz obet idim
o mest-i nāz ile mey-nū-ı bezm-i 'iret idim

---

⁴⁶⁸ YND'de bu terkīb-i bend 5 bendden olumaktadır. YND'de 3. bend olarak yazılan bend mecmuada bulunmamaktadır. Bu bend ise u ekildedir:

1 figān-ı hayf ki dūrum viāl-i cānāndan/dirīg u derd ki derdim belā-yı hicrāndan
2 kenār-ı emini demdūr ki ek-i u'le-feān/ide nūmūne dem-ā-dem tenūr u tūfāndan
3 idūb o yūsuf-ı hūsnūn gāmında ya'ubı/niān virir dil ū cān imdi beyt-i azāndan
4 'aceb mi firatı itse cihānı tīre vū tār/gūbār-ı kūyı olub dūr dīde-i cāndan
5 bilürse illetimi nabz-gīr-i derdim olub/mesīh el eke havfım budur ki dermāndan
6 dem-ā-dem āte-i hasretle ek-i ter yerine/erāre cū ider oldu dū-em-i giryāndan
7 abā-yı gūl gibi āk itdi hār-zār-ı firāk/henüz yodur eer bende ceyb ū dāmāndan
8 o ūhı gōrmeyeli hātur oldu rencīde/cūnūn-ı 'a ile oldum bahār-ı nādīde

2. anı o dem ki idüb yāri Şubha dek der-ber
miŐāl-i hāle hem-āgūŐ-ı māh al'at idim
3. anı o dem ki ser-i kūy-ı yār idi vaanım
hezār Őev ile gūlın-i bāg-ı vuŐlat idim
4. anı o dem ki olub gārra-mest bāde-i nāz
humār dūrdī-i cām-ı niyāza haŐret idim
5. anı o dem ki cem-i meclis-i maabbet olub
Őarāb-ı 'aŐ ile pūr-zev ü Őev ü hālet idim
6. anı o dem ki ru-ı yāre eyledike nigāh
ser-ā-ser āyīne-veŐ eŐm dūz haret idim
7. anı o dem ki Őafādan miŐāl-i pervāne
o Şem'-i bezm-i leāfetle germ ũlfet idim
8. fiān ki Şimdi olub hicr ile perīŐān hāl
gözümde aldı o demler miŐāl-i hūāb u haāl

II

1. görürdi dīde-i dil cilve-i add-i yāri
o servūn olmuŐ idim cān ile hevādārı
2. kemend-i zūlfüne dil baqladım⁴⁶⁹ ol Őūuñ
Őikenc ü kākūlinūñ cān idi giriftārı
3. niāh-ı sihr ile itmiŐdi Őabırımı gāret
'ıāl-ı 'aqlım idi ın-i zūlf-i mekkārı

---

⁴⁶⁹ YND: baqlamıŐ idim

4. ḥayāl-i ḥüsni cilā-baḥş-ı çeşm-i cānım idi
anıñla añlar⁴⁷⁰ sīnede dil-i zārı
5. musaḥḥar itmiş idi la'1⁴⁷¹ ile olub āteş
dil-i za'īfimi ebrūsı ile ruḥsārı
6. mezāk-ı 'aşkı⁴⁷² talḥ itmişdi⁴⁷³ sākī-i hicr
vişāl-i dılber idi bezmimūñ kadeḥ-kārı
7. 'azīz taḥt-geh-i mışr-ı vuşlat olmuş idim
tamām o⁴⁷⁴ yūsūf-ı ḥüsñüñ olub ḥarīdārı
8. revā mı şimdi olam künc-gīr-i mahcūrı
ḳarār-gāh-ı dil ü cān ola çeh-i dūrı

III

1. bu yolda hem-demim ancaḳ dü-çeşm-i pūr-nem-vār
görünce ḥālime aḒlar gözüm gibi nem-vār

56b

2. reh-i firākda ḳaldım yine tek ü tenhā
ne bir enīs-i muvāfiḳ ne yār u⁴⁷⁵ hem-dem vār
3. diyār-ı 'aşḳda düşdüm ğarīb u āvāre
ne ketm-i rāzıma⁴⁷⁶ tāḳat ne yār-ı⁴⁷⁷ mahrem vār

---

⁴⁷⁰ YND: eyler idim

⁴⁷¹ YND: na'1

⁴⁷² YND: 'ayşımı

⁴⁷³ YND: itmemişdi

⁴⁷⁴ YND: ebū

⁴⁷⁵ YND: yār-i

⁴⁷⁶ YND: zārda

⁴⁷⁷ YND: keşfe

4. kimine cur'ası eyler derūn-ı 'āşığı hūn
şarāb-ı 'aşk ile⁴⁷⁸ dem-vār dilber-i⁴⁷⁹ 'ālem-vār
5. şarāb-ı 'aşkuñ olur keyfi terk-i cān itmek
egerçe biñ yaşar ol meyden içse ādem-vār
6. meyden içmiş idim ben de germ olub şimdi
humār-ı hasret imiş nāmı dilde bir ğam vār
7. vişāl-i yārdan efsūs u hayf dūr olalı
serinde cān u dilūñ gūne gūne mātem vār
8. belā-yı firqate yā rab nihāyet olmaz mı
bu iştiyāka dağı hadd u ğāyet olmaz mı

IV

1. gözüm firāk ile hūn u serimde dāğ-ı cünūn
hevā-yı leylī-i zülfünde⁴⁸⁰ cān u dil mecnūn
2. derūnim āteş-i hicr⁴⁸¹ ile külhan-ı hasret
dil ıztırāb ile meksūr u hātırım mahzūn
3. tenümde nār-ı hasret-i⁴⁸² kebāb ider cigerim
hücūm-ı 'aşk ile hālīm harāb u⁴⁸³ bađrım hūn
4. dirīğ oldı harāb o⁴⁸⁴ şehenşeh-i hüsnūñ
sipeh-i 'aşkına iklīm iken derūn u birūn

---

⁴⁷⁸ YND: 'aşkda

⁴⁷⁹ YND: egerçe

⁴⁸⁰ YND: zülf ile

⁴⁸¹ YND: 'aşk

⁴⁸² YND: mahabbet

⁴⁸³ Bu kelime YND'de bulunmamaktadır.

⁴⁸⁴ YND: ol

5. demīde itdi hemān hevā-yı⁴⁸⁵ kākülini
firāz-ı lāne-i çeşmden⁴⁸⁶ āh-ı berķ-i derūn
6. dile hayāl-i zenaḥdānı çāh-ı bābil ide⁴⁸⁷
idübdür⁴⁸⁸ 'aqlıma her bir nıgehde şad efsūn
7. nazīm-i zār gibi gönülüm ol perī-veş dūn⁴⁸⁹
hezār cān ile olmuşdı 'āşık u⁴⁹⁰ meftūn
8. fiğān ki ḥasret-i hicr ile itdim dem-beste⁴⁹¹
firāķ-ı yār ile oldum ölümli bir ḥaste

14

terkīb-i bend-i fehīm

fe' ilātün(fā' ilātün) / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün(fā' lün)

I

57a

1. ey nigāh-ı gāzabı mest-i mey-i naḥvet-i nāz
ğamzesi sākī-i cām-ı ecel-i ehl-i niyāz
2. ey fūrūğ-ı ruḥ-ı ḥūy-gerdesi ḥūrşīd-güdāz
ey lebi⁴⁹² nādire gül-berg-i gül-i gülşen-i rāz
3. kırkaram rāzımı fāş ide o çeşm-i ğammāz
āşına oldı dile ğamze-i peykāne-nevāz

---

⁴⁸⁵ YND: hayāl hümā-yı

⁴⁸⁶ YND: çeşmimden

⁴⁸⁷ YND: idi

⁴⁸⁸ YND: iderdi

⁴⁸⁹ YND: perī-rüyā

⁴⁹⁰ YND: 'āşık-ı

⁴⁹¹ YND: fiğān ki sürme-i hicr itdi şimdi dem-beste

⁴⁹² FD: lebi

4. ŧeb-i hicr ü ğam-ı zülf ü dil-i sevdā-perdāz
iḩtiyārī degil āh eylerem⁴⁹³ dūr-ı⁴⁹⁴ dirāz
5. āh idersem n'ola sevdāñ ile tölmuŧ göñlüm
haberim yoğ ki senüñ 'āŧıkuñ olmuŧ göñlüm

II

1. ḩsnüñ evvel bağıŧımda beni itdi meftün
eyledi sāhir-i çeŧmüñ baña çoğ⁴⁹⁵ mekr u füsün
2. zülfüñ itdi dilümi silsile-cünbān-ı cünün
āhirü'l-emr bu sevdā ile oldum mecnün
3. gördüñ oldum elem-i 'aŧkuñ ile zār u zebün
ŧerbet-i luğfla derd-i dilüm itdüñ efzün
4. töldi tā derd-i mağabbetle derün u bīrün
baŧladuñ zehr u⁴⁹⁶ sitemler dilümi⁴⁹⁷ itmege hün
5. rüy-ı dil gösterüb itdüñ beni çün dīvāne
olduñ⁴⁹⁸ ey āhū-yı vaħŧı giderek bīğāne

III

1. bī-mürüvvet ne idi 'arz-ı mağabbet evvel
ne idi eyledigüñ luğf u mürüvvet evvel

---

⁴⁹³ FD: eyler isem

⁴⁹⁴ FD: dūr u

⁴⁹⁵ FD: biñ

⁴⁹⁶ FD: zehr-i

⁴⁹⁷ FD: ciğerüm

⁴⁹⁸ FD: oldum

2. neye virdüñ idi nezzāreye ruḥṣat evvel
itmek idi ġaražuñ çün ki ferāġat evvel⁴⁹⁹
3. niçin itdüñ dil-i bīçāreye ŧefkat evvel⁵⁰⁰
ne idi tā bu kadar germī-i ülfet evvel
4. üns idi elde iken ŧāniña ‘ādet evvel
ŧāhbāzum yoġ idi sende bu vaḥŧet evvel
5. ‘afv kıł ḥüsnüñe küstāḥ nigāh itdüm ise
iḥtiyār elde degil ġirye vü āh itdüm ise

IV

1. gerçi ben serḥoŧ ‘aŧkuñla ŧarāb itmez idüñ
āteŧ-i cevı ile baġrumda kebāb itmez idüñ

57b

2. evvel āŧüfteñe⁵⁰¹ tā böyle ‘itāb itmez idüñ
biñ su’āl itse de⁵⁰² bir tünd cevāb itmez idüñ
3. luḥ iderdüñ ġazab-ālūde ḥitāb itmez idüñ
beni gördükçe ser-i rehde ŧitāb itmez idüñ⁵⁰³
4. cismümi⁵⁰⁴ āteŧ-i ḥasretle kebāb⁵⁰⁵ itmez idüñ
dil-i vīrānımı⁵⁰⁶ tekrār ḥarāb itmez idüñ⁵⁰⁷

⁴⁹⁹ Bu mısra FD’de 3. beyitin ilk mısraı olarak yazılmıştır.

⁵⁰⁰ Bu mısra FD’de 2. beyitin 2. mısraı olarak yazılmıştır.

⁵⁰¹ FD: ālüfteñe

⁵⁰² FD: eylese

⁵⁰³ Bu beyit FD’de 4. beyit olarak yazılmıştır.

⁵⁰⁴ FD: çeŧmümi

⁵⁰⁵ FD: pür-āb

⁵⁰⁶ FD: dil-i vīrānemi

⁵⁰⁷ Bu beyit FD’de 3. beyit olarak yazılmıştır.

5. Şimdi ¼urbānuñ olam söyle nedür n'oldı sebep
āŐına-yı ezeliye bu tecāhül bu ğazab

V

1. mest-i Őirīn-suĥanam telhī-i ğüftār nedür
luftuñ evvel ne idi Şimdi bu āzār nedür
2. pür-teĝāfül nigeĥ-i nergis-i bīmār nedür
ĝonca gibi ğülen⁵⁰⁸ la'lin-i Çeker-bār nedür
3. beni ğördükçe Őitāb ile o reftār nedür
renciş-i bī-sebeb u⁵⁰⁹ ğamze-i pergār nedür
4. sitem-i ğamze yeter çeşm-i cefākār nedür
mübtelāña nedür ey Őuĥ bu eṭvār nedür
5. sitem itmekde neye⁵¹⁰ kādīr iseñ eyle baña
'āŐıķam 'āŐıķam ey Őuĥ-ı sitemkār⁵¹¹ saña

VI

1. ĥod-perestüm reviŐ⁵¹²-i dīnünüñe ¼urbān olayım
'āŐıķ-āyīnesin āyīnünüñe ¼urbān olayım
2. pīçiŐ-i ṭurra-ı müŐkīnünüñe ¼urbān olayım
reŐkden bister-i⁵¹³ bālīnünüñe ¼urbān olayım

---

⁵⁰⁸ FD: ğonca-i ğül gibi

⁵⁰⁹ FD: sebep-i

⁵¹⁰ FD: yine

⁵¹¹ FD: cefā-kār

⁵¹² Bu kelime mecmuada "veriŐ" Şeklinde yazılmıştır.

⁵¹³ FD: bister ü

3. çeşm-i 'ayyār-ı sülhan-çīnūñe ҡurbān olayım
o kemān ebrū-yı pūr-çīnūñe ҡurbān olayım
4. nāvek-i ğamze-i pūr-kīnūñe ҡurbān olayım
zehr-ḥand-i leb-i şīrīnūñe ҡurbān olayım
5. sīneñi kīneden ey āyīne-ruḥ şāf eyle
öleyim mi ele mir'āt alun inşāf eyle

VII

1. ḥüsnüñi görse eger yūsūf olur bende saña
ḥayl-i 'uşşāḳ nice olmasun efgende saña
2. 'āşīḳ olurduñ eger görse idüñ sen de saña
ba'd-ez-īn bendeyem ey şāh-ı cihān ben de saña
3. ḥande it ağlasa ḥālin dil-i nālende saña
böyledür ҡismet-i ḥaḳ girye baña ḥande saña

58a

4. bir naşīḥatdur ider 'āşīḳ-ı şermende saña
ḳorḳaram yār olur aġyār-ı firībende saña
5. girde-bālīn gül-āgende olub⁵¹⁴ pūte-i ḥār
derd-i ğāyretle helāk ola fehīm-i bīmār

15

tercī' -i bend-i selāmī

fe' ilātün(fā' ilātün) / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün(fā' lün)

I

---

⁵¹⁴ FD: idüp

59a

1. ey çeken derd-i şanemle gice gündüz kederi
eyleyen firkat ile dem-be-dem āh-ı seheri
2. geşt idüb yine cihānı dolanub baħr ü beri
görmeyen şem' ile mehtābda nūr-ı kameri
3. hārdan bülbül-veş vurub⁵¹⁵ nīşteri
koğmadıñ⁵¹⁶ gülşen-i 'ālemde gezüb verd-i teri
4. bulmayub kendiñe bir 'ārif hağ rāhberi
itmediñ⁵¹⁷ kuy-ı dilārā-yı murāda seferi
5. 'aşk ile eylemedik cısr-i hevādan güzeri
bulmadım deyü⁵¹⁸ güzāf eyleme eyle hazeri
6. hāk-i rāhında ağıt hasret ile eşk-i teri
ola tā mā-ħaşaliñ dilde ma'ārif şemeri
7. nār-ı 'aşk ile yakub⁵¹⁹ cümle şafāt-ı beşeri
kalmaya sende dağı zerrece senlik eşeri
8. kal' ide küh-ı inā'iyeti 'aşkıñ teberi
buluna ma'den-i cānında murādıñ güheri
9. dīdeden perdeyi kaldır güzel eyle nazarı
'ārif ol aç gözini saña sözüñ muhtaşarı
10. gel bırak bu heves-i dāniş ü⁵²⁰ 'ilm ü hüneri

---

⁵¹⁵ SD: cāna urup

⁵¹⁶ SD: kokduk

⁵¹⁷ SD: itmedik

⁵¹⁸ SD: diye

⁵¹⁹ SD: yanıp

bulamazsın okusan⁵²¹ biñ kütüb-i mu'teberi

11. oқudum kâdî vü keşşâf ü cerîr ü⁵²² taberi
aradım şordum anı pîrden aldım haberi

II

1. nice bulsun kişi ol yârı ki ehvâda arar
gâh tenzîh gehi teşbîh ile hûlyâda arar
2. haşr u neşri arasa 'âlem-i 'uqbâda arar
görmege dost yüzini cennet-i me'vâda arar
3. sırrı zâhirde ara zâhiri aḥfâda arar
güyyâ pertev-i mihri şeb-i zulmâda arar
4. âb-hayvân deyü⁵²³ iskender ü dârâda arar
nefî-i rûhı koyub 'îsâyı aḥbâda arar
5. zâhidi meykedede rindi muşallâda arar
'ârif ü ehl-i dili mesned-i taḫvâda arar
6. kimi esrâr deyü⁵²⁴ şîre ile bâda arar
neş'e-i 'aşkı⁵²⁵ varub sâğır-ı şahbâda arar

59b

7. kimi 'indîce riyâzat ile esmâda arar
keşret-i ḫalvet ile bulmağa tenhâda arar

---

⁵²⁰ SD: dâniş-i

⁵²¹ SD: okusuñ

⁵²² SD: harîr-i

⁵²³ SD: diye

⁵²⁴ SD: diye

⁵²⁵ SD: 'aşk

8. 'arif oldur ki hemān nüshā-ı kübrāda arar
kalb-i mü'min gibi⁵²⁶ mir'at-ı mücellāda arar
9. cümle kendinde bulur her ne ki dünyāda arar
aña hep zāhir olur nesne ki ma'nāda arar
10. okudum kādī vü keşşāf ü cerīr ü⁵²⁷ taberi
aradım şordum anı pīrden aldım haberi

III

1. isteyen yārini sırr ile darrāda bulur
şıdık ile 'āşık olan keşret ü tenhāda bulur
2. nūr-ı mihri dileyen çārum-ı mīnāda bulur
maṭlab-ı lü'lü' u⁵²⁸ mercān ise deryāda bulur
3. teşne-i zezem olan ka'be-i 'ulyāda bulur
hızr-veş āb-ı hayātı kişi zulmāda bulur
4. yed-i beyzā dileyen hazret-i müsāda bulur
isteyen nefha-ı rūhı dem-i 'īsāda bulur
5. muştafā sırrını kavseyn-i ev-ednāda bulur⁵²⁹
kays-veş 'āşık olan maṭlabı leylāda bulur
6. kimi pervāne gibi şem'-i şeb-ārāda bulur
bülbüli gör ki murādın gül-i hamrāda bulur

---

⁵²⁶ Bu kelime SD'de yoktur.

⁵²⁷ SD: harīr-i

⁵²⁸ SD: lü'lü'-i

⁵²⁹ Bu beyit SD'de 5. beytin 2. mısraı olarak yazılmıştır. SD'de 5. beytin 1. mısraı olarak yazılan "sırr-ı mī'rāc arayan sūre-i isrāda bulur" mısraı mecmuada yoktur.

7. 'āşık-ı mest-i ezeli ām-ı muşaffāda bulur
kimi mescidde egüb boynunu taqvāda bulur
8. kimisi zikre müdāvim olub esmāda bulur
nefy ü işbāt iderek maqşadın ālāda bulur
9. kimi meczüb oluben cezbe-i mevlāda bulur⁵³⁰
10. okudum kādī vü keşşāf ü cerīr ü⁵³¹ taberi
aradım şordum anı pīrden aldım haberi

IV

1. nice dem firkat-ı cānān ile berbād oldum
serserī kevnī gezüb pürsişe mu'tād oldum
2. kūh idüb meskeni vāmıķ gibi nā-şād oldum
ğam⁵³²-ı 'azr ile na'rezen⁵³³ feryād oldum
3. tīre⁵³⁴-i ğam zen-i kūh-ı dile ferhād oldum
kūy-ı şīrīn arayub rāzim-i baġdād oldum
4. bir zamān-ı seciye-keş meslek-i zühhād oldum
düşürüb rāhımı mescidlere 'ibād oldum

60a

5. gice gündüz çalışub şāhib-i üftād⁵³⁵ oldum
yār hayālīn dile naķş itmege behzād oldum

---

⁵³⁰ Bu beyit mecmuada tek mısra şeklindedir.

⁵³¹ SD: harīr-i

⁵³² SD: cām

⁵³³ SD: na'reren

⁵³⁴ SD: tīşe

⁵³⁵ SD: ezhād

6. dād deyü dā deme gešt-i dūr-i her dād⁵³⁶ oldum
ʿākıbet dāmen-i pīri tıtıcaķ şād oldum
7. yüz sürüb pāyine biñ cān ile münķād oldum
miħnet-i bend-i belādan hele āzād oldum
8. yapılub beyt-i dilim feyzle ābād oldum
şimdi gelmiş gibi bu ʿāleme nevzād oldum
9. oķudum ʿilm-i ledün dersini üstād oldum
derd-mendān-ı diliñ derdine imdād oldum
10. ʿayn-ı ʿibretle baķub her şeye dilşād oldum
vaħdet-i haķķı görüb cümlede⁵³⁷ irşād oldum
11. oķudum ķādī vü keşşāf ü cerīr ü⁵³⁸ taberi
aradım şordum anı pīrden aldım ħaberi

V

1. bir muʿammādır o kim yoķda da var⁵³⁹ varda da var
şeb-i zulmetde de var rüz-ı⁵⁴⁰ pūr-envārda da var
2. ceħr ü iħfāda da var bāṭın u⁵⁴¹ izħārda da var
heme esmā vü şıfāt-ı fiʿl ile āşārda da var
3. tekye vü medresede şūfī-i⁵⁴² ebrārda da var
müʿmin ü fāsıķ u aħyār ile eşrārda da var

---

⁵³⁶ SD: rād

⁵³⁷ SD: cümlede

⁵³⁸ SD: harīr-i

⁵³⁹ Bu kelime SD'de yoktur.

⁵⁴⁰ SD: varırız

⁵⁴¹ Bu kelime SD'de yoktur.

⁵⁴² SD: şūfī

4. şem' ü pervānede var bülbül ü⁵⁴³ gülzārda da var
'aşk ile üf' edede muḳ'id olan nārda da var
5. hūzn 'āşıkda da var gezdiği kūhsārda da var
dā'imā hū çeküb āh itdiği dildārda da var
6. zāhidūñ cennet için sürdigi iz kārda da var
'ārifiñ vuşlat için kıldığı efkārda da var
7. gözüñ aç perdeyi⁵⁴⁴ sil şehir ile bāzārda da var
her neye baksañ⁵⁴⁵ odur yār ile aḡyārda da var
8. bil ki şanduḡa-ı şarrāf-ı güher-bārda da var
cümle dükkānçe-i eşnāf ile 'atṭārda da var
9. ehl-i sevkiñ çalışub eylediği kārda da var
cem'ine baş ile cān virdigi dīnārda da var
10. oḡu gel nazmım dūrür bārımı eş'ārda da var
bu selāmī gibi dil-ḡaste vü nāçārda da var
11. oḡudum kāḡī vü keşşāf ü cerīr ü⁵⁴⁶ ṭaberi
aradım şordum anı pīrden aldım ḡaberi

16

tercī'-i bend-i şenā'ī

fe'ilātün(fā'ilātün) / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün(fā'lün)

---

⁵⁴³ SD: bülbül-i

⁵⁴⁴ SD: perde'i

⁵⁴⁵ SD: baksa

⁵⁴⁶ SD: harīr-i

61a

1. āh kim derd-i derūnum yine buldı zararı
yine aflāki siyāh eyledi āhım şereri
2. levh-i dilde kıomadı yaşım egerçi eşeri
āh serd-i seher ile yine buldu kederi⁵⁴⁷
3. yel gibi yeldim aradım bulamadım bir eri
didüm⁵⁴⁸ ey bād-ı şabā söyleme⁵⁴⁹ aldım haberi
4. hāşş u 'ām şeyh idinmiş⁵⁵⁰ bir alāy hayra seri⁵⁵¹
saña düldül deyü⁵⁵² vallahi şatar leng-i hari
5. ne haqīkat bilir ebter ne gök añlar ne yeri
bağlamaz terkīsine kāl ile hayrū'l-beşeri
6. her yaña gāh iskender gibi kıldım seferi
geh süleymān gibi şaldım yedi iklīme çeri
7. ⁵⁵³oğudum kavlı-i ebū-bekir ile ibn-i 'ōmeri
kimi 'abbās delīl itdi kim⁵⁵⁴ ibn-i haceri
8. ⁵⁵⁵açdı şebbāz-ı dilim her yaña⁵⁵⁶ bāl u peri
eyledim seyr nice⁵⁵⁷ mu'teberāt⁵⁵⁸-ı siyeri

---

⁵⁴⁷ Bu kelime mecmuada “kedezi” şeklinde yazılmıştır.

⁵⁴⁸ SDT: diye

⁵⁴⁹ SDT: sorma ki

⁵⁵⁰ SDT: demişler

⁵⁵¹ SDT: har u şerri

⁵⁵² SDT: diye

⁵⁵³ Bu beyit SDT'de ilk bendin 8. sırasında bulunmaktadır.

⁵⁵⁴ SDT: kimi

⁵⁵⁵ Bu beyit SDT'de ilk bendin 7. sırasında bulunmaktadır.

⁵⁵⁶ SDT: yanaya

⁵⁵⁷ SDT: seyrince

⁵⁵⁸ SDT: mu'tebār

9. görmedim gülşen-i aqvâlde hîç bir şeceri
bitmedi⁵⁵⁹ şâhınıñ üstünde murâdım eşeri⁵⁶⁰
10. yazmamış kâdî vü keşşâf ü cerîr ü taberi
haberim yok güzelim kimden alayım⁵⁶¹ haberi

II

1. seni 'âlem şâneme ki⁵⁶² 'arş-ı mu'allâda arar
kimi esmâda kimi genc-i müsemmâda arar
2. kimi â'râfda⁵⁶³ kimi cennet-i me'vâda arar⁵⁶⁴
kimi tağda kimi bāğda kimi şahrâda arar⁵⁶⁵
3. kimi gökde kimi yerde kimi deryâda arar⁵⁶⁶
kimi havrâda kimi âdem ü havvâda arar⁵⁶⁷
4. kimi sîm ü zer ile⁵⁶⁸ gevher-i yektâda arar⁵⁶⁹
kimi hürşîd-i cihântâb-ı mücellâda arar⁵⁷⁰
5. beyt-i mağdisde kimi ka'be-i 'ulyâda arar
kimisi deyre girüb lât ile 'uzzâda arar
6. kimi ya'kûb şıfat yüsûf zîbâda arar⁵⁷¹

---

⁵⁵⁹ SDT: ki bite

⁵⁶⁰ SDT: şemeri

⁵⁶¹ Bu kelime mecmuada "olayım" şeklinde yazılmıştır.

⁵⁶² SDT: şanemâ

⁵⁶³ SDT: a'raf u

⁵⁶⁴ Bu mısra SDT'de 3. beyitin ilk mısraı olarak yazılmıştır.

⁵⁶⁵ Bu mısra SDT'de 4. beyitin ilk mısraı olarak yazılmıştır

⁵⁶⁶ Bu mısra SDT'de 3. beyitin 2. mısraı olarak yazılmıştır

⁵⁶⁷ Bu mısra SDT'de 2. beyitin ilk mısraı olarak yazılmıştır

⁵⁶⁸ SDT: zer ü

⁵⁶⁹ Bu mısra SDT'de 4. beyitin 2. mısraı olarak yazılmıştır

⁵⁷⁰ Bu mısra SDT'de 2. beyitin 2. mısraı olarak yazılmıştır

kimi⁵⁷² yūsūf oluben⁵⁷³ rüy-i zelīhāda arar

7. kimi mecnūn⁵⁷⁴ olarak⁵⁷⁵ şuret-i leylāda arar

kimi vāmīk gibi ruhsāre-i 'azrāda arar

8. kimi bāğa girüb serv u⁵⁷⁶ semensāda arar

göl ü sünbülde kimi bülbül-i şeydāda arar

61b

9. kimi levha yazılan lafz⁵⁷⁷ ile ma'nāda arar

kimi⁵⁷⁸ tahmīs ile eş'ār u mu'ammāda arar

10. yazmamış kādī vü keşşāf ü cerīr ü taberi

haberim yok güzelim kimden alayım haberi

III

1. söyle ey māh-ruh⁵⁷⁹ ol⁵⁸⁰ kubbe-i haḍrāda mısıñ
yoğsa⁵⁸¹ ol⁵⁸² şem'-i münīr-i felek-ārāda mısıñ

2. kürsī vü levh ü kalem sidre-i tūbāda mısıñ
yoğsa⁵⁸³ envār-ı hüdā necm-i süreyyāda mısıñ

3. bā'is-i hilkat olan gevher-i yektāda mısıñ
yoğsa⁵⁸⁴ maşnū'uñ olan cümle-i eşyāda mısıñ

---

⁵⁷¹ SDT'de bulunan "olup" kelimesi mecmuada bulunmamaktadır.

⁵⁷² SDT: kimisi

⁵⁷³ SDT: olup

⁵⁷⁴ SDT: mecnūnuñ

⁵⁷⁵ SDT: olup

⁵⁷⁶ SDT: serv-i

⁵⁷⁷ SDT: lavz

⁵⁷⁸ SDT: kimisi

⁵⁷⁹ SDT: māh-likā

⁵⁸⁰ Bu kelime SDT'de bulunmamaktadır.

⁵⁸¹ SDT: yoğsa

⁵⁸² SDT: şol

⁵⁸³ SDT: yoğsa

⁵⁸⁴ SDT: bār-ı

4. sāye-i zātīñ olan dāver-i dārāda mısıñ
zātına⁵⁸⁵ şāhid olan şāhid-i ma'nāda⁵⁸⁶ mısıñ
5. 'aks-i ruḥsārīñ olan rūy-ı muşaffāda mısıñ
çeşm-i cān-bīniñ olan nergis-i şehlāda mısıñ
6. 'aceb enhār⁵⁸⁷ gibi ṭamı ile⁵⁸⁸ şahrāda mısıñ
gehi mūsāda gehi çün yed-i beyzāda mısıñ⁵⁸⁹
7. ⁵⁹⁰mescid ü medresede⁵⁹¹ künc-i muşallāda mısıñ
zāhidiñ hū diyüb itdiği gavgāda mısıñ
8. ⁵⁹²leyt ü leysde mi lāda mı illāda mısıñ
kāf-ı⁵⁹³ 'anḳāda veyā⁵⁹⁴ yasin u⁵⁹⁵ ṭahada mısıñ
9. ⁵⁹⁶gehi süflīde gehi 'ālem-i bālāda mısıñ
gehi 'īsāda gehi hācer u sārāda mısıñ⁵⁹⁷
10. yazmamış ḳāḏī vü keşşāf ü cerīr ü ṭaberi
ḥaberim yoḳ güzelim kimden alayım ḥaberi

IV

---

⁵⁸⁵ SDT: şānına

⁵⁸⁶ SDT: dil-ber-i ra'nāda

⁵⁸⁷ SDT: ezhār

⁵⁸⁸ SDT: vādī vü

⁵⁸⁹ Bu mısra SDT'de 7. beyitin 2. mısraı olarak yazılmıştır

⁵⁹⁰ Bu beyit SDT'de ilk bendin 8. sırasında bulunmaktadır.

⁵⁹¹ SDT: medrese vü

⁵⁹² Bu beyit SDT'de ilk bendin 9. sırasında bulunmaktadır.

⁵⁹³ SDT: kāf u

⁵⁹⁴ SDT: yā

⁵⁹⁵ SDT: ile

⁵⁹⁶ SDT: gehi esfelde keremle gehi a'lāda mısın/gehi 'īsā vü gehi hācer ü sarāda mısın

⁵⁹⁷ Bu mısra SDT'de 7. beyitin ilk mısraı olarak yazılmıştır.

1. nice dem hem-nefes-i nāle vü feryād oldum
āh ile taht-ı süleymān gibi berbād oldum
2. gāh⁵⁹⁸ olub bende gehi mutlak-ı⁵⁹⁹ āzād oldum
taht-ı izzetde gehi güzel şehdād⁶⁰⁰ oldum
3. gehi⁶⁰¹ ma'mūr oluben⁶⁰² vaşl ile ābād oldum
yıkılıub geh ğam-ı⁶⁰³ hicrān ile nāşād oldum
4. hıẓr ile hem-dem olub kâbil-i irşād oldum
cān u dilden ne ki dirler ise münkād oldum
5. gehi hem-rāh⁶⁰⁴ olub aqtāb u⁶⁰⁵ evtād oldum
nice dem keşf-i⁶⁰⁶ kerāmāt ile mu'tād oldum
6. şeref-i zühd ile geh eşref-i ābād⁶⁰⁷ oldum
şiddet-i nefis ile geh bir ter-i⁶⁰⁸ şeddād oldum

62a

7. nefis-i bed-ḥāhımı öldürmege cellād oldum
cigerim zahmına selmān gibi faşşād oldum
8. gehi mollālar ile zümre-i eşhād⁶⁰⁹ oldum
gehi evbāş-ı kumārbāz⁶¹⁰ gibi⁶¹¹ nerrād oldum

---

⁵⁹⁸ SDT: geh

⁵⁹⁹ SDT: bende-i mutlak gehi

⁶⁰⁰ SDT: gerçi ki şehzād

⁶⁰¹ SDT: gāh

⁶⁰² SDT: olup

⁶⁰³ SDT: ğam u

⁶⁰⁴ SDT: hem-zād

⁶⁰⁵ SDT: kutb ile

⁶⁰⁶ SDT: keşf u

⁶⁰⁷ SDT: 'ubbād

⁶⁰⁸ SDT: ebter-i

⁶⁰⁹ SDT: irşād

⁶¹⁰ Bu kelime mecmuada "kumārbār" şeklinde yazılmıştır.

⁶¹¹ SDT: ile

9. gehi semsārlik⁶¹² idüb gehi şeyyād oldum
gerçi kim oqumada yazmada üstād oldum

10. yazmamış kādī vü keşşāf ü cerir ü taberi
haberim yok güzelim kimden alayım haberi

V⁶¹³

1. kande bulsam anı kim yokda degil varda da yok
'āşık-ı zārda da yok dilber-i mekkārda da yok

2. nüh felek şeş cihet ü seb'a-yı seyyārda da yok
hāl ü müstakbel ü evzā⁶¹⁴ ile eṭvārda⁶¹⁵ da yok

3. nīk ü bedde degil āsāyiş-i⁶¹⁶ düşvārda da yok⁶¹⁷
ebr-i⁶¹⁸ bārān fiken dīde-i ezhārda da yok⁶¹⁹

4. gül ile hārda da yok⁶²⁰ bāg⁶²¹ ile gülzārda da yok⁶²²
mısr u şām u haleb u mekke vü ābārda da yok⁶²³

5. yemen u hind u buḥārāda vü tātārda da yok⁶²⁴
atlas u kemḥa degil dirhem ü dīnārda da yok⁶²⁵

---

⁶¹² SDT: sehḥarlık

⁶¹³ SDT'de 9. beyitin ilk mısraı olarak yazılan “şecer-i bağ-ı iremde biten esmārda da yok” mısraı mecmuada bulunmamaktadır.

⁶¹⁴ SDT: māzī

⁶¹⁵ SDT: edvārda

⁶¹⁶ SDT: āsān ile

⁶¹⁷ Bu mısra SDT'de 3. beyitin 2. mısraı olarak yazılmıştır.

⁶¹⁸ SDT: āb-ı

⁶¹⁹ Bu mısra SDT'de 4. beyitin ilk mısraı olarak yazılmıştır.

⁶²⁰ SDT: degil

⁶²¹ SDT: hār

⁶²² Bu mısra SDT'de 4. beyitin 2. mısraı olarak yazılmıştır.

⁶²³ Bu mısra SDT'de 5. beyitin ilk mısraı olarak yazılmıştır.

⁶²⁴ Bu mısra SDT'de 5. beyitin 2. mısraı olarak yazılmıştır.

⁶²⁵ Bu mısra SDT'de 6. beyitin ilk mısraı olarak yazılmıştır.

6. künc-i dükkānda degil şehir ile bāzārda da yok⁶²⁶
nice vaş idem anı kim der u dīvārda da yok⁶²⁷
7. küşe-i meykedede hāne-i hammārda da yok
ser-be-ser⁶²⁸ hayl-i cihān zümre-i ahyārda⁶²⁹ da yok
8. dağı ser cümle muhācirde vü enşārda da yok
fiḫ u tefsīr u eḫādiş ile āşārda da yok
9. ḳalb-i vīrān-ı senā`ī-i dil-efgārda da yok
zāhir u bāḫın u ā`yān ile esrārda da yok⁶³⁰
10. yazmamış ḳāḏī vü keşşāf ü cerīr ü ḫāberi
ḫāberim yok güzelim kimden alayım ḫāberi

17

tercī`-i bend-i ḫācı şādık

fe`ilātün(fā`ilātün)/fe`ilātün/fe`ilātün/fe`ilün(fā`lün)

I

63a

1. resm-i `unvān⁶³¹ mekātīb-i cedīdü't-taḫrīr⁶³²
`arż-ı⁶³³ rütbeyle nisbetle olunmuş taşvīr
2. yine ḫayşiyet-i zātīye olunmaz tenkīr
ḫāḳ ḫayşiyetimizden eger olduḡsa ḫābīr

⁶²⁶ Bu mısra SDT'de 6. beyitin 2. mısraı olarak yazılmıştır.

⁶²⁷ Bu mısra SDT'de bulunmamaktadır.

⁶²⁸ SDT: ser-te-ser

⁶²⁹ SDT: künbed-i devvārda

⁶³⁰ Bu mısra SDT'de 2. beyitin 2. mısraı olarak yazılmıştır.

⁶³¹ HS: `unvāniñ

⁶³² HS: cedīd-i taḫrīr

⁶³³ HS: `arāz-ı

3. mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debîr

II

1. öyle bir sâde müderris degiliz nihrîriz
ağ şakallı h̄āceyiz⁶³⁴ 'ilm ü hünerde pîriz

2. 'aql u naqli biliriz muqtedirü't-tefsîriz
yapmışız h̄azret-i kur'āna mufaşşal tefsîr⁶³⁵

3. mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debîr

III

1. halka teblîğ ile fermân-ı şeh-i kevneynî
vüzerâ-yı şeh-i dünyâya şebîhiz 'aynı

2. emr ü nehy eyleyerek faşl ideriz mâbeynî
olmuşuz şer'ide fetvâya buyurmağda vezîr

3. mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debîr

IV

1. itmişiz nice maqâmât-ı 'ulûmî⁶³⁶ taḥkîk
şerḥ u îzâḥ u me'ânîye hevâşî ta'lîk⁶³⁷

2. h̄aşılı vârid olub h̄azret-i ḥaḥdan tevfiḥ
olmuşız devlet-i 'ilmiye-i 'ülyâda müşîr

---

⁶³⁴ HS: ḥocayız

⁶³⁵ HS: tefsîriz

⁶³⁶ HS: 'ulûm-ı

⁶³⁷ HS: şerḥ u îzâḥ-ı mezâyâya havâşî te'alluk

3. mekremetlü yazılır mı biz(e) ey kilik-i debîr

V

1. biz bu devletde cevâhir gibi kıymetlü idik
nezd-i erbâb-ı fezâ'ilde faẓiletlü idik
2. imdi bu rağbet ile neşre de⁶³⁸ himmetlü idik
hâliyâ evc-i⁶³⁹ faẓiletde iken bî-takşîr
3. mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debîr

VI

1. bizdeki şihhat aşl ü neseb ü şî'r u edeb
'iffet u şıdk u dirâyet gerü tursunlar⁶⁴⁰
2. itmişiz gayret-i dîniyye ile 'ilmi taleb
kavlimiz tâ beķâmet tırarak⁶⁴¹ dîne ğafîr
3. mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debîr

VII⁶⁴²

1. mekremet cümle beni âdeme virmiş mevlâ
ki buyurmuşdur ezelde⁶⁴³ veleķad keremnâ⁶⁴⁴

63b

---

⁶³⁸ HS: ne şî'irde

⁶³⁹ HS: evci

⁶⁴⁰ HS: 'iffet u şıdk u dirâyet gerü dursunlar heb

⁶⁴¹ HS: kıyâmet taraf-ı

⁶⁴² Bu bend HS'de 8. sıradadır.

⁶⁴³ HS: ezelden

⁶⁴⁴ HS: velead kerremnâ

2. varafe'nā ile faẓl ehlini kılmış⁶⁴⁵ i'lā
biz de ger vaşf-ı ilahice olunsak ta'bīr⁶⁴⁶

3. mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debīr

VIII⁶⁴⁷

1. enbiyā vārişiyiz mūrīşimiz faḥr-ı resul
reh-nümāyız kılağuzladığımız⁶⁴⁸ ḥayr-ı sübul

2. şıdk ile tezkiyemiz düzgün olub⁶⁴⁹ 'indü'l-gül⁶⁵⁰
olduğ aḥkām-ı ilahiye serīrinde⁶⁵¹ qarīr

3. mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debīr

IX⁶⁵²

1. açalım baḥşimizi vālī-i vālā-şāne
ya'ni ol dāver-i 'allāme-i kıymetdāne

2. bizi tenzīl idecek mi bu yeñi⁶⁵³ 'unvāna
çoğ ayāletde bizi faẓl ile kılmış⁶⁵⁴ teşḥīr

3. mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debīr

---

⁶⁴⁵ HS: ehli olunmuş

⁶⁴⁶ HS: ḳaderi iḳān-ı 'aḳāidce olur ta'bīr

⁶⁴⁷ Bu bend HS'de 7. sıradadır.

⁶⁴⁸ HS: kılavuzladığımız

⁶⁴⁹ HS: iken

⁶⁵⁰ HS: 'indelül

⁶⁵¹ HS: ilāḥiyeye serīr-i

⁶⁵² Bu bend HS'de 12. sıradadır.

⁶⁵³ HS: gibi

⁶⁵⁴ HS: faẓl itmiş

X⁶⁵⁵

1. kâdrimizi⁶⁵⁶ görse idiñ nezd-i müşirāide⁶⁵⁷
siyemmā⁶⁵⁸ hāk der-i re'fet-i yezdāide
2. biz de āşāflarıız cenb-i⁶⁵⁹ süleymāide
'arş-ı belkıs-ı kemālâtı biz itdik tehayyüz⁶⁶⁰
3. mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debîr

XI⁶⁶¹

1. indi⁶⁶² 'unvān-ı faẓiletten⁶⁶³ aşāğı 'ulemā
mekremet kâpdı nice ismi müderris-i cühelā
2. kâdr-i resmî ile fahr itmemişiz biz⁶⁶⁴ aşlā
kâdr-i ikān u 'akā'idce olunsaķ tevķîr⁶⁶⁵
3. mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debîr

XII⁶⁶⁶

1. fark olunmaz mı esātîz-i tilāmîz-i 'ulüm
kāmîl āşār-ı kemālinden olur mı maħrûm

---

⁶⁵⁵ Bu bend HS'de 11. sıradadır.

⁶⁵⁶ HS: kadrimiz

⁶⁵⁷ HS: müşirāide

⁶⁵⁸ HS: siyemā

⁶⁵⁹ HS: eşefleniruz bezm-i

⁶⁶⁰ HS: teħîr

⁶⁶¹ Bu bend HS'de 10. sıradadır.

⁶⁶² HS: itdi

⁶⁶³ HS: feẓāilden

⁶⁶⁴ HS: biz fahr itmemişiz

⁶⁶⁵ HS: bizdeki vaşf-ı ilāhi olunsa ta'bir

⁶⁶⁶ Bu bend HS'de 9. sıradadır.

2. kesb-i esbāb-ı huşūş itdigimiz hep⁶⁶⁷ ma'lūm
ne revā⁶⁶⁸ kim olalım kayd-ı 'umūmīde esīr
3. mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debīr

XIII

1. müşterek mekremeti⁶⁶⁹ istemeyiz 'ār ideriz
'ārımızdan o gelen kağıdı inkār⁶⁷⁰ ideriz
2. şā'iriz hāzımımız yok hemān eş'ār ideriz⁶⁷¹
kādrimiz⁶⁷² hürmet iken lāyık olur mı tağyīr⁶⁷³
3. mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debīr

XIV

64a

1. kātīb-i hāzret-i⁶⁷⁴ dīvān-ı velīyü'n-ni'āmı
keser elbette seniñ gibi pürüzlü qalemi
2. sen muqādirce⁶⁷⁵ kitābetde degilsin 'acemī
yıkılan gönlümüzü⁶⁷⁶ eyle bu def'a ta'mīr
3. mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debīr

---

⁶⁶⁷ HS: itmediginiz heb

⁶⁶⁸ HS: revādir

⁶⁶⁹ HS: mekremet

⁶⁷⁰ HS: efkār

⁶⁷¹ HS: şā'iriz hāzım degiliz āşikār ideriz

⁶⁷² HS: hākkımız

⁶⁷³ HS: tahkīr

⁶⁷⁴ HS: hāzret-i kātīb-i

⁶⁷⁵ HS: muqādderce

⁶⁷⁶ HS: göñülleri

tercî -i bend-i şevket

fe' ilātün(fā' ilātün)/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün(fā' lün)

I

65a

1. mekremetlü dime senden olmuş isek dilgîr
mevleviyyetle fazîlet kıazan ey hı'āce-i pîr
2. olunur rütbeye nisbet ile 'unvân-ı taħrîr
sen de bu pâyede bu resm ile olduñ tezķîr
3. mekremetden diğeri var mı saña bir ta'bîr

II

1. ister fâzıl-ı bernāya gerek ise pîr ol
yaşı yetmiş hı'āce hem 'ālim u hem niħrîr ol
2. bilüb envā' hünere maṭla'-ı tefsîr ol
yine bu şüretü'l-kābîñ eyā şeyh-i kebîr
3. mekremetden diğeri var mı saña bir ta'bîr

III

1. olsa giz şadefde ħalîl naħvde ibn-i ħācib
sa'dde mantık ile ādābda da gelsek ġālib
2. idüb ibdā'-ı beyān seyyide olsañ şāhib
çāre yokdur idemez kimse uşûlı tağyîr
3. mekremetden diğeri var mı saña bir ta'bîr

IV

1. itseñ ebhâs-ı nüsaḥ üzre kıyâs-ı eşkâl
halka tehzîb ile ta'limi de kılsañ âmâl
2. dersiñle gelse ḥayālî oḡusa monlâ celâl
varsa şâkird olarak meclisiñe ḳādî-ı mîr
3. mekremetden diğeri var mı saña bir ta'bîr

V

1. şerḥ kılsañ mütûn olsa eliñde ḥâzîr
âferînler dise te'lifiñe herkes zâhir
2. 'arz u cevherî ta'rîfe de olsañ ḳâdir
eyleseñ keyf ü kem ḥükmüni de ezber-i taḳrîr
3. mekremetden diğeri var mı saña bir ta'bîr

19

tercî'-i bend-i râmiz paşa

mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

I

66a

1. nevâ yok bezm-i ġurbetde fiğân u⁶⁷⁷ âhdan ġayrı
kime dem-sâz olur dil⁶⁷⁸ nâle-i cân-gâhdan ġayrı
2. ne hem-dem var ne sâḳî bir⁶⁷⁹ dil-i ġümrâhdan ġayrı

---

⁶⁷⁷ RP: fiğân-ı

⁶⁷⁸ RP: olursun

⁶⁷⁹ RP: pes

ḥaṭ-ı sāğarda yazmaz ḥayfle eyvāhdan ğayrı

3. çemende nāle yokdur bu dil-i āgāhdan ğayrı⁶⁸⁰
gül-i ümmīd virmez bŷy ye's-i cāhdan ğayrı⁶⁸¹
4. sefer itsem refik olmaz ğubār-ı rāhdan ğayrı⁶⁸²
şorar yok ḥātırım ḥüzñ ü ğam-ı⁶⁸³ cāngāhdan ğayrı⁶⁸⁴
5. karar itsem yerim yok bezm-i şivengāhdan ğayrı⁶⁸⁵
tesellī bahş ider⁶⁸⁶ yok tāli'-i bed-ḥāhdan ğayrı
6. ğarībim bī-kesim yokdur enīsim āhdan ğayrı
penāhım dest-ğirim qalması allahdan ğayrı

II

1. cūdā itdi beni gerdŷn o māh-ı mihr-bānımdan
boyansın qana dāmānı sirişk-i ḥun-feşānımdan
2. ocāğ-I dil qo yansun sŷziş-i āh u fiğānımdan
qılub āvāre tīrāsā beni qaşı kemānımdan⁶⁸⁷
3. tŷtuşsun bām-ı çarḥ ol āteş-i dŷzaḥ-nişānımdan⁶⁸⁸
diyār-ı ğurbete dŷşdŷm ayırdı ḥānmānımdan⁶⁸⁹
4. ğınā-yı qalbi buldum şimdi geçdim naqd-i cānımdan⁶⁹⁰

---

⁶⁸⁰ Bu mısra RP'de bulunmamaktadır. RP'de 3. beyitin ilk mısraı "sefer itsem refik olmaz ğubār-ı rāhdan ğayrı" şeklinde yazılmıştır.

⁶⁸¹ Bu mısra RP'de 4. beyitin 2. mısraı olarak yazılmıştır.

⁶⁸² Bu mısra RP'de 3. beyitin ilk mısraı olarak yazılmıştır.

⁶⁸³ RP: gam u

⁶⁸⁴ Bu mısra RP'de 5. beyitin ilk mısraı olarak yazılmıştır.

⁶⁸⁵ Bu mısra RP'de 3. beyitin 2. mısraı olarak yazılmıştır.

⁶⁸⁶ RP: olur

⁶⁸⁷ Bu mısra RP'de 4. beyitin ilk mısraı olarak yazılmıştır.

⁶⁸⁸ Bu mısra RP'de 2. beyitin 2. mısraı olarak yazılmıştır.

⁶⁸⁹ Bu mısra RP'de 4. beyitin 2. mısraı olarak yazılmıştır.

hümā-perverde 'izz u⁶⁹¹ himmet oldum⁶⁹² üstühānımdan⁶⁹³

5. gül-i hoş-büy⁶⁹⁴ şolsun reng-i te'sīr-i hazānımdan⁶⁹⁵
çerāğ-ı meh söyünsün bāde-i⁶⁹⁶ āh-ı bī-āmānımdan⁶⁹⁷
6. ğarībim bī-kesim yokdur enīsim āhdan ğayrı
penāhım dest-gīrim kalmadı allahdan ğayrı

III

1. gönül sevdā-yı zülfüyle perīşān oldu ğurbetde
şeb-i hicre nihāyet yok meger şubh-ı kıyāmetde
2. hayāl-i 'arızıyla gül açıldı çeşm-i hasretde
mey-i fikr-i lebiyle ser-girānım bezm-i firkatde
3. beyābān-ı cünün āvāresiyim gerçi şuretde
dilim⁶⁹⁸ zencīr-i 'aşk-ı kākülüyle bend-i miḥnetde
4. işitdim ki o mihrü şimdi aġyār ile üffetde
karīn-i 'akreb olmuş tālī'im ğāyet nuḥūsetde
5. ne ümmīd-i vişāl eyler gönül ne ye's-i rāhatda
'aceb āvāreyim bīçāreyim şahrā-yı hayretde

66b

6. ğarībim bī-kesim yokdur enīsim āhdan ğayrı
penāhım dest-gīrim kalmadı allahdan ğayrı

---

⁶⁹⁰ Bu mısra RP'de 5. beyitin ilk mısraı olarak yazılmıştır.

⁶⁹¹ RP: faqr-ı

⁶⁹² RP: aldım

⁶⁹³ Bu mısra RP'de 5. beyitin 2. mısraı olarak yazılmıştır.

⁶⁹⁴ RP: hūrşīd

⁶⁹⁵ Bu mısra RP'de 3. beyitin ilk mısraı olarak yazılmıştır.

⁶⁹⁶ RP: bād-ı

⁶⁹⁷ Bu mısra RP'de 3. beyitin 2. mısraı olarak yazılmıştır.

⁶⁹⁸ RP: velī

IV

1. ħudā rūzī-resāndır ğam yime ey rind-i⁶⁹⁹ dīvāne
gözün yaşı derūnuñ ‘uqdesidir āb ile dāne
2. ezel naĥn-i⁷⁰⁰ ħasemnāda šalā olduħça⁷⁰¹ insāna
şarāb-ı ğam şunulmuşdur baña⁷⁰² peymāne peymāne
3. velī bezm-i elestde kıldığıñ mīşāk u⁷⁰³ peymāna
ĥıyānet itme ‘ahd-ı fāstaĥımda tur ħakīmāne
4. siperveş sīneler⁷⁰⁴ sehm-i cefā-yı dehr-i fettāna
şebāt u şabr ile teslīm⁷⁰⁵ gir meydān-ı⁷⁰⁶ merdāna
5. benim ħālīm görüb ⁷⁰⁷tesliyyet-baĥş ol dil u⁷⁰⁸ cāna
benim ol bülbül-i naġme-serā bezm-i ğarībāna
6. ğarībim bī-kesim yokdur enīsim āhdan ğayrı
penāhım dest-gīrim ħalmadı allahdan ğayrı

V

1. gönül oldıysa ⁷⁰⁹mışdaħ-ı ĥiṭāb-ı⁷¹⁰ esrefū eyā⁷¹¹ rab

---

⁶⁹⁹ RP: dil a

⁷⁰⁰ RP: naĥnü

⁷⁰¹ RP: olduħda

⁷⁰² RP: saña

⁷⁰³ RP: mīşāk-ı

⁷⁰⁴ RP: sīne ger

⁷⁰⁵ RP: şabr u teslīm ile

⁷⁰⁶ RP: meydāna

⁷⁰⁷ RP’de “görüb kelimesinden sonra “sen” yazmaktadır.

⁷⁰⁸ RP: dil-i

⁷⁰⁹ RPde “oldıysa” kelimesinden sonra “da” yazmaktadır.

⁷¹⁰ RP: nass-ı

⁷¹¹ RP: yā

terahhüm kıl be-ħakķ-ı āyet-i lā taknetū eyā⁷¹² rab

2. derūnum gülşen-i şıdķ u şafā kıl sū-be-sū yā rab
gül-i 'irfānımı itme esīr-i reng ü bū yā rab
3. 'alāyık lekesinden⁷¹³ ķalbim eyle şüst u şū yā rab
ķoma ālūde-i ķirk-āb-ı a' dā-yı⁷¹⁴ 'adū yā rab
4. olubdur dār⁷¹⁵-ı ğurbet nā-perīzā⁷¹⁶-yı rufū yā rab
yetişdir merhem-i kāfūr-ı şubķ-ı arzū yā rab
5. ķuluñdur rāmiz itmez ğayr-ı şaķşā⁷¹⁷ ser-fūrū yā rab
der-i luţfuñda dökdi eşķ çeşm u⁷¹⁸ āb-ı rū yā rab
6. ğarībim bī-kesim yokdur enīsim āhdan ğayrı
penāhım dest-gīrim ķalmadı allahdan ğayrı

20

tercī'-i bend-i şeyķ ğālib

fe' ilātün(fā' ilātün) / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün(fā' lün)

I

67a

1. ey dil ey dil yine⁷¹⁹ bu rütbede pūr-ğamsın sen
gerçi vīrāne iseñ genc-i muţalsamsın sen
2. secde-fermā-yı melek zāt-ı mükerrermsin sen

---

⁷¹² RP: yā

⁷¹³ RP: nüktesinden

⁷¹⁴ RP: ğavġā-yı

⁷¹⁵ RP: dāġ

⁷¹⁶ RP: pezīrā

⁷¹⁷ RP: ğayra zerre

⁷¹⁸ RP: çeşm-i

⁷¹⁹ ŞGD: niye

bildigiñ gibi degil cümleden aqvemsin⁷²⁰ sen

3. rûhsın nefha-ı cibrîl ile tev'emsin sen
sırr-ı haqsın meşel-i 'îsî-i meryemsin sen
4. hoşça bak zatiña kim zübde-i 'âlemsin sen
merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

II

1. mertebēñ 'ayn-ı müsemmâdır esmâ şanma
merci' iñ hâlik-ı eşyâdadır eşyâ şanma
2. gördigiñ emr-i muhaqqakları rü'yâ şanma
başkasın kendiñi şuretle heyülâ şanma
3. keşfle sâbit olan ma'nî-i⁷²¹ da'vâ şanma
haqqâ ki⁷²² söylenen evşâfı müdârâ şanma
4. hoşça bak zatiña kim zübde-i 'âlemsin sen
merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

III

1. añlayub⁷²³ sırrıñı fâş eyleme ağıyâra şağın
düşme bilmezlikle varṭa-ı inkâra şağın
2. degmesin âhlarıñ kâkül-i dildâra şağın
soñra manşūr gibi çekmeñ⁷²⁴ olur dâra şağın

---

⁷²⁰ ŞGD: akdemsin

⁷²¹ ŞGD: maniyi

⁷²² ŞGD: hakkına

⁷²³ ŞGD: inleyip

⁷²⁴ ŞGD: çıkman

3. 'arz-ı 'acz itmeyesin yâreden ol yâre şağın
buldığıñ cevher⁷²⁵-i 'âlîleri bîçâre şağın
  4. hoşça bak zatıña kim zübde-i 'âlemsin sen
- 67b** merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

IV

1. sendedir mağzen-i esrâr-ı mağabbet sende
sendedir ma'den-i envâr-ı fütüvvet sende
2. gizli gizli dahı vardır nice hâlet sende
ma'rifet sende hüner sende haqîkat sende
3. nazar itseñ yer ü gök dūzağ u cennet sende
'ars u kürsî u melek sendedir elbet sende
4. hoşça bak zatıña kim zübde-i 'âlemsin sen
merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

V

1. hayfdır şâhken⁷²⁶ 'âlemde⁷²⁷ gedâ olmayasın
keder⁷²⁸-âlûde-i ümmîd-i⁷²⁹ recâ olmayasın
2. vādî-i ye'se düşüb hîç u hebâ olmayasın
yañılıb reh-rev-i şahrâ-yı hebâ⁷³⁰ olmayasın

---

⁷²⁵ ŞGD: gevher

⁷²⁶ ŞGD: şâh iken

⁷²⁷ ŞGD: âlem

⁷²⁸ ŞGD: kader

⁷²⁹ ŞGD: ümmid ü

⁷³⁰ ŞGD: belâ

3. ādeme muttaşıl ol tā ki cūdā olmayasın
secdeler eyle ki merdūd-ı ħudā olmayasın
4. ħoşça baķ zatiña kim zübde-i `ālemsin sen
merdüm-i dīde-i ekvān olan ādemsin sen

VI

1. berķ-ı ħātıf gibi bu kayd-ı sivādan güzer it
irişen ħār u ħasa āteş-i `aşķı siper it
2. dāmenin tutmaya āşār-ı `alāyık-ı ħazer it
şems-veş ħāheş monlā ile `azm-i sefer it⁷³¹
3. şāf kıl āyīneñi kābil-i `aks-i şuver it
hele bir cem`-i ħavās eyle de gālib nazār it
4. ħoşça baķ zatiña kim zübde-i `ālemsin sen
merdüm-i dīde-i ekvān olan ādemsin sen

21

tercī`-i bend-i ħ`āce taḥsīn

fā`ilātün / fā`ilātün / fā`ilātün / fā`ilün

I

68a

1. murğ-ı cānım olmaķ ister fāriğ⁷³²-i dār-ı fenā
eylemez eski ķafesdir bu bedenle iktifā
2. mā`il-i ħāl-i tecerrüddür arar mülk-i beķā

⁷³¹ Bu beyit ŞGD'de bulunmamaktadır.

⁷³² Bu kelime mecmuada “fāziğ” şeklinde yazılmıştır.

merci' i dir 'ālem-i lāhūta ister irtikā

3. çün ki aqşā-yı murādı vuşlat-ı zāt-ı hudā
'aķıbet köhne-libāsın cismden olur cüdā
4. halka-ı 'ömrüm hemān teng olmada şubḥ u mesā
'accilū bi't-tevbe ķabl-el-mevtdir 'ācil devā

II

1. seyr-i enfāsım gibi evķātı ıarlaşmaķdadır
sıgmaz oldu hānesi rūḥum ķabarlaşmaķdadır⁷³³
2. saç şaķallar berf-i seyḥūḥetle⁷³⁴ ķarlaşmaķdadır
mehl arar her ān ecel ile pāzārlaşmaķdadır
3. artık 'azrā' ile teslīmi ķarārlaşmaķdadır
'ācilen kervān-ı ervāḥa ķaıarlaşmaķdadır
4. halka-ı 'ömrüm hemān teng olmada şubḥ u mesā
'accilū bi't-tevbe ķabl-el-mevtdir 'ācil devā

III

1. gülmeniñ ger kesb-i 'irfān ise sırr u ḥikmeti
zıkr u fikr-i ḥālıķ itmekse kemāl-i ḥidmeti⁷³⁵
2. ric' atinde farı-ı isti'cālidir⁷³⁶ bu rıḥleti
tūl-ı dehrin var mı 'ömr-i ādem ile nisbeti

---

⁷³³ HE: kibarlaşmaktadır

⁷³⁴ HE: seyḥūḥetle

⁷³⁵ HE: hizmeti

⁷³⁶ HE: isti'cālidir

3. mekşiniñ dünyāda gūyā ān gibidir sūr'ati
olmalıydı 'ömr-i nūḥ anıñ eḳall-i müddeti
4. ḫalka-ı 'ömrüm hemān teng olmada şubḥ u mesā
'accilū bi't-tevbe ḳabl-el-mevtdir 'ācil devā

IV

1. mevsim-i vaḳt-i şebābıñ görmeden ezhārını
itmeden bāḡ-ı ḫayātıñ ictinā eşmārını
2. bilmeden biñde birin bu ḫilḳatiñ esrārını
gelmemiş mi 'āleme ikmāl içün efkārını
3. neş'e-i uḫrā içün ḫāzırlamış mı yārını
cān ḫesāb itmez mi insānıñ ḳışa-a'mārını
4. ḫalka-ı 'ömrüm hemān teng olmada şubḥ u mesā
68b 'accilū bi't-tevbe ḳabl-el-mevtdir 'ācil devā

V

1. bir taraftan ıztırāb eyler ḡam-ı firḳat ile
cümle a'zā-yı teni taḫrīk ider nisbet ile
2. iltizām eyler beḳāsın mu'tedil ḫālet ile
uḡraşır merdāne def'-i düşmen-i 'illet ile
3. maḫv olunca ḫıfz ider ten ḳal'asın ḡayret ile
şoñ nefesde ta'biyeden ayılır ḫasret ile
4. ḫalka-ı 'ömrüm hemān teng olmada şubḥ u mesā

'accilū bi't-tevbe abl-el-mevtdir 'ācil devā

VI

1. herkesiñ vicdānıdır bu hāleti taşvır iden
cevherinde cem '-i ezdādı bulub tezkır iden
2. ol degil mi söyleyen bu sözleri taħrır iden
birbirine pek münāķız fi'iller tezbır iden
3. kendi sā'il kendi mes'ul kendidir taķşır iden
var mı hāricden mezāħim işlerin tağyır iden
4. halka-ı 'ömrüm hemān teng olmada şubħ u mesā
'accilū bi't-tevbe abl-el-mevtdir 'ācil devā

VII

1. ħiffet-i aşliyyesinde var hele bir inķılāb
şikletin levş-i 'anāşırdan mı itmiş iktisāb
2. uzamış yoksa tenāsühden zamān-ı iğtirāb
gösterir 'avdet için gāhi tereddüd geh şitāb
3. belki menfā-yı bedende 'arız olmuş bu ħicāb
meħtemeldir mużtarıb eyler anı⁷³⁷ ħavf-i 'itāb
4. halka-ı 'ömrüm hemān teng olmada şubħ u mesā
'accilū bi't-tevbe abl-el-mevtdir 'ācil devā

VIII

---

⁷³⁷ HE: onu

1. hilkatine görünür kim cünhadan ma'şūmdur
cevher-i zātı mücerred maddeden maḥrūmdur
2. itmiş ebdāna ta'alluḡ künhi nā-ma'lūmdur
cisme te'sīr u taşarruf itdigi meczūmdur
3. cümle ālāt-ı beden huddām o şeh maḥdūmdur
toḡrusı bir sırr-ı maḥz-ı şāni' u kayyūmdur
4. ḥalka-ı 'ömrüm hemān teng olmada şubḥ u mesā
69a 'accilū bi't-tevbe ḡabl-el-mevtdir 'ācil devā

IX

1. ehl-i ḥikmet iḥtilāfla itdiler baḥş u nazār
olmamış bu mes'ele tam-ḡal bu āna ḡadar
2. ḡayrıdır tedbīr iden ḥikmetce ḡavl-i mu'teber
kendi bir seyyāledir kim işlerinden bī-ḡaber
3. ḡuvvet-i āteş gibi makinesin taḥrīk ider
kimse olmazsa teleḡrafda ḡıḡar mı bir eşer
4. ḥalka-ı 'ömrüm hemān teng olmada şubḥ u mesā
'accilū bi't-tevbe ḡabl-el-mevtdir 'ācil devā

X

1. ol ḡaḡīḡat başḡa vech ile olunmaz irtisām
bir şu 'ā'-ı nūr-ı ḡaḡdır yoḡ anıḡün in'idām
2. eyleyeñ bu sözlere şarf-ı kemāl-i ihtimām

ķul hüve min emr-i rabbīdir añā⁷³⁸ ta' rīf-i tam

3. rūḥ su'ālinde bu ķavli oķumuş faḥrū'l-enām
hep bu re'ye tābi' olmuş zümre-i ehl-i kelām
4. ḥalka-ı 'ömrüm hemān teng olmada şubḥ u mesā
'accilū bi't-tevbe ķabl-el-mevtdir 'ācil devā

XI

1. işte bu sırr-ı ğarībden 'aķllar ḥayrāndır
inkişāf-ı künhi muṭlaķ mu'ciz-i ezhāndır
2. gerçi ba'z ḥāllerin idrāk iden vicdāndır
bu vücūdda taḥtı ķurmuş müstaķil sultāndır
3. muķtezā-yı dīn-i islām burcumuz īmāndır
maķşad-ı taḥsīn ḥüsn-i ḥātīm-i iḥsāndır
4. ḥalka-ı 'ömrüm hemān teng olmada şubḥ u mesā
'accilū bi't-tevbe ķabl-el-mevtdir 'ācil devā

22

terķīb-i bend-i cevri

mef'ülü / mefā'ülü / mefā'ülü / feülün

I

70a

1. şanmañ bizi şūfi gibi seccāde-perestüz
biz mescide bir kūşe-i miḥrāb-ı elestüz

---

⁷³⁸ HE: ona

2. evkāt-ı 'ubūdiyyeti fevt itmeyüz⁷³⁹ ašlā
farq eylemeyüz⁷⁴⁰ rüz u ŧebi gerçi ki mestüz
3. maħsüb idecek⁷⁴¹ yoğ nidelüm sübhayı elde
biz rind-i tehī-kīse-i peymāne be-destüz
4. heb üstümüze sāye ŧalar nūr-ı ilahī
tā cür'a gibi ħāk-i ħarābātda pestüz
5. biñ ŧuret ile cilve ider ħam dilümüzde
'aşq ehline āyīneyüz ammā ki ŧikestüz
6. āsāyiŧe yer yoğ bize bārān-ı belādan
bu ħāne-i vīrānede bī-cāy-ı niŧestüz
7. ŧīvengede kılsağ n'ola 'iŧret-geh-i dehri
mehcūr-ı ŧafā-yı ŧarab-ı bezm-i elestüz
8. ol ħasret ile ħūn-ı ciger nūŧ iderüz biz
muṭrıb yerine nāle-i dil ħūŧ iderüz biz

II

1. dūr itdi ħazā çünki bizi bezm-i beħādan
bir 'āleme dūŧdük ki eŧer yođ o ŧafādan
2. bulduđ ħöz aħub rūħumuzı⁷⁴² maħbes-i tende
biñ silsile-bend olmuŧ aña renc ü 'anādan

---

⁷³⁹ C: itmezüz

⁷⁴⁰ C: eylemezüz

⁷⁴¹ C: 'add eyleyecek

⁷⁴² C: kendümüzi

3. blbl-i kds kafes⁷⁴³-i minete dm
lerzende v pr-avf yine dm- hevdan
4. hem olmu ann hem-demi bir mr⁷⁴⁴- gezende
kim her nefesi by virir zehr-i beldan
5. blbl per aub eylemede umaa gz
mr istemez ayrılmaa bu h- fendan
6. ol asret-i gl-zr- akatle fignda
gemez bu mecz heves-i berk  nevdan
7. kldk arasında bu iki zdd- kavnn
i mkil olur ger meded irmezse uddan
8. ol blbli zad idecek kdretmz yok
ol mr helk eylemege kvvetmz yok

III

1. bir eb ki bu szile idb nle v zr
telere yadum dil-i bmr u figr
- 70b**
2. srdm yzmi b gibi k-i niyza
itdm hem o dem k`ide-i giryeyi cr
  3. derd ile idb der-geh-i mevlya mnct
didm ki ey astelerin mnis u yr
  4. mecrlara senden irer merhem-i f
o-dillere senden yetiir `illet-i sr

---

⁷⁴³ Bu kelime mecmuada “faes” eklinde yazılmtır.

⁷⁴⁴ C: br

5. ben nefis-i ğavī bendine düşmüş bir esīrim
kim bulmadım aşlā taraf-ı rāh-ı firārı
6. yandırma beni āteş-i qahrında o dīvūñ
ey dostuna gülşen iden tūde-i nārı
7. ben sūz u ğudaz ile iderken bu niyāzı
oldı bu nidā cān u dilūñ ğūş-ı ğüzārı
8. ger rāh-ı necāt ister iseñ baħr-ı belādan
himmet taleb it zümre-i⁷⁴⁵ merdān-ı ğudādan

IV

1. oldum⁷⁴⁶ nice dem t̄alib-i merdān-ı ilahī
gezdüm düşürüb mescid u meyhāneye rāhı
2. itdüm nice dem şavma`a-ı ğalvetiyānda
perhīz ü riyāzatla ten-i zerdümi ğāhī
3. düşdüm hem sevdāya ki şūfī gibi ben de
tekmīl idüb esmāyı ğördüm⁷⁴⁷ nūr-ı siyāhı
4. evhām u ğayālāt ile çok vāķı`a ğördüm
seyr itdi ğözüm enfüs u āfāķı kemāhī
5. zannum bu ki keşf oldı baña şüret-i esrār
oldum bu ğümān ile mecālisde mübāhī

---

⁷⁴⁵ C: eyle yürü

⁷⁴⁶ C: ol dem

⁷⁴⁷ C: ğörem

6. lāzım gelicek da`vīye ma`nī-i naẓar itdüm
gördüm ki benim ğāfil u gümrāh u tebāhī
7. bir dāma düşürmüş beni şayyād-ı hevā kim
her dānesi bir toḥm-ı ma`āşī ü menāhī
8. oldum nice tedbīr ile ol dāmdan āzād
itdi bu hevā ḥarman-ı ümīdimi berbād

V

1. oldum⁷⁴⁸ nice dem post-niṣīnān ile hemḥāl
şandım ki ola anları⁷⁴⁹ evtād yā⁷⁵⁰ abdāl⁷⁵¹
2. ḳuṭb añladığım merkez-i ğafletde bulundu
kim dā`ireden ḥāric idi itdigi ef`āl
3. pīrim diye himmet ṭaleb itdiklerimün⁷⁵² ḥod
ṭa`n eyledi eṭvārına⁷⁵³ nābāliĝ u eṭfāl

71a

4. taḳlīd ile evzā`ımı taĝyīr iden eṣrār
itmiş nice biñ bencileyin aḥmaḳı ızlāl
5. girmek diledim ḥırḳa giyüb kisve-i faḳra
gördüm ki bu bārı çekenin ekserī ḥammāl
6. bildüm⁷⁵⁴ ki medāĝ olmaz imiş kesb-i fenāya
destār-ı fenā köhne ḳabā şemle vü hem şāl

---

⁷⁴⁸ C: ol dem

⁷⁴⁹ C: her biri

⁷⁵⁰ C: evtādiye

⁷⁵¹ Bu beyit C'de 4. bendin 9. beyiti olarak yazılmıştır.

⁷⁵² C: itdüklerüm

⁷⁵³ C: envārına

⁷⁵⁴ C: bildün

7. itdi giderek sübhā-ı şūfī gibi şübhe
ser-rişte-i ümmīdimi pür-`uqde-i işkāl
8. yüz döndirüb ol tā' ifeden `ākıbet-i kār
oldum müteveccih taraf-ı āhara nā-çār

VI

1. erbāb-ı harābāta idüb cān ile rağbet
kıldım nice dem zümre-i rindān ile şöhet
2. aldum elime āyīne-i sāğarı itdüm
ol tā' ifeniñ şüret-i ahvāline diğkat
3. olmuş kimisi mest-i mey-i `aşk-ı mecāzī
almış kimini neşve-i şahbā-yı haqīkat
4. şalmış kimini cezbe-i keyfiyyet ayāğdan
itmiş yerini cür'a gibi hāk-i mezellet
5. meydāna koyub vārını itmekde gedālar
şāhāne külāhın keç idüb nāz ile `işret
6. meşrebleri birbirine hem-vāre muvāfık
şundukları⁷⁵⁵ heb birbirine cām-ı maḥabbet
7. biñ cām içilir gerçi bakılsa yine ammā
mestāne iden cümleyi⁷⁵⁶ bir neşve-i hikmet
8. her birini⁷⁵⁷ bir şekle ḳomuş ḥālet-i mesti

---

⁷⁵⁵ C: şundukarı

⁷⁵⁶ C: cümeli

yād eyledüm ol hâli görüb bezm-i elesti

VII

1. bir şubh-dem ol şevkle alub ele şāgar
itdüm yine āyīnemi hūrşīde berāber
2. ol şubh-ı mübārek-dem ü ol cām-ı şafānıñ
itdi eşeri cān u dile feyż-i mükerrer
3. ol feyż ile āyīne-i dil oldı mücellā
dīdārını `arz eyledi bir rûh-ı muşavver
4. ruhsāre-i pür-şevk-i cihān-tābına baqđım
yanında aniñ zerre degil mihr-i münevver
5. çeşminde mey-i naḥvet u destinde⁷⁵⁸ piyāle
olmuş dü-cihān lütfuna vü qahrına mazhar

71b

6. ervāh-ı mücerred ser-i zülfünde muḳayyed
ecnād-ı melek ğamzesiniñ küştesi yek-ser
7. ta`rīf idemem naḳş-ı cemālin o perīnüñ
bu hüsle yok nev`-i beşerde aña beñzer
8. bir şīve ile kıldı beni hüsüne meftün
oldı dil-i şūrīde⁷⁵⁹ aḥvāli diger-gün

VIII

---

⁷⁵⁷ C: birine

⁷⁵⁸ C: deşinde

⁷⁵⁹ C: şūrīdenüñ

1. germ itdi dili neşve-i şahbā-yı maḥabbet
düşdi ser-i pür-şūruma sevdā-yı maḥabbet
2. çaldum başına 'aqluñ o dem şīşe-i nengi
itdüm dil-i dīvānemi rüsvā-yı maḥabbet
3. geh cilve-gehüm küşe-i bāzār-ı melāmet
geh cāy-ı kararum ser-i şahrā-yı maḥabbet
4. geh hem-nefesüm nāle-i pür-süz-ı dem-ā-dem
geh mūnisi⁷⁶⁰ endūh-ı ğam-efzā-yı maḥabbet
5. geh seyl-i beyābān-ı belā ile revānum
geh ğavṭa-ḥor-ı lücce-i deryā-yı maḥabbet
6. meydāna koyub başımı ferhād-veş itdüm
çok bī-ser u sāmān ile da'vā-yı maḥabbet
7. şimdengeri⁷⁶¹ cān oynadurın 'aşk ile zīrā
günden güne germ olmada ğavġā-yı maḥabbet
8. dünyā yıkılıb başıma ger kıpsa kıyāmet
gelmez yine bu ma'rekeden baña ferāġat

IX

1. 'ālemde ki tā zinde-i feyż-i dem-i 'aşkam
ser-germ-i hevā-yı çemen-i ḥurrem-i 'aşkam
2. ğam-ġīn-i dem-i 'ıyş-ı tarab-nāk-ı neşātam
ḥurrem dil-i endūh u belā-yı ğam-ı 'aşkam

---

⁷⁶⁰ C: mūninüm

⁷⁶¹ C: şimden girü

3. hāk-i reh-i cānāne cebīn-sāy-ı gedāyam⁷⁶²
baş egmezin eflāke şeh-i 'ālem-i 'aşkām
4. tā fark-ı sipihre şaçarım⁷⁶³ cür'a-ı cāmı
eyvān-ı harābāt-ı fenāda cem-i 'aşkām
5. tūfānla hem-ser geçinir mevc-i belāyam
deryāları bir kıtreye şaymaz yem-i 'aşkām
6. hūrşīd u mehe tāb viren zerre-i derdem
bām-ı felege sāye şalan tārem-i 'aşkām
7. fehmi eyledim esrār-ı nihāñ-ı dil-i 'aşkı
bīgāne isem 'aql ile ger mahrem-i 'aşkām

72a

8. hallāl-ı rumūz-ı haber-i müşkil-i 'aqlam
dīvāneyem ammā yine dāğ-ı dil-i 'aqlam

X

1. 'aql āyet-i hikmet haber-i şun'-ı hudādır
'aşk āfet-i endīşe-i 'aql-ı hükemādır
2. 'aqluñ şeref-i hikmeti keşf-i nazarıdır
'aşkuñ eşer-i cāzibesi perde-küşādır
3. 'aql eyleyemez derd-i dil-i 'āşıka çāre
'aşk ise devā-yı hafakān-ı 'uqālādır
4. 'aql āb-ı ruḥ-ı cevher-i āyīne-i şüret

⁷⁶² C: gedāy

⁷⁶³ C: şaçarım

'aşk ise ol āyīnedeki tāb u cilādır

5. 'aqluñ irişir cevherine gāhi keşāfet
'aşkuñ dile feyz itdiği hem-vāre şafādır
6. 'aqluñ haberi mes'ele-i ma'nī-i mübhem
'aşkuñ hüneri ḥall-i rumūzāt-ı kazādır
7. 'aql oldı reh-i 'ālem-i taḥkīkde gümrāh
'aşk ol tarafuñ sāliline rāh-nümādır
8. 'ākıl añā dirler ki ola 'aşk ile hem-rāh
dīvāne odur kim yürüye 'aql ile her gāh

XI

1. ma'zūr ola ey 'ākıl u dānā dil-i⁷⁶⁴ munşıf
oldıysa bu ma'nāda⁷⁶⁵ sözüm 'aqla muḥālif⁷⁶⁶
2. ben 'aşık-ı dīvāne-i bī-hūde-keḷāmam
mümkın mi ki dīvāne ola ḥikmete vākıf
3. ben vāmık u ferhādla hem-ḥāl-i cünūnam
sen āşāf u loḡmānla hem-rāz-ı ma'ārif
4. ben mevķıf-ı ḥayretde zebān-beste vü mebhūt
sen ehl-i keḷām ile sebaḡ-h'ān-ı mevākıf
5. ben nefsümi derk eylemede 'āciz u kāşır
sen mes'ele-i vācibi u mümkini 'ārif

---

⁷⁶⁴ C: dil ü

⁷⁶⁵ C: ma'nāde

⁷⁶⁶ C: mufālif

6. ben 'aşkla âteş-zen-i hār u has-ı evhām
sen 'aklla vādī-i hayālātda hāyıf
7. ben bī-ḥaber-i ma'rifet-i 'ālem-i hestī
sen vāqıf-ı rāz-ı dil-i eşyā vü mekāşif
8. da'vāyı ko itme baña bürhānıñı tefhīm
bī-hüccet ider 'arif olan vaḥdeti teslīm

XII

72b

1. 'ākıl sözi maṭbū' u pesendide güherdür
ammā dil-i 'arifde olan özge ḥaberdür
2. biz 'ākıl u 'arif sözine⁷⁶⁷ itmeyiz⁷⁶⁸ inkār
ol zevkıñı idrāk idene şır u şekerdür
3. cāhil sözini diñlemeyüz⁷⁶⁹ 'ilmī de olsa
bāzār-ı ḥaḳıḳatde⁷⁷⁰ anıñ sūdı zarar dur
4. cāhil ne bilir nükte-i taḥḳıḳ u mecāzı
'ālim de bu ma'nāda giriftār-ı ḥaṭardur
5. biz ehl-i dilüz 'ālim u cāhilde nemüz var
dil nev'-i dige şaḥş-ı beşer nev'-i digerdür
6. her nev'-i beşer fehm idemez dil ne dimekdür
insāna bu 'irfān şeref-i 'ilm u hünerdür

---

⁷⁶⁷ C: sözini

⁷⁶⁸ C: itmezüz

⁷⁶⁹ C: diñlemezüz

⁷⁷⁰ C: ḥaḳāyıkda

7. insān ki bu 'irfānı eger itmeye taḥṣīl
dānişle felāṭūn-ı zamān olsa da ḥardur
8. ne 'ālim ü ne 'ārif u ne vāqıf-ı ḥālüz
cevrī gibi her ḥalle⁷⁷¹ bī-hūde-meḳālüz

XIII

1. yā rab bizi de vāqıf idüb ma'nī-i ḥāle
dil-beste ḳoma ṭab'umızı nükte-i ḳāle
2. yā rab bize şevḳ-ı ṭaleb-i ma'rifetüñ vir
cehd eyleyelüm faẓluñ ile kisb-i kemāle
3. yā rab bize ḳıl şūret-i taḥḳīḳi nümāyān
baḳmaḳdan uşandı gözümüz naḳş-ı ḥayāle
4. yā rab bize tevfiḳuñ ile eyle hidāyet
tā yol yañılıb gitmeyelüm semt-i ḳalāle
5. yā rab bizi ol sālīk-i āgāha refiḳ it
kim rehber ola fırḳa-ı efrād-ı ricāle
6. yā rab bizi ol 'āşīḳ ile eyle mülāḳī
kim vāsıṭasız dāḥil ola bezm-i vişāle
7. yā rab dilümüz eyle o mir'āta muḳābil
kim maẓhar ola pertev-i envār-ı cemāle
8. envāruñ ile dīde-i idrāke zıyā vir

---

⁷⁷¹ C: er ḥāl ile

dīdāruñ ile āyīne-i albe cilā vir

23

terkīb-i bend

mef'ūlü/mefā'īlü/mefā'īlü/fe'ūlün

I

77a

1. sākī hani ol mey ki dile şayal-ı cāndır
erbāb-ı ğama vāsıta-ı neşve-resāndır
2. dirlerse eger bizde sea sizde vefā var
aldanma ki yigirminci 'aşr da hezeyāndır
3. günden güne alalmada insān bu ne hālet
im'ān ile ba herkese münkād-ı zamāndır
4. yeksān gibidir şayf ile sermā nazarımda
zīrā koa yüklendi felek pek de girāndır
5. inşāf ile rahmīñ yeri yodur bu devrde
in'ām ile ihsān dinilen düzme yalāndır
6. her dem bize māzī görünür devr-i dil-ārā
hāliñ revīşi vahşeti ızgārda yamāndır
7. müstabeli keşf itmege şāl elimizde
bir vāsıta yodur hepsi zann u gümāndır
8. rüz-nāme-i meclis ile evrā-ı havādiş
bir tempoda gitdikce teraıye zamāndır
9. elbet dinemez şekle tedennī bu nazarla

bizlerde tedennī luġatı özge lisāndır

10. sākī bize şun ol mey-i mestīyi ki bir ān
yoġluġları varlık diye görmek ne ziyāndır
11. hürriyeti dünyāda tadan varsa ne mutlu
āzādeleriñ her biri mescūn-ı cihāndır
12. `irfān dinilen al` a o tañklarla yıkılmaz
īmān dinilen belde uaklarla yaılmaz

II

1. eşrefe beşer-i meşreb nāsāza gider de
almaz o řerāfet bu le`imāne gūzerde
2. ařhāb-ı kerem yo gibidir şimdi cihānda
erbāb-ı direm yo yire isrāfla hederde
3. her kimde vefā varsa odur müdbir u merdūd
hıyr umma şaın merd-i denīden bu memerde
4. her kim ki vefāsız ola o mubil u merġūb
ġafletle şemer bekleme zinhār o şecerde
5. aldı işimiz şimdi aħissā-yı zamāna
nānpāresi dermān olamaz vaqt-i hāzarda
6. meşrebce bugün neyse beşer dün de o idi
ferdāya deġiřmez azā tadīri o serde
7. `ıyşında zafer ister iseñ olma zamāniñ
zevinde ġamında eleminde bu seferde

77b

8. bir yerde ki haḫ söz olamaz süm 'a-i mülāyim
toḡruyı bilen söyleyemez elbet o yerde
9. ⁷⁷²türküz diriz ammā ki frengāne taḡannī
bıkdırdı bizi radyoda bu tarz eṣer de
10. mest-i mey-i zevḳi olalı biz bu cihānīñ
bī-tāb u tüvān ḳalmadayız vaḳt-i seḫerde
11. ister mi 'aceb ecr-i miṣl rūz-ı cezāda
'uḳbāyı teḫaṭtur idebilseydi zaferde
12. ḡāfil geḫinen biñde bir ādem bulamazsıñ
'āḳil arasañ kimseyi hemdem bulamazsıñ

III

1. insān degeri baḳsañ ā bir damla güherdir
bu damla kime serpilecek olsa hederdir
2. ḫāmī-i ḫuḳūḳ ṣer' -i ilahi ola ancaḳ
ḳānūn-ı beṣer safsaṭadır ḫükm-i ḫaṭardır
3. dildāde olub dilber-i ṣad ṣevhere zinhār
miḫnetzede olduḳ da dime ḫükm-i ḳaderdir
4. ḳān eyleme sen herkesi aldatmaḡa geldik
hem nev'ini aldatsa kiṣi ṣanma ki erdir
5. 'ibretle yahūdilere baḳ yerleri var mı

---

⁷⁷² Bu beyit derkenardadır.

kaç biñ sene var hicriyle maḥşülü zarardır

6. ḥallāḳ-ı cihān herkesi bir güne yaratmış
şüretde beşerdir de o sîretde ne ḥardır
7. ebnā-yı zamān nevḥager-i şubḥ-ı mesādır
eczā-yı elem tev'em-i efrād-ı beşerdir
8. ekdār-ı diliñ def'i için çekmeli bāde
mestān-ı dilāniñ da ḥumārı ne eşerdir
9. im'ānla nazar eyle şaḳın eyleme ta'yīb
ma'yūbe-i sezā yüz ḳarası sū' nazardır
10. ĩmān ile dīn nāzım-ı aḥkām-ı ümemdir
dünyā-yı temeddün de ne ḳudretli eşerdir
11. ⁷⁷³ḳānūn-ı beşerden ḳaçınan ehl-i cerā'im
ḳurtulmayacaḳ bilmelidir dārı saḳardır
12. dünyāya göñül bağlayaniñ miḥneti artar
mīzānda emel ile elem ḳudreti tartar

IV

1. dünyāyı sevenler ḡam-ı 'ālem ile maḡmūm
şahrā-yı tekāmülde olur nāmı da ma'dūm
2. bed-māye olan mürtekibiñ ḥazīnesi herir
hırşıyla ider kendini her vechle mazmūm

---

⁷⁷³ Bu beyit derkenardadır.

3. āsār-ı temeddünle tekāmül mi ne mümkün
sermāye-i ārām bu temeddünde ne mevhüm

78a

4. bir devr-i refāh görmeyecektir beşeriyyet
esbāb-ı sa'ādet bu hayātda dürr-i mektüm
5. kânün-ı ma'īşet ile müşbet ki zā'ifler
maḥküm-ı kavīdir fuḳarā zümresi maẓlüm
6. ḥürmet ü müveddetle sevişmezse ger efrād
teşkil idilen 'ā ile bir gā ile-i şüm
7. kāşāne-i 'ālem ne seniñdir ne benimdir
mümtāz olayım ğavgāası bir gāye-i meş'üm
8. bir söz ki hele safsaḫa u laḫlaḫadır hep
diñlemege degmezse dimek ḫahḫaha-ı büm
9. işte bu zamān tarz-ı tağannīsi 'acāyib
başdan başa hep güfteleri ḫāyīde-i mefhüm
10. lāyık ki şafā bulmasa hicrānzede her ferd
gördükce hayātında besīmiyyeti mesmüm
11. dünyāda beşer rāḫatı isterse muḫaḫḫak
her 'ıyşını kânūna göre ḫurmalı muḫlaḫ

V

1. bir ḫaylī zamān 'ālemi boğmuşdı cehālet
biñ dürlü desā'isle yıķılmışdı 'adālet
2. dīn nāmına işkenceye ma'rūz nice insān

dīn nāmına neşr itmede ruhbānı hicālet

3. hep hā' ile oynandı evet haylī zamānlar
görmüşdi beşer müddet-i 'ömrünce rezālet
4. erbāb-ı tefekkür bile görmüşdi zulmler
mülhıd mütedeyyin nice maḥkūm sefālet
5. meydānda tırurken yapılan bunca fecāyi'
'āmilleri ğafletle uyuşdırdı cehālet
6. biñ tarz-ı mefāsıd ile şaymağda o ruhbān
miftāh-ı cinān şatmada erbāb-ı dālālet
7. envā' fecāyi' u şenā'at arasında
efrād-ı milel bıkdı vü el virdi melālet
8. işte bu fazāyiḥ mütefekkirleri kıldı
tevḥīd-i kuvā taḥlīş-i hayāta bir ālet
9. zulmüñ nice işkencesi var kudreti varsa
ḥaḳ yıkmada elbet ider ibrāz-ı cezālet
10. kurtuldu beşer cürm-i güneh ğaşb-ı deremden
tevsī' -i teraḳḳī sāḥası buldı besālet
11. işlāh-ı cihāndır bu hedef kār-ı girāndır
78b tārīḥinde bunuñ mevḳı'ı eñ yüce nişāndır

VI

1. sākı bu şafāḥāneyi dā'im mi şanırsıñ
insānı sitemḥānede ḳā'im mi şanırsıñ

2. güft ü şinīde aşma kulağ eldeki nakdi
sultān-ı varaķı eski kavā'im mi şanırsıñ
3. ⁷⁷⁴her yerde poker eñ müterakķi bir oyundur
soyguncılığı bizde mekārim mi şanırsıñ
4. her dürlü meşā'ible perīşān fuķarāyı
harbiñ bitiminde yine şā'im mi şanırsıñ
5. kaşşāb ile baķķālı haķīkatde semender
eşnāfı da muhtāc-ı derāhim mi şanırsıñ
6. her dem mütezāyid görülen nisbet farkı
şūlīde olanlarca zamā'im mi şanırsıñ
7. maķşad hele te'yīd-i terakķise de heyhāt
naķķād-ı vefākārı da lā'im mi şanırsıñ
8. şūrīde olan rāh-ı lisān ğarba giderken
elden giden 'irfānı ğanā'im mi şanırsıñ
9. evvelce hāzırlanmalı bir tuħfe-i lātīn
sīmteriñi sen fażla me'ālim mi şanırsıñ
10. ma'lūm-ı enām şeyleri meskūt geçivirmek
maķdūş-ı 'ıyān şanki nemā'im mi şanırsıñ
11. evlād u 'ıyāl derd-i ma'īşet bu 'aşrda
her ferde bir nev' cerā'im mi şanırsıñ

---

⁷⁷⁴ Bu beyit derkenardadır.

12. hep bāde-i nāb-ı meykedede gel güzelim iç
el viridi cefā demleri de gel güzelim iç

VII

1. biz hādim-i cevr u cefā serdāde-i rızāyız
dil-teşne-i ehl-i vefā āzürde-i kazāyız
2. dehrin bize gösterdiği hıştlara rağmen
elbet üdebā meclisine şem'-ı şafāyız
3. aqmaqda selāsetle şü'ünāt kalemimden
rūhī-i muşavver gibi zībende edāyız
4. muhtār-ı suhan mīr-i ziyā rehberimizdir
şūrīde edā rāşidede h'ān-ı şenāyız
5. geldik felegin devre-i fetret hereminde
düşdük zaderin destine bī-berk u nevāyız
6. vaqtiyle vaṭan cennet-i 'ulyāya bedeldi
her neyse buña kâ'il şad-ḥamd ü şenāyız
7. muhtāc-ı gıdā cānlı cenāzāta şebihiz
keşkülle gezer bir süri mümtāz-ı fuḳarāyız

79a

8. elṭāf-ı hümānīn yeri yok re'simiz üzre
zann itme kırık sāz ile biz hoşca şadāyız
9. kudretle olur bir kişinin mużmeri zāhir
güftār-ı perişān ile her hāle sezāyız
10. terkīb-i 'acibiñle ne ğamgīn olacaqlar

halkıñ hevesi cem'-i derem bizse cüdâyız

11. dehrîñ der u dîvârına hem dârına şad yûf
çarhıñ zer u zerdârına hem kârına şad yûf

VIII

1. ikbâl-i milel 'iffet ile olmada rahżân
idbâr-ı beşer ğaflet ile bulmada hüsran
2. 'ıffetle kazan 'ismet-i milliyeyi yükselt
emsâliñi gör olma ne şerminde ne giryân
3. herkes biçecek ekdiginiñ mişlini muṭlak
fırsat bu diyüb ola şağın şerre şitâbân
4. hırşîñla heder eyleme nâmûs u hayâyı
tebcîl ile hıfz itmeli nâmûsını insân
5. muğfil ile muğfel ne fenâdır bu vaşflar
insân bu vaşflarla olur lâhık-ı şeytân
6. aqrânına rüçhâna çalış hoş emelle
bağ olmayasîñ sū'-karîn mazharı bir ân
7. zulmetde bulur kendini âzâde şayanlar
vicdânına hüküm eyleye 'ömrünce bu hicrân
8. itmezse kader bizlere yardım bu zamânda
âğyârı bize güldirecek tâli'-i devrân
9. ferhunde-i hışâl olmalı insân bu hayâtda
izrâr ile âğyârı ferağ duymada nâdân

10. ⁷⁷⁵vaḥdet gibi bir yerde ḥuzūr kūṣesi bulmam
eṭvārımı gördüm bu ḥayātīñ soñı buḥrān

11. imkān-ı beḳā var mı bu dehriñ revişinde
her demde teceddüdle güzer itmede ezmān

12. insānda teraḳḳi ise ger maḳṣad-ı ıḳṣā
hem devlete hem millete virmez zarar aṣlā

IX

1. ṣervetce bu dünyā-yı tefāḥürde faḳīriz
ebvāb-ı ḳanā'atde faḳaṭ ḥaylī ṣehīriz

2. üftādeleriz bezm-i maḥabbet ararız biz
gencīne-i 'irfān-ı edībānda esīriz

3. zīnet-ver-i dünyā olacaḳ elde nemiz var
fersüde 'abā ile gezer gerçi emīriz

79b

4. devrānda mı yā bizde mi me'kūs naḳar var
gördüklerimiz hep hā'ile 'ayn-ı ḳaṣīriz

5. evvelce küçükler büyüge ḥürmet iderdi
ezmānda tebeddül ne ğarīb ṣimdi ḥaḳīriz

6. ṣefḳatde terāḥī olamaz çünki raḳīḳiz
naṣfet bırakır mı bizi elbette naṣīriz

7. ma'rūf-ı enām bir nice ef'āl-i zemīme

---

⁷⁷⁵ Bu beyit derkenardadır.

şāhibleri vardır diyemez biz de şerīriz

8. ef'āli görülmekde hicāb-cū-yı ma'āyib
erbāb-ı tegāfüldeniz işlerde setīriz
9. 'irfān-ı beşer hücre-i 'aqla sığamaz hiç
'ilmiñ soñı yokdur diyene biz de zahīriz
10. her şu'be-i fende bile varken nice nokşān
idrāk-ı beşer rāh-ı teraqqīde habīriz
11. ṭab'ında uyandırmalıdır derk-i me'āli
biz seyr-i bedāyi'le hafāyā-yı başīriz
12. görmek dileriz ekşer ef'āl-i nihānı
görmekde kuşur eyliyoruz ḥāl-i 'ayānı

X

1. bülbül idiyor fāşılāsız güllere nāle
güller de bakar ṭavr-ı tebessümle bu ḥāle
2. gül-būy-ı vefā gelse de gülşen yine gam-nāk
bülbül ile gül 'āşığı çekmekde piyāle
3. minhāc-ı edeb nācī-i zārīñ güzerinde
erbāb-ı kalem girye ile dökdi ne jāle
4. āyet hele bir gonce-i mümtāz idi ḥayfā
bülbül gibi feryād ile vāh irdi zevāle
5. cūdī-i ḥuceste ile hem-ḥāl oluvirsek
peyveste-i ervāḥ oluruz ehl-i kemāle

6. cevri ile sāmī gibi bahreyn-i haḳīkat
şundukları hep bāde-i haḳ bezm-i vişāle
7. şehlā nigehi fāriḳ iken aḳla siyāhı
bir şey dinemez ki cānım o herze-i ḳāle
8. her tevbesi maḳbūl-ı ilahî mi de bilmem
yanmaḳda bugün sīne-i millet hep o hāle
9. efkende-i vādī-i ğumūm olsa cihān hep
maḳhūr-ı emel olma düşüb rāh-ı ḳalāle
10. vaḥdetde bulur zevḳ u ḥuzūrı o dil-i āgāh
vāşıl ola maḳlūbı olan rūy-ı cemāle

80a

11. devrānda sehā ḳaldı hemā mişli nedir bu
ezmānda serāb-vārī ḥayā zıllı nedir bu

XI

1. rindān-ı ḥarābātı bu dem yād idecek yoḳ
tenvīr-i ḫarīḳat ile irşād idecek yoḳ
2. ‘uzletgeh-i vaḥdetde iken neş’e-feşāndıḳ
ḫālā ise ğamdan bizi āzāde idecek yoḳ
3. iḳbālimiz idbāra çevirmek ne ḳolaydır
idbārı müdāvāt ile ābād idecek yoḳ
4. şāyeste olan miḫneti zevḳ itme hūnerken
bu ḫaşleti el-yevm bize a’dād idecek yoḳ

5. lebrîz-i cefâdır bu hayât peymânesi hep
âzürde olursak bizi dilşâd idecek yok
6. geçmiş gelemez ehl-i meziyyet bu zamânda
kudretli ma'ârif ile imdâd idecek yok
7. hengâm-ı şafâ seyr-i çemen demleri parkda
vechindeki ârâyişi berbâd idecek yok
8. ⁷⁷⁶hâlet-i cenîn şimdi revâcda bu ne 'âlem
kimden kime şekvâ idelim dâd idecek yok
9. geldikde hazân demleri kalmaz gül ü gülşen
ezhâr-ı bahâr u dili lâd idecek yok
10. isnâd-ı ta'aşşubla âlev saçma mekîn ol
hüzn 'âlemini yâd ile feryâd idecek yok
11. endîşe-i ferdâ ile meşgûl degiliz biz
gerçi bize yardım ile es'âd idecek yok
12. ğarbiñ gidişi nerde bizimki ise nerde
tedbîr u teyakkuz ile âbâd idecek yok
13. te'yîd-i terakki diye câna içkiye daldık
tezyîn-i zenândır diye çıplak kâlağaldık

XII

1. hem-nev'ine ihsânda bulunmağda şafâ var
ciddiyyet u ihlâşda ise bûy-ı vefâ var

---

⁷⁷⁶ Bu beyit derkenardadır.

2. techīl dahı tezyīf gibi noķşān-ı beşerdir
isrāfı bıraķ hazma yapış bunda şenā var
3. iķdām ile inşāf ne degerli iki haşlet
aşhābımı tebcīl ile taķdīrde ğınā var
4. fırsat demi el virse dahı mūntakım olma
şerminde-i ihsān idebilmekde 'alā var
5. tenbel oțuran hiç tevekkūl şāhibi olamaz
sa'y-ı mūtemādi ile kūlfetde a'tā var

80b

6. ihlāş ile sen sa'ya baķub rızķı dūşünme
tekşīr ile a'tā idecek rızķı hūdā var
7. ebnā-yı beşer şerr u mefāsidge 'acūldür
ta'cīl-i menāfi' de taşarrufla nemā var
8. 'āķil olanıñ kārı degildir ki esā'et
şahşıñ bütün ef'āline elbette cezā var
9. ğāfil olanıñ kārıdır elbette 'adāvet
'udvānda huşūmetde ne pūskūlli belā var
10. aķvāl-i hakīmāne zarafetde hemīşe
sermāye-i 'irfāna delīl pek çok edā var
11. 'iffet gibi şervet mi olur hiç bu cihānda
sermāye-i 'izzet bize ihsān-ı hūdā var
12. yā rab bizi kıl zümre-i merdān ile hem-ħāl
zīrā işimiz şimdi bizim kiżb ile pāmāl

XIII

1. insān nice āh itmeye ol hāle yürekden
yıllarca ƙodı bizleri ƙasretde bōrekden
2. bī-çāre u āvāre çocuklar da unutdı
baħş eylemez oldu ne Şekerden ne çōrekden
3. devrānda desīse ne yamāndır gözüñ aç sen
ecmāli de cemmāli de hep geçdi elekden
4. envā'-ı ƙalīā ..... yaptı Şu ofisler
hāzmında neler çekdi bu millet de yimekten
5. ƙonlarla atıldı yeme buğday ile arpa
kimler Şoracak bunları bilmem ki felekden
6. me'mūrları pūskūllū belā olsa gerekdir
bir kerre hüviyyetleri geçseydi miħekkten
7. geldikce virir 'aƙla tevaħħuş o geçenki
maħlūā ƙatarlarsa birāz da Őu tezekden
8. itdikce teħaƙtur seni ey yār-ı cefā-cū
geçmiş Őanırım sizlere ƙırlaŐma kōpekden
9. Őimdi dem-i nihān beni ƙılmağda sitem-ħū
geçdim yetişir ƙarcadığım bunca emekten
10. işte yine geldi ramāzan biz tehī çōmlek
var mı yapacak Şimdi reçel vişne çilekten

11. aqvāline bakma vūkelānīñ mālīna bak
eškāline bakma ümerānīñ hālīne bak

XIV

81a

1. aḥkām-ı felek böylece hep çağlayacaktır
destinde beşer şubḥ u mesā ağlayacaktır
2. cānān ne kadar itse teveccüh yine muṭlak
tālī' seni bir gün süzerek şallayacaktır
3. 'āşık ne kadar itse temennī yine dildār
vuşlat demi ferdāya diyüb bağlayacaktır
4. 'ālemde temāşā-yı cemāle toyum olmaz
her vech-i melīḥ dīdeleri avlayacaktır
5. ğaflet ile bak olmayasın ta'ne-i aġyār
dehriñ gözi pek āzānı da patlayacaktır
6. müsrif mi kişi vaqt-i cüvānīde muḥaqqāq
hengām-ı heremde el açup toplayacaktır
7. esbāb-ı kiyāset ile olsa daḥı āşaf
erbāb-ı siyāset hedefin kollayacaktır
8. feyyāz-ı ezel hıfz u ḥimāyet ide ḥarbden
ezhār-ı vaṭan her tarafı kaplayacaktır
9. ḥarbiñ sonı gelmekde diyorlarsa da yazda
şabr it ḥaşerāt-ı sürfeleri çatlayacaktır
10. hitler gibi bir āfeti kıldıkca musallat

elbette veġā yeryüzini daġlayacaġdır

11. enzār-ı beşer hep bize ma'tûf bu zamānda
meydān-ı veġā şulhı dahı şaġlayacaġdır

12. gelmekde vü gitmekde muhayyer degiliz biz
hıçıdeki mevķı' de mu'ayyer degiliz biz

XV

1. sa'yında müdāvim beşeri taġdîre çalış
tenbelleri de durma hemen tekdîre çalış

2. herkes yine kendi hevesinde gidecekdir
sen ister iseñ anları hep tenfire çalış

3. müşbet bile olsa kelāmıñ cāhile hiçdir
bir meslege şāhib olanı tebşîre çalış

4. tedhîş ile insānları mümkün mi idāre
taltîf ile yumşatma da sen tehçîre çalış

5. nefretle temāşā idiyor ehl-i haġıķat
sen istediġiñ şey'i hemen teşhîre çalış

6. iķbālde beton şadre geçer hep de odunlar
meclisleriniñ şıķletini taşvîre çalış

7. ⁷⁷⁷mecnūn yerine koysa bizi haġ mı yokdur
'āķil mi dinir bizlere sen ta'bîre çalış

---

⁷⁷⁷ Müstensih bu beyiti parantez içine almıştır.

8. ⁷⁷⁸bilmem ki seçim var mı 'aceb yok hele seçmen
hâkim mi dinir sizlere sen tefsîre çalış

81b

9. tavırında edâsında beķâ yok bu cihânîñ
ıslâh-ı zamândır diye sen takrîre çalış
10. gözden düşüyor şıdk ile iş görse de mā-dün
zilletle yaşarsa bile sen tevķire çalış
11. toklar açâ hiç raĝbet ider mi bu zamânda
ben aç degilim söyle özün tezkîre çalış
12. efrâd-ı cihân birbirine kıymada eyvâh
efkâr-ı zamânı yine sen ta'mîre çalış
13. 'azminde şebât eyleyenîñ her işi dâ'im
zevķince biter neşvesi artar kıala sâlim

XVI

1. her kim degerin bilmesey kendin heder eyler
her 'aqla uyan işlediginde zarar eyler
2. ez-cümle fezâ'ilde kişî olsa da kâmil
çok hâdişelerden yine ahz-ı 'ıber eyler
3. iz'ânına 'irfânına nisbetle beşerde
elbet idilen nüşha bedel hayr u şerr eyler
4. her 'âķile elbette gerek huzm ile tedbîr
esrârını fâş eylemeden terk-i ser eyler

---

⁷⁷⁸ Bu beyit derkenardadır.

5. düşmek dilemez ise kişi dām-ı belāya
idrāki kadar takviye-i bāl ü per eyler
6. iqbāle iren mevķı'nıñ şāhibi olsa
mā-dūnını taltīf ile kesb-i semer eyler
7. bir varṭa zuhūrında o efrād-ı me'ıyyet
mā-fevķı için kendilerini siper eyler
8. erkek ne kadar olsa çelik penbe vücūduñ
te'sīr-i harūrīsiyle neşr-i şerer eyler
9. mıknaṭısa teşbīhe deger hālet-i nisvān
şimşekli bulutlar gibi her dem eşer eyler
10. aḥfād ile evlād zīnet-i dūnyā velakin
ekşer ebeveyni görürüz çok keder eyler
11. ḥaḳķıñ ḥükmi şıgıñıyor a'ḳal u fuhūma
çok eşşegi şūretde hemen bir beşer eyler
12. insān olanıñ 'ömri geçer āh-ı seherle
her ān geçer ammā nice biñ derd ü kederle

XVII

1. sākī bu sefer şoḥbet-i rindāne bizimdir
zulmetde isek de yine cānāne bizimdir

82a

2. dūnyāda hemen cān ile cānān barış olsun
ey dīde-i ter rü'yet-i mestāne bizimdir

3. pür-neş'e coşar kûşe-i meyhânedede rindân
bir maţla'-ı aşk oldu bu vîrâne de bizimdir
4. dîvân-ı suhan bizleri añlarsa ne hoşdur
ol dem varılan kûşe-i şekkerâne bizimdir
5. sahrâ-yı 'adem melce'mizdir fuqarâyız
bûlbûldeki feryâd-ı ğarîbâne bizimdir
6. aḥvâlimiz aqvâl ile ger añlaşılırsa
ol dem toğacak re'y-i ḥakîmâne bizimdir
7. noḡşân u riyâ bizler bir dem alıkoymaz
'uşşâka gerek vuşlat-ı merdâne bizimdir
8. iḳlîm-i tenîñ her yeri vîrâne de olsa
dervîşleriz eṭvâr-ı şekîbâne bizimdir
9. elbet irecek ğâyete bi'l-cümle 'avâlim
maḥbûb-ı ḥüdâ şâfi'-i dürdâne bizimdir
10. yârân-ı şafâ hep de gönüllerde muḳîmdir
ihlâş u tevekkül ile peymâne bizimdir
11. edvâr-ı ḥayât seyr u temâşâdan 'ibâret
her devri virir âdeme bir başkaca lezzet

XVIII

1. insâna sa'âdet 'acâba yâr olamaz mı
yâr olsa da bir dem farza bâr olamaz mı
2. insân ne kadar görse de bolluḳla refâhı

yoldāşları püsküllü belā mār olamaz mı

3. insāna bu 'ālemde sa'ādet çok uzaktadır
eñ cānlı mişāli bizlere tüccār olamaz mı
4. gördük 'uķalā zümresi hep cem'-i menāilde
bizlerde siyāh bor satışı kār olamaz mı
5. günlerce koşub hırş ile 'aqlın kaçırınlar
encāmı tefekkür ile hoş-yār olamaz mı
6. fettān-ı felegiñ re'y-i 'ināniyla zebūnken
elbette hayāt gāyesi pür hār olamaz mı
7. toğrulmayacak toğrulamaz meşreb-i 'ālem
bir hırş u tama' şāhibi bīdār olamaz mı
8. yurduñ yüzini güldirecek sa'y-ı beşerken
bizlerde teraķķi güneşi hār olamaz mı
9. taşşıl beşeri ta'liye itmekde ne şübhe
bī-dīn görülen kimse de dīndār olamaz mı

82b

10. geçmişdeki āşār-ı semīhāne bugün de
aşhāb-ı yesāra yine pīş-dār olamaz mı
11. māderle peder hayr-ı halef istiyor ammā
hayrū'l-halefiñ tavrı yarın 'ār olamaz mı
12. eslāfını nisyān ideniñ hāli harābdır
eşmārını etlāf ideniñ mālı türābdır

1. insān medeniyyet dinilen saṭvete meftūn
ammā ki görüb ḥarbini olmaḳda da maḥzūn
2. ṣervetle bize nemek de olan yurdu görünce
gönlüm olur enva' füyüzāt ile meṣhūn
3. ebdā'-ı nefā'is ile pür-zevḳ olan insān
envā'-ı mefāḥir ile olmaz mı yā mecnūn
4. ğayret ne büyük ni'met olur tarz-ı ḥayātda
bu ḥāl ile çarḥıñ gidişi neṣveye meḳrūn
5. ahvāl-i zalām kaplasa aḳtār-ı cihānı
pür emn ü emān iḳbāle çıkar reh-i mesnūn
6. bizler hele āvāre-i her ṣevḳ u neṣātız
ekdār-ı zamān bizler için hep dürr-i meknūn
7. milliyeti örnek idelim her işimizde
zīrā onı nisyān ideniñ ḥaşmı pek eفزūn
8. efsād-ı zamān cāzibesinden kaçınanlar
insān mükerrrem diye her yerde de me'mūn
9. insānda cemāl feyz nazar toğmalı muṭlaḳ
bu mevhibeniñ nā'ili ḥayretzede memnūn
10. üstād-ı edeb ḥazret-i vaḥyī ṣānı ölmez
ilhām-ı füyüzāt ile itdi seni medyūn
11. her nazrada biñ zevḳ u neṣāt toğmada her gāh
her laḥzada biñ telḥ-i zamān kılsa da āh vāh

terkīb-i bend

mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün

I

84a

1. sākī hani ol mey ki dile şaykal-ı cāndır
erbāb-ı ğama vāsīta-ı neşve-resāndır
2. dirlerse eger bizde seha sizde vefā var
aldanma ki yirminci 'aşr da hezeyāndır
3. inşāf ile rahmīñ yeri yoğdur bu devrde
in'ām ile ihsān dinilen düzme yalāndır
4. günden güne alçalmada insān bu ne hālet
im'ān ile bağ herkese münkād-ı zamāndır
5. yeksān gibidir şayf ile sermā nazarımda
zīrā koğa yüklendi felek pek de girāndır
6. her dem bize māzī görünür devr-i dil-ārā
hālīñ revīşi vağşeti ızgārda yamāndır
7. müstağbeli keşf itmege şālīh elimizde
bir vāsīta yoğdur hepsi⁷⁷⁹ zann u gümāndır
8. rüz-nāme-i meclis ile evrāk-ı havādis
bir tempoda gitdikce terağğīye zamāndır

---

⁷⁷⁹ Bu kelimenin üstüne yeşil renkli kalemle "olani" kelimesi yazılmıştır.

9. elbet dinemez şekle tedennī bu nazarla
bizlerde tedennī luğatı özge lisāndır
10. sākī bize şun ol mey-i mestīyi ki bir ān
yoğlukları varlık diye görmek ne ziyāndır
11. hürriyeti dünyāda tadan varsa ne mutlu
āzādeleriñ her biri mescūn-ı cihāndır
12. 'irfān dinilen kal'a o tanğlarla yıkılmaz
īmān dinilen belde uçaklarla yakılmaz

II

1. eşrefe beşer-i meşreb nāsāza gider de
kalmaz o⁷⁸⁰ şerāfet bu le'īmāne güzerde
  2. aşhāb-ı kerem yok gibidir şimdi cihānda
erbāb-ı direm yok yire isrāfla hederde
  3. her kimde vefā varsa odur müdbir u merdūd
hayr umma şağın merd-i denīden bu memerde
  4. her kim ki vefāsız ola o muğbil u merğüb
ğafletle şemer bekleme zinhār o şecerde
- 84b**
5. kaldı işimiz şimdi ahissā-yı zamāna
nānpāresi dermān olamaz vaqt-i hāzarda
  6. meşrebce bugün neyse beşer dün de o idi
ferdāya değışmez ki kazā tağdīri serde

---

⁷⁸⁰ Bu kelimenin üstünde yeşil renkli kalemle “kalsın mey” yazmaktadır.

7. 'ıyşında refāh ister iseñ olma zamānıñ
zevķinde ğamında eleminde bu seferde
8. her nerde ki haķ söz olamaz süm'a-i mülāyim
toĝruyı bilen söyleyemez elbet o yerde
9. türküz diriz ammā ki frengāne taĝannı
bıķdırdı bizi radyoda bu tarz eğer de
10. mest-i mey-i zevķi olalı biz bu cihānıñ
bı-tāb u tūvān qalmadayız vaķt-i seherde
11. ister mi 'aceb ecr-i mişl rüz-ı cezāda
'uķbāyı teħattur idebilseydi zaferde
12. ğāfil geçinen biñde bir ādem bulamazsıñ
'āķil arasañ kimseyi hemdem bulamazsıñ

III

1. insān degeri baķsañ ā bir damla güherdir
bu damla kime serpilecek olsa hederdir
2. dildāde olub dilber-i şad şevhere zinhār
miħnetzede olduĝ da dime ħükm-i kaderdir
3. ebnā-yı zamān nevħager-i şubħ-ı mesādır
eczā-yı elem tev'em-i efrād-ı beşerdir
4. im'ānla nazār eyle şaķın eyleme ta'yıb
ma'yübe-i sezā yüz qarası sū' nazardır

5. zann eyleme sen herkesi aldatmağa geldik
hem nev'ini aldatsa kişi şanma ki erdir
6. 'ibretle yahūdilere bak yerleri var mı
kaç biñ sene var hicriyle maḥşūlı zarardır
7. ḥallāk-ı cihān herkesi bir güne yaratmış
şüretde beşerdir de o sîretde ne ḥardır
8. ekdār-ı diliñ def'i için çekmeli bāde
mestān-ı dilāniñ da ḥumārı ne eşerdir

85a

9. ḥāmī-i ḥuḫūḫ şer'-i ilahi ola ancak
ḳānūn-ı beşer safsaṭadır ḥükmi ḥaṭardır
10. ĩmān ile dīn nāzım-ı aḥkām-ı ümemdir
aḥlāk-ı temeddün de ne ḳudretli eşerdir
11. ḳānūn-ı beşerden kaçınan ehl-i cerā'im
ḳurtulmayacak bilmelidir dārı saḳardır
12. dünyāya gönül bağlayanıñ miḥneti artar
mīzānda emel ile elem ḳudreti tırtar

IV⁷⁸¹

1. dünyāyı sevenler ğam-ı 'ālem ile maġmūm
şahrā-yı tekāmülde olur nāmı da ma'dūm
2. bed-māye olan mürtekibiñ ḥazīnesi her'r
hırşıyla ider kendini her vechle mazmūm

---

⁷⁸¹ Derkenarda bu bende ait "varmış yedi jurnalciler devr-i kemāle / her müntesibiñ ğāyesi erbābına ma'lūm" şeklinde yazılmış bir beyit daha yeşil renkli kalemle yazılmıştır.

3. āsar-ı temeddünle tekāmül mi ne mümkün
sermāye-i ārām bu temeddünde ne mevhüm
4. bir devr-i refāh görmeyecekdi(r) beşeriyet
esbāb-ı sa'ādet bu hayātda dürr-i mektüm
5. kânün-ı ma'īšet ile müşbet ki zā'ifler
maḥküm-ı kavīdir fuḡarā zümresi maḡlüm
6. ḥürmet ü müveddetle sevişmezse ger efrād
teşkil idilen 'ā ile bir gā ile-i şüm
7. kāşāne-i 'ālem ne seniñdir ne benimdir
mümtāz olayım gāvğası bir gāye-i meş'üm
8. bir söz ki hele safsaḡa u laḡlaḡadır hep
diñlemege degmezse demek ḡahḡaha-ı büm
9. işte bu zamān tarz-ı taḡannisi 'acāyib
başdan başa hep güfteleri ḡāyide-i⁷⁸² mefhüm
10. lāyık ki şafā görmese hicrānzede her ferd
gördükce hayātında besīmiyyeti mesmüm
11. dünyāda beşer rāḡatı isterse muḡaḡḡaḡ
her 'ıyşını kânūna göre ḡurmalı muḡlaḡ

V

85b

1. şanmañ ki gönül bunca teraḡḡıyi begenmez

---

⁷⁸² Bu kelimenin üstünde yeşil renkli kalemle “mürde-i” yazmaktadır.

ancağ eñ ufađ meyl-i tedennīyi begenmez

2. olđunluđı hem pek kışa bir devrede ister
evvel bu da yoğdı deyi tesellīyi begenmez
3. yurduñ yuce `umrānını her çevrede ister
dirlerse olur kevnle telakķīyi begenmez
4. bađ vađt-ı mesā`ı bize pek az dūřuyor āh
sa`yında tekāsül ü tevađķīyi begenmez
5. ekmekde beřer miđnet-i dūnyāyı uřandı
insānlıđa đānūnla ta`addīyi begenmez
6. millet hele hiç görmeli mi genci çalışmaz
aylak dinilen hāl-i tereddīyi begenmez
7. hiç yoğ yere tezyīfe kızar her kim olursa
nefsindeki `izzetle telehhīyi begenmez
8. nefsince mübāđ gördiği şey`i tek insān
ācizde teccessüsle tađarrīyi begenmez
9. tertībli gidiş haşlet-i ecdādı belirtir
türküñ teni hilkatde te`arrīyi begenmez
10. insānlara `ālemde sa`ydan öte yoğdur
hızlı yürüme devri te`ennīyi begenmez
11. ey dāde-i hak-biñ vađanıñ her yeri cennet
cennetde olan böyle teřekkīyi begenmez
12. `ādil olanıñ nāmı olur kıtlu mükerrem

zālīm olanıñ soñ otağı dār-ı cehennem

VI

1. sākı bu şafāhāneyi dā'im mi şanırsıñ
insānı sitemhānede kâ'im mi şanırsıñ
2. güft ü şinīde aşma kulağ eldeki nağdi
sulţān-ı varaķı eski kavā'im mi şanırsıñ
3. her yerde poker eñ müteraķķı bir oyundur
soyguncılığı bizde mekārım mi şanırsıñ
4. her dürlü meşā'ible perīşān fuķarāyı
harbiñ bitiminde yine şā'im mi şanırsıñ

86a

5. kaşşāb ile baķķālı haķıķatde semender
eşnāfı da muhtāc-ı derāhim mi şanırsıñ
6. her dem mütezāyid görülen nisbet farkı
şülīde olanlarca zamā'im mi şanırsıñ
7. maķşad hele te'yīd-i teraķķise de heyhāt
naķķād-ı vefākārı da lā'im mi şanırsıñ
8. şūrīde olan rāh-ı lisān ğarba giderken
elden giden 'irfānı ğanā'im mi şanırsıñ
9. evvelce hāzırlanmalı bir tuhfe-i lātın
sımteriñi sen fazla me'ālim mi şanırsıñ
10. ma'lūm-ı 'avām şeyleri meskūt geçivirmek
maķdūş-ı 'ıyān şanki nemā'im mi şanırsıñ

11. evlād u 'ıyāl derd-i ma'ışet bu 'aşda
her ferde bir nev' cerā'im mi řanırsıñ

12. hep bāde-i nāb-ı meykedede gel güzelim iç
el viridi cefā demleri de gel güzelim iç

VII

1. řahbā ile baķ def' -i ğama çāre ararlar
ayran gibi a'lā içecek var ne ararlar
2. bi'l-cümle menāhī ile ülfet iderek hep
aĥlāķı fesāda virerek neş'e ararlar
3. insānlığa aĥlāķa yarar her ne ki varsa
maĥv itmege bir demde bir efsāne ararlar
4. seriķat ile rüşvet o ķadar şimdi revācda
tezyīd-i revāc eyleyecek kimse ararlar
5. evrāķ-ı ĥavādiřde mizāĥlar ne elīmdir
ĥandān idecek milleti bir nesne ararlar
6. yetmiş senedir řaĥn-ı siyāsetde cerā'id
bī-dād ile dādı 'acabā nerde ararlar
7. ĥayretde ķalır 'aķl-ı selīm bizdeki vaz'a
herkes ķara bir borsacı bilmem ne ararlar
8. her perdesi şoyğun filmiñ seyirciler söz
vurguncılarıñ hepsi hemen zenne ararlar

9. ellendi vü dillendi vaṭanda nice bākir
her dürlü ferāgat ile zenpāre ararlar
10. tellendi vü pullandı nice bīve-i fertüt
her dürlü zarāfet ile üç dāne ararlar
11. maddī ile ŧen insānda meziyyet mi ararsın
dünyāda bizim bir eŧimiz yok ne ararlar
12. aŧhāb-1 kanā'at çekilür küŧe-i hicre
erbāb-1 safāhat koŧuyor 'iŧve-i dehre

VIII

1. biz hādīm-i cevır u cefā serdāde-i rızāyız
dil-teŧne-i ehl-i vefā āzürde-i kaźāyız
2. dehrin bize gösterdiği hıŧtlara rağmen
elbet üdebā meclisine ŧem'-1 ŧafāyız
3. aķmaķda selāsetle ŧü'ünāt kalemimden
rūhī-i muŧavver gibi zībende edāyız
4. muhtār-1 suħan mīr-i ziyā rehberimizdir
ŧūrīde edā rāŧidede h'ān-1 ŧenāyız
5. geldik felegin devre-i fetret hereminde
düşdük zaderin destine bī-berk u nevāyız
6. vaķtiyle vaṭan cennet-i 'ulyāya bedeldi
her neyse buña kā'il ŧad-ħamd ü ŧenāyız
7. muhtāc-1 ğidā cānlı cenāzāta ŧebīhiz

keşkülle gezer bir süri mümtâz-ı fuķarâyız

8. elťâf-ı hümâniñ yeri yoķ re'simiz üzre
zann itme kırık sâz ile biz hoşca şadâyız

9. kudretle olur bir kişiniñ muzmeri zâhir
güftâr-ı perîşân ile her hâle sezâyız

10. terkîb-i 'acîbiñle ne ğamġin olacaķlar
halkıñ hevesi cem'-i derem bizse cüdâyız

11. nisvân-ı zamân bizde de eglenceye daldı
ahlâk-ı frengâne ile şimdi hebâyız

12. dehrin der u dîvârına hem dârına şad yûf

87a çarhın zer u zerdârına hem kârına şad yûf

IX

1. iķbâl-i milel 'iffet ile olmada rahşân
idbâr-ı beşer ğaflet ile bulmada hüsrân

2. 'iffetle kazan 'ismet-i milliyeni yükselt
emşâliñi gör olma ne şerminde ne giryân

3. aķrânına rüçhâna çalış hoş emelle
baķ olmayasın sũ'-ķarîn mazharı bir ân

4. herkes biçecek ekdiginiñ mişlini mutlak
fırşat bu diyüb ola şaķın şerre şitâbân

5. hırşınla heder eyleme nâmûs u hayâyı
tevķir ile hıfz itmeli nâmûsını insân

6. muğfil ile muğfel ne fenâdır bu vaşflar
insân bu vaşflarla olur lâhık-ı şeytân
7. zulmetde bulur kendini âzâde şayanlar
vicdânına hüküm eyleye 'ömrünce bu hicrân
8. itmezse kader bizlere yardım bu zamânda
ağyârı bize güldirecek t̄ali' -i devrân
9. ferhunde-i hışâl olmalı insân bu hayâtda
ıẓrâr ile ağyârı ferağ duymada nâdân
10. vaḥdet gibi bir yerde ḥuzûr 'âlemi bilmem
eṭvârını gördüm bu hayâtıñ soñı buḥrân
11. imkân-ı devâm var mı bu dehrîñ revîşinde
her demde teceddüdle güzer itmede ezmân
12. insânda terakki ise ger maḳşad-ı ıḳşâ
hem devlete hem millete virmez zarar aṣlâ

X

1. şervetce bu dünyâ-yı tefâḥürde faḳîriz
ebvâb-ı kanâ'atde faḳaṭ ḥaylî şehîriz
2. üftâdeleriz bezm-i maḥabbet ararız biz
gencîne-i 'irfân-ı edîbânda esîriz
3. zînet-ver-i dünyâ olacaḳ elde nemiz var
fersûde 'abâ ile gezer gerçi emîriz

4. devrānda mı yā bizde mi me'kūs nazar var
gördüklerimiz hep hā'ile 'ayn-ı kaşırız
5. vaqtiyle küçükler büyüğe hürmet iderdi
ezmānda tebeddül ne ğarīb şimdi haķırız
6. şefkatde terāhī olamaz çünkü rakīķiz
naşfet bırakır mı bizi elbette naşırız
7. ma'rūf-ı enām bir nice ef'āl-i zemīme
şāhibleri vardır diyemez biz de şerīriz
8. ef'āl-i görülmekte hicāb-cū-yı ma'āyib
erbāb-ı teġāfüldeniz işlerde setīriz
9. 'irfān-ı cihān hucre-i 'aķla sığamaz hiç
'ilmiñ soñı yokdur diyene biz de zahīriz
10. her şu'be-i fende bile varken nice noķşān
idrāk-ı beşer rāh-ı teraķķīde habīriz
11. tab'ında uyandırmalıdır derk-i me'ālī
biz seyr-i bedāyi'le hafāyā-yı başırız
12. görmek dileriz ekşer ef'āl-i nihānı
görmekte kuşur eyliyoruz hāl-i 'ayānı

XI

1. bülbül idiyor fāşılāsız güllere nāle
güller de baķar tavr-ı tebessümle bu hāle
2. gül-büy-ı vefā gelse de gülşen yine ğam-nāk

bülbül ile gül 'âşıkı çekmekte piyâle

3. minhâc-ı edeb nâcî-i zârîñ güzerinde
erbâb-ı kalem girye ile dökdi ne jâle
4. âyet hele bir gonçe-i mümtâz idi hayfâ
bülbül gibi feryâd ile kenc irdi zevâle
5. cüdî-i hüceste ile hem-hâl oluvirsek
peyveste-i ervâh oluruz ehl-i kemâle
6. cevri ile sâmi gibi bahreyn-i haqîkat
şundukları hep bâde-i haq bezm-i vişâle
7. vahdetde bulur zevk u huzûrı o dil-i âgâh
vâşıl ola maflûbı olan rûy-ı cemâle

88a

8. şehlä nigehe fâriq iken aqla siyâhı
bir şey dinemez ki cânım o herze-i kâle
9. her tevbesi maqbül-ı ilahî mi de bilmem
yanmağda bugün sîne-i millet hep o hâle
10. efkende-i vâdî-i gumûm olsa cihân hep
maqhûr-ı emel olma düşüb râh-ı dalâle
11. devrânda şehâ kaldı hemâ mişli nedir bu
ezmânda serâb-vârî hayâ zıllı nedir bu

XII

1. rindân-ı harâbatı bu dem yâd idecek yok
tenvîr-i haqîkat ile irşâd idecek yok

2. 'uzletgeh-i vahdetde iken neş'e-feşāndık
hālen ise ğamdan bizi āzāde idecek yok
3. iqbālimiz idbāra çevirmek ne kolaydır
idbārı müdāvāt ile ābād idecek yok
4. şāyeste olan miḥneti zevk itme hünerken
bu ḥaşleti el-yevm bize a'dād idecek yok
5. lebriz-i cefādır bu ḥayāt peymānesi hep
āzürde olursak bizi dilşād idecek yok
6. geçmiş gelemiz ehl-i meziyyet bu zamānda
kudretli ma'ārif ile imdād idecek yok
7. hengām-ı şafā seyr-i çemen demleri parkda
vechindeki ārāyişi berbād idecek yok
8. ıskāt-ı cenīn şimdi revācda bu ne ḥālet
kimden kime şekvā idelim dād idecek yok
9. isnād-ı ta'aşşubla ālev saçma mekīn ol
ḥüzn 'ālemini yād ile feryād idecek yok
10. endīşe-i ferdā ile meşgūl degiliz biz
gerçi bize yardım ile es'ād idecek yok
11. ğarbiñ gidişi nerde bizimki ise nerde
tebdīr u teyakkuḫ ile ābād idecek yok
12. te'yīd-i terakki diye cāna içkiye daldık
88b tezyīn-i zenāndır diye çıplak kalamaldık

XIII

1. insān nice āh itmeye ol hāle yürekden
yıllarca ƙodı bizleri ƙasretde bōrekden
2. bī-çāre u āvāre çocuklar da unutdı
baħş eylemez oldu ne Şekerden ne çōrekden
3. devrānda desīse ne yamāndır gözüñ aç sen
ecmāli de cemmāli de hep geçdi elekden
4. envā'-ı ĥalīṯā ..... yaptı Şu ofisler
ħazmında neler çekdi bu millet de yimekten
5. Ʃonlarla atıldı yeme buğday ile arpa
kimler Şoracak bunları bilmem ki felekden
6. me'mūrları pūsküllü belā olsa gerekdir
bir kerre hüviyyetleri geçseydi miħekkten
7. geldikce virir 'ağla tevaħħuş o geçenki
maħlūṯa ƙatarlarsa birāz da Őu tezekden
8. itdikce teħaṯṯur seni ey yār-ı cefā-cū
geçmiş Şanıırım sizlere ĥırlaşma köpekden
9. Őimdi dem-i nihān beni ƙılmağda sitem-ħū
geçdim yetişir ĥarcadığım⁷⁸³ bunca emekten
10. işte yine geldi ramāzan biz tehī çōmlek

---

⁷⁸³ Bu belimenin üstünde yeşil renkli kalemle “Şarf idilen” yazmaktadır.

var mı yapacak şimdi reçel vişne çilekden

11. aqvāline bakma vūkelāniñ mālina bak
ef'āline bakma ümerāniñ hāline bak

XIV

1. hem-nev'ine ihsānda bulunmakta şafā var
ciddiyyet u ihlāşda ise bŷy-ı vefā var
2. techīl daħı tezyīf gibi nokşān-ı beşerdir
isrāfi bırak hazma yapış bunda şenā var
3. ikdām ile inşāf ne degerli iki haşlet
aşhābımı tebcīl ile taqdīrde ğinā var
4. fırsat demi el virse daħı mūntakım olma
şerminde-i ihsān idebilmekde 'alā var

89a

5. tenperver dinemez ki tevekkŷl şāħibi bu
sa'y-ı mŷtemādi ile kŷlfetde a'tā var
6. ihlāş ile sen sa'ya bakub rızķı dŷşŷnme
tekşīr ile a'tā idecek rızķı hŷdā var
7. ebnā-yı beşer şerr u mefāsizde 'acŷldŷr
ta'cīl-i menāfi'de taşarrufla nemā var
8. 'ākīl olanıñ kārı degildir ki esā'et
şahşıñ bŷtŷn ef'āline elbette cezā var
9. ğāfil olanıñ kārıdır elbette 'adāvet
'udvānda huşŷmetde ne pŷskŷllŷ belā var

10. aḳvāl-i ḥakīmāne zarafetde hemīşe
sermāye-i 'irfāna delīl pek çok edā var
11. 'iffet gibi şervet mi olur hiç bu zamānda
sermāye-i 'izzet bize iḥsān-ı ḥüdā var
12. yā rab bizi kı1 zümre-i merdān ile hem-ḥāl
zīrā işimiz şimdi bizim kızb ile pāmāl

XV

1. aḥkām-ı felek böylece hep çağlayacaktır
destinde beşer şubḥ u mesā ağlayacaktır
2. cānān ne kadar itse teveccüh yine muṭlak
tāli' seni her gün süzerek şallayacaktır
3. 'āşık ne kadar itse temennī yine dildār
vuşlat demi ferdāya diyüb bağlayacaktır
4. 'ālemde temāşā-yı cemāle toyum olmaz
her vech-i melīḥ dīdeleri avlayacaktır
5. ğaflet ile bak olmayasın ta'ne-i aġyār
dehriñ gözi pek efvāhı da patlayacaktır
6. müsrif mi kişi vaḳt-i cüvānīde muḥaḳḳaḳ
hengām-ı heremde el açup toplayacaktır
7. işbāt-ı kiyāset ile olsa daḥı āşaf
erbāb-ı siyāset hedefin kollayacaktır

8. Һarbiñ şonı gelmekde diyorlarsa da yazda
şabr it Һaşerāt-ı sürfeleri çatlayacaqdır

89b

9. hitler gibi bir āfeti gördükce musallat
elbette veġā yeryüzini daġlayacaqdır
10. feyyāz-ı ezel Һıfz u Һimāyet ide Һarbden
ezhār-ı vaţan her  arafı  aplayacaqdır
11. enzār-ı beşer hep bize ma' t f bu zamānda
meydān-ı veġā şulhı daġı şaġlayacaqdır
12. gelmekde v  gitmekde mu ayyer degiliz biz
h  ideki mev ı' de mu' ayyer degiliz biz

XVI

1. her kim degerin bilmese kendin heder eyler
her 'a la uyan işlediginde zarar eyler
2. ez-c mle fezā'ilde kişi olsa da kāmil
çok Һādişelerden yine a z-ı 'iber eyler
3. iz'ānına 'irfānına nisbetle beşerde
elbet idilen n ş a bedel Һayr u şerr eyler
4. her 'āķile elbette gerek Һazm ile tedb r
esrārını fāş eylemeden terk-i ser eyler
5. d şmek dilemez ise⁷⁸⁴ kişi dām⁷⁸⁵-ı belāya
idrāki  adar ta viye-i bāl   per eyler

⁷⁸⁴ Bu kelimenin  st nde yeşil renkli kalemle "her" yazmaktadır.

⁷⁸⁵ Bu kelimenin  st nde yeşil renkli kalemle "bir" yazmaktadır.

6. ikbāle iren mevķı' nıñ şāhibi olsa
mā-dūnını talķif ile kesb-i şemer eyler
7. bir vartā zuhūrında o efrād-ı me' iyyet
mā-fevķı için kendilerini siper eyler
8. erkek ne kadar olsa çelik penbe vücūduñ
te' şir-i harūrīsiyle neşr-i şerer eyler⁷⁸⁶
9. mıknaṭısa teşbīhe deger hālet-i nisvān
şimşekli bulutlar gibi her dem eşer eyler
10. aḥfād ile evlād zīnet-i dūnyā velakin
ekşer ebeveyni görürüz çok keder eyler
11. ḥaḳķıñ ḥükmi şıgımıyor a' ḳal u fuhūma
çok eşşegi şūretde hemen bir beşer eyler
12. insān olanıñ ' ömri geçer āh-ı seḫerle
90a her ān geçer ammā nice biñ derd ü kederle

*XVII*⁷⁸⁷

1. sa' yında müdāvim beşeri taḳdīre çalış
tenperveri de durma hemen tekdīre çalış
2. herkes yine kendi hevesinde gidecekdir
sen ister iseñ anları hep tenfīre çalış

---

⁷⁸⁶ Bu mısra yeşil renkli kalemle parantez içine alınmış ve derkenara “nezdinde hemen parlayarak neşr-i fer eyler” yazılmıştır.

⁷⁸⁷ Derkenarda yeşil renkli kalemle yazılmış “bizlerde seçim varsa da yok hele seçmen / ḥākim mi dinir bizlere baḳ ta' bīre çalış” beyiti bulunmaktadır.

3. müşbet bile olsa kelāmıñ cāhile hiçdir
bir meslege şāhib olanı tebşīre çalış
4. tedhīş ile insānları mümkün mi idāre
taltīf ile yumşatma da sen tehcīre çalış
5. nefretle temāşā idiyor ehl-i haqīkat
sen istediğın şey'i hemen teşhīre çalış
6. ikbālde beton şadre geçer hep de odunlar
meclisleriniñ sıķletini taşvīre çalış
7. mecnūn yerine kıoyrsa bizi haq mı yokdur
'āķil mi dinir bizlere sen ta'bīre çalış
8. tavrında edāsında beķā yok bu cihānıñ
ıslāh-ı zamāndır diye sen takrīre çalış
9. gözden düşüyor şıdk ile iş görse de mā-dūn
zilletle yaşarsa bile sen tevķire çalış
10. toķlar aça hiç rağbet ider mi bu zamānda
ben aç degilim söyle özün tezkīre çalış
11. efrād-ı cihān birbirine kıymada eyvāh
efkār-ı zamānı yine sen ta'mīre çalış
12. 'azminde şebāt eyleyeniñ her işi dā'im
zevkince biter neşvesi artar kıala sālīm

XVIII

1. sākī bu sefer şöhet-i rindāne bizimdir
zulmetde isek de yine cānāne bizimdir
2. dünyāda hemen cān ile cānān barış olsun
ey dīde-i ter rü`yet-i mestāne bizimdir
3. pür-neş`e coşar kūşe-i meyḥānede rindān
bir maṭla`-ı `aşk oldu bu vīrāne de bizimdir

90b

4. dīvān-ı suḥan bizleri añlarsa ne hoşdur
ol dem varılan kūşe-i şekkerāne bizimdir
5. saḥrā-yı `adem melce`mizdir fuḳarāyız
būlbūldeki feryād-ı ğarībāne bizimdir
6. aḥvālimiz aḳvāl ile ger añlaşılsa
ol dem toğacak re`y-i ḥakīmāne bizimdir
7. noḳşān u riyā bizler bir dem alıkoymaz
`uşşāka gerek vuşlat-ı merdāne bizimdir
8. iḳlīm-i teniñ her yeri vīrāne de olsa
dervīşleriz eṭvār-ı şekībāne bizimdir
9. elbet irecek ğāyete bi`l-cümle `avālim
maḥbūb-ı ḥüdā şāfi`-i dürdāne bizimdir
10. yārān-ı şafā hep de gönüllerde muḳīmdir
ihlāş u tevekkül ile peymāne bizimdir
11. edvār-ı ḥayāt seyr u temāşādan `ibāret
her devri virir ādeme bir başkaca lezzet

XIX

1. insāna sa'ādet 'acāba yār olamaz mı
yār olsa da bir dem farza bār olamaz mı
2. insān ne kadar görse de bolluqla⁷⁸⁸ refāhı
yoldāşları püsküllü belā mār olamaz mı
3. insāna bu 'ālemde sa'ādet çok uzaqdır
eñ cānlı mişāli bizlere tüccār olamaz mı
4. gördük 'uqalā zümresi hep cem'-i menāilde
bizlerde siyāh bor satışı kār olamaz mı
5. günlerce koşub hırş ile 'aqlın kaçırınlar
encāmı tefekkür ile hoş-yār olamaz mı
6. fettān-ı felegiñ re'y-i 'māniyla zebūnken
elbette hayāt sāhası pür hār olamaz mı
7. toğrulmayacak toğrulamaz meşreb-i 'ālem
bir hırş u tama' şāhibi bīdār olamaz mı
8. yurduñ yüzini güldirecek sa'y-ı beşerken
bizlerde teraqqi güneşi hār olamaz mı

91a

9. taşşıl beşeri ta'liye itmekde ne şübhe
bī-dīn görilen kimse de dīndār olamaz mı
10. geçmişdeki āşār-ı semīhāne bugün de
aşhāb-ı yesāra yine pīş-dār olamaz mı

---

⁷⁸⁸ Bu kelimenin üstünde yeşil renkli kalemle “her dürlü” yazmaktadır.

11. anneyle baba ḥayr-ı ḥalef istiyor ammā
ḥayrū'l-ḥalefīñ ṭavrı yarın 'ār olamaz mı

12. eslāfını nisyān ideniñ ḥāli ḥarābdır
eşmārını ihmāl ideniñ mālı türābdır

XX⁷⁸⁹

1. insān medeniyet dinilen saṭvete meftūn
ammā ki görüb ḥarbini olmaḫda da maḥzūn

2. şervetle bize nemek de olan yurdu görünce
gönlüm olur enva' füyūzat ile meşhūn

3. ebdā'-ı nefā'is ile pür-zevḫ olan insān
envā'-ı mefāḥir ile olmaz mı yā mecnūn

4. ḡayret ne büyük ni'met olur ṭarz-ı ḥayātda
bu ḥāl ile çarḫıñ gidişi neşveye meḫrūn

5. ahvāl-i zalām ḫaplasa aḫṭār-ı cihānı
pür emn ü emān iḫbāle çıkar reh-i mesnūn

6. bizler hele āvāre-i her şevḫ u neşāṭız
ekdār-ı zamān bizler için hep dürr-i meknūn

7. milliyeti örnek idelim her işimizde
zīrā onı nisyān ideniñ ḥaşmı pek efzūn

8. efsād-ı zamān cāzibesinden kaçınanlar

---

⁷⁸⁹ Bu bendin sonuna "1363 / 1944" tarihi yazılmıştır.

insān mükerrerrem diye her yerde de me'mūn

9. insānda cemāl feyż nazār tođmalı muṭlađ
bu mevhibeniñ nā'ili ḥayretzede memnūn

10. üstād-ı edeb ḥazret-i vaḥyī şānı ölmez
ilhām-ı füyüzāt ile itdi seni medyūn

11. her nazrada biñ zevķ u neşāt toğmada her gāh
her laḥzada biñ telḥ-i zamān kılsa da āh vāh

SONUÇ

Çalışmamızda Milli Kütüphane’de kayıtlı 06 Mil Yz A 3904 numaralı “Mecmua-ı Terkib-i Bend ve Terci-i Bend” adlı şiir mecmuasının transkripsiyonlu metni hazırlandıktan sonra mecmua muhteva açısından incelenip içindeki şiirlerin zihniyet çözümlemesi yapılmıştır. Daha sonra incelediğimiz mecmuanın “Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi” (MESTAP) kapsamında dökümü yapılmıştır.

Tamamı 91 varaktan oluşan mecmuanın müstensihî belli değildir. Ancak mecmuanın baştan sona aynı düzende yazılmış olması tek bir müstensih tarafından yazıldığını göstermektedir. Bazı varaklara düşülen tarihten mecmuanın 1944 yılında istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Mecmuanın adı Yazma Eserler Kataloğu’nda “Mecmua-ı Terkib-i Bend ve Terci-i Bend” olarak kayıtlı olsa da mecmuanın içerisinde böyle bir başlık yoktur. Mecmuada genellikle 19. yüzyılda yaşamış şairlerin şiirlerine yer verilmiştir. Toplamda 24 şiir ve 20 şair tespit edilmiştir. Cemal ve Cevri’nin şiirlerinin mecmua içerisinde ufak tefek farklılıklarla birkaç kez yazılmış olduğu tespit edilmiştir.

İncelemiş olduğumuz mecmuada nazım şekli olarak en çok terki-i bend (17) kullanılmıştır. Kullanılan diğer nazım şekli de terci-i benddir. Aruz kalıpları incelendiğinde 5 farklı aruz kalıbının kullanıldığı tespit edilmiştir. En çok kullanılan aruz bahri ise hezec bahridir. Şiirlerin teması, yazıldıkları nazım şekillerinin özelliği sebebiyle toplumsal konular üzerinedir. Toplumsal konular dışında birkaç şiirin din konusunda yazıldığı tespit edilmiştir.

Çalışmamıza konu olan mecmuadaki şiirler, şairlerinin yayımlanmış divanları ve diğer bilimsel kaynaklarla karşılaştırıldıktan sonra tespit edilen farklılıklar dipnotlarda belirtilmiştir. Transkripsiyonlu metin oluşturulurken şiirlerin mecmuadaki yazılışları esas alınmıştır. İncelediğimiz mecmua, kaynaklarda şiirlerine rastlayamadığımız Mahmud Nedim Paşa, Cemal ve Şevket’in şiirleri için tek kaynak durumundadır. Bu da mecmua incelemelerinin önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Çalışmamızın önemli taraflarından biri de ortaya koyduğumuz zihniyet çözümlemesidir. Araştırmalarımız sonucunda edebiyatımızda zihniyet konusunda yeteri kadar çalışmanın olmadığını gördük. İncelediğimiz mecmuanın sosyal konuları ele alan terrib-i bend ve terci-i bendlerden oluşması bizi şiirler hakkında zihniyet çözümlemesi yapmaya itmiştir. Mecmuayı incelediğimizde 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar geçen süreçte zihniyetin pek de değişmemiş olduğunu gördük. 16. yüzyılda var olan toplumsal sorunlar ve kişilerin karakterlerindeki bozukluklar aynı şekilde diğer yüzyılda yazılan şiirlerde de karşımıza çıkmaktadır. 16. yüzyılda da insanın açgözlülüğü, ikiyüzlülüğü, bencilliği veya yalancılığı gibi vasıfları eleştirilirken 20. yüzyıla kadar gelen süreçte de insanın bu vasıfları eleştiri konusu olmuştur. Yüzyıllar boyu şikayet edilen bir diğer konu ise dini anlayışla yönetilen bir toplumda din adamlarının görevlerini kötüye kullanmaları ve aslında gördükleri gibi olmamalarıdır. Yine yapmış olduğumuz zihniyet çalışmasının sonucunda görüyoruz ki toplumsal hayattaki düzensizlikler ve aksaklıklar her dönemde eleştiri konusu olmuştur. İnsanlar arasındaki ekonomik, kültürel veya sosyal farklılıklar ve bu farklılıklar neticesinde oluşan mağduriyetten şikayet edilmiştir. Şikayet edilen konulardan bir diğeri ise özellikle Osmanlı'nın son yıllarına doğru siyasi ve hukuki alanda yaşanan aksaklıklardır. Sonuç olarak mecmuaya zihniyet açısından baktığımızda şiirler sayesinde toplumun farklı çağlardaki ortak zihniyetine ulaşmış oluyoruz.

Çalışmamızın, amacı birçok şiiri ve şairi unutulmaktan ya da kaybolmaktan kurtarmak olan MESTAP'a ve klasik Türk edebiyatı alanında yapılacak olan diğer çalışmalara ufak da olsa bir katkı sağlamasını temenni ederiz. Karmaşık bir yapısı olan zihniyet çözümlemesi konusuna da adım atarken gerektiği gibi yapamama endişesi taşıdığımızı; ancak hakkında çok az çalışma olan bu konu için ileride yapılacak olan daha olgun çalışmalara veri oluşturmuş olmanın sevincini yaşadığımızı da belirtmek isteriz.

KAYNAKÇA

- ABDULKADİROĞLU, Abdülkerim (hızl.) (1999). *İsmail Belig- Nuhbetü'l-Asar Li-Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'ar*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- AK, Coşkun (2001). *Bağdatlı Ruhi Divan (Karşılaştırmalı Metin)*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, c. I, Bursa.
- AK, Coşkun (2008). "Ruhi-yi Bağdadi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Çevrim içi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/ruhi-yi-bagdadi> 15.06.2020.
- AKALIN, Şükrü Haluk ... [ve diğerleri] (2012). *Yazım Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 27. baskı, Ankara.
- AKBAYAR, Nuri (hızl.) (1996). "Mahmud Nedim Paşa", *Mehmed Süreyya-Sicill-i Osmani-3*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s. 921.
- AKBAYAR, Nuri (hızl.) (1996). "Nazim Yahya Efendi", *Mehmed Süreyya-Sicill-i Osmani-4*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s. 1240.
- AKSOYAK, İsmail Hakkı (2014). "Ayetullah Bey", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ayetullah-bey> 23.03.2020.
- AKSOYAK, İsmail Hakkı (2014). "Sıdkı, Mehmed Sadık", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sidki-mehmed-sadik> 23.08.2020.
- AKSOYAK, İsmail Hakkı (2015). "Ramiz, Ramiz Abdullah Paşa", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ramiz-ramiz-abdullah-pasa> 16.06.2019.
- AKTAŞ, Şerif (2007). "Edebi Metinleri Çözümleme Metodolojisi ve Yapı-Tema İlişkisi Üzerine", 38. ICANAS, c. I, Ankara, ss. 137-146.

AKTAŞ, Şerif (2009). *Şiir Tahlili -Teori ve Uygulama-*, Akçağ Yayınları, Ankara.

AKÜN, Ömer Faruk (1998), “Hoca Tahsin”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Çevrim içi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/hoca-tahsin> 27.01.2020.

AKYILDIZ, Ali (2003). “Mahmud Nedim Paşa”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Çevrim içi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahmud-nedim-pasa> 04.02.2020.

ALTUNER, Nuran (1989). “Safai ve Tezkiresi İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

ALTUNMERAL, Mehmet (2017). “Kandıyeli Ali Raşid Efendi ve Terkib-i Bendi”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 58, Erzurum, ss. 55-75.

ARSLAN, Mehmet (2014). “Nedim, Mahmud Nedim Paşa”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nedim-mahmud-nedim-pasa> 04.02.2020.

ARSLAN, Mehmet (2014). “Raşid, Ali Raşid Efendi, Kandıyeli”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/rasid-ali-rasid-efendi-kandiyeli> 11.11.2019.

ASLAN, Mustafa (2001). “Bağdatlı Ruhi'nin Terkib-i Bendine Bir Nazire Daha: Trabzonlu İbrahim Cudi'nin Terkib-i Bendi”, *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu Bildirileri*, c. 2, Trabzon, ss. 367-385.

ATİK, Arzu (2013). “Cevri, İbrahim Çelebi”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cevri-ibrahim-celebi> 15.06.2020.

- AVCI, İsmail (2014). “Kırımlı Abdullah Ramiz Paşa ve Divançesi”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkic*, Volume 9/3, Ankara, ss. 169-187.
- AYAN, Hüseyin (1981). *Cevri: Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divan'ının Tenkidli Metni*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- AYAN, Hüseyin (1993). “Cevri İbrahim Çelebi”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Çevrim içi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/cevri-ibrahim-celebi> 15.06.2020.
- AYDEMİR, Emrah (2018). “Remil İlmi ve Divan Şiirine Yansımaları”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, c. II, sayı 2, ss. 159-180.
- AYDEMİR, Yaşar (2007). “Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler”, *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, II (3), ss. 122-137.
- AYDEMİR, Yaşar (2011). “Sanattan Zihniyete: Kafirin Diktiği Bina Muhkem Olur”, *Gazi Türkiyat*, sayı 8, ss. 137-144.
- AYDIN, Haluk (2010). “Cevri Divanı'nın Fahri Bilge Nüshasında Yer Alan Neşredilmemiş Şiirleri”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.13, sayı 23, ss.207-221.
- AYDIN, Haluk (2010). “Cevri Divanı'nın Tahlili”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Balıkesir.
- AYVERDİ, İlhan (2011). *Misalli Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul.
- BELLİ, Burcu (2020). “Registered Female Prostitution In The Ottoman Empire (1876-1909) / Osmanlı İmparatorluğu'nda Kayıtlı Kadın Fuşu (1876-1909)”,

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

BİRİNCİ KABATAŞ, Ferda (1998), “ ‘Hazine-i Evrak’ Dergisi (İnceleme, Analitik Fihrist ve Seçilmiş Yazılar)”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Bursalı Mehmet Tahir (1333). *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul.

BUZOV, S. (2012). “Osmanlı’da Karışık İçerikli Mecmualar: Bir Başka Arşiv”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Turkuaz Yayınları, İstanbul, ss. 33-42.

BÜYÜKKARCI YILMAZ, Fatma (2014). “Tahsin, Hoca Tahsin Efendi”. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/tahsin-hoca-tahsin-efendi> 27.01.2020.

ÇAĞIN, Sabahattin (2019), “Muallim Naci”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/muallim-naci> 07.08.2020.

ÇAĞLIŞLEK, Aynur (1991). “Yahya Nazim Divanı II (Transkripsiyonlu Metin)”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

ÇELİK, Hasan (1997). “Nilüfer Mecmuası İnceleme, Tahlili Fihrist, Bazı Metinler”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

ÇİFTÇİ, Ömer (2017). *Fatin Davud-Hatimetü'l-Eş'ar (Fatin Tezkiresi)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı E-kitap, (Çevrim içi) <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0> 16.05.2020.

DALYAN, Ayşe (2015). “Kasidelerde Zihniyet Değişimi”, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Muğla.

- DALYAN, Ayşe (2016). “Edebiyatta Zihniyet İncelemesi ve Ahmed Paşa’nın Kerem Redifli Kasidesinde Zihniyet Çözümlemesi”, *Bilig*, sayı 78, ss. 327-359.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1995). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, 12. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- DİLÇİN, Cem (2009). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara.
- DİLÇİN, Cem (2018). *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- EKİNCİ, Ramazan (2014). “Selami, Mustafa”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/selami-mustafa-16.16.2019>.
- ERGÜN, Sadettin Nüzhet (1934), *Fehim*, İstanbul.
- ERSOY, Ersen (2013). “XIV-XVI. Yüzyıllar Arasında Yazılmış Bazı Şiirleri İhtiva Eden Bir Mecmua ve İbn-i Ömer’in Şiirleri”, *Turkish Studies*, Volume 8/1, Ankara, ss. 249-266.
- GENÇ, İlhan (2000). *Esrar Dede- Tezkire-i Şuara-yı Mevleviyye İnceleme- Metin*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- GENÇ, İlhan (2006). “Mahlasname ve Kaside İlişkisi Üzerine Bir Mukayese”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 2, İzmir, ss. 317-331.
- GIYNAŞ, Kamil Ali (2011). “Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 25, Konya, ss. 245-260.
- GÖÇGÜN, Önder (2001). *Ziya Paşa’nın Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden Açıklamalı Seçmeler*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

GÖLPINARLI, Abdülbaki (1955). *Divan Şiiri XVIII. Yüzyıl*, Varlık Yayınları, İstanbul.

GÜLHAN, Abdülkerim (2016). “Fal Kültürü ve Bir Manzum Nebat Falnamesi Örneği”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sayı 16, ss. 145-166.

GÜLPINAR, Hatice (2004). “Divan-ı Selami”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

GÜMÜŞ, Nevin (1992). “Yahya Nazim Divanı I (İnceleme-Metin)”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

GÜMÜŞ, Nevin (2014). “Nazim, Yahya Çelebi”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nazim-yahya-celebi> 16.05.2020.

GÜNGÖRÜR, H. Nevzat (1971). “Nilüfer Mecmuası’nın Tedkiki ve Bu Mecmuadaki Recep Vahyi’nin Şiirlerinin Tamamı”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mezuniyet Tezi, İstanbul.

GÜRBÜZ, Mehmet (2012). “Şiir Mecmuaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Turkuaz Yayınları, İstanbul, ss. 99-113.

GÜRBÜZ, Mehmet (2013). *Mecmuaların Tüketim Biçimleri Üzerine Kimi Tespitler*, Gazi Türkiyat: Bahar (12), ss. 67-74.

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal (1969), “Raşid”, *Son Asır Türk Şairleri*, Cüz VII, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, ss. 1360-1363.

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal (1969). “Ayetullah Bey”, *Son Asır Türk Şairleri*, Cüz I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, ss.139-144.

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal (1970). “Tahsin”, *Son Asır Türk Şairleri*, Cüz X, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, ss.1833-1843.

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal (1970). “Vahyi”, *Son Asır Türk Şairleri*, Cüz X, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, ss.1902-1905.

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal (1982). “Mahmud Nedim Paşa”, *Son Sadrazamlar*, Dergah Yayınları, c. I, İstanbul, ss. 259-314.

İNCE, Adnan (1976-1977). “Salim Tezkiresi İnceleme-Transkripsiyonlu Metin”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

İNCE, Ömer (1992). “Cevri Divanı’ndaki Tarihi ve Efsanevi Unsurların Tesbiti ve İşlenişi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

İPEKTEN, Haluk (1994). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul.

İSEN DURMUŞ, Tuba Işinsu (2019). “İbrahim Cudi”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ibrahim-cudi> 11.11.2019.

İZ, Fahir (2004). *Eski Türk Edebiyatında Nazım (Ahmedi Divanı-Gazeller)*, Akçağ Yayınları, Ankara.

İZ, Mahir (1975). *Yılların İzi*, İstanbul.

KAHRAMAN, Seyit Ali (1999). *Muallim Naci (Eserlerinden Seçmeler)*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.

- KALKIŞIM, M. Muhsin (2010). “Şeyh Galib”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Çevrim içi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/seyh-galib> 20.05.2020.
- KAYA, Ayşe (1999). “Divan-ı Selami”, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- KAYHAN ERTÜRK, Şaziye (1996). “Yahya Nazım Divanı V”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- KAYYA, Serpil (2001). “Selami Divanı'nın Transkripsiyonlu Metni”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- KILIÇ, Atabey (2012). “Mecmua Tasnifine Dair”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Turkuaz Yayınları, İstanbul, ss.75-96.
- KILIÇ, Zülküf (2008). “Türk Divan Şiirinde Sosyal Eleştiri”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ.
- KOCAKAPLAN, İsa (1990). *Açıklamalı Edebi Sanatlar*, Ankara.
- KONCU, H.- Çakır, M. (2012). “Şairleri Yetiştiren Bir Kaynak Olarak Mecmua”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Turkuaz Yayınları, İstanbul, ss. 117-133.
- KÖKSAL, M. Fatih (2008), “Metin Tamiri (Usul ve Esaslar, Uygulamalar ve Bazı Teklifler)”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1, İstanbul, ss. 169-190.
- KÖKSAL, M. Fatih (2009), “Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 3, İstanbul, ss. 63-86.

KÖKSAL, M. Fatih (2011), “Şiir Mecmualarının Önemi ve Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP)”, (Çevrim içi) <https://mecmualar.tr.gg/MESTAP-Projesi-Hakk%26%23305%3Bnda.htm> 15.08.2020.

KURBAN, Ahmet (1992). “Yahya Nazim Divanı IV”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

KURNAZ, Cemal- Aydemir, Y. (2013). “Mecmualara Sorulması Gereken Sorular”, *Turkish Studies*, 8 (1), ss. 51-64.

KURNAZ, Cemal (1997). *Divan Edebiyatı Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara.

KURNAZ, Cemal (hızl.) (2013). *Ahmet Talat Onay Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü-Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Ankara.

KURU, S. (2012). “Mecmuaların İçine Edebiyatın Dışına Doğru”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Turkuaz Yayınları, İstanbul, ss. 17-29.

KUT, Günay (1986). “Mecmua”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yayınları, C.6, İstanbul, ss.170-176.

KUTLAR OĞUZ, Fatma Sabiha (2006). “Mustafa Sami Bey”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Çevrim içi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-sami-bey> 19.12.2019.

KUTLAR OĞUZ, Fatma Sabiha (2013). “Sami, Arpaemini-zade Mustafa”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sami-arpaeminizade-mustafa> 19.12.2019.

KUTLAR OĞUZ, Fatma Sabiha (2017). *Arpaemini-zade Mustafa Sami Divanı, Kültür ve Turizm Bakanlığı E-kitap*, (Çevrim içi)

<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56084,arpaeminizade-mustafa-sami-divanipdf.pdf?0> 14.02.2019.

KÜRKÇÜOĞLU, Mehmet Akif (2004). “Mahmud Nedim Paşa Divanı; İnceleme, Transkripsiyonlu Metin, Sözlük”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

LEVEND, Agah Sırrı (2014). *Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul.

LEVEND, Agah Sırrı (2015). *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Dergah Yayınları, İstanbul.

MACİT, Muhsin- Mustafa İsen- Osman Horata- Filiz Kılıç- İ. Hakkı Aksoyak (2012). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara.

MACİT, Muhsin- Ömür Ceylan- Ozan Yılmaz (2015). *Klasik Dönem Osmanlı Nazmı*, Kesit Yayınları, İstanbul.

MAHÇUPYAN, Etyen (2000). *Batı'dan Doğu'ya, Düünden Bugüne Zihniyet Yapıları ve Değişim*, Patika Yayınları, İstanbul.

Mahmud Nedim Paşa. *Müdafaaanname*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri tarih nr. 1302, v. 84.

Müstakimzade Süleyman Sa'deddin (1928). *Tuhfe-i Hattatin*, İstanbul.

OKÇU, Naci. *Şeyh Galib Divanı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı E-kitap, (Çevrim içi) <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10653,girispdf.pdf?0>
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10654,metinpdf.pdf?0> 20.05.2020.

ÖTE, Emine (2000), “Senai Divanı ve Tenkitli Metni”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Master Tezi, Ankara.

ÖZTOPRAK, Nihat (2014). “Ruhi, Bağdatlı”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ruhi-bagdatli> 15.06.2020.

PAKALIN, M. Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. I.

PALA, İskender (1989). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

SARAÇ, M. A. Yekta (2017). *Klasik Edebiyat Bilgisi, Biçim- Ölçü- Kafiye*, Gökkuşbu Yayınları, 10. baskı, İstanbul.

SEVGİ, Ahmet (1992-1993). “Giritli Şairler”, *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, Sayı 7.-8., ss. 33-51.

SOMBART, Werner (1928). *Der Moderne Kapitalismus*, c. I (erster Halbbend).

Şemseddin Sami (1989). *Kamus-ı Türki*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

ŞENGÜL, Abdullah- Mehmet Arslan (2017). “Ziya Paşa”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ziya-pasa> 16.04.2020.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla (2017). *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, Yapı Kredi Yayınları, 9. baskı, İstanbul.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla- Ahmet Kartal (2017). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla-Ahmet KARTAL (2010). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul.

ŞİMŞEK, Fatma (2017). “Osmanlı Nüfus Politikaları Açısından Çocuk Düşürme Olgusu”, *Mediterranean Journal of Humanities*, VII/2, ss. 393-401.

ŞİMŞEK, Mehmet (2007). “Yahya Nazım Divanı (III. Divan) (İnceleme-Metin)”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

TARLAN, Ali Nihad (1939), *Şeyh Galip, Hayatı ve Şiirleri*, Ankara.

TÖRENEK, Mehmet (1999). “Ziya Paşa’nın Takipçisi Bir Şair: Ayetullah Bey ve Terkib-i Bendi”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 1, ss. 43-56.

TULUM, Mertol (2013). *Osmanlı Türkçesi Büyük El Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul.

TUNÇ, Semra (2000). “Konya Mevlana Müzesi Kütüphanesi 2455 Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmuası”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 6, ss. 105-139.

TÜRKMEN, Ahmed Faik (1939), *Mufassal Hatay Tarihi*, c. 3, İktisat Yayınevi, Antakya, ss. 658-661.

UÇMAN, Abdullah (2005). “Muallim Naci”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Çevrim içi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/muallim-naci> 07.08.2020.

UÇMAN, Abdullah (2013). “Ziya Paşa”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Çevrim içi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/ziya-pasa--sair> 16.04.2020.

USLUER, Fatih (2013). “Şeyh Galib, Mehmed”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seyh-galib-mehmed> 20.05.2020.

UZUN, Mustafa İsmet (2003). “Mecmua”, DİA, XXVIII, ss. 265-268.

UZUN, Mustafa İsmet (1993). “Cudi Efendi, Trabzonlu”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Çevrim içi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/cudi-efendi-trabzonlu> 11.11.2019.

UZUN, Mustafa İsmet- Nuri Özcan (2006). “Nazım”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Çevrim içi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/nazim--divan-sairi> 16.05.2020.

ÜLGENER, Sabri F. (1983). *Zihniyet Aydınlar ve İzmler-Denemeler ve Araştırmalar-*, Mayaş Yayınları, Ankara.

ÜZGÖR, Tahir (1991). *Fehim-i Kadim: Hayatı, Sanatı, Divan'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

ÜZGÖR, Tahir (1995). “Fehim-i Kadim”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Çevrim içi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/fehim-i-kadim> 02.09.2019.

Yahya Nazım (1257), *Divan-ı Belagat-unvan-ı Nazım*, İstanbul: Matbaa-ı Amire.

YEKBAŞ, Hakan (2011). “Receb Vahyi ve ‘Leyle-i Regaib’ Adlı Regaibiyyesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 4, Sayı17, ss. 204-224.

YILDIZ, Ayşe (2014). “Fehim-i Kadim”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrim içi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fehimi-kadim> 02.09.2019.

YILMAZ, Ali-M. Akkuş (2011). *Hüseyin Vassaf, Sefine-i Evliya*, c. 2, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

YILMAZ, Ayfer (2019). “Konya Yazma Eserler Kütüphanesi 8358 Numaralı Şiir Mecmu’asının Tanıtımı ve Transkripsiyonlu Metni (184-352. sayfalar)”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.

